МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”
КАФЕДРА ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ ТА
ЕКОНОМІЧНИЙ НАУКОВИЙ ПОРТАЛ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ “ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ,

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ,

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ,

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА,

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ,

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»,

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ,

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА,

ГО «МІЖНАРОДНА ПРОФЕСІЙНА СПІЛКА АУДИТОРІВ»

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ (В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД)

МАТЕРІАЛИ
XIX ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

28-29 листопада 2025 року

Одеса – 2025

УДК 657 (075.8): 339.486.4

Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та у поствоєнний період): Матеріали XIX Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 листопада 2025 року). — Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2025. Том І. — 167 с.

Редакційна колегія:
д.е.н., проф. Філиппова С.В., д.е.н., проф. Волощук Л.О., к.е.н., доц. Черкасова С.О., к.е.н., доц. Кірсанова В.В., к.е.н., доц. Балан А.А., к.е.н., доц. Селіванова Н.М.

У збірнику представлено роботи науковців, фахівців-практиків, аспірантів, студентів, у яких висловлено результати теоретико-аналітичних досліджень та практичні пропозиції з питань обліково-аналітичного забезпечення інноваційної трансформації економіки України в умовах воєнного стану та поствоєнний період, а також дотичних дискусійних питань.

Участь у роботі конференції взяли фахівці Громадської організації "Міжнародна професійна спілка аудиторів" (*м. Одеса*), Волинського національного університету імені Лесі Українки *(м. Луцьк)*, Донецького національного університету імені Василя Стуса *(м. Вінниця)*, Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II *(м. Берегово),* Запорізького національного університету (*м. Запоріжжя*), Карпатського інституту підприємництва *(м. Хуст),* Миколаївського національного аграрного університету (*м. Миколаїв*), Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (*м. Харків*), Національного університету "Одеська політехніка" (*м. Одеса*), Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (*м. Одеса*), Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (*м. Харків*), а також представники бізнес-сектору різних регіонів України.

Тези надано в авторській редакції. За виклад, зміст, достовірність та якість наданих матеріалів відповідають автори.

Призначений для фахівців, науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти.

© Колектив авторів, 2025

Щира вдячність організаційному комітету конференції!

Голова оргкомітету: ***Філиппова Світлана Валеріївна*****,** член Академії економічних наук України, академік з обліку та аудиту, д.е.н., проф., директор Інституту економіки та менеджменту, професор кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка»

Заступник Голови оргкомітету: ***Волощук Лідія Олександрівна***, д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка»

Відповідальний редактор оргкомітету: ***Черкасова Світлана Олександрівна***, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка»

Члени оргкомітету:

Балан Алла Аліджанівна**,** к.е.н., доц., докторантка кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка»

Бачо Роберт Йосипович, д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку і аудиту Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

Дубініна Марина Вікторівна**,** д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету

Єршова Наталя Юріївна**,** д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Іонін Євген Євгенович, д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту Донецького національного університету імені Василя Стуса

Кірсанова Вікторія Василівна**,** к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту Національного університету «Одеська політехніка»

Пилипенко Андрій Анатолійович**,** д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку і бізнес-консалтингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Побережець Ольга Валеріївна**,** д.е.н., проф., професор кафедри обліку і фінансів Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Погорелов Юрій Сергійович**,** д.е.н., проф., академік Академії економічних наук України, радник члена Рахункової палати

Проскуріна Неля Миколаївна**,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку та оподаткування Запорізького національного університету

Садовська Ірина Борисівна**,** д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку і оподаткування Волинського національного університету імені Лесі Українки

Селіванова Наталія Миколаївна**,** к.е.н., доц., заступник директора Інституту економіки та менеджменту, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту, Національного університету «Одеська політехніка»

Хоролець Тетяна Іванівна**,** уповноважений представник Громадської організації «Міжнародна професійна спілка аудиторів» в Одеській області, керівник Південного округу Всеукраїнської професійної громадської організації «Спілка податкових консультантів України», директор АК ПП «Авіста»

Зміст

СЕКЦІЯ 1.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Азаренков Г.Ф.
Обліково-консалтингова підтримка суб'єктів господарювання як чинник відновлення національної економіки 8
Барсукова М.А., науковий керівник: Дубініна М.В.
Облікове та контрольне забезпечення ремонтів основних засобів підприємств комунальної сфери 11
Гевлич Л.Л.
Галузеві та секторальні особливості бухгалтерського обліку 14
Карпенко М.М., Бондарук Д.В., науковий керівник: Волощук Л.О.
Нормативне регулювання здійснення діяльності з виробництва продукції оборонного призначення та його вплив на формування системи документально-облікового забезпечення 16
Конопацька Є.П., науковий керівник: Селіванова Н.М.
Порівняльний аналіз моделей бухгалтерського обліку: українська практика та міжнародний досвід 20
Кушнір В.В., науковий керівник: Шацкова Л.П.
Особливості оподаткування заходів з безпеки та здоров'я робітників підприємства 22
Лозовий В.С., науковий керівник: Дубініна М.В.
Інвентаризація активів і зобов'язань: обліково-контрольні рішення для агросфери 26
Меліхова Т.О., Воробей О.І.
Теоретичні аспекти обліку та внутрішнього контролю операцій з цінними паперами 29
Меліхова Т.О., Меліхов Є.В., Воропаєва В.В.
Інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку в сучасних умовах цифровізації 32
Петровська Є.М., науковий керівник: Курган Н.В.
Проблеми впровадження автоматизованих облікових систем на малих підприємствах та шляхи їх подолання 34
Писарчук О.В.
Обліково-аналітичне моделювання вартості підготовки фахівців у контексті фінансової стійкості ЗВО 37
Попряга А.П., науковий керівник: Селіванова Н.М.
Поведінкова економіка в бухгалтерії: як когнітивні упередження спотворюють фінансові рішення 39

Simova A.O., Selivanova N.M.
The interrelationship of accounting, analysis and controlling in the information support system of management 43
Синиця Ю.С., Фетісова А.В.
Роль первинних документів у забезпеченні достовірності обліку ПДВ 46
Трутень К.О., науковий керівник: Бащук І.Г.
Цифровізація обліку як інструмент стратегічного розвитку державних підприємств 49
Фартушняк О.В.
Теоретичне осмислення сутнісних ознак податкового навантаження, планування та оптимізація 52

СЕКЦІЯ 2.

КОНТРОЛЬ, АНАЛІЗ І АУДИТ В УПРАВЛІННІ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

Єршова Н.Ю.
Особливості функціонування системи внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти 55
Ковтуненко Ю.В., Колесник Ю.Р.
Інформаційно-аналітичне забезпечення управління економічними процесами: контроль, аналіз і аудит на різних рівнях економіки 57
Маняк А.В., науковий керівник: Дубініна М.В.
Інформаційне забезпечення аудиту виробничих запасів в системі управління аграрним підприємством 60
Молдован О.П., науковий керівник: Дубініна М.В.
Аудит виробничих витрат у системі контролю підприємства 63
Прокопчук Д.О., Іонін Є.Є.
Трансформація парадигми аудиту та внутрішнього контролю в умовах цифровізації та впровадження ESG-звітності 66
Синиця Ю.С., Романіченко М.Ю.
Цілі та принципи аудиту в системі фінансового контролю 69
Ткач К.І., Алі Рашид Халіфа Бумекайр Альмансурі
Міжнародна практика реагування на зовнішні кризові впливи щодо формування пріоритетів інвестування у цифрові технології та модернізацію цифрової інфраструктури: кейси ОАЕ 72
Урясьєв М.О., науковий керівник: Волощук Л.О.
Компоненти системи інформаційного забезпечення управління фінансовими потоками підприємства 75
Черкашина Т.В., науковий керівник: Балан А.А.
Особливості внутрішнього контролю підприємств критичної інфраструктури 78
Якимчук І.О., , науковий керівник: Волощук Л.О.
Деякі тенденції сталого розвитку України: вплив воєнного стану 82

СЕКЦІЯ 3.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Балан А.А.
Інструменти інклюзивної цифрової освіти в сфері енергетики як чинник забезпечення стійкості критичної інфраструктури територій 88
Безносенко В.В., науковий керівник: Єршова Н.Ю.
Довгострокові переваги організаційної стійкості корпорації: зв'язок з системою внутрішнього контролю 90
Безкоровайна Л.В.
Удосконалення обліку в контексті сталого розвитку підприємства 92
Бондарук Д.В., науковий керівник: Черкасова С.О.
Стратегічний управлінський облік та аналіз ризиків діяльності підприємств в сфері туризму та гостинності 95
Бондарук Д.В., Чернега В.О., науковий керівник: Ковальова О.М.
Особливості інвестиційної поведінки на ринку нерухомості України під час воєнного стану 100
Вугельман П.В., науковий керівник: Філиппова С.В.
Соціально-інноваційний вектор стратегічної резилієнтності підприємств у стратегії «6Т» 104
Гриненко В.С., Колесник Ю.Р., науковий керівник: Кірсанова В.В.
Соціально-економічне становище українських домогосподарств на сучасному етапі економічного розвитку 109
Гусєв А.О., , науковий керівник: Побережець О.В.
Реальний сектор як базис макроекономічної стабільності в умовах світової фрагментації 115
Заїчко І.В.
Управління капіталом підприємства в контексті сталого розвитку 118
Карабецька М.І., Демиденко Д.І., науковий керівник: Волощук Л.О.
Аналіз тенденцій досягнення ЦСР2 «Подолання голоду» до та під час воєнного стану в Україні 121
Ковальова О.М.
ETF-фонди як перспективний напрямок забезпечення диверсифікації інвестиційного портфеля 128
Ковальова О.М., Кучеревський А.О.
«Зелені» інвестиції у будівництві: український та іноземний досвід 131
Пахомов М.С., науковий керівник: Єршова Н.Ю.
Організаційно-економічні засади управління фінансовими ризиками у страховій діяльності 136
Побережець О.В., Слабнюк В.Є.
Правові засади формування облікової політики підприємства в умовах трансформації економічного середовища 139

Разборська О.О., Анцут В.М.
Вихід на міжнародні ринки: аудит здатності до експорту та можливості для українських ФОПів у новому році 142
Ren Wei, Scientific advisor: Iershova N. Yu.
Methodological approaches to building an adaptive company personnel management model 145
Синиця Ю. С., Коваленко А.О.
Роль вартісного вимірювання у формуванні достовірної фінансової інформації 148
Синиця Ю. С., Маломуж В.В.
Принципи оцінки активів та зобов'язань: сучасні підходи та проблеми застосування 150
Філиппова С.В., Сологуб О.С.
Оцінка ефективності впровадження системи індикативного управління виробництвом 152
Cherednyk A.O., Moroz M.M.
Modern problems of strategic management at the enterprise 155
Черкасова С.О.
Конфігурації концепції соціальної справедливості в контексті забезпечення сталого людського розвитку 158
Чернега В.О., Черкасова С.О., Малін О.Л.
Вплив аутсорсингу на підвищення конкурентоспроможності підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу 162

Наукове видання

Збірник матеріалів

XIX Всеукраїнської науково-практичної конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та у поствоєнний період)»

28-29 листопада 2025 року

Друкується в авторській редакції

СЕКЦІЯ 1.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, ЗВІТНОСТІ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ОБЛІКОВО-КОНСАЛТИНГОВА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Г.Ф. Азаренков**, к.е.н., проф., професор кафедри обліку і бізнес-консалтингу*
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків

Проблематика обліково-консалтингової підтримки суб'єктів господарювання як чинника відновлення національної економіки постає у багатовимірному контексті трансформаційних процесів, що охоплюють як мікрорівень функціонування підприємств, так і макрорівень державної економічної політики у поствоєнний період. Сучасний бізнес-сектор опинився перед необхідністю одночасного реагування на численні виклики: руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, дефіцит інвестиційних ресурсів, зростання регуляторної складності та високий ступінь невизначеності зовнішнього середовища. У таких умовах обліково-консалтингова підтримка набуває стратегічного значення, оскільки вона забезпечує підприємства не лише технічною допомогою в організації облікових процесів, але й інтелектуальною та методологічною основою для прийняття рішень, спрямованих на стабілізацію та розвиток їхньої економічної діяльності.

Однією з ключових проблем є фрагментованість і неоднорідність облікової інформації, що формується суб'єктами господарювання у кризовий та посткризовий періоди. В умовах частих змін нормативно-правового регулювання, розширення кола вимог щодо фінансової звітності, а також ускладнення податкового адміністрування багато підприємств стикаються з неможливістю оперативно адаптувати власні облікові системи до нових стандартів [1]. Відсутність кваліфікованих фахівців, особливо у малих та середніх підприємствах, посилює інформаційну асиметрію між бізнесом і державою, що призводить до уповільнення відновлювальних процесів. Обліково-консалтингова підтримка у цьому контексті виконує функцію інституційного посередника [2], який забезпечує верифікацію даних, налаштування управлінського обліку, оптимізацію податкових процедур і формування інформаційної основи для стратегічних управлінських рішень.

Проблеми також загострюються у сфері фінансової діагностики суб'єктів господарювання, де підприємства стикаються з необхідністю оцінювання збитків, відновлення активів, обґрунтування фінансових потреб, а також побудови моделей фінансової стійкості у мінливих умовах. Наявні інструменти управлінського обліку часто не здатні забезпечити повноту та глибину аналітичної інформації, необхідної для прогнозування ризиків, формування інвестиційних програм або подання заявки на міжнародні грантові й підтримувальні механізми. У цьому аспекті консалтингові послуги, зокрема ті, що базуються на сучасних обліково-аналітичних технологіях, створюють додану вартість у вигляді

експертної інтерпретації даних [3], підготовки аналітичних звітів, фінансового моделювання і розроблення рекомендацій щодо підвищення операційної та фінансової ефективності бізнесу.

Окремим аспектом проблематики є недостатня цифровізація облікових процесів, яка унеможливлює оперативність і точність управлінських рішень. Значна частина суб'єктів господарювання використовує застарілі програмні комплекси або фрагментарні цифрові рішення, що не дають змоги здійснювати комплексний аналіз, інтегрувати дані з різних підсистем або використовувати інструменти бізнес-аналітики. Потреба в автоматизації обліку, запровадженні систем ERP/CRM/BI, підвищенні цифрових компетентностей персоналу посилюється у поствоєнний період, коли бізнесу необхідно швидко відновлювати діяльність, забезпечувати прозорість фінансів та відповідність міжнародним стандартам. Обліково-консалтингові компанії стають ключовими провайдерами такої цифрової трансформації [1], пропонуючи методичне супроводження переходу до сучасних інформаційних систем управління. Важливим чинником проблемного поля є також недостатній рівень інституційної інтеграції консалтингових структур у систему державної політики економічного відновлення. Незважаючи на зростання потреби в незалежних експертних послугах, механізми взаємодії між державними органами, міжнародними партнерами та консалтинговим сектором залишаються нерозвиненими [4]. Унаслідок цього потенціал обліково-консалтингової індустрії щодо підтримки підприємств у доступі до програм реконструкції, кредитно-гарантійних механізмів, грантових програм і інтеграції у глобальні ланцюги вартості використовується недостатньо. На рисунку 1 систематизовано основні напрями, за якими очікується найбільший попит серед суб'єктів господарювання на консалтингові послуги в умовах відновлення економіки.

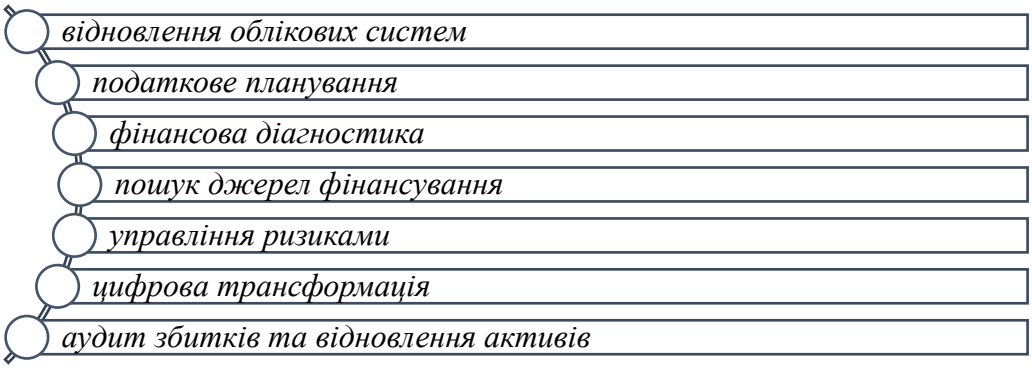

Рисунок 1 – Ключові напрями попиту на консалтингові послуги у поствоєнний період
Джерело: авторська розробка

Представлені дані демонструють ключові пріоритети підприємств у процесі стабілізації та відновлення діяльності, відображаючи зростаючу роль обліково-консалтингової підтримки як системоутворювального фактору відбудови національної економіки. Водночас, доцільно відмітити нерівномірність попиту на наведені послуги, що свідчить про нерівномірність потреб бізнесу у таких сферах. Так, вагомим напрямом консалтингової підтримки виступає відновлення та модернізація облікових систем, оскільки значна частина підприємств зіткнулася з руйнуванням інформаційних архівів, втратою первинної документації, порушенням внутрішнього контролю та необхідністю адаптації до нових нормативних вимог. Це свідчить про критичну потребу бізнесу у верифікації даних, відновленні повноти облікових

записів та забезпеченні відповідності систем управління сучасним стандартам.

Підвищений попит на податковий консалтинг та фінансову діагностику зумовлений швидкими змінами податкового середовища, необхідністю правильного визначення збитків, оцінюванням фінансової стійкості та обґрунтуванням заявок на грантові, кредитні чи міжнародні програми підтримки. Значна частка підприємств також орієнтується на пошук джерел фінансування та консультативний супровід у сфері інвестиційної підготовки [1], що є закономірним у ситуації пошкодження активів та потреби у відновленні операційної діяльності.

Висока актуальність послуг щодо управління ризиками та цифрової трансформації [1] пояснюється загостренням невизначеності бізнес-середовища та розумінням того, що цифрові інструменти є не лише засобом автоматизації, а й детермінантою підвищення прозорості, швидкості реагування та інституційної стійкості підприємства. На окрему увагу заслуговує зростання попиту на послуги з аудиту збитків та відновлення активів, адже саме ці процедури лежать в основі економічних обґрунтувань для отримання компенсацій, грантів, страхових виплат і державної підтримки. Відтак, попит на консалтингові послуги у поствоєнний період має не точковий, а системний характер. Він охоплює одночасно і базові облікові функції, і складні аналітичні завдання, і цифрові трансформаційні проєкти. Це підтверджує ключову тезу дослідження: обліково-консалтингова підтримка формує критичну інфраструктуру економічного відновлення, забезпечуючи суб’єктам господарювання можливість стабілізації, зростання та інтеграції у відновлену економічну систему країни

Таким чином, проблематика розвитку обліково-консалтингової підтримки у поствоєнний період окреслює низку системних викликів: від методологічної невизначеності та інформаційної фрагментарності до недосконалості інституційного середовища та необхідності глибокої цифрової трансформації. Усі ці фактори вимагають формування нового підходу до функціонування консалтингового сегмента, в якому обліково-аналітична компетентність, цифрові рішення, інституційна довіра та стратегічна інтегрованість стають ключовими умовами його здатності сприяти відновленню та модернізації національної економіки.

Використані джерела:

1. Аналіз консалтингового ринку в Україні URL: https://blog.youcontrol.market/analiz-konsaltinghovogho-rinku-v-ukrayini/

2. Рєзнікова, В. В. Роль консалтингової діяльності для відновлення економіки України в умовах війни. *Академічні візії,* 2023 № 22. https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/508 DOI:http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8251959

3. Грудзевич Ю. Організація консалтингової діяльності в обліку та оподаткуванні. *Економіка та суспільство*, 2024 № 64. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-100

4 Мацьків Г. В., Райтер Н. І., Ціцька Н. Є. Мирончук З. П. Роль консалтингових компаній у забезпеченні надання послуг із бухгалтерського обліку суб’єктам бізнесу. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки* 2024. № 79 DOI: https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-79-19

ОБЛІКОВЕ ТА КОНТРОЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕМОНТІВ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ

***М.А. Барсукова**, здобувачка 2-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: М.В. Дубініна,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку і оподаткування*
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

У сучасних умовах функціонування підприємств комунальної сфери питання підтримання основних засобів у працездатному стані набуває особливої актуальності. Для теплопостачальних підприємств це пов'язано з високою технічною залежністю результатів діяльності від стану котелень, мереж, насосного та допоміжного обладнання. Значний рівень фізичного та морального зношення виробничої інфраструктури формує сталу потребу у ремонтних втручаннях різної складності. Паралельно обмеженість фінансових ресурсів посилює вимоги до раціональності витрат. За таких обставин облік і контроль ремонтів виступають інструментами забезпечення керованості ремонтної програми.

Ремонтні роботи для підприємств комунальної сфери мають подвійне значення — технічне й фінансове. Технічно вони забезпечують відновлення працездатності й стабільність технологічного процесу. Фінансово вони формують суттєву частку витрат періоду або збільшують вартість необоротних активів залежно від характеру робіт. Відсутність чіткого зв'язку між технічним змістом робіт та їх обліковою інтерпретацією підвищує ризик помилок у звітності. Це обумовлює необхідність системного підходу до організації документування, обліку й контролю ремонтів.

Якість обліково-контрольного забезпечення ремонтів визначає достовірність фінансової інформації та обґрунтованість управлінських рішень. Для керівництва підприємства важливим є розуміння структури ремонтних витрат, їх причинності та розподілу за об'єктами й підрозділами. Для бухгалтерської служби пріоритетом є коректна класифікація робіт і правильне відображення витрат у регістрах. Для технічних служб істотною є відповідність документації реальному обсягу та результатам робіт. Взаємозалежність цих потреб потребує узгодженої методики, яка мінімізує суперечності між технічною і фінансовою площиною.

У науковій літературі ремонти основних засобів розглядаються як елемент відтворювального процесу, спрямований на відновлення технічної придатності активів без зміни їх функціонального призначення. Методичні підходи до розмежування ремонтів і модернізації розкриває Т. В. Затока, акцентуючи на необхідності чітких облікових критеріїв для класифікації витрат [4]. В. В. Кузьома підкреслює методичну залежність облікового рішення від змісту робіт і очікуваного економічного результату [5]. Окрему увагу у фахових публікаціях приділено документуванню як передумові коректної оцінки та облікового відображення таких витрат [8]. У цілому наукові підходи орієнтують на пріоритет сутності операції над формальним найменуванням робіт.

Нормативно-правове регулювання обліку ремонтів в Україні ґрунтується на положеннях Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] і П(С)БО 7 «Основні засоби» [2]. Ці документи визначають загальні принципи визнання та оцінки необоротних активів і витрат, що пов'язані з їх експлуатацією. Водночас критерії капіталізації витрат на роботи з ознаками поліпшення потребують конкретизації на рівні внутрішніх процедур підприємства. Практичне значення має також урахування податкових

вимог щодо впливу витрат на фінансовий результат [3]. З огляду на це внутрішні методичні положення стають важливим інструментом уніфікації облікових рішень.

Особливого значення набуває внутрішнє нормативне забезпечення підприємства, зокрема облікова політика та методичні додатки до неї. Внутрішні регламенти можуть встановлювати робочі критерії класифікації ремонтів і перелік обов'язкових документальних ознак, достатніх для прийняття облікового рішення. Н. В. Потриваєва наголошує на доцільності облікового забезпечення ремонту і поліпшення основних засобів через деталізацію ознак та процедур документування [7]. Такий підхід дозволяє зробити професійне судження відтворюваним, а облікові рішення — узгодженими в часі. Відповідно підвищується прозорість і контрольованість ремонтної діяльності.

Практика підприємств комунальної сфери свідчить, що ремонтні роботи можуть поєднувати ознаки витрат періоду та інвестиційних витрат. У таких випадках складно забезпечити однозначну класифікацію без деталізованого опису дефектів, обсягу та результату робіт. Це підвищує ризик помилок у фінансовій звітності й ускладнює порівняння витрат у часі. Підхід до класифікації та оцінки витрат на відновлення активів у міжнародній практиці розглядається, зокрема, у дослідженні G. Arisman, де акцентовано важливість коректної ідентифікації витрат на оновлення та ремонти [3]. За таких умов доказовість первинної документації стає ключовим обмеженням як для обліку, так і для контролю.

Важливим елементом облікового забезпечення ремонтів є аналітичний облік витрат за об'єктами, видами робіт і центрами відповідальності. Така деталізація забезпечує можливість зіставлення витрат у часі та оцінки їх динаміки. Вона також формує інформаційну основу для планування ремонтної програми й оцінки її виконання. У прикладному вимірі якість аналітичного обліку залежить від уніфікації довідників, правил кодування об'єктів і налаштування аналітичних розрізів у системі обліку. За відсутності єдиних правил зростає ризик дублювання даних та їх розпорошення між статтями витрат.

Використання інформаційних систем бухгалтерського обліку створює передумови для підвищення прозорості та контрольованості ремонтних операцій. Такі системи дозволяють акумулювати дані за об'єктами, статтями витрат, підрозділами та періодами. Водночас ефективність системи визначається ступенем стандартизації довідників і відповідністю налаштувань реальній логіці ремонтного процесу. Якщо аналітичні розрізи не узгоджені з технічною документацією, знижується управлінська корисність облікових даних. З огляду на це актуальним є поєднання технічних описів робіт з бухгалтерськими параметрами відображення.

Контроль ремонтних витрат має інтегрувати фінансові та технічні аспекти. Формальна перевірка документів без розуміння технічного змісту робіт не забезпечує достатнього рівня доказовості. Перетятько Ю. М. підкреслює важливість коректного розмежування поточного та капітального ремонту як категорій бухгалтерського обліку, що безпосередньо впливає на прийняття контрольних висновків [6]. Залучення технічних спеціалістів до підтвердження обсягів робіт підсилює доказову базу облікової інформації. У комунальному секторі така взаємодія є критично важливою через високі ризики аварійних ситуацій і термінових відновлювальних робіт.

Підсумовуючи, можна зазначити, що стабільне функціонування підприємств комунальної сфери значною мірою залежить від якості управління ремонтною діяльністю. Облік і контроль ремонтів виконують роль інформаційного каркасу, який забезпечує доказовість витрат і прозорість результатів. Стандартизовані підходи до класифікації робіт і документування дозволяють уникати методичних розбіжностей і забезпечують послідовність

фінансових показників у часі [7]. Узгодження технічної й бухгалтерської площини знижує ризики помилок і підвищує ефективність використання ресурсів [8]. Саме тому розвиток обліково-контрольного забезпечення ремонтів має залишатися пріоритетним напрямом для підприємств комунальної сфери.

Використані джерела:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 40. – Ст. 365.

2. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92 // *Офіційний вісник України*. – 2000. – № 21. – Ст. 880.

3. Arisman George. Classification, valuation and accounting for fixed assets, depreciation, expense, and renewals. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/35886387_Classification_valuation_and_accounting_for_fixed_assets_depreciation_expense_and_renewals (дата звернення: 07.10.2025).

4. Затока Т. В. Теоретичні основи бухгалтерського обліку витрат на ремонт та модернізацію основних засобів. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2014. № 2. С. 94–101.

5. Кузьома В. В. Методичні аспекти обліку ремонту і поліпшення основних засобів. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4472 (дата звернення: 07.10.2025).

6. Перетятько Ю. М. Поточний та капітальний ремонт як категорії бухгалтерського обліку. *Агросвіт*. 2021. № 24. С. 52–57. DOI: 10.32702/2306-6792.2021.24.52

7. Потриваєва Н. В. Облікове забезпечення ремонту і поліпшення основних засобів. *Вісник ХНАУ*. 2015. № 1. С. 43–50.

8. Селіванова Н. М. Відображення витрат на відновлення та поліпшення основних засобів підприємства: питання оцінки, обліку і документування. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2024. № 4(30). С. 104–116. URL: https://economics.net.ua/ejopu/2024/No4/104.pdf (дата звернення: 07.10.2025).

ГАЛУЗЕВІ ТА СЕКТОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Л.Л. Гевлич, *к.е.н., доц.,доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

У сучасних умовах господарювання характер виробничих процесів, структура витрат, система управління та нормативно-правове регулювання істотно відрізняються залежно від сфери діяльності підприємства. Це зумовлює необхідність адаптації облікових підходів, методик оцінки активів і зобов'язань, правил визнання доходів і витрат тощо відповідно до специфіки конкретної галузі чи сектора. Розуміння таких відмінностей є важливим як для бухгалтерів-практиків, так і для науковців, адже дозволяє забезпечити достовірність фінансової інформації, підвищити ефективність внутрішнього контролю та сприяти обґрунтованому прийняттю управлінських рішень

Вітчизняні науковці досліджували різні аспекти галузевих і секторальних особливостей бухгалтерського обліку: С. Слюсар [1] висвітлювала специфіку організації обліку в установах державного сектору, Н. Проскуріна та А. Конєва [2] продемонстрували, як цифрова природа електронної комерції змінює методику визнання доходів, обліку розрахунків та побудови внутрішнього контролю підприємств торгівлі, М. Гуменна-Дерій [3] підкреслила, що будівельна галузь має власну структуру обліку, зумовлену тривалими виробничими циклами, великими обсягами матеріальних ресурсів та складністю логістичних операцій. Разом з тим залишається невирішеним питання комплексного узагальнення галузевих і секторальних відмінностей та визначення їх системного впливу на методологію бухгалтерського обліку.

Метою статті є узагальнення галузевих і секторальних особливостей бухгалтерського обліку та визначення ключових чинників, що формують облікові відмінності в різних сферах діяльності.

Загалом галузеві відмінності визначаються технологічними особливостями виробництва, природою витрат та специфікою формування доходів. На їх основі можна запропонувати таку класифікацію галузевих особливостей обліку:

1. Галузі зі змінним біологічним циклом (сільське господарство) характеризуються наявністю біологічних активів, необхідністю переоцінки за справедливою вартістю, сезонністю та нерівномірністю формування витрат, потребою галузевих форм первинних документів.

2. Галузі з довготривалим виробничим циклом (будівництво, машинобудування) характеризуються поетапним визнанням доходів, тривалим накопиченням витрат, застосуванням субрахунків незавершеного будівництва, необхідністю контролю логістичних операцій та матеріальних потоків.

3. Галузі з високою оборотністю товарів (торгівля) характеризуються необхідністю оперативного контролю товарних залишків, правильного обліку націнок, знижок, повернень, частих інвентаризацій, автоматизації облікових процесів.

4. Галузі з переважанням транспортно-експлуатаційних витрат (транспорт) характеризуються розподілом витрат у натуральних вимірниках (кілометри, години роботи), обліком ПММ за нормами, детальною аналітикою за транспортними засобами або маршрутами.

5. Інформаційно-цифрові галузі (електронна комерція, ІТ-сектор) характеризуються обліком електронних транзакцій, зміненою структурою доходів, прив'язаних до операційних

платформ, суттєвою роллю нематеріальних активів, посиленими вимогами до кібербезпеки та внутрішнього контролю.

Секторальні відмінності пов'язані не з видом діяльності, а з організаційно-правовою природою суб'єкта господарювання. На цій основі виокремлюють три ключові сектори:

1. Державний сектор, якому притаманні жорстка регламентація методів оцінки та класифікацій, превалювання історичної собівартості, орієнтація на касовий метод та бюджетні обмеження, звітність, адаптована до МСФЗДС.

2. Приватний сектор, якому притаманні гнучкість облікової політики, орієнтація на максимальне інформаційне забезпечення управління, більший рівень автоматизації, варіативність у виборі методів оцінки запасів, амортизації, калькулювання.

3. Фінансовий сектор (банки, страхові компанії), якому притаманні орієнтація на МСФЗ, пріоритетність оцінки за справедливою вартістю, складні моделі оцінки ризиків і резервів, високий ступінь регулювання з боку НБУ.

Тож галузеві ознаки визначають технологічну основу формування облікової інформації, тоді як секторальні регламентують методичний інструментарій її узагальнення. Їх взаємодія проявляється у виборі методів оцінки активів, визначенні моменту визнання доходів, структурі аналітичних рахунків, вимогах до розкриття інформації у фінансовій звітності, підходах до організації внутрішнього контролю. Так, будівельне підприємство приватного сектора буде застосовувати методи поетапного визнання доходів, тоді як аналогічна установа державного сектора вимушена працювати у межах бюджетного фінансування та жорстких нормативів документального забезпечення.

За результатами дослідження можна зробити такі висновки:

1. Галузеві та секторальні особливості бухгалтерського обліку є ключовими чинниками формування облікової політики підприємства та організації облікового процесу. Галузеві відмінності визначаються технологією виробництва та структурою витрат, тоді як секторальні – нормативно-правовим середовищем та економічною природою суб'єкта господарювання. Найбільш суттєві розбіжності спостерігаються у сільському господарстві, будівництві, торгівлі, транспорті, водночас державний, приватний та фінансовий сектори використовують різні моделі оцінки, структуру звітності, ступінь регламентації обліку.

2. Розуміння зазначених особливостей є необхідною умовою для формування ефективної облікової політики, достовірного представлення інформації у фінансовій звітності та підвищення якості управлінських рішень.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку уніфікованих підходів до адаптації облікової політики підприємств у межах окремих галузей та секторів, а також на аналіз впливу цифрової трансформації на облікові системи різних видів діяльності.

Використані джерела:

1. Слюсар С. Організація обліку в установах державного сектору України: міжнародний контекст. *Економічний вісник університету*. 2022. № 53. С. 88-93. https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-53-88-93

2. Проскуріна Н., Конєва А. Електронна комерція: особливості системи бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2021 № 34. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-95

3. Гуменна-Дерій М. Облік основних матеріальних ресурсів та аналіз ефективності логістичних операцій у будівництві. *Accounting & Finance*. 2023. № 99. С. 130. https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-1(99)-130-134

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ОБОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

М.М. Карпенко, *здобувач 2-го рівня вищої освіти*
Д.В. Бондарук, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Л.О. Волощук, *д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Функціонування будь-якої держави ґрунтується на задоволенні основної суспільної потреби – гарантуванні національної безпеки. Тому через воєнні події в Україні багато підприємств змінили свої пріоритети, зосередившись на діяльності, що сприятиме якнайшвидшому здобуттю перемоги, в саме, на діяльності з виробництва продукції оборонного призначення.

Система нормативно-правового забезпечення здійснення діяльності з виробництва продукції оборонного призначення охоплює багато аспектів, що впливають на формування системи документально-облікового забезпечення.

Цивільний кодекс України, окрім того, що переважно регулює майнові та немайнові відносини, його загальні норми мають відношення до механізму реалізації оборонної закупівлі, а також містить главу, яка деталізує правила виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт [1].

Податковий кодекс України регулює всі аспекти, що стосуються справляння податків і зборів, зокрема, встановлює спеціальні пільги та преференції (наприклад, звільнення від ПДВ) для підприємств, які виконують оборонне замовлення або виробляють товари оборонного призначення) [2].

Митний кодекс України, який забезпечує регулювання митних відносин, також вказує про застосування митного звільнення (звільнення від ввізного мита) при імпорті матеріалів та комплектуючих, необхідних для потреб оборони та безпеки [3]. Для застосування нульових ставок мита та ПДВ при імпорті товар має чітко відповідати затвердженому переліку кодів УКТ ЗЕД, визначених у Законі України «Про Митний тариф України» [4].

Закон України «Про Національну безпеку України» не лише визначає основи та принципи національної безпеки й оборони, але й вводить комплексний підхід до планування в цих критично важливих сферах [5].

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» визначає правила державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення [6].

Закон України «Про оборонні закупівлі» регулює процедури планування та здійснення закупівлі у сфері оборони. Він охоплює всі аспекти – від визначення обсягів товарів, робіт та послуг оборонного призначення до гарантованого забезпечення потреб сектору безпеки [7].

У Законі України «Про ліцензування видів господарської діяльності» до переліку видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, входить виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї; виробництво вибухових матеріалів промислового призначення; діяльність, пов’язана з розробленням, виготовленням,

постачанням технічних засобів розвідки; надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації [8].

Постанова КМУ від 11.11.2022 р. № 1275 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» є ключовим документом, що встановлює спеціальні правила для закупівель, необхідних сектору безпеки й оборони в умовах воєнного стану. Ця постанова замінила попередні, адаптувавши процес закупівель до викликів воєнного часу, при цьому зберігаючи баланс між швидкістю, ефективністю та прозорістю. Цей нормативний документ регулює, в яких випадках електронна система закупівель (ProZorro) має використовуватися для оборонних потреб, а коли закупівлі можуть здійснюватися без її використання (наприклад, для товарів, що становлять державну таємницю, або для критично важливого озброєння). Також регулює питання укладення рамкових угод на оборонні товари та роботи, що дозволяє укладати довгострокові угоди з потенційними постачальниками [9].

Постанові КМУ № 1275 містить окремі Порядки щодо:

– визначення предмета закупівлі під час придбання продуктів харчування, послуг забезпечення комплектами продуктів та послуг з організації харчування для особового складу Збройних Сил України

– визначення предмета закупівлі, що стосуються державної таємниці, основного озброєння (техніки, ракет, боєприпасів, включаючи їхній ремонт та модернізацію) та будівництва військових та фортифікаційних споруд;

– визначення предмета закупівлі критично важливих вітчизняних оборонних засобів, включаючи безпілотні системи, елементи радіоелектронної боротьби тактичного рівня (РЕБ) та їхні компоненти [9].

Постанова КМУ від 6.06.2021 р. № 625 визначає механізм, за яким державні замовники у сфері оборони повинні здійснювати маркетингові дослідження. Ці дослідження ринку товарів, робіт і послуг оборонного призначення (зокрема, що закуповуються за імпортом) проводяться з метою обґрунтованого вибору постачальника чи виконавця перед початком процедури закупівлі [10].

Постанова КМУ від 21.07.2023 р. № 763 впроваджує спеціальний експериментальний порядок, в якому визначені технологічні, організаційні та інші критерії для суб’єктів, які здійснюють розробку, виробництво, закупівлю та постачання боєприпасів для потреб безпеки та оборони України [11]. Постанова КМУ від 24.03.2023 р. № 256 визначає спеціальний механізм здійснення оборонних закупівель певних видів товарів оборонного призначення вітчизняного виробництва, а саме, безпілотних систем (авіаційних, наземних/роботизованих та водних комплексів), засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) та активних засобів протидії технічним розвідкам [12].

Постанова КМУ від 03.03.2021 р. № 234 охоплює процеси створення, освоєння та серійного випуску (за державними та зовнішньоекономічними оборонними контрактами) нового чи модернізованого/модифікованого озброєння, військової та спеціальної техніки, а також супутніх матеріалів, комплектувальних виробів та обладнання (включно із засобами розвідки та протидії їй, а також космічною технікою подвійного призначення). Крім того, ця постанова встановлює умови припинення випуску оборонної продукції, що не відповідає сучасним вимогам або потреба в якій повністю покрита [13].

У Постанові КМУ від 17.03.2021 р. № 309 розглядаються документи, які потрібні для розрахунку очікуваної вартості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, а також три механізми розрахунку вартості з відокремленням для науково-дослідних та дослідно-

конструкторських робіт, робіт з ремонту і модернізації [14]. Наказ Міністерства Оборони України від 12.02.2024 р. № 106 містить методику, за якою державні замовники зобов'язані розраховують вартість життєвого циклу озброєння, спеціальної та військової техніки. Це забезпечує обґрунтоване прийняття рішень під час оборонних закупівель, відповідно до норм, встановлених Постановою КМУ № 1275 для періоду воєнного стану [15].

Постанова КМУ від 28.07.2021 р. № 781 регламентує механізм контролю якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення на всіх стадіях їх створення та експлуатації (розроблення, виробництво, модернізація, ремонт та утилізація). Крім того, вона визначає порядок контролю за цільовим використанням виділених фінансових ресурсів [16]. Постанова КМУ від 15.04.2025 р. № 452 піднімає питання якості оборонної продукції на новий, міжнародний рівень. Вона має ключове значення для інтеграції українського оборонно-промислового комплексу до стандартів країн-членів НАТО [17].

Отже, специфіка нормативного регулювання перетворює документальне-облікове забезпечення діяльності підприємства з виробництва продукції та виконання робіт оборонного призначення з простої системи фіксації господарських операцій на комплексну, деталізовану, юридично-орієнтовану інформаційну систему, яка критично необхідна для підтвердження цільового використання державних коштів, законності застосування податкових і митних пільг, а також технічної відповідності продукції вимогам національної безпеки.

Використані джерела:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text.

4. Про Митний тариф України: Закон України від 19.10.2022 р. № 2697-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

6. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 р. № 808-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text.

7. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання від 20.02.2003 р. № 549-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text.

8. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text

9. Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 р. № 1275. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-%D0%BF#Text.

10. Про затвердження Порядку проведення маркетингових досліджень ринку товарів, робіт і послуг оборонного призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2021 р. № 625. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/625-2021-%D0%BF#Text.

11. Порядок реалізації експериментального проекту щодо виробництва, закупівлі та постачання боєприпасів: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2023 р. № 763. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/763-2023-%D0%BF#Text.

12. Про реалізацію експериментального проекту щодо здійснення оборонних закупівель безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби та активних засобів протидії технічним розвідкам вітчизняного виробництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2023 № 256. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-2023-%D0%BF#Text.

13. Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів товарів оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів таких товарів: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 234. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2021-%D0%BF#Text.

14. Про затвердження Порядку формування та коригування очікуваної вартості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, закупівля яких здійснюється за неконкурентною процедурою: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2021 р. № 309. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309-2021-%D0%BF#Text.

15. Про затвердження Методики розрахунку вартості життєвого циклу зразків озброєння, військової та спеціальної техніки: Наказ Міністерства Оборони України від 12.02.2024 р. № 106. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0464-24.

16. Про затвердження Порядку проведення робіт з державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення: Постанова Кабінету міністрів України від 15.04.2025 р. № 452. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452-2025-%D0%BF#Text.

17. Про затвердження Порядку здійснення контролю за якістю товарів, робіт і послуг оборонного призначення на всіх етапах їх розроблення, виробництва, модернізації, ремонту та утилізації, а також за цільовим використанням коштів: Постанова Кабінету міністрів України від 28.07.2021 р. № 781. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/781-2021-%D0%BF#Text.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

***Є.П. Конопацька**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: Н.М. Селіванова,** к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

У процесі інтеграції України у світовий економічний простір питання гармонізації національної системи бухгалтерського обліку з міжнародними підходами набуває особливого значення, оскільки саме облікова модель визначає якість фінансової інформації, прозорість бізнесу та можливості залучення інвестицій. Українська модель бухгалтерського обліку історично формувалася під впливом континентальної європейської традиції, якій властиві високий рівень державного регулювання, чітко визначені правила ведення обліку та орієнтація на податкові потреби держави [1]. Така нормативність забезпечує єдність методики, зручність контролю та стабільність для внутрішніх підприємств, але водночас звужує можливість професійного судження бухгалтера.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які виробляє Фонд міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS Foundation), побудовані на принципово іншій логіці: вони орієнтовані на інтереси інвесторів та користувачів ринку, підкреслюють пріоритет сутності над формою й надають підприємствам значно більше свободи у виборі облікових підходів [2]. Це дозволяє створювати більш гнучку та реалістичну фінансову інформацію, але вимагає високої кваліфікації бухгалтерів та використання аналітичних методів оцінки активів.

Однією з ключових відмінностей є підходи до оцінки активів і зобов'язань. Хоча П(С)БО опираються переважно на історичну собівартість та встановлені нормативні методи, МСФЗ активно застосовують справедливу вартість, моделі дисконтування та ринкові методики оцінки, що підвищує актуальність і прозорість звітності [3]. Важливо, що міжнародна модель також передбачає ширші вимоги щодо розкриття інформації в примітках, включаючи детальні пояснення щодо оцінок, припущень, ризиків і застосованих методів оцінювання. Таким чином, обсяг інформації, яку отримують користувачі фінансової звітності, суттєво зростає.

Крім зазначених відмінностей, важливо враховувати, що українська модель бухгалтерського обліку значною мірою пов'язана з потребами державного контролю та податкового адміністрування. Саме тому П(С)БО орієнтовані на точність документального оформлення, регламентованість та забезпечення єдиної методичної бази для всіх підприємств, незалежно від їх масштабу. Такий підхід створює передумови для стабільності, але водночас звужує можливість підприємств формувати більш гнучку та ринково орієнтовану фінансову звітність [1]. У результаті це впливає на порівнянність даних українських компаній із міжнародними корпораціями, а також на їхню інвестиційну привабливість.

У міжнародній практиці підхід до обліку значно ширший і передбачає, що фінансова звітність повинна відображати реальний економічний зміст операцій, а не лише їх документальну форму. Застосування справедливої вартості, обов'язковість детального розкриття припущень і ризиків, а також широкий спектр методів оцінювання дозволяють компаніям надавати точнішу інформацію про своє становище на ринку. Це робить МСФЗ більш придатними для динамічного бізнес-середовища, де необхідна не лише облікова точність, а й аналітична глибина [2]. Саме тому дедалі більше українських підприємств поступово переходять до застосування стандартів МСФЗ, особливо якщо вони працюють із міжнародними партнерами або планують вихід на зовнішні ринки.

Для наочного порівняння особливостей двох моделей представлено в табл. 1.

Таблиця 1 – Порівняння української моделі бухгалтерського обліку та МСФЗ

Критерій	Українська модель (П(С)БО)	Міжнародна модель (МСФЗ)
Регулювання	Детальна нормативна база, жорсткі правила	Концептуальна основа, професійне судження
Оцінка активів	Історична собівартість	Справедлива вартість, ринкові оцінки
Мета обліку	Контроль, податковий облік	Інформація для інвесторів
Звітність	Уніфіковані форми	Гнучке подання
Амортизація	Встановлені методи у П(С)БО	Багато варіантів, вибір підприємства
Розкриття інформації	Мінімальні примітки	Детальні розширені примітки
Професійне судження	Обмежене	Центральний елемент

Сукупність наведених відмінностей пояснює, чому процес переходу на міжнародні стандарти є складним і потребує системних змін. Підприємства, які зобов'язані застосовувати МСФЗ (банки, страхові компанії, великі корпорації, підприємства публічного інтересу), уже відчувають підвищення вимог до точності, прозорості та якості фінансової інформації. Застосування міжнародних стандартів сприяє підвищенню довіри іноземних інвесторів, розвитку корпоративного управління та покращенню бізнес-клімату, але водночас вимагає значних фінансових і кадрових ресурсів для підготовки бухгалтерів і модернізації програмного забезпечення [4].

Українська модель П(С)БО відіграє важливу роль у підтримці малого та середнього бізнесу, забезпечуючи простоту, доступність і чіткість методології. Для малих підприємств перехід на МСФЗ є зайво складним, оскільки вони не потребують глибоких ринкових оцінок та розширених звітних приміток. Тому оптимальним для України є збереження двох паралельних моделей - національної для внутрішнього ринку та міжнародної для компаній, орієнтованих на зовнішніх користувачів та глобальні стандарти [3].

Умови економічної інтеграції, воєнного часу та реформування фінансового сектору посилюють потребу в узгодженні двох моделей. Гармонізація П(С)БО з МСФЗ дозволяє забезпечити прозорість, порівнюваність та високу якість фінансової інформації, а також зміцнює конкурентоспроможність українського бізнесу на світовому ринку. Українські підприємства, які вже перейшли на міжнародні стандарти, демонструють вищий рівень довіри з боку партнерів та інвесторів, що підтверджують аналітичні огляди міжнародних консалтингових компаній [4].

Таким чином, українська та міжнародна моделі бухгалтерського обліку не протиставляються одна одній, а доповнюють, створюючи можливість вибору оптимального інструменту для різних типів підприємств. Національна модель забезпечує стабільність і відповідність податковим вимогам, а міжнародна - відкритість, інвестиційну привабливість і сучасний підхід до оцінки фінансової інформації. Поєднання цих підходів визначає стратегічний напрям розвитку облікової системи України у найближчі роки.

Використані джерела:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Відомості Верховної Ради України, 1999, № 40. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 23.11.2025).

2. IFRS Foundation. International Financial Reporting Standards. Лондон, 2024. URL: https://www.ifrs.org (дата звернення: 23.11.2025).

3. Ministry of Finance of Ukraine. Accounting methodology and financial reporting. Київ, 2024. URL: https://mof.gov.ua/en (дата звернення: 23.11.2025).

4. Deloitte Ukraine. IFRS in practice: analytical review. Київ: Deloitte, 2023. URL: https://www2.deloitte.com/ua/en.html (дата звернення: 23.11.2025).

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ЗАХОДІВ З БЕЗПЕКИ ТА ЗДОРОВ'Я РОБІТНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

В.В.Кушнір, *здобувач 2-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Л.П. Шацкова, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Основний потенціал будь-якого підприємства нерозривно пов'язаний з його людськими ресурсами. У сучасних умовах дотримання вимог безпеки та збереження здоров'я працівників є не лише юридичним обов'язком, але й ключовою складовою соціально-відповідальної діяльності. Сучасні виклики – від наслідків воєнних дій до глобальних криз, пов'язаних із поширенням інфекційних захворювань, – вимагають від підприємств активного вжиття заходів із безпеки та здоров'я робітників.

Порядок оподаткування заходів з безпеки та здоров'я робітників підприємства регламентується Податковим кодексом України (ПКУ) [1].

Відповідно до пп. 165.1.9 ПКУ, вартість засобів індивідуального захисту (ЗІЗ), спецодягу, спецвзуття, мийних та знешкоджувальних засобів, а також лікувально-профілактичного харчування, якими підприємство забезпечує робітників згідно із Законом України «Про охорону праці» [2], не включається до оподатковуваного доходу робітника. Це правило діє за дотримання двох важливих умов: не перевищуються встановлені норми забезпечення та відсутня персоніфікація фізичної особи, що отримує ці засоби.

Порядок надання ЗІЗ, спецодягу та спецвзуття встановлюється Кабінетом Міністрів України та/або галузевими нормами безкоштовної видачі. Норми надання мийних та знешкоджувальних засобів, а також лікувально-профілактичного харчування вдосконалюється органом виконавчої влади, що відповідає за формування політики у сфері охорони здоров'я.

Відповідно до Довідника ознак доходів фізичних осіб для Податкового розрахунку, вартість ЗІЗ, спецодягу, спецвзуття, мийних, знешкоджувальних засобів та лікувально-профілактичного харчування, які видані в межах встановлених норм, не оподатковується. У звітності цей дохід відображається під ознакою «136».

Крім того, послуги з догляду та обслуговування спецодягу та спецвзуття є обов'язковими для підтримання їх у належному стані. Тому, згідно з пп. 165.1.9 ПКУ, вартість цих послуг також не включається до оподатковуваного доходу робітника: вона не обкладається ПДФО, військовим збором, не є базою для нарахування ЄСВ та відображається під ознакою доходу «136».

Якщо вартість ЗІЗ, спецодягу, харчування та інших засобів перевищує встановлені норми або ж видається поза нормами, вона класифікується як додатковий дохід фізичних осіб (додаткове благо). У такому випадку підприємство, виступаючи як податковий агент, зобов'язане утримати ПДФО (18%) та військовий збір (5%). У Довіднику ознак доходів цей дохід відображається під ознакою «126».

Оскільки виплати надаються у натуральній формі, оподаткування ПДФО регулюється пунктом 164.5 ПКУ.

Відповідно до цього пункту, сума додаткового блага має бути збільшена на натуральний коефіцієнт, який обчислюється за відповідною формулою (1.1):

$$К = 100 / (100 – Сп), \quad (1.1)$$

де: *К* – коефіцієнт;

Сп – ставка податку, встановлена для таких доходів на момент їх нарахування.

При ставці ПДФО 18% такий коефіцієнт становитиме 1,21951.

Відповідно до Переліку видів виплат, на які не нараховується єдиний внесок (затверджено Постановою КМУ № 1170 від 22.12.2010 р.) [3], вартість ЗІЗ, спецодягу, спецвзуття, мийних і знешкоджувальних засобів, а також лікувально-профілактичного харчування не є базою для нарахування ЄСВ.

За наявності належним чином зареєстрованих в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН) податкових накладних, вхідний ПДВ щодо придбаних активів та послуг включається до складу податкового кредиту. Це стосується придбання: термометрів, ЗІЗ, спецодягу та спецвзуття; мийних та знешкоджувальних засобів; лікувально-профілактичного харчування; послуг з догляду та обслуговування спецодягу та спецвзуття.

При цьому, згідно з п. 198.5 ПКУ, податкові зобов'язання не нараховуються, оскільки придбання цих засобів і послуг безпосередньо пов'язане із забезпеченням обов'язкових заходів з безпеки та здоров'я робітників.

Видача робітникам ЗІЗ, спецодягу та спецвзуття в експлуатацію не вважається операцією з постачання товарів і, відповідно, не є об'єктом оподаткування ПДВ, оскільки право власності на ці засоби залишається за підприємством.

Проте, якщо робітник звільняється і не повертає ЗІЗ, термін використання яких ще не закінчився, їхня залишкова вартість утримується із заробітної плати. У такому випадку підприємство зобов'язане нарахувати податкове зобов'язання з ПДВ відповідно до ст. 188 ПКУ. Вартість неповернутих засобів також визначається як додаткове благо, що підлягає оподаткуванню на загальних підставах та відображається у звітності під ознакою доходу «126». Якщо ж робітник при звільненні компенсує залишкову вартість неповернутих ЗІЗ, спецодягу та спецвзуття, то вартість такого майна не включається до складу оподатковуваного доходу робітника.

У випадку, коли організація та фінансування медичних оглядів робітників є прямим обов'язком роботодавця згідно із Законом України «Про охорону праці» та іншим законодавством, операції з їх виконанням звільняються від оподаткування ПДВ.

Якщо професія робітника або діяльність самого підприємства включені до переліку професій, виробництв та організацій, робітники які підлягають неодмінним профілактичним медичним оглядам (затверджений Постановою КМУ № 559 від 23.05.2001 р. [4]), то:

– витрати на проведення таких медоглядів не включаються до оподатковуваного доходу робітника;

– вони не оподатковуються ПДФО та військовим збором;

– вони не є базою для нарахування ЄСВ, оскільки не належать до фонду оплати праці;

– у звітності ці витрати відображаються під ознакою доходу «143».

Умовою для звільнення від оподаткування є наявність повного пакета підтверджувальних документів: договору з медичним закладом, документів про оплату послуг та підтвердження фактичного проходження огляду робітником.

Послуги з вакцинації, надані підприємству медичним закладом, що має відповідну ліцензію, звільняються від оподаткування ПДВ. Проте, якщо у документах окремо виділено вартість самої вакцини, вона оподатковується за ставкою 7% (згідно з п. 198 ПКУ), і підприємство має право на податковий кредит з ПДВ на цю суму.

Згідно з пп. 165.1.19 ПКУ, вартість вакцинації робітника, що здійснюється для профілактики захворювань або у період загрози епідемій (відповідно до Закону № 2573-IX [5]) і підтверджена документально, не включається до оподатковуваного доходу робітника. Відповідно, вона не оподатковується ПДФО та військовим збором і не є базою нарахування ЄСВ. У звітності цей дохід відображається під ознакою доходу «143». В усіх інших випадках (коли вакцинація не є обов'язковою чи профілактичною), послуги з вакцинації розглядаються як додаткове благо.

Послуги з тестування робітників на інфекційні захворювання, надані підприємству медичним закладом, що має відповідну ліцензію на медичну практику, звільняються від оподаткування ПДВ.

Послуги з тестування також підпадають під дію пп. 165.1.19 ПКУ, оскільки таке тестування може бути обов'язковим для певних категорій робітників під час періоду загроз епідемій. За наявності підтверджувальних документів, ці витрати не є об'єктом оподаткування ПДФО та військовим збором, також не є базою нарахування ЄСВ та виявляються під ознакою доходу «143». В інших випадках послуги тестування вважаються додатковим благом.

У випадках, коли вакцинація та тестування робітників на інфекційні захворювання не є обов'язковими, для уникнення їх оподаткування як додаткового блага ці послуги доцільно оформлювати як надання допомоги на медичне обслуговування.

При надаванні допомоги на лікування та медичне обслуговування робітника у різних варіантах, підприємству для уникнення оподаткування ПДФО та військовим збором необхідно враховувати умови, визначені ПКУ для кожного виду допомоги:

– при надаванні допомоги на лікування та медичне обслуговування умови визначені у пп. 165.1.19;

– при надаванні цільової благодійної допомоги на лікування умови визначені у пп. 170.7.4, пп. 170.7.5;

– при надаванні нецільової благодійної допомоги умови визначені у пп. 170.7.3.

На суми допомоги на лікування та медичне обслуговування ЄСВ не нараховується.

За наявності підтверджувальних документів (при наданні допомоги на лікування та медичне обслуговування) підприємство має право на податковий кредит з ПДВ за: ліками та медичними виробами, внесеними до Держреєстру – за ставкою 7% та іншими товарами, придбаними для лікування – за ставкою 20%.

Отже, для успішного уникнення оподаткування заходів з безпеки та здоров'я робітників ПДФО та військовим збором, необхідно суворо дотримуватися комплексу вимог, встановлених податковим законодавством.

Ключовими умовами, якими є: наявність повної та правильно оформленої підтверджувальної документації; обов'язковість заходу (де це вимагається законом); дотримання умов здійснення заходів та встановлених норм забезпечення засобами охорони здоров'я та відсутність персоніфікації фізичної особи, якщо це передбачено нормами.

У разі невиконання хоча б однієї з цих умов, витрати підприємства на безпеку та здоров'я робітників будуть визнані як додаткове благо, що автоматично призводить до необхідності їх оподаткування.

Додатково слід зазначити, що, незалежно від податкового статусу, всі операції, пов'язані з безпекою та здоров'я, не є базою для нарахування ЄСВ, а вхідний ПДВ за ними, як правило, включається до податкового кредиту, оскільки ці заходи є частиною обов'язків роботодавця згідно з Законом «Про охорону праці».

Використані джерела:

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

2. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12.

3. Про затвердження переліку видів виплат, що здійснюються за рахунок коштів роботодавців, на які не нараховується єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2010 р. № 1170.

4. Про затвердження переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, порядку проведення цих оглядів та видачі особистих медичних книжок. Постанова Кабінету міністрів України від 23.05.2001 р. № 559.

5. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#n840.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНІ РІШЕННЯ ДЛЯ АГРОСФЕРИ

***В.С. Лозовий**, здобувач 2-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: М.В. Дубініна,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку і оподаткування*
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Інвентаризація активів і зобов'язань є обов'язковою процедурою підтвердження достовірності облікових даних. Вона забезпечує зіставлення фактичних залишків із даними регістрів. Для агросфери ця процедура має підвищене значення через сезонність операцій та залежність від природних факторів. Рівень організації інвентаризації безпосередньо впливає на якість фінансової інформації.

Зміст інвентаризації виходить за межі простого переліку об'єктів. Перевірка включає ідентифікацію, оцінку стану та фіксацію ознак придатності активів. Вона також передбачає підтвердження зобов'язань шляхом документальних звірок. Якість процедури визначається повнотою доказів і коректністю оформлення результатів.

Інвентаризація виконує контрольну функцію через виявлення відхилень між фактичними та обліковими показниками. Нестачі, надлишки й пересортування потребують належної кваліфікації причин. Пояснення відповідальних осіб мають бути формалізованими та долученими до матеріалів перевірки. Без цього рішення комісії втрачають доказовість і управлінську корисність.

Організація інвентаризаційного процесу потребує чіткої регламентації. Комісія має бути сформована так, щоб забезпечити компетентність у питаннях оцінки та ідентифікації активів. Підготовчий етап включає актуалізацію облікових даних і визначення місць зберігання. Порушення підготовки підвищує ризик помилок у описах і порівняльних відомостях.

Документальне оформлення результатів визначає можливість коректного відображення наслідків у бухгалтерському обліку. Інвентаризаційні описи, акти та порівняльні відомості повинні бути узгодженими за змістом і реквізитами. Доцільно забезпечити єдині правила заповнення форм для різних груп активів. Невідповідності в документах ускладнюють перевірку причин відхилень і формують ризики для звітності.

Класифікація інвентаризацій за підставами та обсягом підвищує керованість контрольних дій. Планові перевірки формують регулярність і забезпечують дисципліну облікових процедур. Позапланові перевірки застосовують у разі подій ризику, зміни відповідальних осіб або виявлення істотних розбіжностей. Часткові інвентаризації є доцільними для об'єктів із підвищеним рівнем втрат або складним режимом зберігання.

Об'єкти інвентаризації в агросфері є неоднорідними за фізичними та економічними характеристиками. Запаси потребують точних вимірювань і контролю умов зберігання. Основні засоби вимагають оцінки технічного стану та підтвердження факту експлуатації. Для нематеріальних активів ключовим є документальне підтвердження прав і строків дії.

Інвентаризація зобов'язань має переважно документальний характер. Її основою є звірка даних аналітичного обліку з договорами, актами та підтвердженнями контрагентів. Ризики виникають через помилки періодизації, неповні документи або несвоєчасне відображення коригувань. Для надійності результатів важливі однакові підходи до підтвердження та списання заборгованостей.

Оцінювання відхилень потребує коректного розмежування їх економічної природи. Слід відокремлювати природний убуток, технічні похибки обліку та порушення порядку зберігання. Кваліфікація причин визначає порядок відображення наслідків у обліку. Недостатньо обґрунтовані рішення можуть змінювати фінансовий результат і знижувати зіставність показників у часі.

Зміст інвентаризації включає оцінку придатності активів і виявлення ресурсів, що не використовуються. Надлишкові активи створюють витрати на утримання та зберігання. Непридатні запаси підвищують ризик списань і втрат якості. Для управління важлива інформація про повторюваність відхилень і їх концентрацію за місцями зберігання.

В умовах воєнних ризиків інвентаризація потребує посиленої доказовості та процедурної дисципліни. О. Колісник, А. Агафонцева та А. Купріянова вказують на необхідність врахування особливих умов проведення інвентаризації активів у період воєнного стану та адаптації процедур до підвищених ризиків [1]. Це підсилює роль фіксації стану активів у момент перевірки. Підвищується значення формалізованих критеріїв оцінювання та контрольних протоколів.

Цифрові інструменти здатні посилити контрольний слід інвентаризації за умови належного регламенту. Фото- та відеофіксація можуть доповнювати традиційні документи та підвищувати відтворюваність результатів. Потрібні правила доступу до матеріалів, строки зберігання та відповідальні особи. Наявність журналювання змін є умовою зниження ризиків несанкціонованого коригування даних.

Фінансова стійкість залежить від достовірності інформації про активи та реальності зобов’язань. О. Лега, Н. Канцедал та А. Пешков розглядають інвентаризацію як інструмент, що підтримує фінансову стійкість через підвищення якості інформації для управлінських оцінок [2]. Це пов’язує інвентаризацію з бюджетуванням, аналізом відхилень і контролем ліквідності. Підвищується вимога до регулярності перевірок і до оперативності коригувань.

Інвентаризація земель має специфічні ризики через поєднання правових, економічних та облікових параметрів. Н. Голуб акцентує увагу на важливості системності інвентаризації земель і узгодженості меж, документів та облікових показників [3]. Неузгодженість даних створює ризик помилок у визнанні та оцінці, а також у розкритті інформації у звітності. Для зниження ризиків потрібні регулярна актуалізація відомостей і контроль відповідності реєстраційним даним.

Якість інвентаризації підвищується за наявності внутрішніх стандартів і контрольних листів. Контрольні листи забезпечують однаковість процедур для різних груп активів і зменшують пропуски в перевірках. Аналітичні довідки за результатами інвентаризації мають фіксувати причини відхилень та відповідальних осіб. Це створює підстави для управлінських рішень і для коригування процедур внутрішнього контролю.

Внутрішній аудит посилює ефективність інвентаризації через оцінку дотримання етапів і якості документування. С. В. Литвиненко, Т. О. Гуренко, С. І. Дерев’янко та Ю. М. Бурдим розглядають інвентаризацію активів і зобов’язань як інструмент відновлення обліку в умовах воєнного стану та підкреслюють її значення для контрольних процесів [4]. Це підвищує вимоги до системності дій від планування до аналізу наслідків. Результати перевірки мають бути пов’язані з усуненням причин відхилень і з підвищенням дисципліни обліку.

Інвентаризація активів і зобов’язань у агросфері потребує поєднання нормативної коректності, доказовості та адаптивності до ризиків. Пріоритетними є якісний документообіг, прозора організація комісії та контрольний слід для об’єктів підвищеної вразливості. Результати інвентаризації мають трансформуватися у коригування облікових записів і в

управлінські висновки. Це забезпечує підвищення достовірності фінансової інформації та ефективності контрольної функції.

Використані джерела:

1. Колісник О., Агафонцева А., Купріянова А. Особливості проведення інвентаризації активів в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. Вип. 73. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-9.

2. Лега О., Канцедал Н., Пешков А. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. Підприємництво та інновації. 2025. № 34. С. 37–44. URL: https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5.

3. Голуб Н. Інвентаризація земель: економічні та облікові питання. Сталий розвиток економіки. 2025. № 3(54). С. 31–36. DOI: 10.32782/2308-1988/2025-54-5.

4. Литвиненко С. В., Гуренко Т. О., Дерев'янко С. І., Бурдим Ю. М. Інвентаризація активів і зобов'язань як інструмент відновлення обліку в сільськогосподарських підприємствах в умовах воєнного стану. Економіка і управління бізнесом. 2024. № 1. С. 92–109. URL: https://doi.org/10.31548/economics15(1).2024.078 (дата звернення: 13.10.2025).

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Т.О. Меліхова, *д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту*
О.І. Воробей, *здобувач 2-го рівня вищої освіти*
ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж»
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

Сучасний розвиток видів цінних паперів (акції, облігації, деривативи) створює потребу в правильності ведення обліку та проведені внутрішнього контролі операцій з ними. Незадовільне ведення обліку та відсутність ефективного внутрішнього контролю може призвести до порушення законодавства, виникнення фінансових санкцій та збільшення витрат, спотворення фінансової звітності.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності регулює НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» [1].

Первинні документи з обліку операцій з цінними паперами можуть бути наступними: договори купівлі-продажу; акти приймання-передачі; виписки банку; внутрішні накази та розпорядження; платіжні інструкції; довідки бухгалтерії [5].

Рахунки для обліку цінних паперів наведено у табл. 1, а типову кореспонденцію рахунків операцій з ними у табл. 2.

Таблиця 1 – Рахунки для обліку цінних паперів

Група ЦП	Рахунок обліку	Характеристика
1	2	3
Придбані довгострокові фінансові інвестиції	14 «Довгострокові фінансові інвестиції»	Призначений для узагальнення інформації про наявність та рух довгострокових інвестицій (вкладень) у цінні папери інших підприємств, облігації державних та місцевих позик, статутний капітал інших підприємств, створених на території країни та за кордоном й тощо
Придбані короткострокові фінансові інвестиції	35 «Поточні фінансові інвестиції»	Ведеться облік наявності та руху поточних фінансових інвестицій та еквівалентів грошових коштів, у тому числі депозитних сертифікатів
Зобов’язання за придбані довгострокові цінні папери	52 «Довгострокові зобов'язання за облігаціями»	Призначений для обліку розрахунків з іншими особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями строком погашення більше дванадцяти місяців з дати балансу
Векселя одержані на забезпечення довгострокової ДЗ	182 «Довгострокові векселі одержані»	Ведеться облік векселів, одержаних на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості
Векселя одержані на забезпечення короткострокової дебіторської заборгованості	34 «Короткострокові векселі одержані»	Ведеться облік заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), виконані роботи, надані послуги та за іншими операціями, яка забезпечена векселями

Продовження таблиці 1

1	2	3
Векселя видані на забезпечення довгострокової кредиторської заборгованості	51 «Довгострокові векселі видані»	Ведеться облік розрахунків з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за матеріальні цінності, виконані роботи, отримані послуги та за іншими операціями, заборгованість за якими забезпечена виданими векселями та не є поточним зобов'язаннями
Векселя видані на забезпечення короткострокової кредиторської заборгованості	62 «Короткострокові векселі видані»	Ведеться облік розрахунків за заборгованістю постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержані сировину, матеріали, товари, послуги, роботи та за іншими операціями, на яку підприємством видані векселі
Доходи від фінансової діяльності	73 «Інші фінансові доходи»	призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 «Дохід від участі в капіталі»
Витрати від фінансової діяльності	95 «Фінансові витрати»	ведеться облік витрат на проценти та інших витрат підприємства, пов'язаних із запозиченнями
Фінансовий результат від фінансових операцій	792 «Результат фінансових операцій»	визначається прибуток (збиток) від фінансових операцій підприємства

Джерело: згруповано авторами на підставі [2]

Таблиця 2 – Типова кореспонденція рахунків

Операція	Дебет	Кредит	Коментар
Придбання довгострокових фінансових інвестицій	14	311	Відображення купівлі цінних паперів
Придбання короткострокових фінансових інвестицій	35	311	Відображення купівлі цінних паперів
Отримання дивідендів	311	73	Дохід від інвестицій у власний капітал
Продаж фінансових активів та отримання коштів	311	35	Реалізація фінансових активів
Отримано короткостроковий вексель від покупців	34	361	Замість оплати отримано короткостроковий вексель від покупців
Видано короткостроковий вексель постачальникам	631	62	Замість оплати видано короткостроковий вексель постачальникам
Нараховані відсотки за користування короткостроковим векселем	952	684	Відсотки за короткостроковим векселем віднесені до фінансових витрат

Джерело: згруповано авторами на підставі [2]

Відображення у фінансовій звітності операцій з цінними паперами відображаються у: Балансі – рядок «Цінні папери» у складі необоротних або оборотних активів; Звіті про

фінансові результати – дохід/збиток від операцій з цінними паперами відображається у складі фінансових доходів або витрат; Примітках до фінансової звітності – детальна інформація про види цінних паперів, методи оцінки та ризики; Податковій звітності – доходи та витрати від операцій з цінними паперами враховуються при розрахунку податку на прибуток [4].

Мета внутрішнього контролю операцій з цінними паперами полягає у забезпеченні достовірності, законності та повноти відображення в обліку, своєчасному відображенні доходів та витрат у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, а також запобіганні ризикам та зловживанням.

Завдання внутрішнього контролю операцій з цінними паперами полягає у перевірки: правильності і повноти обліку придбання, продажу та оцінки цінних паперів; відповідності операцій з цінними паперами договорам та випискам; забезпеченні достовірності даних про доходи від цінних паперів, включаючи дивіденди; своєчасності і правильності відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності; виявленні та подальшому запобіганні помилок у веденні обліку.

Основні типові помилки при обліку операцій з цінними паперами полягають у: неправильному відображенні первісної вартості придбаних цінних паперів; відсутності документального підтвердження операцій; неправильної кореспонденції рахунків; несвоєчасному відображенні доходів або витрат; невірному визначенні справедливої вартості на дату балансу; відповідності даних бухгалтерського обліку інформації у фінансової звітності.

Отже, правильне ведення обліку операцій з цінними паперами допоможуть забезпечити достовірність інформації у фінансовій звітності, знизять ризики допущення помилок та шахрайства. Якісне проведення внутрішнього контролю допоможе своєчасно виявити порушення законодавства, попередити фінансові санкції, зменшити витрати, збільшити прибутки, а також допоможуть у прийнятті ефективних управлінських рішень.

Використані джерела:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» № 91 від 26.04.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00#Text (дата звернення: 22.10.2025)

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text (дата звернення: 22.10.2025)

3. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Кутчак Ю. М. Фінансовий облік II : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 288 с.

4. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 21.10.2025)

5. Макаренко А. П., Меліхова Т. О., Чакалова Н. С. Теорія і методика документування в обліку та аудиті. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 400 с.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕТОДУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Т.О. Меліхова, *д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту*
Є.В. Меліхов, *асистент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, здобувач 3-го рівня вищої освіти*
В.В. Воропаєва, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж»
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету, м. Запоріжжя

У сучасних умовах цифровізації інвентаризаційні процедури набувають особливої значення, оскільки дозволяють інтегрувати традиційні методи контролю з інноваційними інформаційними технологіями та цифровими інструментами управління активами. Використання автоматизованих систем, електронних реєстрів і цифрових засобів ідентифікації (RFID, QR-кодування, ERP-системи) мінімізує ризики облікових помилок, підвищує точність вимірювань і прискорює процес звірки даних.

Інвентаризація є фундаментальним елементом методу бухгалтерського обліку, оскільки її проведення забезпечує підтвердження законності та достовірності фінансової звітності, а також сприяє економному використанню ресурсного потенціалу підприємства. Згідно з чинними нормативно-правовими актами, інвентаризація є обов'язковою для всіх юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правового статусу.

Сутність інвентаризації полягає у встановленні фактичної наявності активів шляхом їхнього підрахунку, зважування, вимірювання та оцінювання. Результати фіксуються в інвентаризаційних описах і порівнюються з даними облікових регістрів для виявлення надлишків, нестач чи невідповідностей. У цифровому середовищі зазначені процедури доповнюються використанням електронних форм описів, автоматизованої фіксації відхилень та інтеграції результатів до корпоративних інформаційних систем. Відсутність контролю за процесом інвентаризації знижує достовірність інформації та ускладнює управління активами.

Щорічна інвентаризація традиційно проводиться перед складанням річної фінансової звітності. Інвентаризація також здійснюється у випадках реорганізації, зміни матеріально відповідальних осіб, надзвичайних ситуацій чи на вимогу контролюючих органів.

Класифікація інвентаризації включає поділ за повнотою охоплення та організаційною ознакою. Повна інвентаризація охоплює всю сукупність активів і зобов'язань підприємства та проводиться один раз на рік. Часткова інвентаризація спрямована на перевірку окремих груп активів і застосовується для уточнення даних та підвищення ефективності контролю. За організаційною ознакою виділяють планові та позапланові інвентаризації. У цифровому середовищі класифікація доповнюється можливістю дистанційного моніторингу окремих активів, безперервної інвентаризації та автоматизованого контролю залишків.

Організація інвентаризаційного процесу належить до компетенції керівника підприємства, яким визначаються строки, перелік об'єктів та персональний склад інвентаризаційної комісії. Комісія включає представників бухгалтерської служби, матеріально відповідальних осіб та інших фахівців. При використанні сучасних цифрових систем окремі етапи інвентаризації можуть бути автоматизовані, що зменшує трудомісткість робіт і підвищує точність формування інвентаризаційних описів та актів.

У воєнний період інвентаризація набуває особливого змістового та функціонального значення, оскільки виконує не лише контрольну, але й відновлювальну та оціночну функцію. У разі пошкодження, знищення або втрати майна внаслідок бойових дій інвентаризаційні процедури виступають необхідним етапом встановлення фактичного стану активів підприємства та визначення обсягу завданої матеріальної шкоди. Проведення цієї інвентаризації є підставою для документального оформлення втрат і формування доказової бази для компенсації, оформлення страхових відшкодувань або судово-правових процедур.

Сутність інвентаризації у зазначених умовах полягає у фіксації фактичної наявності та стану майна шляхом ідентифікації об’єктів, визначення ступеня їх пошкодження, повної або часткової втрати функціональних характеристик, а також зіставлення отриманих результатів із даними бухгалтерського обліку. За її результатами складаються відповідні описи, акти та довідки, у яких фіксуються кількісні, якісні та вартісні параметри втрат. Ці документи є основою для оцінювання вартості шкоди, списання знищених активів та коригування фінансової звітності.

Інвентаризаційна комісія може залучати фахівців технічного, експертного або оціночного профілю з метою забезпечення об’єктивності встановлення фактичних втрат. Вірно оформлені матеріали інвентаризації виконують функцію офіційного підтвердження шкоди і можуть використовуватися для подання заяв на відшкодування збитків у рамках державних програм підтримки.

Отже, інвентаризація є невід’ємним елементом методу бухгалтерського обліку, який у сучасних умовах цифровізації набуває нових функціональних можливостей. Поєднання традиційних інвентаризаційних процедур з цифровими технологіями сприяє підвищенню прозорості облікових процесів, забезпечує достовірність інформації, зменшує ризики втрати даних та забезпечує безперервність діяльності. Це створює основу для ефективного управління активами та забезпечення високої якості бізнес-процесів підприємства.

Використані джерела:

1. Інвентаризація активів і зобов'язань: законодавство та процедура. URL: https://pravohub.com.ua/blog/navischo-potribna-inventarizatsiya-ta-hto-zobovyazaniy-yiyi-provoditi-u-2025-rotsi (дата звернення: 21.10.2025).

2. Садовська І. Б. Інвентаризація, її види та порядок проведення. URL: https://ukrtextbook.com/buxgalterskij-oblik-sadovska-i-b/buxgalterskij-oblik-sadovska-i-b-5-7-inventarizaciya-%D1%97%D1%97-vidi-ta-poryadok-provedennya.html (дата звернення: 25.10.2025).

3. Інвентаризація активів і зобов'язань: законодавство та процедура. URL: https://pravohub.com.ua/blog/navischo-potribna-inventarizatsiya-ta-hto-zobovyazaniy-yiyi-provoditi-u-2025-rotsi (дата звернення: 21.10.2025).

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ОБЛІКОВИХ СИСТЕМ НА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

***Є.М. Петровська**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: Н.В. Курган,** к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку і бізнес-консалтингу*
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків

Історія розвитку комп'ютерного обліку та автоматизації бухгалтерії починається з появи електронно-обчислювальної техніки в середині XX століття, коли первісні обчислювальні машини використовувалися для масових арифметичних розрахунків та ведення простих реєстрів. У другій половині XX століття розвиток мікропроцесорної техніки і програмних мов призвів до створення спеціалізованих бухгалтерських програм, які з часом еволюціонували від локальних пакетів для підрахунків до комплексних інформаційних систем управління бізнес-процесами. Наприкінці XX – початку XXI століття відбувся перехід до клієнт-серверних рішень і далі до хмарних сервісів, що суттєво розширило можливості автоматизації малих підприємств. Цей еволюційний шлях розвитку описали в працях Рублик Д., Мурашко І., Томілова-Яремчук Н., Крупа Н., Непочатенко А. висвітливши історію впровадження облікових систем в Україні у супутньому процесі інтеграції міжнародних бухгалтерських стандартів (МСФЗ).

Українська практика формування систем бухгалтерського обліку відзначається посиленою увагою до адаптації МСФЗ і одночасно потребою врахувати особливості національного господарювання. Сімаков К., Сімакова О., Хорошилова І., Курмазенко О. розглядають автоматизацію обліку не лише як технічну модернізацію, а й як складний соціально-організаційний процес, що включає зміну методів обліку, підготовку кадрового складу та адаптацію нормативно-правової бази. Пандемія COVID-19 прискорила впровадження дистанційних методів роботи, електронного документообігу і клієнт-банку, що додатково актуалізувало питання цифрової трансформації обліку на малих підприємствах [1; 2].

Автоматизовані облікові системи сьогодні стають ключовим елементом підвищення ефективності ведення підприємницької діяльності, особливо в умовах цифровізації. Для малих підприємств вони обіцяють значне зниження трудових затрат, підвищення точності обробки даних та кращу прозорість фінансової інформації. Проте, як показують дослідження Сімакова О., Мурашка І., Хорошилової І. на практиці багато малих підприємств в Україні стикаються з низкою суттєвих бар'єрів, які заважають повноцінному впровадженню та використанню таких систем.

Однією з головних проблем є фінансові обмеження. Малий бізнес часто не має достатнього стартового капіталу для придбання ліцензійного програмного забезпечення, обладнання, оплату налаштувань і оновлень. Мурашко І. підкреслює, що багато малих підприємств в Україні зазначають: брак коштів на доопрацювання та налагодження програм, навчання персоналу, оновлення програмного і апаратного забезпечення [3].

Другий суттєвий бар'єр – недостатня кваліфікація персоналу. Працівники облікових служб часто не мають достатнього досвіду роботи з ІТ-системами, не знають специфічних функцій обраного програмного забезпечення, можуть опиратись змінам у роботі, що

негативно позначається на швидкості й якості впровадження. Українські роботи показують, що без відповідного навчання і адаптації працівників автоматизація може бути дуже формальною, а її потенціал – не реалізованим.

Третя проблема – технічна інфраструктура та підтримка. Сюди входять слабкий чи нестабільний доступ до інтернету, недостатня потужність апаратного забезпечення чи старе обладнання, відсутність технічної підтримки або дороговизна обслуговування. Також виникає потреба у доопрацюванні функцій програм для конкретних потреб підприємства, що часто вимагає часу й коштів, які малі підприємства не можуть легко забезпечити.

Ще одна проблема – вибір і адаптація програмного забезпечення. Малий бізнес часто стоїть перед вибором між вітчизняними рішеннями (наприклад, BAS Бухгалтерія, ІС-ПРО) і зарубіжними чи універсальними ERP-системами. Вітчизняні рішення можуть бути дешевшими і локалізованими, але можуть не мати всіх потрібних функцій або бути менш гнучкими. Зарубіжні або великі ERP-системи мають багатий функціонал, але часто перенасичені, дорогі в підтримці й складні для користувачів [3].

Крім того, існують організаційні та психологічні бар'єри: відсутність чіткої стратегії автоматизації, небажання змін, побоювання серед працівників щодо втрати роботи або збільшення навантаження, а також недостатня мотивація керівництва, яке може не бачити короткострокової віддачі. Дослідження Хорошилової І. висвітлює, що часто відсутній комплексний підхід до планування змін, що включає управління змінами, навчання та мотивацію персоналу [4].

Ще одним аспектом є законодавчі, нормативні та податкові зміни. В Україні, як і в інших країнах, норми, які регулюють облік, звітність або оподаткування, періодично змінюються. Це означає, що система автоматизації має бути гнучкою, підтримувати оновлення, щоб відповідати новим вимогам. Якщо виробник програмного забезпечення не забезпечує швидке оновлення, або якщо підприємство не має ресурсу на це – це створює ризик невідповідності, штрафів або просто зайвих трудовитрат на ручне коригування [5].

Для подолання зазначених проблем науковці пропонують такі шляхи. По-перше, поетапне впровадження систем – замість великих одноразових вкладень робити невеликі кроки: впровадження ключових модулів, тестування, адаптація, зворотній зв'язок з користувачами. Це дозволяє зменшити фінансовий ризик та охопити навчання поступово [3; 4].

По-друге, використання хмарних сервісів та SaaS-моделей, які часто мають нижчі початкові витрати, мінімальні вимоги до обладнання, можливість оновлень і підтримки постачальником. Хмарні рішення також дозволяють гнучко реагувати на зміну норм і масштабів бізнесу [4; 5].

По-третє, інвестування в навчання персоналу та розвиток цифрової грамотності, можливо з підтримкою державних чи галузевих програм, грантів або партнерства з ІТ-компаніями, або через скорочені курси, тренінги, майстер-класи. Це важливо не лише з точки зору технічного освоєння програм, а й з точки зору зміни ставлення до автоматизації [3; 4].

По-четверте, організаційні зміни та управління змінами: формалізація стратегії автоматизації, залучення персоналу на ранніх стадіях, забезпечення мотиваційних механізмів, комунікація змін, підтримка керівництва. Хорошилова І. наголошує, що стратегічний підхід має включати як технічний, так і людський фактор [4].

По-п'яте, співпраця з постачальниками ПЗ для адаптації функцій, які відповідають специфіці малого підприємства, важливість мати підтримку, можливість оновлення,

обслуговування. Також – вибір локальних виробників або сервісів, які добре адаптовані до нормативної бази країни, мови, галузевих вимог [3].

Таким чином, мале підприємство може успішно впровадити автоматизовану облікову систему, якщо врахує не тільки технічні, але й фінансові, людські та організаційні аспекти. Поетапність, гнучкість, навчання і підтримка є ключовими складовими. Державні ініціативи або програми підтримки можуть суттєво полегшити шлях для тих підприємств, які мають обмежені ресурси. Застосування кращих практик і наукових рекомендацій допоможе знизити ймовірність технічних чи фінансових провалів і забезпечити, що автоматизація працює на розвиток, а не створює додаткові тягарі.

Використані джерела:

1. Рублик Д. Еволюція форм бухгалтерського обліку. Розвиток науки та бізнесу в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. *Розвиток науки та бізнесу в умовах глобалізації.* 2019. С. 180–182.

2. Сімаков К., Сімакова О. Особливості організації бухгалтерського обліку в Україні в сучасних умовах господарювання. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. С. 34–37.

3. Мурашко І. Проблеми автоматизації бухгалтерського обліку малих підприємств. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. С. 62–65.

4. Хорошилова І. Автоматизація обліку і управління та перспективи розвитку для малого бізнесу. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*. 2022. С. 138–140.

Людвенко Д., Томілова-Яремчук Н., Крупа Н., Непочатенко А., Курмазенко О. Сучасні виклики національній системі бухгалтерського обліку в умовах цифрової трансформації бізнесу. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія "Економічні науки"*. 2025. № 2 (116). С. 118-126.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ВАРТОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗВО

О.В. Писарчук, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку і бізнес-консалтингу*
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків

Проблематика обліково-аналітичного моделювання вартості підготовки фахівців у контексті забезпечення фінансової стійкості закладів вищої освіти ґрунтується на глибинній суперечності між реальними потребами освітньої системи у ресурсному забезпеченні та формальними механізмами розрахунку вартості освітніх послуг, які домінують у діючому нормативно-економічному полі. У сучасних умовах воєнної дестабілізації, дефіциту бюджетних ресурсів і зростання конкуренції між ЗВО за здобувачів освіти проблема визначення економічно обґрунтованої вартості підготовки фахівців набуває принципового значення, оскільки саме вона формує фінансові можливості закладу щодо підтримання освітнього процесу, оновлення матеріально-технічної бази, забезпечення належного кадрового потенціалу та здійснення інноваційного розвитку. Наявні підходи до калькулювання вартості освітніх програм переважно залишаються фрагментарними, часто орієнтованими лише на формування контрактної ціни [1], і не відображають ані реальної структури витрат, ані специфіки підготовки за різними спеціальностями, що створює значну асиметрію між фінансовими потребами та фінансовими результатами діяльності закладів.

Критичною проблемою є методологічна невпорядкованість системи формування інформаційної бази для моделювання вартості підготовки. Відсутність уніфікованих підходів до віднесення прямих і непрямих витрат, різні трактування складу освітніх витрат [2], неоднаковий рівень деталізації облікових даних у різних ЗВО та низький рівень інтеграції між підсистемами фінансового, управлінського і статистичного обліку ускладнюють побудову достовірних моделей, здатних відображати реальну картину ресурсоспоживання. У результаті неможливо отримати зіставні та аналітично релевантні показники вартості освітніх програм, що суттєво обмежує потенціал стратегічного планування і ризик-орієнтованого управління у сфері вищої освіти.

Окремим проблемним блоком постає питання диференціації вартості підготовки фахівців за спеціальностями. Академічні програми різних галузей знань вимагають суттєво відмінних ресурсів від науково-дослідного оснащення до лабораторної інфраструктури, програмних комплексів, специфічних навчальних просторів або висококваліфікованих викладачів із рідкісними компетенціями. Попри це, індикативні чи регуляторно встановлені підходи часто не враховують цих відмінностей, обмежуючись середніми або усередненими вартісними орієнтирами. Як наслідок, виникає структурний дисбаланс, коли високовартісні спеціальності недофінансовуються, що ставить під загрозу якість підготовки, водночас спеціальності з нижчими витратами можуть формувати хибний профіцит, який не відображає реального економічного стану ЗВО.

Проблематика посилюється також обмеженою здатністю традиційних обліково-аналітичних систем забезпечувати глибоку інтерпретацію даних. У багатьох закладах відсутні інструменти, що дозволяють здійснювати сценарне моделювання вартості з урахуванням динаміки витрат [3], коливань контингенту здобувачів, зміни структури освітніх навантажень,

коливань енергетичних чи комунальних витрат, а також впливу цифрових і технологічних інновацій. Без таких аналітичних механізмів неможливо інтегрувати оцінювання вартості підготовки в систему стратегічного управління фінансовою стійкістю ЗВО, оскільки відсутня можливість прогнозувати майбутні фінансові потреби, ризики та точки фінансової вразливості.

Суттєвим викликом залишається недостатній рівень цифровізації аудиторно-аналітичних процесів. Нерідко дані про витрати формуються у розрізнених форматах, що унеможливлює їхню оперативну консолідацію та подальше використання у моделях управління. Відсутність інтегрованих систем управлінського обліку, інструментів бізнес-аналітики та цифрових платформ прогнозування призводить до того, що процеси калькулювання вартості залишаються трудомісткими [2], малогнучкими та схильними до помилок, що знижує достовірність фінансової інформації і унеможливлює її ефективне застосування у стратегічному фінансовому менеджменті.

На концептуальному рівні проблематика моделювання вартості підготовки фахівців нерозривно пов’язана з питанням фінансової стійкості ЗВО. Сучасний заклад вищої освіти повинен формувати управлінські рішення, які ґрунтуються на прогнозній оцінці доходів і витрат, обґрунтуванні оптимальної структури фінансових потоків, визначенні економічної доцільності розширення або скорочення освітніх програм та підтриманні збалансованості між якістю підготовки й доступністю освітніх послуг. Без надійних обліково-аналітичних моделей вартості ці рішення втрачають системність, перетворюючись на реактивні дії, що загрожує формуванням фінансових дефіцитів, зниженням якості освіти та втратою конкурентоспроможності ЗВО на освітньому ринку.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що проблематика обліково-аналітичного моделювання вартості підготовки фахівців виходить далеко за межі технічної процедури калькулювання. Вона охоплює і методологічні аспекти формування інформаційного середовища, і інституційно-організаційні особливості управління ресурсами, і стратегічні вимоги до фінансової стійкості закладів вищої освіти. Її вирішення вимагає поєднання сучасних інструментів управлінського обліку, цифрової аналітики, уніфікації нормативної бази та розвитку культури прийняття управлінських рішень на основі достовірної, глибоко інтерпретованої обліково-аналітичної інформації. Саме в цьому контексті моделювання вартості підготовки фахівців постає не лише як техніко-економічна функція, а як стратегічний інструмент забезпечення стійкості, конкурентоспроможності та інноваційного розвитку ЗВО в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій.

Використані джерела:

1. Труніна І. М., Пряхіна К. А., Андрієнко М. С. Ціноутворення на ринку вищої освіти України. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.10.11

2. Коцкулич Т.Я. Калькулювання собівартості платних освітніх послуг у закладах вищої освіти як передумова формування економічно обґрунтованої вартості. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2019. № 1 (26). С. 96–107.

3. Юрчишена Л.В. Методологічні та практичні аспекти розробки моделі розрахунку повної вартості освітніх послуг. *Економіка і організація управління.* 2023. № 2 (50) С. 130-141. DOI: https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.2.12.

ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА В БУХГАЛТЕРІЇ: ЯК КОГНІТИВНІ УПЕРЕДЖЕННЯ СПОТВОРЮЮТЬ ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ

А.П. Попряга, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Н.М. Селіванова*, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Поведінкова економіка досліджує, як психологічні чинники впливають на економічні рішення. У бухгалтерії це особливо важливо: рішення бухгалтерів та фінансових менеджерів безпосередньо впливають на фінансову звітність, бюджети та оцінку ризиків. Традиційні фінансові моделі передбачають раціональну поведінку, але практика показує, що когнітивні упередження призводять до системних помилок [1].

Метою роботи є дослідити ключові когнітивні упередження, їхній вплив на бухгалтерські рішення та розглянути методи мінімізації цього впливу.

Основні когнітивні упередження в бухгалтерії наведено в табл. 1, що демонструє як кожне когнітивне упередження проявляється у фінансовій практиці та допомагає зрозуміти механізми спотворення рішень.

Таблиця 1 – Основні когнітивні упередження, що впливають на бухгалтерські рішення

Упередження	**Сутність**	**Приклад впливу на бухгалтерію**
1. Надмірна впевненість (overconfidence)	Переоцінка власних знань і прогнозів	Завищення прогнозів доходів, недооцінка витрат та ризиків
2. Якірний ефект (anchoring)	Надмірне спирання на першу отриману інформацію	Використання минулих фінансових результатів для оцінки нових
3. Упередження підтвердження (confirmation bias)	Вибіркова увага на інформацію, що підтверджує власні гіпотези	Ігнорування негативних даних у звітах
4. Ухил від втрат (loss aversion)	Люди більш чутливі до втрат, ніж до виграшів	Консервативне резервування, недооцінка доходів
5. Ментальний облік (mental accounting)	Психологічне розділення грошей на різні «рахунки»	Використання надзвичайних доходів менш ощадливо, ніж регулярних

Когнітивні упередження впливають на:

1. Фінансову звітність:

а) Overconfidence – завищені прогнози доходів та оптимістичні оцінки [2];

б) Confirmation bias – ігнорування негативних даних, що викривлює звітність [4];

в) Anchoring – недостатня адаптація до нової інформації [3].

2. Бюджетування та прогнозування:

а) Loss aversion – консервативні рішення щодо резервів та інвестицій [5];

б) Mental accounting – нерівномірне використання фінансових ресурсів [6];

3. Етичні та організаційні ризики:

а) Маніпуляції звітністю, нехтування контролем [2];

б) Організаційний тиск, який підсилює упередження [4].

Вплив когнітивних упереджень на бухгалтерькі рішення наведено на рис. 1.

Рисунок 1 – Вплив когнітивних упереджень на бухгалтерські рішення

Як видно з даних рис. 1, найбільший вплив має ухил від втрат (50%), що пояснює консервативний характер багатьох бухгалтерських рішень. Надмірна впевненість (45%) та упередження підтвердження (40%) також значно впливають, що може призводити до завищення прогнозів та ігнорування негативних даних. Якірний ефект (30%) та ментальний облік (35%) мають середній вплив, але теж формують системні помилки. Діаграма наочно демонструє, що упередження є поширеними і неодноразово повторюваними у бухгалтерській практиці.

Поведінкові упередження в бухгалтерії можна аналізувати через кілька теоретичних підходів, що пояснюють механізми їх виникнення та пропонують шляхи корекції.

Теорія перспектив, запропонована Д. Канеманом і А. Тверським, пояснює асиметричну оцінку виграшів і втрат. Згідно з цією теорією, люди значно чутливіші до втрат, ніж до еквівалентних виграшів, що безпосередньо впливає на ухвалення бухгалтерських рішень. Наприклад, менеджери та бухгалтери часто приймають надто консервативні рішення щодо резервів або оцінки доходів, намагаючись уникнути можливих втрат, навіть якщо це обмежує потенційні вигоди підприємства [5].

Інший підхід – поведінковий контроль, який поєднує класичні методи внутрішнього контролю та аналіз психологічних факторів. Його метою є виявляти та коригувати упередження у фінансових рішеннях, запобігаючи системним помилкам. Для цього застосовуються різні механізми, зокрема перевірка рішень колегами, проведення дебатів та сценарних тестів, а також використання алгоритмічних інструментів для аналізу патернів ухвалення рішень [2].

Сучасні технології, включно зі штучним інтелектом, значно підвищують ефективність виявлення когнітивних упереджень. Системи автоматично аналізують історію рішень, визначають схильність до надмірної самовпевненості, пошуку ризику або інших типових упереджень та сигналізують про потенційні помилки ще до ухвалення фінансових рішень. Такий підхід дозволяє зменшити людський фактор і підвищити точність бухгалтерських оцінок [7].

Для зниження негативного впливу когнітивних упереджень на бухгалтерські рішення застосовують комплексні заходи (табл. 2), що поєднують освітні, організаційні та технологічні інструменти.

Таблиця 2 – Комплексні заходи для зниження негативного впливу когнітивних упереджень на бухгалтерські рішення

Метод	**Опис**	**Приклад впровадження**	**Очікуваний ефект**
1. Освіта та тренінги	Навчання бухгалтерів розпізнавати упередження	Семінари з поведінкової економіки, кейси на реальних прикладах	Підвищення усвідомленості, зменшення помилок при оцінках
2. Експертна оцінка та дебати	Перевірка рішень колегами та обговорення альтернатив	Регулярні внутрішні перевірки, обговорення сценаріїв «що як?»	Виявлення упереджених рішень до їх реалізації
3. Алгоритмічні системи та штучний інтелект	Використання автоматичних інструментів для виявлення упереджень	Системи автоматичного аналізу прогнозів та звітності	Своєчасне попередження про надмірну самовпевненість та пошуки ризику
4. Організаційна культура	Створення середовища відкритості до критики та стимулів за точність	Винагородження за точні прогнози, заохочення сумнівів і запитань	Зменшення психологічного тиску, підвищення точності фінансових рішень

Комбінація освітніх програм, експертна оцінка та алгоритмічних інструментів забезпечує комплексну боротьбу з упередженнями. Освіта підвищує обізнаність, експертна оцінка і дебати дозволяють перевіряти рішення колег, а алгоритмічні системи автоматично виявляють типові помилки. Організаційна культура підтримує усвідомлене ухвалення рішень та зменшує вплив соціального тиску. Разом ці заходи формують систему, що значно знижує ризик спотворення фінансових рішень через когнітивні упередження.

Когнітивні упередження суттєво впливають на процес ухвалення бухгалтерських рішень, формування фінансової звітності та планування бюджету. Найпоширеніші з них: надмірна впевненість, ухил від втрат, упередження підтвердження, які проявляються у завищених прогнозах доходів, консервативних оцінках резервів та вибірковому відборі інформації. Дані кругової діаграми показують, що найбільш впливовим упередженням є небажання втратити (50%), що пояснює схильність бухгалтерів до обережних рішень, а надмірна самовпевненість (45%) та упередженість підтвердження (40%) часто призводять до оптимістичних або спотворених оцінок.

Теоретичні підходи, такі як теорія перспектив, та інструменти поведінкового контролю дозволяють зрозуміти, як виникають упередження і які механізми можуть їх пом’якшувати. Поєднання освітніх заходів, перевірки рішень колегами, використання алгоритмічних систем і формування відповідної організаційної культури створює ефективну систему мінімізації упереджень. Це забезпечує більшу точність фінансових оцінок, підвищує надійність звітності та сприяє прийняттю більш обґрунтованих та етичних рішень у бухгалтерії.

Таким чином, системна робота над усвідомленням упереджень та впровадження інструментів їх корекції є критично важливою для підвищення ефективності управління фінансами і стабільності діяльності підприємств у сучасних умовах.

Використані джерела:

1. Горват Т. Ю., Дуб М. І. Когнітивні упередження: сутність та вплив на фінансові рішення. Підприємництво і торгівля. 2024. № 43. С. 29–35. URL: http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1722/1621

2. Оліфер І. Вплив когнітивних упереджень на прийняття фінансових рішень. Економіка і регіон. 2025. № 1(96). С. 204-210. URL: https://www.researchgate.net/publication/391922769_Vpliv_kognitivnih_uperedzen_na_prijnatta_finansovih_risenThe_impact_of_cognitive_biases_on_financial_decision-making

3. Марчишин Н. Я. Облікова інформація та її вплив на психологію прийняття управлінських рішень. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2025. № 1(60). С. 31–36.

4. Якимова Н. С. Когнітивні упередження та їх вплив на поведінкові моделі суб'єктів ринку праці. Галицький економічний вісник. 2020. № 2(63). С. 118-125.

5. Чернякова О.В., Гришко О.Д., Маложон О.І. Психологічні основи поведінкової економіки та її роль у бізнесі. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/393345106_PSIHOLOGICNI_OSNOVI_POVEDINKOVOI_EKONOMIKI_TA_II_ROL_U_BIZNESI

6. Радіонова І., Гуща С. Упередження в бізнесі як поведінкова реакція на економічну невизначеність. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. № 3(75). С. 36-43. URL: https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/763/781

7. Багорка М. О., Перерва К. А. Когнітивні викривлення у прийнятті рішень щодо купівлі товарів та послуг: невидимі сили на ринку. Економіка та суспільство. 2024. № 69. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5106/5052

THE INTERRELATIONSHIP OF ACCOUNTING, ANALYSIS AND CONTROLLING IN THE INFORMATION SUPPORT SYSTEM OF MANAGEMENT

***A.O. Simova**, 2nd level higher education graduates*
***N.M. Selivanova**, PhD in Economics, Associate Professor,*
Associate Professor of the Department of Accounting, Analysis and Auditing
Odesa Polytechnic National University, Odesa

Controlling is one of the most widely used modern instruments for coordinating planning, accounting, analysis, control, and management. Controlling is regarded as a management system focused on coordinating enterprise activities, in which all subsystems are aligned to achieve strategic and tactical objectives, while ensuring feedback between the planning and control processes. Central to controlling is the provision of accurate, timely, and relevant information to management in order to support optimal managerial decision-making. In this context, controlling represents a logical extension of accounting and analytical functions, ensuring their practical application within the management process.

In academic literature, two main approaches to the interpretation of controlling are distinguished: the European and the Anglo-American. The European model interprets controlling as a comprehensive system for coordinating management functions, aimed at achieving the enterprise's strategic and tactical goals. The Anglo-American approach focuses primarily on management accounting as the principal source of information for decision-making [1]. Despite conceptual differences, both approaches emphasise the decisive role of information in the management process.

It is important to distinguish between the concepts of "control" and "controlling". Control is aimed at verifying the compliance of actual results with planned targets, whereas controlling has a broader scope and encompasses planning, analysis, coordination, and information support for management. Thus, controlling forms the basis for the transition from recording past events to managing the future performance of the enterprise [2].

Unlike control as an isolated management function, controlling is viewed as a clearly structured system with a defined organisational framework and functional logic. At the same time, both concepts are linked by a common object of analysis – the enterprise's activities – which determines their complementary nature within the management system [3].

Controlling ensures systematic monitoring of business processes, the recording of their actual state, and the analysis of deviations from planned indicators. The results obtained are used not only to assess performance but also to support managerial decision-making and to adjust the strategic directions of enterprise development.

Depending on time orientation, strategic and operational levels are distinguished within the controlling system. Strategic controlling ensures the formulation of long-term objectives, analysis of the external environment, and risk assessment, thereby creating prerequisites for sustainable enterprise development. Operational controlling focuses on the ongoing monitoring of costs, revenues, liquidity, and budget execution, enabling prompt managerial decision-making [4].

The main differences between strategic and operational controlling are presented in Tab. 1.

Accounting, analysis, and controlling within the enterprise management system are in a close functional interrelationship. Financial accounting forms the primary information base through the collection and recording of data on business transactions.

Table 1 – Comparative characteristics of strategic and operational controlling

Criterion	Strategic Controlling	Operational Controlling
Orientation	Long-term	Short-term
Main objective	Ensuring sustainable development and competitive advantages	Achievement of current planned targets
Object of management	Strategic areas of activity, investment decisions, enterprise potential	Production processes, costs, profit, liquidity
Key instruments	SWOT analysis, strategic planning, balanced scorecard	Budgeting, costing, variance analysis
Information base	External and internal information, forecast data	Current accounting and management information
Frequency of control	Periodic, according to strategic cycles	Continuous, daily or monthly

The analytical component of management ensures the transformation of accounting information into knowledge required for evaluating performance outcomes and identifying cause-and-effect relationships. Controlling, in turn, integrates accounting and analysis into a unified system of planning, monitoring, and adjusting enterprise activities, thereby ensuring feedback between objectives and results. The interrelationship between accounting, analysis, and controlling within the management system is summarised in Tab. 2.

Table 2 – Interrelationship between controlling, accounting and analysis

Component	Main function	Role in the controlling system
Accounting	Collection, processing and recording of information on business transactions	Creates the primary data base for further use
Analysis	Interpretation of data, identification of cause-and-effect relationships	Transforms data into knowledge for managerial decisions
Controlling	Planning, monitoring and adjustment of processes and results	Ensures feedback and adaptation of the management system

The presented table illustrates the sequential transition from accounting data to managerial decisions, within which controlling performs an integrative role in the enterprise management system.

The basis for forming the information framework of the controlling system relies on data from financial accounting, financial reporting, and management accounting, each of which fulfils a specific function in the managerial decision-making process.

Within the controlling system, financial accounting performs the function of recording the actual state of business processes and the results of the enterprise's operations. Its data form the primary information base for monitoring the fulfillment of planned indicators, analysing deviations, and assessing the efficiency of resource utilisation. It is on the basis of financial accounting that primary control over costs, revenues, and financial performance is carried out [5].

Financial reporting is oriented towards the preparation of aggregated information on the enterprise's financial position, operating results, and cash flows in accordance with regulatory requirements. Within the controlling system, financial reporting information is used to assess financial stability, solvency, and profitability, as well as to support strategic managerial decision-making. An important feature of financial reporting is the comparability of indicators over time, which creates the prerequisites for strategic controlling [2].

Management accounting plays a key role in the controlling system, as it is directly focused on the informational needs of management. Through management accounting, primary accounting data

are transformed into information relevant for analysis, forecasting, and managerial decision-making. Management accounting data are used for budgeting, plan–actual variance analysis, performance evaluation of responsibility centres, and the determination of profitability of individual lines of activity, which constitutes the basis of operational controlling [6].

Thus, controlling functions as an integrated management system that combines planning, accounting, analysis, and control into a unified information-analytical mechanism for managerial decision-making. Its effective functioning is based on the use of financial accounting, financial reporting, and management accounting data, which provide different levels of informational support for management—from recording actual results to strategic forecasting. The interaction of these types of accounting within the controlling system enables the timely identification of deviations, evaluation of performance outcomes, and adjustment of the enterprise's development directions. As a result, controlling creates the informational prerequisites for enhancing the soundness of managerial decisions and ensuring the achievement of both strategic and operational objectives of the enterprise.

References

1. Kaplina, A. I. (2021). Controlling as a tool for enterprise management. Economy and Society, No. 23. Available at: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/159

2. Melykh, O. V. (2009). The distinction between controlling and other subsystems of managerial decision-making at an enterprise. Magisterium, No. 35, pp. 25–31. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0ce8464-524d-40ab-b047-5aee1b3b52b9/content

3. Britchenko, I. H., & Kniazevych, A. O. (2015). Controlling: a study guide. Rivne: Volynski Oberehy, 280 p. URL: https://zounb.zp.ua/sites/default/files/news/2015/05/Navchalny_posibnik_-_Kontroling-Ch_B.pdf

4. Kutsyk, P. O., & Ostapiuk, N. A. Organisation of operational and strategic controlling under an integrated accounting system. URL: https://journals.uran.ua/tarp/article/view/105526/104701

5. Tsehelnyk, N. I. (2020). Formation of accounting information with subsequent presentation in reporting forms. Efficient Economy, No. 5, pp. 65–?. URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/65.pdf

Petrenko, S. (2021). The role and place of management accounting in the controlling system of an enterprise. Finance. Accounting. Audit Journal. URL: https://magazine.faaf.org.ua/rol-i-misce-upravlinskogo-obliku-v-sistemi-kontrolingu-na-pidpriemstvi.html

РОЛЬ ПЕРВИННИХ ДОКУМЕНТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТОВІРНОСТІ ОБЛІКУ ПДВ

Ю.С.Синиця, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту*
А.В. Фетісова, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти,*
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

Податок на додану вартість займає ключове місце в системі оподаткування України та є одним із основних джерел наповнення державного бюджету. Водночас податок на додану вартість (ПДВ) належить до найбільш складних у адмініструванні податків, що зумовлено як особливостями механізму його нарахування, так і підвищеними вимогами до документального підтвердження господарських операцій. У цьому контексті первинні документи відіграють визначальну роль у формуванні достовірної інформації щодо податкових зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ, а також у забезпеченні податкової безпеки підприємства.

Первинні документи є базовим елементом інформаційної системи бухгалтерського обліку, адже саме вони фіксують факт здійснення господарської операції, її зміст, обсяг та економічні наслідки. Правова природа первинного документа визначена Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Згідно зі статтею 9 цього Закону: «Підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи» [1].

Для цілей обліку ПДВ значення первинних документів посилюється тим, що вони слугують підставою для визначення моменту виникнення податкових зобов'язань і податкового кредиту, а також для підтвердження реальності господарських операцій у разі податкових перевірок. Відсутність або неналежне оформлення первинних документів призводить не лише до викривлення облікових даних, а й до втрати права на податковий кредит та застосування фінансових санкцій. Податковий кодекс України (ПКУ) чітко прив'язує право на податковий кредит та обов'язок нарахування податкових зобов'язань до реальності операції, підтвердженої документально. Відповідно до п. 44.1 статті 44 ПКУ: «Для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, інформації, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством» [2].

Особливе місце в системі первинних документів з обліку ПДВ посідає податкова накладна, яка виконує подвійну функцію – податкову та облікову. З одного боку, вона є обов'язковим документом для підтвердження податкового кредиту покупця, з іншого – забезпечує відображення податкових зобов'язань у продавця. Достовірність обліку ПДВ значною мірою залежить від правильності заповнення податкової накладної, своєчасності її реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних та відповідності даних податкової накладної інформації, зазначеній в інших первинних документах [3].

Важливо зазначити, що роль первинних документів у забезпеченні достовірності обліку ПДВ не обмежується лише податковими накладними. Договори, акти виконаних робіт,

товарно-транспортні накладні, видаткові накладні, рахунки-фактури та інші документи підтверджують реальність господарської операції, її економічну доцільність і фактичне здійснення. Саме сукупність таких документів дозволяє сформувати цілісне уявлення про операцію та мінімізувати ризики її визнання фіктивною або такою, що не має ділової мети.

Згідно законодавства первинні документи повинні мати такі обов'язкові реквізити: найменування підприємства, установи, від імені яких складений документ, назва документа (форми), дата складання, зміст та обсяг господарської операції, одиниця виміру господарської операції, посади і прізвища осіб, відповідальних за здійснення господарської операції і правильність її оформлення, особистий підпис або інші дані, що дають змогу ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції. При цьому упродовж тривалого часу будь-які помилки в оформленні первинних документів (зокрема неточності в реквізитах контрагентів або характеристиках товарів чи послуг) розглядалися як підстава для невизнання операції. Водночас подальші правові зміни зумовили пом’якшення зазначеного підходу. Наразі діє норма, відповідно до якої «неістотні недоліки в документах, що містять відомості про господарську операцію, не є підставою для невизнання господарської операції, за умови, що такі недоліки не перешкоджають можливості ідентифікувати особу, яка брала участь у здійсненні господарської операції, та містять відомості про дату складання документа, назву підприємства, від імені якого складено документ, зміст та обсяг господарської операції тощо» [4]. Вищезазначене є важливим аспектом для бухгалтера, адже дозволяє захистити право на податковий кредит навіть за наявності дрібних технічних помилок, якщо суть операції є зрозумілою і підтвердженою.

Особливої уваги заслуговує той факт, що первинні документи забезпечують реалізацію принципів достовірності та повного висвітлення інформації в обліку ПДВ. Достовірність досягається шляхом точного відображення обсягу постачання, вартості товарів чи послуг та суми податку, тоді як повне висвітлення передбачає наявність усієї необхідної інформації для правильного визначення податкових наслідків операції. Порушення цих принципів, зокрема через формальний підхід до документального оформлення, призводить до викривлення податкових показників і ускладнює прийняття управлінських рішень [1].

У сучасних умовах цифровізації обліку зростає значення електронних первинних документів та електронного документообігу. Використання електронних податкових накладних, автоматизованих систем обліку та інтеграції бухгалтерських і податкових даних сприяє підвищенню своєчасності відображення операцій з ПДВ та зменшенню кількості технічних помилок. Цифровізація також кардинально змінює підхід до роботи з документами, адже використання систем електронного документообігу дозволяє миттєво обмінюватися актами та накладними. Відповідно до чинного законодавства, кваліфікований електронний підпис (КЕП) має таку саму юридичну силу, що й власноручний підпис на паперовому документі, а електронний документ, оформлений із дотриманням вимог електронного документообігу, визнається оригіналом і має відповідну юридичну силу [5, 6]. Проте тут виникають нові ризики для достовірності обліку: 1) дата підписання (наприклад, акт датований одним числом, а підписаний КЕП іншим, тоді виникає питання щодо періоду визнання податкового зобов’язання та кредиту. Таку операцію слід відображати в тому періоді, коли вона фактично відбулася, але наявність значного розриву в датах може привернути увагу при перевірці); 2) ідентифікація підписанта (важливо слідкувати, щоб КЕП накладав саме той співробітник, який має повноваження на здійснення господарської операції згідно з посадовою інструкцією).

Попри нормативну урегульованість порядку документального оформлення операцій з ПДВ, на практиці підприємства стикаються з низкою проблем. До них належать помилки у реквізитах первинних документів, несвоєчасна реєстрація податкових накладних, розбіжності між даними бухгалтерського та податкового обліку, а також недостатній рівень контролю за оформленням документів на етапі здійснення господарської операції. Такі проблеми знижують рівень достовірності обліку ПДВ та підвищують податкові ризики підприємства. Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу, що передбачає удосконалення системи внутрішнього контролю, чіткий розподіл відповідальності між працівниками, стандартизацію процесів оформлення первинних документів та регулярний моніторинг їх якості. Особливу увагу слід приділяти взаємоузгодженості даних первинних документів і податкових накладних, а також навчанню персоналу щодо змін у податковому законодавстві та вимогах до документального забезпечення обліку ПДВ [7].

Таким чином, первинні документи виступають ключовим інструментом забезпечення достовірності обліку ПДВ, адже саме вони формують інформаційну основу для визначення податкових зобов'язань і податкового кредиту. Їх належне оформлення та своєчасне відображення в обліку сприяють підвищенню прозорості фінансової інформації, зниженню податкових ризиків і забезпеченню стабільності фінансових результатів підприємства.

Використані джерела:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 24.11.2025).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 24.11.2025).

3. Про затвердження форми податкової накладної та Порядку заповнення податкової накладної : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2015 р. № 1307. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0137-16#Text (дата звернення: 24.11.2025).

4. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#n10 (дата звернення: 24.11.2025).

5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text (дата звернення: 24.11.2025).

6. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text (дата звернення: 24.11.2025).

7. Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., Абрамян О. А. Особливості первинного та аналітичного обліку ПДВ у сучасних умовах господарської діяльності українських підприємств. *Економіка і суспільство.* 2018. Вип. 19. С. 1345-1349. DOI: 10.32782/2524-0072/2018-19-200.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

К.О. Трутень, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: І.Г. Бащук, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку і бізнес-консалтингу*
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків

В умовах трансформації економіки України та посилення вимог до ефективності управління державним сектором особливого значення набуває впровадження цифрових технологій у систему бухгалтерського обліку. Державні підприємства є важливою складовою національної економіки, а тому їхня здатність адаптуватися до сучасних цифрових викликів безпосередньо впливає на конкурентоспроможність країни та стабільність її фінансової системи.

Сучасний розвиток цифрових технологій в системі організації обліку підприємства характеризується їхньою здатністю автоматизувати облікові процеси, що, у свою чергу, сприяє зменшенню обсягу ручної праці та підвищенню загальної точності й достовірності обробки даних [1, с. 3-5].

Окрім цього, цифровізація сприяє оперативності прийняття управлінських рішень та прозорості фінансової звітності, водночас посилюючи фінансову дисципліну. У розрізі стратегічного розвитку державних установ, цей процес виступає не лише технологічною інновацією, а й фундаментом для нової, орієнтованої на результат управлінської культури [2].

Цифровізація обліку передбачає впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизованих систем управління обліковими процесами, аналітики даних (Big Data), хмарних рішень та електронного документообігу [1, с. 3-5].

Для державних підприємств цифровізація облікових процесів означає:

а) впровадження автоматизованих засобів у бухгалтерський та управлінський облік, що дає змогу бухгалтерам сконцентруватися на виконанні складніших завдань, тоді як типові процеси, на кшталт уведення даних, відбуваються автоматично. До того ж, автоматизовані системи здатні проводити перевірку вже наявних даних. Це призводить до зростання продуктивності та знижує ризик виникнення помилок, характерних для ручного введення інформації [2];

б) інтеграцію з державними інформаційними системами (Державна казначейська служба, електронні закупівлі «Prozorro» тощо) [3];

в) можливість оперативного моніторингу фінансових показників;

г) формування електронної звітності відповідно до стандартів МСФЗ [4];

д) забезпечення прозорості використання бюджетних коштів.

Таким чином, цифровізація виступає основою побудови сучасної облікової системи, яка не лише фіксує факти господарського життя, а й сприяє стратегічному управлінню ресурсами держави.

Процес цифровізації бухгалтерського обліку в Україні розвивається доволі активно. Водночас значна частина підприємств усе ще користується традиційними методами обліку й лише починає впроваджувати сучасні цифрові рішення. Зростання кількості ІТ-компаній у державі сприяє розвитку цифрової економіки та створенню інноваційного середовища. Важливу роль у цьому відіграє Міністерство цифрової трансформації України, створене у 2019 році, яке реалізує ініціативу президента Володимира Зеленського – проєкт «Держава в

смартфоні». Його мета полягає у формуванні зручної та ефективної цифрової держави, позбавленої надмірної бюрократії та паперового документообігу, що дозволить громадянам взаємодіяти з органами влади без необхідності особистої присутності. [2, с. 5-12].

Серед найпоширеніших рішень можна назвати:

а) систему електронної звітності ДПС – для подання податкових декларацій та фінансових звітів онлайн [4];

б) єдину систему електронного документообігу (СЕД) – для внутрішнього обміну документами між підрозділами підприємства;

в) ERP-системи (Enterprise Resource Planning) – комплексні рішення, які поєднують облік, фінанси, логістику, кадри та управління виробництвом; ERP-системи, дозволяють централізувати обробку даних та уніфікувати доступ до них [1].

г) систему електронних закупівель «Prozorro» – як елемент контролю фінансових витрат і запобігання корупції [3];

д) сервіси електронного аудиту – для контролю достовірності даних та автоматизованої перевірки звітності.

Використання таких рішень сприяє створенню єдиного інформаційного простору, що забезпечує прозорість діяльності державних підприємств і підвищує рівень довіри до них з боку суспільства.

Цифрова трансформація бухгалтерського обліку створює передумови для стратегічного розвитку у кількох напрямах:

1) Автоматизація дозволяє формувати звітність у режимі реального часу, що мінімізує ризики фальсифікації даних і підвищує довіру до державних інституцій.

2) Аналітичні модулі в сучасних системах дають змогу швидко аналізувати фінансові показники, виявляти неефективні витрати та оптимізувати ресурси.

3) Використання електронних сервісів скорочує потребу у паперовому документообігу, зменшує адміністративні витрати та прискорює фінансові операції.

4) Цифрові інструменти автоматично фіксують усі господарські операції, що знижує можливість зловживань та підвищує контроль за використанням бюджетних коштів [3].

5) Системи Business Intelligence (BI) дають змогу прогнозувати фінансові результати та приймати стратегічні управлінські рішення на основі даних.

Попри очевидні переваги, державні підприємства стикаються з низкою труднощів у процесі цифрової трансформації, серед яких:

а) недостатній рівень фінансування IT-інфраструктури;

б) низький рівень цифрової грамотності персоналу;

в) застарілі нормативно-правові акти, які не враховують особливості електронного обліку;

г) ризики кібербезпеки та недостатній захист баз даних;

д) відсутність єдиних стандартів електронного документообігу між державними установами.

Для ефективного подолання цих проблем необхідне системне оновлення нормативно-правової бази, підвищення кваліфікації бухгалтерів і створення безпечної IT-інфраструктури.

Для забезпечення стратегічного розвитку державних підприємств доцільно реалізувати такі кроки:

1. Розробити національну концепцію цифровізації бухгалтерського обліку з урахуванням міжнародного досвіду (ЄС, OECD, IMF) [5].

2. Створити єдину державну платформу обліку для державних підприємств, що

дозволить інтегрувати фінансові, податкові та статистичні дані.

3. Запровадити систему електронної сертифікації бухгалтерів для підтвердження цифрової компетентності.

4. Підтримати пілотні проєкти цифрового аудиту на базі великих державних компаній.

5. Забезпечити кіберзахист державних інформаційних систем та розробити стандарти безпечного зберігання облікових даних.

Реалізація цих заходів сприятиме створенню сучасної системи державного фінансового управління, побудованої на принципах відкритості, ефективності та технологічності.

Цифровізація бухгалтерського обліку є невід'ємною складовою стратегічного розвитку державних підприємств. Вона забезпечує підвищення ефективності управління, прозорість фінансових процесів, мінімізацію людського фактору та зниження ризиків нецільового використання коштів.

У сучасних умовах цифрова трансформація не є опцією, а необхідністю для забезпечення конкурентоспроможності державного сектору та сталого розвитку економіки України.

Використані джерела:

1. Талах Т. А. Голячук Н. В. Цифровізація обліку для забезпечення ефективного розвитку бізнесу.// Економіка та суспільство. Випуск № 71 / 2025. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-12

2. Коваль О.В, Лишак О.М Цифровізація бухгалтерського обліку в Україні// Ефективна економіка. 2024. № 2. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.67

3. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – URL: https://www.treasury.gov.ua

4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №996-XIV від 16.07.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14

5. Міністерство фінансів України. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2024 – 2030 роки. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-uriad-zatverdyv-stratehiiu-tsyfrovoho-rozvytku-systemy-upravlinnia-derzhavnymy-finansamy-do-2030-roku

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ СУТНІСНИХ ОЗНАК ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ, ПЛАНУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

О.В. Фартушняк, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку і бізнес-консалтингу*
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків

Питання оптимізації податкового навантаження набуває особливої актуальності в умовах динамічних змін податкового законодавства, нестійкого макроекономічного середовища та зростаючої ролі податкових ризиків у фінансовій діяльності підприємств. Раціональне управління податковими платежами стає одним із ключових факторів забезпечення конкурентоспроможності бізнесу, стійкості грошових потоків і збалансованості фінансової системи загалом. На макрорівні податкове навантаження виступає індикатором рівня перерозподілу ВВП через бюджет та характеризує ефективність податкової політики держави. На мікрорівні – визначає частку податкових витрат у структурі витрат підприємства, впливаючи на фінансовий результат, ліквідність та інвестиційну активність. Таким чином, дослідження взаємозв'язку понять «податкове навантаження», «податкове планування» та «податкова оптимізація» є необхідним для формування цілісного підходу до управління податковими потоками підприємств.

Для напрацювання методики оптимізації податкового навантаження підприємств необхідно чітко визначитися з термінологічним апаратом дослідження, що дозволить забезпечити однозначність трактувань ключових понять, сформувати коректну теоретико-методологічну основу та усунути можливі суперечності при подальшому аналізі механізмів податкового регулювання.

У науковій літературі простежуються різні терміни, такі як: податкове планування, податкова політика, податкове навантаження, податкові важелі, податкова оптимізація, бюджетування податків тощо.

У публікаціях Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), зокрема у звітах Taxing Wages [1] та методичних матеріалах з аналізу податкової системи, податкове навантаження розглядається як макроекономічна категорія, що відображає структуру податкових надходжень та їх вплив на зайнятість, інвестиції та економічне зростання. У цих дослідженнях значна увага приділяється стандартизації підходів до оцінки податкового навантаження, що забезпечує можливість міжкраїнних порівнянь, а також аналізу ефектів зміни податкових ставок та пільг. Підхід OECD є важливим для формування концептуального розуміння податкового навантаження як багатовимірного показника, що включає не лише рівень податкових ставок, але й особливості адміністрування та структуру податкової бази.

Подібну концепцію розвиває F. Çelikay у дослідженні [2], де детально проаналізовано інституційні, економічні та соціальні чинники формування податкового навантаження. Автор наголошує, що податкове навантаження має різні виміри: на працівника, на підприємство, на економіку загалом. Такий підхід дозволяє чітко визначити, яке саме навантаження потребує оптимізації у конкретному дослідженні, та показує відмінності між мікро- й макропоглядом на цю категорію.

Ґрунтовний аналіз терміну «податкового навантаження» проведено науковцями у праці [9], де визначено два підходи: кількісний та якісний. Ознайомившись з сутністю поняття «податкове навантаження» можна визначити, що податкове навантаження у кількісному підходу розглядається як сума коштів до сплати або показник, який характеризує роль

податків, а у якісному підході – як показник, що характеризує вплив або як характеристика податкової системи [9]. Отже, узагальнено, податкове навантаження можна визначити як показник, що відображає обсяг податкових зобов'язань підприємства та ступінь впливу податків на його фінансово-господарську діяльність, поєднуючи кількісну та якісну оцінку.

Питання податкового планування та податкової оптимізації досліджують О. Жук [3] та А.Томашевська [3]. У статті [3] автори пропонують чітке розмежування термінів: «податкове планування» як процес цілеспрямованого формування податкової політики підприємства; «податкова оптимізація» як вибір найефективніших варіантів оподаткування в межах чинного законодавства; «податкова мінімізація» як стратегія зниження податкових платежів з урахуванням рівня прийнятного ризику. Дослідники підкреслюють необхідність інтеграції податкового планування у систему корпоративного управління та пропонують методичні підходи до оцінки його ефективності.

А. Єлісєєв [4] та А. Загородній [4] розмежовують два концепти: перший вони трактують як *бюджетування податків*, тобто планування розподілу та використання податкових платежів у межах бюджету підприємства, тоді як під власне *податковим плануванням* розуміють оптимізацію податкових платежів з метою мінімізації витрат та управління податковими ризиками. Л. Усенко визначає податкове планування на мікрорівні як «цілеспрямовану діяльність підприємства, що реалізується через систему планових дій і спрямована на вибір оптимальних варіантів фінансово-господарської діяльності» [5]. Ю. Оніщук виокремлює структуру податкового планування та розглядає оптимізацію податків як його ключовий елемент, підкреслюючи, що мінімізація податкових платежів є лише одним із можливих інструментів оптимізації, допустимим у межах чинного законодавства [6]. За визначенням Супруненко С.А. [7] податкове планування – це планування оптимізації податкових платежів та зборів за допомогою законних засобів за допомогою створення ефективної системи.

Також прослідковується одностайність думок науковців, що свідчить про універсальність податкового планування і саме в системі податкової політики, яка є більш широкою категорією і включає [8, с. 196]:

1. Вибір системи оподаткування (загальна або спрощена система).

2. Визначення податкових пільг та можливості їх застосування.

3. Фінансово-господарські трансформації та диверсифікації, що впливають на податкове навантаження, зокрема:

а) управління товарними залишками;

б) аутсорсинг частини основних та допоміжних бізнес-процесів;

в) оптимізація доходів та їх розподіл між суб'єктами з меншим податковим тиском;

г) залучення неоподатковуваних ресурсів (повернення фінансової допомоги, лізинг, поповнення статутного капіталу);

д) формування прибутку через компанії в юрисдикціях з більш вигідним оподаткуванням у разі міжнародних операцій.

4. Розробка планів податкових платежів (моделювання баз оподаткування, визначення розмірів податків, зборів та обов'язкових платежів відповідно до нормативів).

5. Створення податкового календаря та планування строків сплати податків.

6. Оцінка ефективності податкової політики та системи оподаткування підприємства.

Таким чином, можна зробити висновок, що **податкове планування** у різних авторів розглядається як **систему [5, 6] або процес [3],** а **оптимізація та мінімізація податків** виступають як інструменти або стратегії цього процесу, при цьому підходи відрізняються

рівнем деталізації та акцентами (бюджетування, системність, допустимість ризику). Також важливу думку висловили науковці О. Жук та А. Томашевська, які акцентували на різниці термінів «мінімізація» і «оптимізація» податків. На їх думку, мінімізація податків передбачає максимальне зниження податкових зобов'язань, тоді як оптимізація податків є системним процесом, спрямованим на досягнення збалансованих пропорцій між усіма аспектами фінансово-господарської діяльності підприємства [3].

Узагальнюючи розглянуту літературу, можна констатувати, що поняття «податкове навантаження», «податкове планування» та «податкове навантаження» є взаємопов'язаними, але мають різні рівні застосування. Податкове навантаження – це індикатор, що потребує кількісної оцінки; податкове планування – процес, спрямований на раціоналізацію податкових платежів; податкове навантаження – показники для оцінки впливу податків на діяльність підприємства, податкові важелі – інструменти, за допомогою яких досягається оптимізація. Сукупність проведеного дослідження формує цілісне теоретико-практичне підґрунтя для подальшого аналізу оптимізації податкового навантаження та розробки рекомендацій для підприємств.

Використані джерела:

1. OECD. Tax Poluce Studies. Tax Burdens: Alternative measures. 2000. 89 p.URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2000/04/tax-burdens_g1ghgc8f/9789264181588-en.pdf

2. Celikay F. Dimensions of tax burden: a review on OECD countries. Journal of Economics, Finance and Administrative Science, ISSN 2218-0648, Emerald Publishing Limited, Bingley, 2020. Vol. 25, Iss. 49, pp. 27-43, https://doi.org/10.1108/JEFAS-12-2018-0138

3. Жук О., Томашевська А.. Податкове планування у системі управління підприємством. Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, 6 (3-4) (2019), 96–102

4. Yeliseyev A.V., Zavgorodniy A.H. Tax planning in the system of financial management of the enterprise. Finanse of Ukraine, 8 (2009), 131—134.

5. Usenko L.M. Methods of improving tax planning at the enterprise. State and regions. Series: Economics and Enterprise, 2 (2006), 417—421.

6. Onishchuk Yu. Tax planning the right of organization of the taxpayer in the fulfillment of tax obligations. Entrepreneurship, Economy and Law, 9 (2007), 59—61.

7. Suprunenko S.A. Improvement of tax planning in the interests of the state and the enterprise. Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property, 8 (2009), 349–352.

8. Матвійчук Л., Олійник Л. Податкове навантаження вітчизняних підприємств у мовах воєнного стану: методичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 3. С. 192-198.

9. Живко З., Родченко С. Податкове навантаження: сутність, методи вимірювання та оцінка рівня. *Економічний простір*, 2020. (158), С. 23-27. https://doi.org/10.32782/2224-6282/158-4

СЕКЦІЯ 2.
КОНТРОЛЬ, АНАЛІЗ І АУДИТ В УПРАВЛІННІ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Н.Ю. Єршова**, д.е.н., проф., професорка кафедри обліку та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків*

У сучасних умовах реформування системи освіти та підвищення вимог до ефективності використання бюджетних і позабюджетних ресурсів особливого значення набуває вдосконалення системи внутрішнього контролю та аудиту у закладах вищої освіти. Внутрішній аудит виступає важливим елементом управління університетом, оскільки сприяє підвищенню прозорості фінансово-господарської діяльності, забезпечує дотримання законодавчих вимог та підвищує ефективність використання ресурсів. У закладах вищої освіти внутрішній аудит має специфічні особливості, пов'язані з багатофункціональністю діяльності університетів, що охоплює освітні, наукові, фінансові та адміністративні процеси. Тому актуальним завданням є формування сучасної системи аудиторських процедур, яка забезпечуватиме своєчасне виявлення ризиків, запобігання порушенням та підвищення ефективності управління [1-3]. Внутрішній аудит у закладах вищої освіти є незалежною діяльністю з надання гарантій та консультацій, спрямованою на вдосконалення процесів управління, внутрішнього контролю та управління ризиками. Його основною метою є оцінювання ефективності функціонування управлінських процесів і надання рекомендацій щодо їх покращення [4].

Основні проблеми організації процедур внутрішнього аудиту

Незважаючи на зростання ролі внутрішнього аудиту у системі управління університетами, практика його функціонування свідчить про наявність низки проблем, які знижують ефективність аудиторських процедур.

До основних проблем можна віднести:

1. Недостатній рівень інтеграції внутрішнього аудиту у систему управління університетом. У багатьох випадках аудиторська діяльність має формальний характер і спрямована лише на перевірку дотримання нормативних вимог.

2. Обмежене використання ризик-орієнтованого підходу. Аудиторські перевірки часто здійснюються без належного аналізу ризиків, що знижує їх ефективність.

3. Недостатнє застосування сучасних аналітичних інструментів. Відсутність цифрових технологій та автоматизованих систем аналізу даних ускладнює проведення комплексного аудиту діяльності університету.

4. Недостатній рівень інформаційно-аналітичного забезпечення аудиторської діяльності.

З метою підвищення ефективності внутрішнього аудиту у закладах вищої освіти доцільно реалізувати комплекс заходів щодо удосконалення аудиторських процедур.

1 Впровадження ризик-орієнтованого підходу. Одним із ключових напрямів удосконалення внутрішнього аудиту є застосування ризик-орієнтованого підходу, який передбачає концентрацію аудиторських ресурсів на найбільш ризикових сферах діяльності

університету. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність аудиторських перевірок та сприяє більш раціональному використанню ресурсів.

2 Цифровізація аудиторських процедур. Сучасні інформаційні технології відкривають нові можливості для підвищення ефективності внутрішнього аудиту. Використання аналітичних платформ, систем управління даними та інструментів бізнес-аналітики дозволяє автоматизувати процеси аналізу інформації, підвищити точність оцінювання ризиків та забезпечити оперативність аудиторських перевірок.

3 Використання аналітичних інструментів аудиту. Важливим напрямом удосконалення аудиторських процедур є застосування фінансового аналізу, економіко-математичного моделювання, сценарного аналізу та стрес-тестування [5]. Такі інструменти дозволяють оцінювати ефективність використання ресурсів університету, прогнозувати можливі ризики та формувати обґрунтовані рекомендації щодо їх мінімізації.

4 Посилення взаємодії внутрішнього аудиту та системи управління. Підвищення ефективності внутрішнього аудиту можливе за умови його інтеграції у процес стратегічного управління закладом вищої освіти. Це передбачає активну участь аудиторських підрозділів у процесах планування, оцінювання ризиків та контролю за реалізацією управлінських рішень.

Ефективність аудиторських процедур значною мірою залежить від рівня їх організації та застосування сучасних методів аналізу. Удосконалення процедур внутрішнього аудиту повинно здійснюватися на основі впровадження ризик-орієнтованого підходу, використання сучасних інформаційних технологій, розвитку аналітичних інструментів та посилення взаємодії аудиторських підрозділів із системою управління університетом. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності управління закладами вищої освіти та забезпеченню їх сталого розвитку.

Використані джерела:

1. Iershova N., Tkachenko M. Theoretical and methodological framework of accounting and analytical support for sustainable development strategy. Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine : monograph / Ed. T. Ponomarenko. Prague : OKTAN PRINT s.r.o., 2019. P. 282-302.

2. Єршова Н. Ю. Методологія управління підприємством та її вплив на облікову парадигму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. No3. 853-858. Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/3-2015/174.pdf

3. Єршова Н.Ю. Детермінанта професійної компетентності фахівця з управлінського обліку. Економіка, фінанси, бухгалтерський облік: сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 1 лютого 2017 р.) – Полтава: ЦФЕНД, 2017. С.98-100. https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/87898d0d-e41a-4e60-8930-972ac46279c3/content

4. Єршова Н. Ю. Методологічні підходи до дослідження стратегічного управлінського обліку: теоретичний аналіз. *Міжнародний науковий журнал «Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації»*. 2016. Вип. 4. С. 61–72. https://repository.kpi.kharkov.ua/items/819581b1-15dc-4d99-9b5f-f2bf5dfce2bf, http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/22185

5. Єршова Н. Ю. Напрями удосконалення підходів та методів аналізу діяльності в системі управлінських рішень суб'єктів господарювання. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/58206/1/Yershova_Napriamy_2020.pdf

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ: КОНТРОЛЬ, АНАЛІЗ І АУДИТ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ЕКОНОМІКИ

Ю.В. Ковтуненко, *д.е.н., проф., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Ю.Р. Колесник, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Сучасний етап функціонування економіки України вирізняється значною невизначеністю, активними трансформаційними процесами та необхідністю адаптації систем управління до умов воєнного періоду, а також перспектив майбутнього відновлення. У таких умовах особливого значення набувають інструменти контролю, аналізу та аудиту, які забезпечують об'єктивність, достовірність і повноту інформації, що лежить в основі прийняття ефективних управлінських рішень на різних рівнях господарювання. Ці інструменти формують інформаційно-аналітичну базу для оцінки результативності діяльності суб'єктів господарювання та раціонального регулювання макроекономічних процесів.

На рівні підприємств контроль, аналіз та аудит сприяють належному плануванню, мінімізації ризиків і підвищенню конкурентоспроможності шляхом своєчасної ідентифікації відхилень, оптимізації використання ресурсів та забезпечення прозорості фінансової звітності. На макроекономічному рівні ці інструменти відіграють ключову роль у розробці державної економічної політики, оцінці ефективності реалізації бюджетних програм, збереженні фінансової стабільності та зміцненні довіри громадськості до інституцій держави.

Актуальність даного дослідження визначається нагальною потребою вдосконалення системи контролю, аналізу й аудиту з урахуванням міжнародних стандартів і викликів, зумовлених умовами воєнного стану. Створення якісного інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських процесів є важливим фактором зміцнення економічної безпеки країни, підвищення ефективності управління та сприяння сталому розвитку як окремих суб'єктів господарювання, так і національної економіки загалом.

Контроль, аналіз і аудит у системі управління виконують ключову функцію як на рівні окремих підприємств, так і в масштабах національної економіки. Ці інструменти утворюють єдиний механізм, спрямований на забезпечення прозорості, достовірності та обґрунтованості рішень у процесах регулювання фінансово-господарської діяльності. У воєнний та післявоєнний періоди їх значущість суттєво зростає, оскільки економічна система України стикається з посиленими ризиками, обмеженням ресурсів, зміною структури виробництва та необхідністю відновлення ключової інфраструктури. Таким чином, розвиток інформаційно-аналітичних інструментів для контролю, аналізу та аудиту стає критично важливим для збереження економічної стійкості [1].

На рівні підприємств контроль виконує роль основного механізму для виявлення порушень, відхилень або малоефективних управлінських рішень. Внутрішній контроль охоплює перевірку операційних процесів, руху товарно-матеріальних цінностей, облікових даних і відповідності господарських операцій чинним нормам законодавства. За умов високої конкуренції, нестабільності ринків і зростання ризиків фінансових втрат підприємства змушені постійно вдосконалювати системи контролю. Це передбачає впровадження автоматизованих модулів контролінгу, застосування цифрових технологій моніторингу та прогнозування. Такі заходи дозволяють оперативно виявляти недоліки, коригувати

управлінські дії, створювати ефективні канали зворотного зв'язку та мінімізувати потенційні збитки.

Економічний аналіз на рівні підприємства забезпечує глибоке дослідження результатів діяльності та визначення чинників, які впливають на обсяги виробництва, фінансові показники, рентабельність і структуру витрат. Він формує основу для прийняття рішень щодо раціонального використання ресурсів, планування виробничих процесів та оновлення управлінських підходів. У періоди нестабільності аналіз виконує також прогностичну функцію. Це сприяє адаптації підприємств до змін у макроекономічному середовищі, оцінці рівня ризикованості бізнесу й визначенню першочергових напрямів розвитку. Особливого значення набувають методи факторного, маржинального та ризик-орієнтованого аналізу. Вони дозволяють точніше відстежувати економічні тенденції й краще спрогнозувати майбутній розвиток.

Аудит у системі мікрорівневого управління відіграє вагому роль у забезпеченні незалежної оцінки достовірності фінансової звітності та ефективності функціонування механізмів контролю. Особливо важливим є розвиток внутрішнього аудиту, який включає аналіз процесів корпоративного управління, ідентифікацію та оцінку стратегічних ризиків, а також моніторинг відповідності політик підприємства сучасним стандартам та вимогам. У контексті воєнного стану аудит додатково виконує функцію підтвердження прозорості фінансових операцій, що набуває критичної ваги для залучення інвестицій, отримання міжнародної фінансової допомоги та кредитних ресурсів.

На макрорівні механізм державного регулювання економіки ґрунтується на системі контролю, аналізу та аудиту. Державний фінансовий контроль спрямований на дотримання бюджетної дисципліни, раціональне використання коштів державного та місцевих бюджетів, а також забезпечення прозорості у фінансуванні оборонного сектору, інфраструктурних проектів і соціальних програм. В умовах воєнного стану діяльність державних контролюючих органів зосереджена на запобіганні бюджетним втратам, протидії корупції та ідентифікації незаконних фінансових схем, які можуть становити загрозу економічній безпеці країни [2].

Аналіз макроекономічного рівня забезпечує можливість комплексного оцінювання динаміки основних економічних показників, виявлення ключових тенденцій розвитку секторів економіки, визначення стану інвестиційного клімату та рівня економічної стійкості держави. Ці аналітичні дані є основою для розробки ефективної бюджетної і податкової політики, формування стратегій післявоєнного відновлення, активізації інноваційних секторів економіки й адаптації до глобальних економічних умов. Здобуті висновки дозволяють приймати обґрунтовані регуляторні рішення, спрямовані на підтримку економічного зростання, стимулювання малого та середнього бізнесу й удосконалення механізмів компенсації збитків, спричинених воєнними діями.

Аудиторська діяльність на макроекономічному рівні охоплює перевірки державних фінансів, оцінку результативності впровадження бюджетних програм, аудит використання міжнародної фінансової допомоги та контроль за фінансовими потоками у межах проєктів відновлення. Інституції державного аудиту керуються стандартами INTOSAI, що сприяє укріпленню довіри між Україною та міжнародними партнерами. Прозорість і підзвітність у сфері публічних фінансів стають ключовими факторами для залучення грантового фінансування, отримання кредитних ресурсів та участі у міжнародних програмах економічної допомоги [3].

Взаємодія між мікро- та макрорівня систем контролю, аналізу та аудиту є важливим чинником створення цілісного економічного механізму. Якість фінансової звітності

підприємств визначає надійність макроекономічної статистики, а ефективний державний контроль забезпечує умови для чесної конкуренції, стабільності ринку та розвитку підприємництва. Сукупність цих процесів сприяє посиленню економічної стійкості, зміцненню фінансової дисципліни та створенню засад для сталого розвитку економіки України в умовах післявоєнного відновлення [4].

Контроль, аналіз та аудит виконують роль ключових інструментів управління на мікро- й макрорівнях, надаючи процесам прозорість, об'єктивність і аналітичну основу. На рівні підприємств ці механізми створюють фундамент для стабільного функціонування, ідентифікації ризиків, раціонального розподілу ресурсів і підвищення конкурентоспроможності. Водночас на державному рівні вони забезпечують ефективне регулювання економічної діяльності, контроль за використанням бюджетних коштів, укріплення фінансової дисципліни й посилення економічної безпеки.

У сучасних реаліях воєнного стану та періоду післявоєнної відбудови України значущість контролю, аналізу й аудиту стає ще більш актуальною. Ці механізми відіграють важливу роль у формуванні довіри до фінансової інформації, забезпеченні ефективного планування відновлення, попередженні порушень і раціональному використанні обмежених ресурсів. Швидкий розвиток цифрових технологій, автоматизованих моніторингових систем та ризик-орієнтованих підходів відкриває нові перспективи для покращення якості контрольних і аналітичних процесів.

Спільна дія механізмів контролю, аналізу й аудиту на мікро- та макрорівнях формує єдину систему управління, що сприяє економічній стійкості, оперативній адаптації до зовнішніх викликів і створює передумови для стабільного зростання. Удосконалення цих інструментів відповідно до міжнародних стандартів залишається важливим фактором інтеграції України в глобальну економіку й реалізації стратегії післявоєнної трансформації.

Використані джерела:

1. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : II Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Чернігів, 21 листопада 2014 р.) : тези доповідей. Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2014. 159 с.

2. Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : VII Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернігів, 27 листопада 2021 р.) : тези доповідей. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 168 с.

3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: Житомир : Рута, 2009. 912 с.

4. Височан О. С. Облік і контроль грошових коштів та їх еквівалентна теорія, методична організація: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит (за видами економічної діяльності)». Київ, 2009. 23 с.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

***А.В. Маняк**, здобувач 2-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: М.В. Дубініна,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку і оподаткування*
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Виробничі запаси є ключовим об’єктом управління оборотними активами аграрного підприємства, оскільки визначають ритмічність технологічних процесів і рівень матеріальних витрат. За умов нестабільності постачання, цінових коливань і зростання операційних ризиків підвищуються вимоги до повноти, своєчасності та достовірності інформації про наявність, рух і використання запасів. Саме інформаційне забезпечення аудиту дає змогу сформувати доказову базу для підтвердження коректності оцінки, списання та відображення запасів у звітності, а також для виявлення відхилень і причин їх виникнення. Помилки в облікових даних щодо запасів призводять до викривлення собівартості та фінансового результату, що знижує якість управлінських рішень. Отже, формування дієвого інформаційного забезпечення аудиту виробничих запасів є необхідною умовою підвищення результативності системи управління аграрним підприємством..

Ефективність управління запасами залежить від поєднання економічної доцільності та забезпечення безперервності виробництва. У кризових умовах актуалізується завдання збалансувати рівень запасів між дефіцитом і надлишками, що потребує регулярного контролю та аналітики. Кривешко О. В., Шпарик Я. Я., Мельник Н. В. підкреслюють, що управління запасами в кризовий період має ґрунтуватися на підвищенні оперативності, обґрунтованості норм і прозорості руху ресурсів [1]. Саме тому аудит і контроль повинні оцінювати не лише правильність обліку, а й раціональність організації процесів.

Змістовно виробничі запаси в аграрному секторі характеризуються сезонністю формування та нерівномірністю споживання. Ця особливість ускладнює планування закупівель і підвищує вимоги до складського обліку та внутрішніх регламентів. Нерівномірний рух матеріалів під час пікових робіт збільшує імовірність помилок у документуванні та списанні. Відповідно обліково-аналітична система повинна забезпечувати деталізацію даних і контрольні механізми, здатні працювати в умовах пікового навантаження.

Якість обліку запасів визначається насамперед рівнем первинного документування, адже саме первинні документи формують доказову базу для аудиту. Типовими проблемами є несвоєчасне оформлення надходження, відсутність достатньої аналітики за місцями зберігання та неповне відображення переміщень між підрозділами. У таких умовах зростає ризик викривлення залишків та витрат періоду. Аудит повинен розпочинатися з оцінки надійності документообігу та відповідності процедур внутрішнім регламентам.

Системність аудиту запасів передбачає перевірку тверджень фінансової звітності щодо існування, повноти, оцінки, прав і зобов’язань та подання інформації. Бондаренко О. і Руденко Л. акцентують на необхідності методологічно послідовної програми аудиту запасів, яка поєднує тестування контролів і детальні процедури перевірки [2]. Для аграрних підприємств це означає пріоритетність перевірок за групами найбільш ризикових матеріалів та операцій. У

підсумку підхід має забезпечувати не формальне підтвердження цифр, а виявлення причин відхилень і можливостей поліпшення.

Облікова політика щодо запасів є інструментом уніфікації облікових рішень та зниження суб'єктивності. Вона має чітко визначати методи оцінки вибуття, правила формування первісної вартості, порядок обліку транспортно-заготівельних витрат та аналітичні розрізи. Наявність прозорих правил підвищує відтворюваність облікових операцій та полегшує аудиторську перевірку. Жук Н. Л. підкреслює, що методична визначеність у частині обліку запасів підвищує контрольованість витрат і якість інформації для управління [5].

Аналітичний облік запасів має забезпечувати деталізацію за номенклатурою, партіями, місцями зберігання та центрами відповідальності. Водночас надмірна деталізація без стандартизованих довідників породжує дублювання даних і ускладнює контроль. Тому обліково-аналітична модель повинна бути збалансованою, а її параметри — узгодженими між бухгалтерською та виробничою службами.

Практичне значення має налагодження процедур контролю руху запасів на етапах надходження, зберігання та відпуску у виробництво. Особливу увагу слід приділяти операціям, які виконуються у стислий час і супроводжуються великими обсягами видачі матеріалів. Контрольні процедури мають включати розмежування повноважень, лімітування, погодження та документальне підтвердження операцій. Саме ці елементи формують основу для оцінки надійності внутрішнього контролю під час аудиту.

Інвентаризація виконує подвійну функцію: підтверджує існування запасів і виявляє відхилення між фактичними та обліковими даними. Для підвищення доказовості результатів важливо забезпечити належну організацію комісії, дотримання процедур перерахунку та документування причин нестач або лишків. У межах аудиту інвентаризаційні матеріали мають оцінюватися як джерело інформації про ризики та слабкі місця системи контролю.

Оцінка ефективності використання запасів передбачає аналіз оборотності, структури матеріальних витрат та рівня втрат від псування або нестач. Аудиторські процедури доцільно доповнювати аналітичними співставленнями фактичних витрат з нормами, а також аналізом сезонних коливань. Кривешко О. В., Шпарик Я. Я., Мельник Н. В. вказують, що кризові умови посилюють значення контролю за надлишковими запасами та втратами, які прямо знижують стійкість підприємства [1]. Отже, аудит має включати оцінку управлінської обґрунтованості рівнів запасів і причин накопичення.

Ризик-орієнтований підхід до аудиту запасів є доцільним у середовищі з високою невизначеністю постачання та цін. Він передбачає пріоритизацію процедур за тими групами матеріалів і ділянками обліку, де ймовірність суттєвих викривлень є найвищою. Бондаренко О. і Руденко Л. пов'язують підвищення результативності аудиту з фокусуванням на ключових ризиках та узгодженістю процедур перевірки [2]. Такий підхід дає змогу раціонально розподіляти аудиторський час і водночас підвищувати якість висновків.

У практиці аудит запасів доцільно будувати на поєднанні тестування контролів і детальних процедур. Тестування контролів дозволяє оцінити, наскільки система внутрішнього контролю здатна попереджати помилки та зловживання. Детальні процедури — інспектування документів, перерахунки, підтвердження, вибіркові перевірки — забезпечують безпосередню перевірку операцій. Сукупність цих дій формує достатні та належні аудиторські докази щодо достовірності облікових даних.

Важливим аспектом є аудит списання запасів у виробництво, оскільки саме ця ділянка формує значну частину собівартості продукції. Перевірка повинна охоплювати

обґрунтованість норм, відповідність фактичних витрат технологічним параметрам та правильність аналітичного віднесення витрат. Наявність прозорих процедур списання мінімізує ризик маніпулювання фінансовим результатом. У цьому контексті методичні підходи до обліку запасів, які систематизує Жук Н. Л., є корисними для побудови контрольованих регламентів [5].

Організаційно-методична якість аудиту зростає, коли облік забезпечує повноцінний контрольний слід і можливість простежити операцію від первинного документа до регістра та звітності. Пристемський О. С. і Сакун А. Ж. підкреслюють важливість своєчасності відображення руху запасів та контрольованості процедур їх обліку як основи для якісного контролю [4]. Це означає необхідність уніфікації довідників, правил кодування та стандартів оформлення документів. За таких умов аудит може спиратися на сталі алгоритми звірок і зосереджуватися на суттєвих відхиленнях.

У сфері організації контролю доцільно підвищувати роль процедур превентивного характеру, які запобігають порушенням до їх відображення в обліку. До таких процедур належать погодження заявок на закупівлю, лімітування відпуску матеріалів, контроль повноважень та аудит змін у довідниках номенклатури. Гужавіна І. В. зазначає, що недоліки організації обліку запасів часто пов’язані з прогалинами контролю, які знижують достовірність даних і підвищують ризики помилок [3]. Системний контроль є не додатком до обліку, а його функціональним елементом.

Підвищення якості обліково-аналітичного забезпечення аудиту запасів сприяє зміцненню економічної безпеки підприємства. Достовірні дані про запаси дозволяють обґрунтовувати потребу в фінансуванні, планувати закупівлі та мінімізувати втрати від дефіциту або псування. Водночас прозорі контрольні процедури знижують ризик зловживань і забезпечують дисципліну матеріальної відповідальності. Таким чином, облік, контроль та аудит формують єдину систему управління матеріальними ресурсами.

Використані джерела:

1. Кривешко О. В., Шпарик Я. Я., Мельник Н. В. Особливості управління запасами в кризових умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf.

2. Бондаренко О., Руденко Л. Організація і методологія проведення аудиту запасів та шляхи його вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-39-39.

3. Гужавіна І. В. Особливості обліку запасів на торговельних підприємствах. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8420 (дата звернення: 17.10.2025).

4. Пристемський О. С., Сакун А. Ж. Теоретико-методологічні аспекти обліку товарних запасів на підприємствах торгівлі. *Збірник наукових праць ТДАТУ ім. Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. Вип. 1(47). С. 164–175.

5. Жук Н. Л. Методичні аспекти обліку запасів підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2023. Вип. 55. С. 77–83.

АУДИТ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ У СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

***О.П. Молдован**, здобувач 2-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: М.В. Дубініна,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку і оподаткування*
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Виробничі витрати визначають рівень собівартості продукції та впливають на фінансовий результат. Для управління потрібні дані, які є повними, точними й зіставними між періодами. Помилки у віднесенні витрат змінюють показники рентабельності та спотворюють управлінські висновки. Тому контроль і аудит виробничих витрат розглядають як пріоритетні елементи економічної безпеки підприємства.

Аудит виробничих витрат є інструментом незалежної перевірки правильності їх відображення в обліку. Він підтверджує коректність формування витрат за елементами та статтями калькуляції. Він також перевіряє логіку розподілу непрямих витрат і узгодженість облікових регістрів. Результативність аудиту залежить від якості первинних документів і внутрішніх регламентів.

Система контролю витрат має запобігати помилкам ще до відображення операцій у регістрах. Для цього потрібні чіткі правила погодження, лімітування та відповідальності. Контрольні точки доцільно прив’язувати до етапів виробничого процесу й руху ресурсів. Окрему увагу слід приділяти операціям із високою частотою та значною сумою.

Облікова політика формує рамки для визнання та класифікації витрат. У ній визначають метод калькулювання та бази розподілу загальновиробничих витрат. Невизначені формулювання або часті зміни правил знижують зіставність показників собівартості. Це ускладнює оцінку ефективності підрозділів і виробничих програм.

Інформаційне забезпечення аудиту витрат складається з первинних документів, регістрів, внутрішніх звітів і аналітичних розшифрувань. Воно повинно забезпечувати простежуваність операції від джерела до фінансової звітності. Типова проблема — відсутність необхідної аналітики за центрами відповідальності. У такій ситуації аудитору складніше встановити причини відхилень і оцінити їх вплив.

Планування аудиту починається з попереднього вивчення діяльності підприємства та структури витрат. Аудитор визначає ділянки з підвищеним ризиком викривлень. Далі формуються цілі перевірки, програма процедур і межі вибірки. На цьому етапі оцінюють стан внутрішнього контролю.

Тестування контролів дозволяє перевірити, чи працюють затверджені процедури в реальних умовах. Воно охоплює перевірку погоджень, доступів, лімітів і правил документування. Результати тестування впливають на обсяг детальних процедур. За слабких контролів аудитор розширює перевірку операцій по суті.

Фактичні процедури підтримують доказовість висновків щодо реальності витрат. Вони включають перевірку результатів інвентаризації та аналіз документів щодо руху ресурсів. Суттєвою є перевірка незавершеного виробництва, бо його оцінка впливає на собівартість періоду. Важливо зіставляти дані обліку з виробничими показниками та технологічними особливостями.

Документальна перевірка спрямована на підтвердження правомірності включення витрат до собівартості. У центрі уваги — матеріальні витрати, оплата праці, амортизація та

інші складові. Перевіряють тотожність даних синтетичного й аналітичного обліку. Окремо аналізують наявність первинних документів, які підтверджують господарські операції.

Розподіл загальновиробничих витрат є однією з найризиковіших ділянок. Помилки виникають через невірно обрану базу розподілу або непослідовне застосування правил. Це призводить до перекручення собівартості окремих видів продукції. У межах аудиту важливо перевірити обґрунтованість бази та сталість методики.

Списання матеріалів у виробництво потребує контролю за нормами та фактичним використанням. Аудитор оцінює відповідність списань технологічним картам і виробничим завданням. Ризик підвищується за наявності ручних коригувань і неповних підставних документів. Перевірка має виявляти не лише помилки, а й системні причини перевитрат.

Аналітичні процедури допомагають виявляти аномалії у витратах і собівартості. Доцільні порівняння з планом, аналіз динаміки та структури витрат. Корисними є коефіцієнти матеріаломісткості та трудомісткості. Такі показники дають змогу швидко визначити зони для поглибленої перевірки.

О. Колісник і Д. Суходольська підкреслюють, що виробничі витрати виступають стратегічним чинником, який прямо впливає на собівартість і прибутковість, а для управління важливі класифікації витрат за способом включення, реагуванням на обсяг і можливістю планування [3]. Це посилює вимоги до аналітичної деталізації в обліку. Аудит у такому підході має підтверджувати коректність класифікації та якість вихідних даних для управлінських розрахунків. Особливої уваги потребують витрати, що змінюються разом із масштабом виробництва.

Є. Бережний пропонує процесно-системну організаційну модель аудиту витрат, у якій стадії й етапи перевірки вибудувані послідовно, а зміст процедур узгоджений із цілями доказовості та доцільності [2]. Така логіка корисна для аудиту виробничих витрат, бо зменшує фрагментарність перевірок. Вона підтримує зв’язок між плануванням, тестуванням, фактичними процедурами та підсумковими висновками. У результаті аудит набуває керованості й прогнозованої якості.

Ю. Подмешальська та К. Понякіна розглядають облік і аудит виробничих витрат як взаємопов’язані елементи, що забезпечують контроль за формуванням собівартості та підвищують надійність управлінських рішень [1]. Це підкреслює значення узгоджених регламентів документування та аналітики. Аудит має перевіряти не лише правильність відображення витрат, а й працездатність контрольних механізмів. Такий підхід знижує ризик повторних помилок у наступних періодах.

Якість робочих документів аудитора визначає доказовість перевірки. У документах фіксують проведені процедури, джерела даних і пояснення відхилень. Належне документування потрібне для відтворення логіки висновків. Воно також підвищує практичну цінність рекомендацій для керівництва.

Підсумок аудиту виробничих витрат має містити оцінку впливу виявлених помилок на собівартість і фінансову звітність. Рекомендації доцільно формулювати як конкретні зміни в регламентах і контрольних діях. Важливо визначити відповідальних осіб і строки впровадження заходів. Це підтримує дисципліну контролю та стабільність облікових правил.

Система контролю, що спирається на якісне інформаційне забезпечення, підвищує достовірність даних про собівартість. Вона дає змогу керівництву бачити причини змін у витратах і планувати коригувальні дії. Аудит у цій системі виконує роль незалежного підтвердження й професійної діагностики слабких місць. Це підсилює керованість виробничих процесів і прозорість витратної частини діяльності.

Використані джерела:

1. Подмешальська Ю. В., Понякіна К. Ю. Облік та аудит виробничих витрат на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 64–70. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.23.64

2. Бережний Є. Б. Організаційна модель аудиту витрат діяльності підприємства. Бізнес Інформ. 2019. № 12. С. 268–274. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-268-274

3. Колісник, О., & Суходольська, Д. (2023). Оцінка впливу виробничих витрат на собівартість продукції. *Економіка та суспільство*, (56). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-130

4. Міжнародні стандарти аудиту. URL: http://proaudit.com.ua/audit/mijnarodni_ standarti_auditu (дата звернення: 17.10.2025).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРАДИГМИ АУДИТУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ESG-ЗВІТНОСТІ

Д.О. Прокопчук, *здобувач 1-го рівня вищої освіти*
Є.Є. Іонін, *д.е.н. наук, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця

Сучасна економічна система перебуває на етапі фундаментальних змін, зумовлених переходом до концепції сталого розвитку та Індустрії 4.0. Традиційні методи контролю та аудиту, які фокусувалися виключно на ретроспективному аналізі фінансових показників, втрачають свою ефективність. На макрорівні зростає попит на прозорість нефінансової інформації (екологічні, соціальні та управлінські аспекти - ESG), а на мікрорівні бізнес стикається з необхідністю обробки великих масивів даних у реальному часі. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації національної системи аудиту до європейських вимог, зокрема Директиви ЄС щодо звітності зі сталого розвитку (CSRD), а також потребою в інтеграції новітніх цифрових інструментів у процедури внутрішнього контролю.

Мета дослідження полягає у визначенні ключових векторів трансформації систем контролю та аудиту під впливом цифровізації та вимог ESG, а також обґрунтуванні необхідності переходу до моделі «Безперервного аудиту».

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про зміщення акцентів у методології аудиту. Якщо раніше аудитор виступав у ролі верифікатора історичних даних, то сьогодні його функція трансформується у роль стратегічного партнера, здатного оцінювати ризики майбутніх періодів.

На *макрорівні* ключовим драйвером змін є глобальна стандартизація нефінансової звітності. Інвестори та регулятори більше не покладаються виключно на фінансові звіти. Вони вимагають підтвердження того, що компанія є стійкою до кліматичних ризиків та соціальних потрясінь. Це створює новий виклик для аудиторської спільноти: необхідність розробки метрик для перевірки якісних показників, які важко виміряти у грошовому еквіваленті.

На *мікрорівні* (рівні окремого підприємства) трансформація відбувається через впровадження новітніх технологій. Традиційна вибіркова перевірка замінюється суцільним аналізом даних генеральної сукупності завдяки технологіям Big Data та штучного інтелекту. Це дозволяє виявляти аномалії та фрод-ризики зі значно вищою точністю.

Для наочної демонстрації зміни парадигми наведемо порівняльну характеристику традиційного та сучасного підходів до контролю (табл. 1). Попри глобальний тренд, імплементація ESG-принципів та цифрового аудиту в Україні стикається з низкою специфічних бар'єрів.

По-перше, повномасштабна війна суттєво змістила пріоритети бізнесу в бік виживання та безпеки персоналу. Як зазначають експерти, в умовах війни компанії стикаються зі щоденним зростанням операційних, правових та судових ризиків, що ускладнює довгострокове стратегічне планування, необхідне для ESG [1].

По-друге, існує значний розрив між вимогами європейського законодавства (зокрема CSRD) та готовністю українського малого і середнього бізнесу. Дослідження показують низьку обізнаність щодо стандартів ESG та брак кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити

збір та верифікацію нефінансових даних [2]. Це створює ризик формального підходу («greenwashing»), коли звітність створюється лише «для галочки», без реальних змін у бізнес-процесах.

Таблиця 1– Порівняльний аналіз традиційної та цифровізованої ESG-моделі аудиту

Критерій порівняння	Традиційна модель аудиту	Цифровізована ESG-модель (Audit 4.0)
Об’єкт перевірки	Фінансова звітність, історичні дані	Інтегрована звітність (фінансова + ESG), прогнозні дані
Періодичність	Постфактум (після завершення періоду)	Безперервний моніторинг
Охоплення даних	Вибірковий метод	Суцільний аналіз даних (100% транзакцій)
Інструментарій	Електронні таблиці, ручна перевірка	ШІ, роботизована автоматизація процесів
Роль аудитора	Незалежний ревізор («наглядач»)	Стратегічний консультант, аналітик даних

По-третє, цифрова трансформація аудиту несе в собі нові загрози, зокрема у сфері кібербезпеки. З використанням хмарних технологій та передачею великих масивів даних з'являється реальна загроза витоку конфіденційної інформації або її викривлення внаслідок кібератак [3]. Це вимагає від аудиторів не лише бухгалтерських знань, а й компетенцій у сфері ІТ-безпеки, що на даному етапі є дефіцитним ресурсом на ринку праці.

Критичним елементом адаптації до нових умов є відмова від традиційної моделі аудиту на користь безперервного аудиту (Continuous Auditing). За визначенням Інституту внутрішніх аудиторів, це методологія, що дозволяє аудиторам надавати гарантії щодо предмету перевірки в режимі, наближеному до реального часу [4].

Бухгалтерський облік як потужна інформаційна система повинна враховувати вимоги сучасності і в першу чергу стрімкий розвиток ІТ-технологій, який значно підвищує не тільки оперативність облікової роботи, але принципово розширює функціональні можливості обліково-аналітичного забезпечення всіх учасників ринкових відносин.

Цифрова економіка передбачає максимальну автоматизацію бізнес-процесів, їх аналіз на рівень диджиталізації, що дає можливість визначити реальну необхідність суб’єкта господарювання щодо налаштування конкретних процесів на використання електронного формату. Використання диджитал-технологій дає можливість у реальному часі проводити аналіз бізнес-процесів, візуалізацію даних і об’єктивно обґрунтовувати можливі управлінські рішення поточного та стратегічного характеру орієнтованих на забезпечення безперервної та ефективної діяльності.

Для забезпечення безперервності внутрішнього аудиту, своєчасного виявлення «слабких місць» у роботі бізнес-структури важливе значення має можливість використання даних управлінського обліку для багатофакторного аналізу фінансових результатів, витрат на 1 грн. продукції, рентабельності та обґрунтуванні управлінських рішень для оперативного планування, бюджетування грошових потоків, внутрішнього аудиту шляхом контролю за відхиленнями на основі диджитал-технологій.

Використання обмеженого об’єму інформації даних управлінського обліку для широкого спектру не тільки аналітичних досліджень, но і фінансового планування (виручка,

витрати, фінансовий результат), внутрішнього аудиту (контроль за відхиленнями), кредитуванню (рух грошових потоків), оподаткуванню (стимулюванню збільшення фізичного об'єму продукції) суттєво підвищує результативність внутрішнього аудиту [5].

Таким чином, трансформація парадигми аудиту та внутрішнього контролю є незворотним процесом, зумовленим вимогами часу. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

Інтеграція ESG-показників у систему внутрішнього контролю більше не є опцією, а стає необхідною умовою для залучення міжнародного капіталу та виходу на ринки ЄС. Ігнорування цих змін загрожує втратою конкурентних переваг [6].

Традиційні методи аудиту (вибіркові перевірки, ретроспективний аналіз) втрачають актуальність в умовах цифрової економіки. Майбутнє професії лежить у площині *Continuous Auditing* та використання аналітики великих даних.

Для успішної реалізації цих змін в Україні необхідно на державному рівні гармонізувати законодавство з директивою CSRD, а на рівні професійних організацій - переглянути програми підготовки аудиторів, додавши модулі з аналізу даних (Data Science) та сталого розвитку.

Використані джерела:

1. Підсумки ESG & Compliance Forum-2024: стратегії управління ESG-ризиками та дотримання стандартів комплаєнс URL: https://biz.ligazakon.net. (дата звернення 11.10.2025)

2. Дослідження готовності бізнесу до впровадження ESG стандартів: Висновки і рекомендації - 2025. URL: https://gto.dixigroup.org. (дата звернення 11.10.2025)

3. Напрями діджиталізації аудиту безперервності діяльності підприємств: проблеми та ризики. Вісник Економіки. 2025. № 1. С. 15-20.

4. Романюк М. В. Розроблення технологій безперервного контролю фінансово-облікової інформації / М. В. Романюк // Економіка та управління. 2020. С. 7-12.

5. Іонін Є.Є. Обліково-аналітичне забезпечення бізнес-процесів в умовах цифрової економіки. *Економічний аналіз*. 2023. № 1. С. 173-180

6. Kytaichuk T., Pokynchereda V. ESG Reporting in Ukraine: Prospects, Challenges, and a Roadmap for Implementation // Інклюзивна економіка. 2025. № 2 (08). С. 23-30.

ЦІЛІ ТА ПРИНЦИПИ АУДИТУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Ю.С.Синиця, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту*
М.Ю. Романіченко, *здобувач 1-го рівня вищої освіти,*
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

У сучасних умовах господарювання фінансовий контроль відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності діяльності суб'єктів господарювання, прозорості фінансових потоків та дотриманні вимог законодавства. Одним із найважливіших елементів системи фінансового контролю є аудит, який виступає незалежним інструментом оцінки достовірності фінансової інформації та ефективності управлінських процесів. Аудит забезпечує користувачів фінансової звітності обґрунтованою впевненістю щодо правильності відображення результатів діяльності підприємства та рівня фінансових ризиків.

Аудит у системі фінансового контролю розглядається як форма професійного контролю, що здійснюється на основі визначених стандартів, принципів та етичних норм. Аудит при цьому є незалежною перевіркою фінансової інформації та діяльності суб'єкта з метою встановлення їх законності, ефективності, результативності та достовірності. Значення аудиту зростає в умовах ускладнення господарських операцій, розвитку цифрових технологій та підвищення вимог до якості фінансової інформації.

Визначення ролі аудиту в системі фінансового контролю зумовлює необхідність конкретизації його мети та цілей. Саме чітке формулювання мети та цілей аудиту дозволяє визначити напрями аудиторської перевірки, зміст процедур та очікувані результати аудиторської діяльності.

Варто відмітити, що мета та цілі аудиту регламентуються міжнародними та національними нормативними актами, а саме:

- ✓ Міжнародними стандартами аудиту (МСА), серед яких основний – МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до МСА». Саме МСА 200 визначає, для чого існує аудит і якої впевненості має досягти аудитор [1];
- ✓ Міжнародним кодексом етики професійних бухгалтерів (регламентує цілі опосередковано – через вимоги до незалежності, об'єктивності та професійної поведінки) [2];
- ✓ Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (у частині обов'язкового та ініціативного аудиту) [3];
- ✓ Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або Міжнародними стандартами фінансової звітності (як базою, відповідність якій перевіряється під час аудиту).

Метою аудиту є надання незалежної та обґрунтованої впевненості щодо достовірності фінансової звітності підприємства. Зазначена мета реалізується через систему взаємопов'язаних та конкретизованих цілей аудиту, до яких відносяться:

1. підтвердження достовірності фінансової звітності;
2. перевірка відповідності фінансової звітності вимогам стандартів обліку та законодавства;
3. оцінка системи внутрішнього контролю підприємства;
4. виявлення суттєвих помилок і порушень у фінансовій інформації;

5. зниження інформаційного та фінансового ризику користувачів звітності;

6. підвищення рівня довіри інвесторів, кредиторів і державних органів [1].

Сукупність зазначених цілей забезпечує комплексний характер аудиту та підвищує його роль у системі фінансового контролю, сприяючи зниженню фінансових ризиків і підвищенню якості управлінських рішень.

Реалізація цілей аудиту можлива лише за умови дотримання основоположних принципів аудиторської діяльності, що закріплені МСА та Міжнародним кодексом етики професійних бухгалтерів. Класичні принципи аудиту (аудиторської етики) подано на рис. 1.

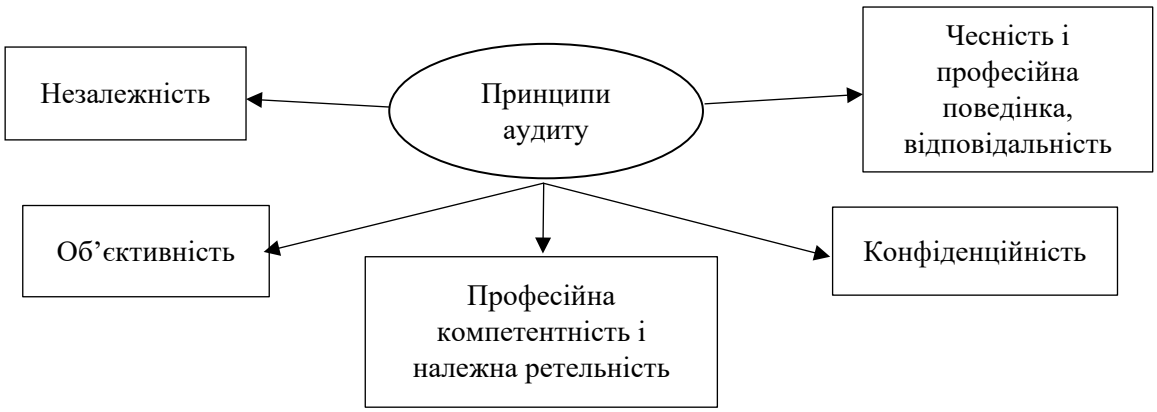

Рисунок 1 – Основні принципи аудиту (аудиторської етики)
Джерело: згруповано авторами на підставі законодавства [1, 2]

Одним із ключових принципів аудиторської етики є незалежність, яка передбачає відсутність будь-якого впливу на аудитора з боку керівництва або власників підприємства. Незалежність забезпечує об'єктивність висновків аудитора та довіру до результатів перевірки. Не менш важливим є принцип об'єктивності, що означає неупереджене ставлення аудитора до отриманих доказів та формування висновків виключно на основі фактів. Аудитор повинен уникати конфлікту інтересів та керуватися професійним судженням. Принцип професійної компетентності та належної ретельності передбачає, що аудитор повинен мати відповідний рівень знань, досвіду та навичок, а також постійно підвищувати свою кваліфікацію. Дотримання цього принципу забезпечує якість аудиторських процедур та правильність оцінки фінансової інформації. Важливе значення має принцип конфіденційності, відповідно до якого аудитор зобов'язаний зберігати в таємниці інформацію, отриману під час перевірки, та не використовувати її у власних інтересах або на шкоду підприємству. Цей принцип є основою довіри між аудитором і клієнтом. Окреме місце займає принцип дотримання етичних норм, який передбачає чесність, професійну поведінку та відповідальність аудитора. Етичні норми регулюють взаємовідносини аудитора з клієнтами, колегами та суспільством у цілому [1, 2, 5].

Крім того, можна виділити принципи аудиту з позиції фінансового контролю, до яких належать:

1) законність – відповідність аудиторських процедур чинному законодавству;

2) системність – охоплення аудитом всіх суттєвих ділянок діяльності підприємства;

3) безперервність – регулярність застосування контрольних заходів в процесі аудиту;

4) превентивність – спрямованість аудиту на запобігання порушенням;

5) ефективність – співвідношення витрат на аудит і отриманих результатів від нього [1, 4].

Варта уваги також класифікація принципів аудиту, що випливають із МСА 200, зокрема: принцип обґрунтованої впевненості; принцип професійного судження аудитора; принцип професійного скептицизму; принцип суттєвості [1].

До основних методологічних принципів аудиту відносять такі: оцінка значущості та достовірності аудиторських доказів; оцінка надійності систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю; вибір методики та техніки аудиту, його методів та прийомів; визначення критеріїв суттєвості та достовірності; дотримання методики оцінки аудиторського ризику; правила здійснення аудиторської вибірки; застосування критеріїв оцінки аудитором фінансової звітності; аналіз інформації, її узагальнення та формулювання висновків [1, 6].

Основними принципами організації аудиту є: планування; документування; відповідальність за зроблені висновки; взаємодія аудиторів; залучення експертів; повне та об'єктивне інформування клієнтів; контроль якості роботи аудитора; договірні відносини; взаємодія з клієнтом у процесі перевірки; дотримання принципів професійної етики аудиторів; дотримання послідовності процесу аудиту [6].

Отже, аудит у системі фінансового контролю виконує надзвичайно важливу роль, а його цілі та принципи спрямовані на забезпечення достовірності фінансової інформації, зниження ризиків і підвищення ефективності управління діяльністю суб'єктів господарювання.

Використані джерела:

1. Міжнародні стандарти аудиту (ISA). URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 20.11.2025).

2. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (IESBA). URL: https://www.ethicsboard.org/publications/mizhnarodniy-kodeks-etiki-profesiynikh-bukhgalteriv (дата звернення: 20.11.2025).

3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text (дата звернення: 20.11.2025).

4. Мелень О. В. Роль і місце аудиту в системі державного фінансового контролю. *Сталий розвиток економіки.* 2025. № 1 (52). С. 372-376. DOI: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-52.

5. Мулик Я. Дотримання професійної етики аудитора як запорука довіри до професії. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 52. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-27.

6. Кравченко В. Загальні принципи аудиту. URL: https://livingfo.com/zahalni-pryntsypy-audytu/ (дата звернення: 20.11.2025).

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА РЕАГУВАННЯ НА ЗОВНІШНІ КРИЗОВІ ВПЛИВИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ ІНВЕСТУВАННЯ У ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЮ ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: КЕЙСИ ОАЕ

К.І. Ткач, *д.е.н., доц., професор кафедри публічного управління та адміністрування*
Алі Рашид Халіфа Бумекайр Альмансурі, *здобувач 3-го рівня вищої освіти*
Національний університет «Одеська політехніка», м.Одеса

Об'єднані Арабські Емірати сьогодні є одним із глобальних лідерів цифрової трансформації, демонструючи системний підхід до формування цифрової економіки та залучення інвестицій у високотехнологічні напрями. Урядова стратегія «UAE Digital Government Strategy 2025» та «UAE Fourth Industrial Revolution Strategy» визначають пріоритети, які спрямовують державні та приватні інвестиції на розвиток цифрових рішень, інфраструктури та інноваційних технологічних екосистем.

Ключовою особливістю підходу ОАЕ є комплексність: інвестиції не лише підтримують розвиток технологій, а й формують нові ринки, підсилюють ефективність державного управління та підвищують конкурентоспроможність підприємств. Значну увагу приділено створенню інноваційних хабів, цифрових кластерів, стимулюванню участі міжнародних технологічних компаній, а також підтримці локальних стартапів. Серед найбільш значущих напрямів інвестування: штучний інтелект, розумні міста, кібербезпека, фінтех, цифрове державне управління, блокчейн, автономний транспорт, хмарна інфраструктура та data-centric системи. Поєднання амбітних національних стратегій, податкових пільг та міжнародних цифрових партнерств робить ОАЕ одним із найдинамічніших цифрових центрів світу. Інвестиційні кейси ОАЕ у сфері цифрових технологій відображено у табл. 1.

Таблиця 1 – Інвестиційні кейси ОАЕ у сфері цифрових технологій *(джерело: систематизовано автором на підставі* [1 – 7])

Напрям цифрових інвестицій	Опис кейсу	Вплив на економіку
1	2	3
1. Штучний інтелект (AI)	Національний проєкт UAE National AI Strategy 2031, створення посади Міністра з питань ШІ – першого у світі	Розвиток ринку цифрових послуг, залучення глобальних AI-компаній, підвищення продуктивності державного сектору
2. Розумні міста (Smart City)	Платформа Smart Dubai: інтеграція IoT, Big Data, цифрових сервісів для побутових, адміністративних та транспортних систем	Значне скорочення витрат, підвищення якості державних послуг, створення нових інноваційних кластерів
3. Блокчейн	UAE Blockchain Strategy 2021: впровадження блокчейну у 50 % державних транзакцій; Dubai Blockchain Center	Підвищення прозорості, зменшення бюрократії, розвиток фінтех-стартапів

Продовження таблиці 1

1	2	3
4. Кібербезпека	Створення UAE Cybersecurity Council; інвестиції у кіберзахист інфраструктур і бізнесу	Зміцнення цифрової стійкості підприємств та державних систем, спрощення інвестклімату
5. Автономний транспорт	Dubai Autonomous Transportation Strategy: роботизовані таксі, автономний громадський транспорт	Розвиток нової індустрії, зменшення транспортних витрат, покращення мобільності
6. Фінтех та цифрові платежі	Dubai International Financial Centre (DIFC) Innovation Hub; регуляторні пісочниці	Зростання екосистеми стартапів, залучення міжнародних фінтех-компаній, нові фінансові продукти
7. Хмарні технології та дата-центри	Інвестиції Microsoft, Amazon Web Services, Oracle у відкриття дата-центрів в ОАЕ	Формування регіонального цифрового хабу, підтримка масштабування бізнесу
8. Медичні цифрові технології	Програма цифрової медицини Dubai Health, впровадження телемедицини та AI-діагностики	Оптимізація медичних витрат, покращення доступності послуг
9. EdTech та цифрова освіта	Національна платформа Madrasa – найбільша безкоштовна цифрова освітня платформа арабською мовою	Підготовка висококваліфікованих кадрів для цифрової економіки
10. Енергетичні цифрові системи	Smart Grid Dubai, AI-оптимізація енерго-споживання	Підвищення енергоефективності, зменшення операційних витрат бізнесу

Представлені в табл. 1 інвестиційні кейси демонструють системність підходу ОАЕ до формування цифрової економіки та створення високотехнологічної інфраструктури на національному рівні. Урядові стратегії, партнерські програми з глобальними технологічними компаніями та розвиток локальних інноваційних центрів забезпечують швидке масштабування цифрових рішень у ключових секторах – від транспорту й фінтеху до охорони здоров'я, кібербезпеки та освіти. Сукупність цих ініціатив формує комплексний цифровий ландшафт, що сприяє підвищенню продуктивності державного управління, зниженню транзакційних витрат бізнесу, зростанню інноваційних кластерів і залученню міжнародних інвестицій.

Досвід ОАЕ свідчить про високу результативність інвестицій у штучний інтелект, хмарні рішення, блокчейн-технології та цифрову інфраструктуру, що забезпечує швидкий перехід до моделі економіки знань. Ці інструменти не лише підвищують технологічну спроможність держави, але й прискорюють адаптацію до глобальних кризових викликів, забезпечуючи нові конкурентні переваги.

Використані джерела:

1. Smart Dubai Government Establishment. Smart Dubai Strategy 2021. Dubai, 2020.

2. United Arab Emirates Government. UAE Blockchain Strategy 2021. Abu Dhabi, 2018.

3. UAE Cybersecurity Council. National Cybersecurity Strategy of the UAE. Abu Dhabi, 2020.

4. Dubai Autonomous Transportation Strategy. Dubai Roads and Transport Authority (RTA). Dubai, 2019.

5. Dubai International Financial Centre. DIFC Innovation Hub Annual Report 2023. Dubai, 2023.

6. Microsoft Corporation. Digital Transformation in the UAE: Cloud and Data Centre Expansion Report. Redmond, 2024.

7. Dubai Health Authority. Dubai Health Digital Transformation Program: Annual Review 2022. Dubai, 2023.

КОМПОНЕНТИ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

М.О. Урясьєв, *здобувач 3-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Л.О. Волощук, *д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

В умовах сучасного ринку підприємства постають перед необхідністю ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимального розподілу та використання фінансових ресурсів. Це потребує наявності ефективної системи інформаційного забезпечення, яка дозволяє відстежувати, аналізувати й прогнозувати фінансові потоки з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників. Проте на практиці підприємства часто стикаються з проблемами фрагментарності даних, низької якості інформації, відсутності уніфікованих підходів до класифікації потоків та недостатньої автоматизації обробки фінансової інформації. Управління фінансовими потоками без надійної інформаційної основи не лише ускладнює процес прийняття рішень, а й підвищує ризики фінансової нестабільності, касових розривів, непрозорості у взаємодії зі стейкхолдерами.

Водночас, у науковій літературі відсутня єдина систематизована модель інформаційного забезпечення саме в контексті управління фінансовими потоками підприємства. Спостерігається розпорошеність у тлумаченні складу компонентів такої системи, нечіткість у розмежуванні функцій її різних підсистем. Аналіз наукових праць показує, що досі існують деяке різноманіття в підходах до класифікації компонентів інформаційного забезпечення, узагальнена класифікація не завжди формалізована, часто бракує деталізації стосовно змісту та вимог док компонентів системи.

Інформаційне забезпечення управління фінансовими потоками підприємства — це система організаційних, методичних, технічних та ресурсних елементів, що забезпечують збір, обробку, зберігання, аналіз і передачу інформації про грошові надходження й вибуття, про стан і тенденції фінансових потоків, необхідну для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1]. Відтак, це багатокомпонентна система, яка поєднує інформаційні, аналітичні, методико-організаційні та технологічні елементи, спрямовані на підтримку процесів прийняття управлінських рішень.

Серед ключових особливостей цієї системи слід зазначити такі:

– орієнтація на грошові потоки як об'єкт управління: потоки надходжень (доходи, операційні, інвестиційні), вихідні потоки (витрати, виплати, інвестиції), залишки та рух коштів;

– забезпечення прийняття рішень: інформація має надавати вичерпний образ фінансового стану, прогнозів, ризиків;

– інтеграція внутрішніх і зовнішніх джерел інформації;

– підтримка аналізу та планування: оцінка відхилень, трендів, сценарне прогнозування.

Дослідження сутності та задач інформаційного забезпечення управління фінансовими потоками підприємства, узагальнення існуючого наукового доробку фахівців ([2-4]), дозволяє виокремити такі ключові компоненти системи (табл.1).

Таблиця 1 – Компоненти системи інформаційного забезпечення управління фінансовими потоками

Компонент	Зміст	Функції
Інформаційна компонента	джерела даних про фінансові потоки, операційні дані, звітність, банківські виписки, інформація про зобов'язання та дебіторську заборгованість тощо	збір, реєстрація, збереження даних; формування баз даних
Аналітична компонента	інструменти аналізу й оцінки: горизонтальний/вертикальний аналіз, коефіцієнтний аналіз, аналіз відхилень, прогнозні моделі, сценарне моделювання	оцінка поточного стану, виявлення відхилень, побудова прогнозів
Методично-організаційна компонента	правила, стандарти, регламенти, методики формування потоків інформації, облікова політика, внутрішні процедури	забезпечення правильності, порівнянності, цілісності, уніфікованості
Технологічна компонента	інформаційні системи (ERP, казначейські системи, BI-системи), засоби автоматизації, бази даних, програмні засоби, засоби передачі інформації та захисту	автоматизація збору, обробки; швидкий доступ; безпека даних
Компонента якості інформації	властивості: достовірність, своєчасність, повнота, точність, релевантність, зрозумілість, надійність	встановлення критеріїв і контроль відповідності вимогам
Компонента користувачів / стейкхолдерів	внутрішні користувачі (менеджмент, казначейство, фінансовий відділ), зовнішні (інвестори, кредитори, податкові органи)	формування інформаційних запитів, адаптація форматів подання інформації

Інформаційна компонента, звичайно може розглядатися як ключова в даній системі.

До основних джерел інформації, необхідних для інформаційної компоненти, належать:

– внутрішні джерела: бухгалтерський облік, оперативний облік, облік витрат і доходів, планові документи, внутрішні звіти, підрахунки касових залишків, дебіторська і кредиторська заборгованості;

– зовнішні джерела: банківські перевірки / виписки, макроекономічні дані, курси валют, дані податкових органів, законодавчі та нормативно-правові акти, статистика, дані ринку / галузі тощо;

– регуляторні та стандартні джерела: стандарти бухгалтерського обліку (національні, міжнародні: МСФЗ), нормативні вимоги до фінансової звітності.

Відтак, джерела інформації повинні охоплювати як внутрішнє середовище підприємства (облікова система, фінансові звіти, оперативні дані), так і зовнішні чинники (нормативно-правові вимоги, ринкова інформація, макроекономічні показники). Стандартизація даних на основі національних та міжнародних вимог (зокрема, МСФЗ) забезпечує зіставність і достовірність інформації.

Критично важливими стають характеристики якості інформації як основа для ефективної фінансової аналітики та планування. До ключових вимог до якості інформації можна віднести такі:

а) достовірність – підтверджена даними, мінімум суб'єктивізму або помилок, перевіреність;

б) своєчасність – інформація має бути доступною тоді, коли вона ще може бути використана для рішення (не із запізненням);

в) повнота – охоплення всіх означених категорій фінансових потоків (вхідних, вихідних, залишків, зобов'язань тощо);

г) точність – кількісні показники мають бути правильно обчислені, з правильними одиницями виміру, без округлень, що спотворюють висновки;

д) релевантність – інформація має бути значущою саме для конкретного управлінського рішення, для конкретного користувача;

е) зрозумілість та доступність подання – ясні формати, зрозуміла термінологія, графічні чи табличні форми, інтерфейси тощо;

ж) доступність та безпека – захищеність від несанкціонованого доступу, резервне збереження, захист даних.

Слід також врахувати, що зацікавлені групи користувачів інформації про фінансові потоки мають різні інформаційні потреби. Відтак, успішне функціонування інформаційної системи управління фінансовими потоками залежить від належної ідентифікації користувачів (стейкхолдерів) та розуміння їхніх інформаційних потреб, що дозволяє адаптувати формат, обсяг та періодичність надання даних.

Використані джерела:

1. Урясьєв М.О. Сутність та склад інформаційного забезпечення управління фінансовими потоками підприємства. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та поствоєнний період)*: Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (10-12 листопада 2022 року). — Одеса: Національний університет «Одеська політехніка», 2022. — С.133-135. URL: https://economics.net.ua/files/science/oblik/2022/Tezy.pdf

2. Кошельок Г.В., Губанов М.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками підприємства. *Економічний простір*. 2024. Вип. 189. С. 384-389. URL: https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1442

3. Волошина-Сідей В. В., Кириченко, А. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи ефективного управління грошовими потоками підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2831

4. Стецюк П. А. Інформаційне забезпечення управління фінансовими ресурсами підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2024. Вип. 2. С. 48 – 55. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/2962

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Т.В. Черкашина, *здобувачка 2-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: А.А. Балан*, к.е.н., доц., докторантка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Сучасні умови функціонування об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) України характеризуються високим рівнем ризиків, зумовлених воєнними діями, кіберзагрозами, енергетичною нестабільністю та фізичними пошкодженнями інфраструктурних елементів. Ці обставини зумовлюють необхідність підвищення ефективності системи внутрішнього контролю (СВК) як ключового інструменту забезпечення безпеки, надійності та стійкості діяльності підприємств, що належать до критичної інфраструктури. Внутрішній контроль у таких умовах *набуває стратегічного значення*, оскільки спрямований не лише на достовірне відображення господарських операцій та збереження активів, але й на мінімізацію ризиків, своєчасне виявлення відхилень, запобігання загрозам та відновлення функціонування у кризових ситуаціях.

Питання внутрішнього контролю досліджуються багатьма вченими, зокрема: Балан А. А. [10], Бутинцем Ф. Ф. [3], Копчиковою І. В., Кудирко О. М. [4], Приказюком Н., Мендриком Д. [9] та ін. Проте, СВК ОКІ, зокрема в системі української залізниці притаманні певні особливості, які потребують подальшого дослідження і уточнення. Відтак, *метою роботи* є висвітлення сутності та особливостей внутрішнього контролю на підприємствах КІ в умовах воєнних ризиків і безпекоорієнтованого розвитку.

Як зазначає Балан А. А., «набу́ває актуальності дослідження проблематики безпекоорієнтованого стратегування розвитку критичної інфраструктури територій», адже ключовими критеріями стратегування є ідентифікація об'єктів КІ, оцінка ризиків, розробка коригуючих і попереджувальних заходів, інтеграція безпекоорієнтованого підходу в стратегічне планування» [1]. Отже, системність внутрішнього контролю виступає базовою передумовою безпекоорієнтованого управління, здатного забезпечити стабільність функціонування підприємств навіть за умов воєнних загроз і ресурсних обмежень.

Титенко Л. В., Богдан С. В., Мізіренко О. С. у своїй роботі зазначають, що внутрішній контроль сприяє захисту підприємства від загроз, забезпечуючи ефективність, законність та збереженість його ресурсів. Автори зазначають, що внутрішній контроль є частиною системи економічної безпеки, яка включає заходи для захисту підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз шляхом забезпечення збереженості активів, достовірності фінансової звітності та дотримання законодавства [2].

Як зазначає Бутинець Ф. Ф. внутрішній контроль є ключовим елементом забезпечення достовірності облікової інформації та попередження зловживань [3, с. 214]. У контексті функціонування критичної інфраструктури ці процеси набувають особливого значення, оскільки від них залежить не лише фінансова стійкість, а й безпека технологічних операцій.

У зв'язку з воєнним ризиком та підвищеним рівнем загроз для інфраструктури, українські дослідження останніх років акцентують увагу на питаннях документального підтвердження втрат, особливостях оцінки знищених або пошкоджених активів, а також на необхідності чітких процедур співпраці з органами державної влади при відновленні функцій критичної інфраструктури [4]. Контроль за збереженням активів на підприємствах критичної інфраструктури включає: документальний контроль (первинні документи, акти

прийому/передачі), регулярну інвентаризацію, облік ремонтів і модернізацій основних засобів, моніторинг технічного стану, а також процедури страхового відшкодування та аудиту. Для об'єктів критичної інфраструктури до цього додаються заходи фізичного захисту, резервування ключових елементів і плани відновлення, що слід враховувати в системі внутрішнього контролю. Методичні рекомендації Міністерства фінансів і практичні методики з внутрішнього контролю радять закріплювати відповідальність за окремі групи основних засобів та встановлювати періодичність інвентаризацій [5; 6; 7].

СВК на підприємствах критичної інфраструктури має певні особливості: оцінка та управління ризиками; захист від загроз; специфічні вимоги до персоналу; взаємодія з державою; фінансова та ресурсна стабільність [6; 7]. Оцінка та управління ризиками передбачає системний аналіз загроз, які можуть призвести до порушення сталого функціонування і розробку планів дій на випадок надзвичайних ситуацій. Захист від загроз може бути реалізований шляхом впровадження комплексних заходів безпеки для захисту від фізичних, кібер- та інформаційних атак. А, також забезпечення фізичної та логістичної безпеки об'єктів, що є критично важливими. Підприємства критичної інфраструктури висувають специфічні вимоги до персоналу, а саме навчання персоналу реагуванню на надзвичайні ситуації. Контроль за виконанням вимог щодо бронювання виступає одним з основних інструментів для забезпечення кадрового потенціалу. Підприємства критичної інфраструктури мають постійно підтримувати зв'язки з уповноваженими державними органами. Служба внутрішнього контролю на підприємстві має контролювати регулярне оновлення документації та звітів відповідно до змін у законодавстві. Для збереження фінансової та ресурсної стабільності, підприємству необхідно зберігати контроль за ефективним використанням ресурсів та забезпеченням безперебійної роботи. За рахунок отримання статусу підприємства критичної інфраструктури, у підприємства є додатковий доступ до фінансування, що є також об'єктом внутрішнього контролю [6; 7].

У 2023 році в Україні був затверджений Національний план захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури [6]. На нашу думку, для реалізації цього плану державою, а також з метою посилення системи внутрішнього контролю, на підприємствах критичної інфраструктури, оптимальною для застосування буде модель управління ризиками COSO [8]. Стандарт COSO – це загальна модель внутрішнього контролю, за допомогою якої компанії-виконавці та організації, включаючи банки, можуть оцінювати власні системи ризик-менеджменту [9]. Структура COSO дозволяє організаціям краще передбачити ризик, тим самим дозволяючи його запобігти, а також зрозуміти, що зміни створюють можливості, а не просто потенціал для кризи. Можна виокремити фундаментальні принципи внутрішнього контролю, відповідно до стандарту COSO: основною метою внутрішнього контролю є підтримка організації в досягненні її цілей; внутрішній контроль – це процес, а не одноразова діяльність. Це засіб для досягнення цілей; внутрішній контроль може забезпечити високу (проте не абсолютну) впевненість керівництву організації, що цілі будуть досягнуті [9].

Система внутрішнього контролю (СВК) є фундаментальним інструментом забезпечення ефективного функціонування підприємств критичної інфраструктури, оскільки спрямована на запобігання ризикам, що можуть вплинути на безперервність виробничих процесів, безпеку персоналу та національну економічну стабільність. Відповідно до міжнародної концепції COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), внутрішній контроль визначається як процес, що здійснюється керівництвом і працівниками підприємства для забезпечення досягнення трьох ключових цілей: достовірність фінансової звітності; ефективність та результативність операцій; дотримання законодавчих і

нормативних вимог [8, с. 6]. Модель COSO виокремлює п’ять взаємопов’язаних компонентів, що формують цілісну систему внутрішнього контролю на підприємствах, зокрема об’єктах критичної інфраструктури: середовище управління; оцінка ризику; контрольна діяльність; інформація та комунікація; моніторинг.

На підставі проведених досліджень і для ілюстрації практичного застосування моделі COSO у діяльності підприємства критичної інфраструктури, розглянемо систему внутрішнього контролю у табл. 1.

Таблиця 1 – Основні елементи системи внутрішнього контролю за моделлю COSO на підприємствах критичної інфраструктури [8; 9; 10]

Елемент концепції COSO	Зміст елемента	Реалізація на об’єкті критичної інфраструктури
1. Контрольне середовище	Формує етичні стандарти та відповідальність персоналу. Містить політику управління ризиками, компетентність працівників і розподіл обов’язків	Розроблення кодексу корпоративної етики; посадові інструкції з розподілом функцій між бухгалтерами, інженерами, начальниками підрозділів
2. Оцінка ризиків	Визначення та аналіз потенційних загроз фінансовій звітності, операційній діяльності та безпеці об’єкта	Оцінка ризиків аварій, крадіжок, зношення обладнання, несвоєчасного списання основних засобів; створення матриці ризиків у системі управління
3. Контрольна діяльність	Політики та процедури, спрямовані на попередження, виявлення і виправлення помилок чи шахрайства	Системи затвердження господарських операцій; електронний контроль руху основних засобів; обмеження доступу до облікових даних; внутрішні аудиторські перевірки
4. Інформація та комунікація	Забезпечення своєчасного обміну достовірною інформацією всередині підприємства та з зовнішніми суб’єктами контролю	Використання корпоративної IT-системи та внутрішньої мережі документообігу; звітування до апарату управління підприємства критичної інфраструктури та державних контролюючих органів
5. Моніторинг	Безперервне спостереження за ефективністю роботи	Проведення планових і позапланових перевірок облікових процесів; аналіз результатів інвентаризацій; оцінка ефективності контрольних заходів служби внутрішнього аудиту

Згідно з даними таблиці 1.1, система внутрішнього контролю на підприємствах критичної інфраструктури має комплексний характер і передбачає інтеграцію управлінських, бухгалтерських та технічних механізмів контролю. Її ефективність безпосередньо залежить від якості контрольного середовища, рівня корпоративної культури та компетентності працівників, відповідальних за облік і збереження основних засобів.

Таким чином, впровадження моделі COSO на підприємствах критичної інфраструктури, забезпечить системність і узгодженість контрольних процедур, сприяє своєчасному виявленню відхилень, а також підвищує ефективність управління основними

засобами. Відтак, подальша робота передбачає опрацювання моделі за окремим об'єктом обліку і внутрішнього контролю.

Використані джерела:

1. Балан А.А. Критична інфраструктура в контексті виживання територіальної громади. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2024. № 4 (30). С. 127-133. URL : https://economics.net.ua/ejopu/2024/No4/127.pdf. DOI: 10.15276/EJ.04.2024.14. DOI: 10.5281/zenodo.15066608 (дата звернення: 29.10.2025).

2. Титенко Л. В., Богдан С. В., Мізіренко О. С. Управлінський внутрішній контроль в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка і суспільство. 2018. Випуск №о 19. С. 1358-1363. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/202.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

3. Бутинець Ф. Ф. Внутрішній контроль і аудит: навч. посібник. Житомир: Рута, 2019. 356 с.

4. Копчикова, І. В., Кудирко, О. М. Особливості обліку основних засобів в умовах воєнного стану в Україні: нормативно-правові аспекти та управлінські рішення. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. №8. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.14899223 (дата звернення: 25.10.2025).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів : *Наказ; Міністерства фінансів України* від 30.09.2003 № 561. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03#Text (дата звернення: 25.10.2025).

6. Про затвердження Національного плану захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури : *Розпорядження Кабінету Міністрів України* від 19.09.2023 р. № 825-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-%D1%80#Text (дата звернення: 25.10.2025).

7. Про затвердження Методики та Критеріїв і показників оцінки стану захищеності об'єктів критичної інфраструктури : *Наказ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України* від 14.01.2025 р. № 17. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0375-25#Text (дата звернення: 29.10.2025).

8. COSO. Internal Control - Integrated Framework. *Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission*. 2013. 98 p.

9. Приказюк Н., Мендрик Д. Модель управління ризиками COSO: еволюція та трансформація. *Економіка та суспільство*. 2020. №22. DOI: https: // doi.org / 10.32782 / 2524–0072 / 2020–22–63 (дата звернення: 29.10.2025).

10. А. А. Балан, С. В. Філиппова. Інтегрування моніторингу і оцінки інвестиційного проекту з енергозбереження в систему контролю діяльності підприємства на засадах контролінгу. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2014. № 4 (14). С. 180-185. URL : https://economics.net.ua/files/archive/2014/No4/180-185.pdf (дата звернення: 29.10.2025).

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ

***І.О. Якимчук**, здобувач 3-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: Л.О. Волощук,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Цілі сталого розвитку (ЦСР) були ухвалені як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення добробуту людства до 2030 року. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку: завдання національного розвитку, індикатори для моніторингу їх виконання та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року було відображено в Національній доповіді "Цілі сталого розвитку: Україна" (2017).

Процес визначення національних завдань ЦСР відбувався за чотирма напрямами: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості. Відтак, відповідно до Національної доповіді суспільне бачення розвитку України до 2030 року охоплювало такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів. У структурі експорту передбачалися зміни, спрямовані на перехід від сировини та продуктів первинної переробки до продуктів та послуг з високим ступенем доданої вартості. Визначено, що економічне зростання має ґрунтуватися на моделі «зеленої» економіки. Завдяки заходам із енергозбереження та застосуванню енергоефективних практик має суттєво знизитися енергоємність валового внутрішнього продукту. Частка виробництва екологічно чистої енергії має неухильно зростати, витісняючи, перш за все, традиційні технології, що дозволить суттєво зменшити викиди парникових газів у атмосферу. Це сприятиме покращенню якості життя населення без шкоди довкіллю і стане вагомим чинником зростання тривалості життя [1].

Ґрунтуючись на цих ключових орієнтирах розроблена національна система ЦСР 2017 року містила 86 завдань національного розвитку та 172 показники для їх моніторингу. Було встановлено цільові показники 2030 року, а також проміжні для 2020 та 2025 років.

Також вже з 2019 року запроваджена система моніторингу досягнення Цілей сталого розвитку, яка розміщена на сайті Державної служби статистики, містить вже 183 показники та дозволяє візуалізувати оцінку поточного прогресу [2]. У 2020 році Україна представила світовій спільноті перший добровільний національний огляд стану досягнення Цілей сталого розвитку, що висвітлював прогрес станом на 2019 рік та очікування щодо виконання планових завдань 2020 року [3]. Водночас, цей документ наразі є єдиним комплексним моніторинговим звітом щодо тенденцій досягнення ЦСР в Україні. Відтак, визначення ключових тенденцій сталого розвитку за останні 5 років (що охоплюють роки пандемії та військової агресії) вимагає проведення самостійного аналізу виконання планових показників та перспектив їх досягнення за існуючими статистичними даними.

В подальшому зосередимо увагу на оцінці тенденцій за ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання», яка, на думку фахівців, має стати акселератором перетворень для досягнення усіх інших цілей.

В таблиці 1 узагальнено дані щодо фактичних значень індикаторів досягнення ЦСР 8, визначено показники виконання планових орієнтирів за підсумками 2020 (відносно плану

2020) та 2023 (відносно плану 2025) років. Було обрано лише ті показники, дані за якими оновлювались й в період воєнного стану, де останніми наразі є дані 2023 року. З цього переліку видно, що військові дії значно ускладнили моніторинг досягнення ЦСР в Україні. І це стосується всіх без виключення 17 Цілей: дані за суттєвою часткою індикаторів мали останнє оновлення лише за підсумками 2021 року, а деякі – навіть за даними 2019 року. Це свідчить про значне ускладнення оцінки тенденцій сталого розвитку країни у період воєнного стану.

Таблиця 1 – Динаміка показників сталого розвитку України за ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» (складено та розраховано за даними Держстату [2])

Індикатори ЦСР	Показники 2020 р			Фактичні показники			План 2025	ВВВП 2025
	План	Факт	ВВВП	2021	2022	2023		
8.1.1 Індекс фізичного обсягу ВВП, %	104,0	96,2	92,5%	103,4	71,2	105,5	106,0	99,5%
8.1.2 Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП, %	23,0	13,4	58,3%	13,2	11,9	19,9	28,0	71,1%
8.1.3 Частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого та середньо-високого рівня в загальному обсязі експорту товарів, %	25,0	16,4	65,6%	14,6	13,5	11,8	28,0	42,1%
8.1.4 Місце України у рейтингу за Глобальним інноваційним індексом ** дані 2024 року*	50	45	111,1%	49	57	55 60*	45	81,8% 75,0%
8.5.1 Кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві, які призвели до втрати працездатності на 1 робочий день чи більше, % до рівня 2015 року	75	85	60,0%	80	69	73	60	67,5%
8.5.2 Кількість загиблих від нещасних випадків на виробництві, % до рівня 2015 року	70	101	69,3%	103	126	126	50	39,7%
8.6.1 Кількість зайнятих працівників у суб'єктів середнього та малого підприємництва, млн. осіб	8,3	7,4	89,2%	7,3	6,1	6,1	9,5	64,2%
8.6.2 Частка доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів середнього та малого підприємництва, у % до загальної суми доданої вартості за витратами	70	70,2	100,3%	66,1	72,4	70,5	75	94,0%

Узагальнюючи результати аналізу динаміки показників сталого розвитку України за ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання», слід відзначити, що період 2022–2023 років,

який охоплює умови воєнного стану, став критичним випробуванням для економіки та соціально-трудової сфери. Дані свідчать про суттєве віддалення більшості індикаторів від планових орієнтирів 2025 року, що зумовлено як прямим впливом воєнних дій, так і структурними дисбалансами, які загострилися в умовах кризи.

Індекс фізичного обсягу ВВП продемонстрував різке падіння у 2022 році та часткове відновлення у 2023 році, що відображає шокову реакцію економіки на воєнні події та її адаптаційний потенціал. Інвестиційна активність залишалася на низькому рівні, що свідчить про обмежені можливості нагромадження капіталу та високі ризики для довгострокового зростання. Особливо негативною є динаміка експорту високотехнологічних товарів, який скоротився до мінімальних значень, що вказує на деградацію технологічної структури виробництва та втрату конкурентних позицій на зовнішніх ринках. Погіршення позицій у Глобальному інноваційному індексі підтверджує обмеженість інноваційної спроможності країни в умовах війни.

Соціально-трудові індикатори демонструють суперечливу картину. Хоча кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві має тенденцію до зниження порівняно з базовим рівнем 2015 року, цільові орієнтири залишаються недосягнутими. Особливо тривожним є показник смертності від виробничих травм, який у 2022–2023 роках перевищив базовий рівень, що свідчить про погіршення умов праці та зростання виробничих ризиків у воєнний період.

Сфера малого та середнього підприємництва зазнала значних втрат у зайнятості, що відображає мобілізаційні процеси, релокацію бізнесу та руйнування виробничої інфраструктури. Водночас частка доданої вартості МСП у загальній структурі економіки залишалася відносно стабільною, що свідчить про певну стійкість цього сектору навіть за умов кризи.

Таким чином, ключові тенденції сталого розвитку у воєнний період характеризуються різким віддаленням від планових орієнтирів 2025 року, особливо у сферах інвестицій, технологічного експорту та безпеки праці. Це свідчить про глибокі структурні проблеми та необхідність переорієнтації економічної політики на відновлення інвестиційної активності, підтримку інновацій та технологічної модернізації, а також посилення заходів із забезпечення безпеки праці. Водночас відносна стійкість сектора МСП у створенні доданої вартості демонструє його потенціал як одного з ключових драйверів післявоєнного відновлення та економічної стабілізації.

Методологічно важливо враховувати, що статистичні дані періоду воєнного стану можуть мати обмежену об’єктивність та репрезентативність. По-перше, частина підприємств припинила діяльність або була релокована, що призводить до неповного охоплення звітністю. По-друге, умови збору інформації ускладнені через руйнування інфраструктури, мобілізацію персоналу та затримки у звітності. По-третє, окремі показники можуть відображати не стільки реальні економічні процеси, скільки кризові викривлення, пов’язані з надзвичайними обставинами. Тому аналіз динаміки індикаторів у 2022–2023 роках слід здійснювати з урахуванням цих методологічних обмежень, позначаючи воєнний період як «шоковий» та використовуючи його радше для якісної оцінки тенденцій, ніж для прямого порівняння з довоєнними та плановими орієнтирами.

Вплив воєнного стану позначився й на самих Цілях та завданнях сталого розвитку країни. Так, в 2024 році було затверджено оновлені національні завдання, індикатори їх досягнення, цільові значення ЦСР до 2030 року [4,5].

Нові національні завдання та індикатори були визначені, зокрема, з урахуванням воєнного стану: завдання щодо відбудови та відновлення пошкоджень наслідків збройної агресії російської федерації, розмінування замінованих територій, екологічної кризи, спричиненої в тому числі збройною агресією росії, наявності та облаштування укриттів тощо. В умовах війни акцент змістився на підвищення стійкості інфраструктури, соціальної сфери, енергетичної безпеки та забезпечення гендерної рівності й інклюзії, що є важливим для майбутньої євроінтеграції України. Цілі стали більш «операційними» і підзвітними завдяки деталізації індикаторів та координаторів їх досягнення з урахуванням умов воєнного стану та вимог повоєнного відновлення економіки. Напевно можна стверджувати, що оновлення Цілей та завдань сталого розвитку України й віддзеркалює ключові тенденції сталого розвитку в умовах воєнного стану.

В таблиці 2 наведено порівняння завдань та індикаторів за ЦСР 8 відповідно до нормативної бази національної системи ЦСР 2017-2019 та 2024 років.

Таблиця 2 – Тенденції змін завдань та індикаторів ЦСР 8 в Україні з 2017 по 2024 р.

Редакція 2017-2019 років			Редакція 2024 року		
Завдання	Індикатор	План 2030	Завдання	Індикатор	План 2030
Завдання 8.1. Забезпечити стійке зростання ВВП на основі модернізації виробництва, розвитку інновацій, підвищення експортного потенціалу, виводу на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості	8.1.1 Індекс фізичного обсягу ВВП	107,0	Завдання 8.1. Забезпечення модернізації виробництв, підвищення експортного потенціалу, виведення на зовнішній ринок продукції з високою часткою доданої вартості	1.Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП	22
	8.1.2 Частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП	22,0		2.Частка експорту товарів з використанням технологій високого та середньовисокого рівня	19
	8.1.3 Частка експорту товарів з використанням технологій високого та середньо-високого рівня	30,0		3.Місце України у рейтингу за Глобальним інноваційним індексом	40
	8.1.4 Місце України у рейтингу за Глобальним інноваційним індексом	40		4.Індекс продуктивності праці	105,8
Завдання 8.2. Підвищувати ефективність виробництва на засадах розвитку високо-технологічних виробництв	8.2.1 Коефіцієнт віддачі основних засобів	0,2300	Завдання 8.2. Підвищення рівня зайнятості населення	1.Рівень зайнятості населення віком 15–70 років	53
	8.2.2 Індекс продуктивності праці	105,8		2.Рівень безробіття населення віком 15–70 років	8

Продовження таблиці 2

Редакція 2017-2019 років року			Редакція 2024 року		
Завдання	Індикатор	План 2030	Завдання	Індикатор	План 2030
Завдання 8.3. Підвищити рівень зайнятості населення	8.3.1 Рівень зайнятості населення віком 20–64 роки	70,0		3.Частка безробітних, які шукали роботу ≥12 місяців	19
Завдання 8.4. Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається…	8.4.1 Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває навичок	15,5		4.Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває навичок	15,5
Завдання 8.5. Сприяти забезпеченню надійних та безпечних умов праці для всіх працюючих, зокрема шляхом застосовування інноваційних технологій у сфері охорони праці та промислової безпеки	8.5.1 Кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві	55	Завдання 3. Сприяння створенню належних, безпечних умов праці для працюючого населення	1.Кількість осіб, що постраждали на 100 000 працюючих	24
	8.5.2 Кількість загиблих від нещасних випадків на виробництві	45		2.Частка працівників, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці	12
	8.5.3 Частка працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці	12,0			
Завдання 8.6. Створити інституційні та фінансові можливості для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення та розвитку креативної економіки	8.6.1 Кількість зайнятих працівників у МСП, млн осіб	10,5	Завдання 4. Створення інституційних та фінансових можливостей для самореалізації потенціалу економічно активної частини населення	1.Частка зайнятих працівників у МСП	85
	8.6.2 Частка доданої вартості МСП у загальній доданій вартості	80,0		2.Частка доданої вартості МСП у загальній доданій вартості	80
	8.6.3 Місце України у рейтингу Doing Business	20			

Порівняння редакцій ЦСР 8 за 2017 та 2024 роки демонструє суттєву зміну акцентів у державній політиці сталого розвитку. Якщо у 2017 році система індикаторів була зорієнтована переважно на макроекономічні параметри та інституційні умови розвитку бізнесу, то у 2024 році відбувається чітке зміщення уваги до соціально-трудових аспектів та безпеки праці. З переліку індикаторів вилучено показники, що характеризували інноваційність та інституційну спроможність економіки, зокрема індекс фізичного обсягу ВВП, коефіцієнт віддачі основних засобів, абсолютну кількість зайнятих у малому та середньому бізнесі, а також місце України

у рейтингу Doing Business. Натомість з'явилися нові індикатори, які відображають соціальні ризики та виклики воєнного часу: рівень безробіття за методологією МОП, частка довготривалих безробітних, кількість постраждалих на 100 000 працюючих.

Важливою є також зміна планових значень у тих показниках, що залишилися спільними для обох редакцій. Якщо у 2017 році орієнтиром була частка високотехнологічного експорту на рівні 30%, то у 2024 році цей показник знижено до 19%, що свідчить про реалістичніший підхід до оцінки експортного потенціалу в умовах війни та обмежених інвестицій. Водночас цільові значення щодо продуктивності праці та частки доданої вартості МСП залишилися незмінними, що демонструє прагнення зберегти базову економічну стійкість.

Таким чином, оновлена редакція ЦСР 8 відображає адаптацію цілей сталого розвитку до умов воєнного стану: від стратегічних орієнтирів на інноваційне зростання та інституційні реформи до більш прагматичних завдань, спрямованих на підтримку зайнятості, мінімізацію соціальних ризиків та забезпечення безпечних умов праці. Це свідчить про переорієнтацію державної політики на збереження людського потенціалу та стійкість малого й середнього бізнесу як ключових чинників економічної витривалості країни.

Порівняння змін всіх завдань та індикаторів сталого розвитку України в межах даного дослідження не є можливим. Водночас, слід допустити, що аналогічні зміни акцентів присутні й в інших ЦСР. Оновлення національної системи завдань та індикаторів ЦСР вимагатиме й коригування системи статистичного моніторингу тенденцій сталого розвитку задля забезпечуваності порівнянності даних в періоди до та після 2024 року, визначення тенденцій сталого розвитку в довгостроковому періоді.

Зміни у завданнях та індикаторах ЦСР 8 свідчать про необхідність для підприємств переорієнтувати системи управління з акценту на економічні показники до більшої уваги на соціальну стійкість, безпеку праці та ефективність використання ресурсів. Управлінським системам варто інтегрувати моніторинг продуктивності та умов праці у свої стратегії, а також реалістично планувати експортні та інноваційні цілі. Це дозволить підприємствам не лише відповідати новим державним орієнтирам, але й забезпечити власну витривалість та конкурентоспроможність у складних умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Використані джерела:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf

2. 17 цілей, щоб змінити наш світ. Індикатори для України. Державна служба статистики України. https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/

3. Добровільний національний огляд «Цілі сталого розвитку Україна» https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/VNR%20SDG%20Ukraine%202020.pdf

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні» (від 29 листопада 2024 р. № 1190). https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-zabezpechennia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-v-ukraini-i291124-1190

5. Завдання та індикатори досягнення цілей сталого розвитку в Україні на період до 2030 року. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ind.80/bookmtd-goalsalbum110pagesok-3.pdf

СЕКЦІЯ 3.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ІНСТРУМЕНТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІЙ

***А.А. Балан**, к.е.н., доц., докторантка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України ключового значення набуває розвиток людського капіталу як базового елементу забезпечення ***стійкості критичної інфраструктури*** та інноваційної трансформації національної економіки. Особливої актуальності ці питання набувають для прикордонних регіонів, які зазнали значних соціально-економічних втрат, міграційних зрушень і кадрового дефіциту, зокрема у сфері енергетики. Ключовим чинником стійкості критичної інфраструктури є людський капітал, зокрема рівень управлінських і цифрових компетентностей персоналу, здатність до адаптації в умовах кризових викликів та використання сучасних інструментів ризико-орієнтованого управління.

З огляду на це, особливого значення набуває залучення до відновлення та модернізації енергетичного сектору нових соціально значущих груп населення, насамперед українських ветеранів. У поєднанні з можливостями інклюзивної цифрової освіти, спрямованої на розвиток технічних, цифрових та управлінських компетентностей, ветерани можуть стати вагомим кадровим резервом для енергетичної галузі прикордонних регіонів, сприяючи підвищенню її стійкості, інноваційності та економічної безпеки. Безумовно мають місце ряд критичних недоліків: недостатній рівень цифрової грамотності серед ветеранів (менше 40%), обмежена обізнаність про існуючі освітні платформи (менше 20%) та відсутність комплексної державної стратегії використання цифрових інструментів у сфері соціально-психологічної реабілітації [1]. Це підкреслено у статті про використання електронного навчання для підтримки українських ветеранів як ресурсу для професійного розвитку і реінтеграції, де виявлено високий рівень потреби ветеранів у нових компетентностях та цифрових навичках для подальшої соціальної та професійної діяльності [1].

Звідси, особливого значення набуває формування цілісної *моделі розвитку людського капіталу енергетичної сфери прикордонних регіонів*, яка поєднувала б інструменти інклюзивної цифрової освіти, професійної реінтеграції ветеранів та підвищення управлінсько-цифрових компетентностей для забезпечення стійкості критичної інфраструктури та сталого розвитку територій.

У межах дослідження розроблено концепцію проєктної пропозиції Energy Skills HUB (ESHUB), що спрямована на формування транскордонної платформи інклюзивної цифрової освіти у сфері енергетичного менеджменту та технічних наук для прикордонних регіонів України та Румунії. Запропонована модель орієнтована на потенційну реалізацію в межах

програм транскордонного співробітництва та повоєнного відновлення і поєднує освітні, управлінські та безпекові інструменти розвитку людського капіталу в енергетичному секторі.

Концепція ESHUB базується на поєднанні прикладних освітніх гуртків з енергетики, онлайн-курсів з цифрових технологій (Smart Grid, IoT, SCADA, елементи штучного інтелекту), програм наставництва та мережевої співпраці між закладами вищої освіти, органами публічного управління й громадськими організаціями. Особливий акцент зроблено на забезпеченні інклюзивного доступу до навчання для вразливих груп населення: ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, жінок та осіб з інвалідністю.

Доцільність запропонованої проєктної моделі підтверджується дослідженням тенденцій розвитку критичної інфраструктури територій [2], результатами експертного опитування фахівців у сфері управління та регулювання розвитку критичної інфраструктури [3]. За результатами досліджень встановлено, що наявні стратегії розвитку об’єктів критичної інфраструктури переважно мають формалізований характер і лише частково адаптовані до умов воєнних ризиків та кризової невизначеності. Респонденти відзначили недостатній рівень системності управління ризиками, обмежене застосування стандартизованих підходів (COSO, ISO 31000), а також невідповідність чинної тарифної та фінансової політики потребам інвестиційного оновлення інфраструктури.

Водночас результати опитування свідчать про високий рівень підтримки впровадження уніфікованих стандартів контролю, цифрових інструментів моніторингу та інтеграції безпекових критеріїв у процес стратегічного управління. Це підтверджує наявний запит практиків на комплексні управлінські рішення, поєднані з розвитком цифрових і управлінських компетентностей персоналу, що обґрунтовує доцільність запропонованої концепції ESHUB.

Таким чином, інклюзивна цифрова освіта у сфері енергетики розглядається як складова безпеко-орієнтованого стратегічного розвитку критичної інфраструктури та інструмент підвищення економічної безпеки територій. Запропонована проєктна модель може бути використана в діяльності органів публічного управління, закладів вищої освіти та міжнародних партнерів під час підготовки програм повоєнного відновлення та розвитку енергетичного сектору України.

Використані джерела:

1. Balan O., Shepel M., Balan A., Lypynska O., Boiko I. *Use of electronic learning as a technology for strengthening social-psychological support for Ukrainian veterans* // Technology audit and production reserves, 2025. DOI: 10.15587/2706-5448.2025.341056.

2. Балан А.А. Тенденції в системі державного фінансового контролю стратегії розвитку критичної інфраструктури територій / А.А. Балан, А.О. Кучеревський // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2025. – № 4 (34). – С. 14-24. – Режим доступу: https://economics.net.ua/ejopu/2025/No4/14.pdf. DOI: 10.15276/EJ.04.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.18064842

3. Результати експертного опитування «Безпеко-орієнтоване стратегування розвитку критичної інфраструктури» [Електронний ресурс]. Google Forms, 2025.

ДОВГОСТРОКОВІ ПЕРЕВАГИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ КОРПОРАЦІЇ: ЗВ'ЯЗОК З СИСТЕМОЮ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

В.В. Безносенко, *здобувач 3-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Н.Ю. Єршова*, д.е.н., проф., професорка кафедри обліку та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м.Харків*

У сучасних умовах турбулентності економічного середовища організаційна стійкість корпорації набуває стратегічного значення. Гаркуша В., Єршова Н. зазначають, що під організаційною стійкістю розуміється здатність підприємства зберігати стабільність функціонування, адаптуватися до змін зовнішнього середовища та забезпечувати довгострокове зростання вартості бізнесу [1-3]. Одним із ключових механізмів забезпечення такої стійкості є система внутрішнього контролю, яка формує інформаційну основу для управлінських рішень, мінімізує ризики та підвищує ефективність використання ресурсів [4]. Функціонування системи внутрішнього контролю дозволяє: своєчасно виявляти відхилення у діяльності; знижувати операційні та фінансові ризики; забезпечувати достовірність управлінської інформації; підтримувати стратегічну стабільність корпорації. Таким чином, організаційна стійкість є результатом ефективної інтеграції системи управління ризиками, внутрішнього контролю та стратегічного управління. Довгострокові переваги організаційної стійкості корпорації проявляються у здатності підприємства підтримувати стабільність функціонування, адаптуватися до змін зовнішнього середовища та забезпечувати сталий розвиток у стратегічній перспективі. Організаційна стійкість формується внаслідок узгодженої взаємодії системи управління, внутрішнього контролю, ризик-менеджменту та інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства. У довгостроковому вимірі вона створює низку стратегічних, фінансових та управлінських переваг. Ефективна система внутрішнього контролю забезпечує корпорації низку стратегічних переваг.

1. Підвищення фінансової стабільності. Системний контроль за ресурсами знижує ймовірність фінансових втрат та помилок.

2. Зниження корпоративних ризиків. Раннє виявлення відхилень дозволяє уникати кризових ситуацій.

3. Зростання інвестиційної привабливості. Прозорість управління підвищує довіру інвесторів.

4. Підвищення ефективності управлінських рішень. Якісна аналітична інформація сприяє обґрунтованості стратегічних рішень.

5. Забезпечення сталого розвитку. Організаційна стійкість формує основу довгострокового конкурентного розвитку корпорації.

Аспекти моделювання організаційної стійкості:

Для кількісної оцінки організаційної стійкості корпорації доцільно використовувати інтегральний показник. Індекс організаційної стійкості можна представити у вигляді функції: S = wi *·xi, де S – інтегральний показник організаційної стійкості; wi - нормалізовані показники діяльності підприємства, xi - вагові коефіцієнти значущості показників.

До складу показників можуть входити: фінансова стійкість, ефективність внутрішнього контролю, рівень ризик-менеджменту, операційна ефективність, інноваційна активність. З урахуванням ролі внутрішнього контролю модель може бути деталізована:

$$S = w_1F + w_2C + w_3R + w_4O + w_5I, \quad (1)$$

де: F- індекс фінансової стійкості; C – ефективність системи внутрішнього контролю; R – рівень управління ризиками; O – операційна ефективність; I – інноваційна активність.

Ефективність внутрішнього контролю може бути пов'язана з фінансовими результатами корпорації через регресійну модель:

$$ROA = \alpha + \beta_1C + \beta_2R + \beta_3O + \varepsilon \quad (2)$$

де ROA – рентабельність активів; C – рівень зрілості внутрішнього контролю; R – ефективність управління ризиками; O – операційна ефективність; ε – випадкова похибка.

Коефіцієнт , β демонструє вплив системи внутрішнього контролю на фінансову ефективність підприємства.

Якщо $\beta_1 > 0$, це свідчить про позитивний вплив внутрішнього контролю на результативність діяльності корпорації.

Отже, система внутрішнього контролю виступає важливим інструментом формування організаційної стійкості корпорації. Використання економіко-математичних моделей дозволяє кількісно оцінити взаємозв'язок між ефективністю внутрішнього контролю, рівнем ризиків та фінансовими результатами підприємства. Запропонований підхід сприяє більш обґрунтованому управлінню ресурсами та підвищує довгострокову стабільність функціонування корпорації.

Використані джерела:

1. Єршова Н.Ю. Професія бухгалтера в сучасних умовах. Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія. М-ли Міжнар. Наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 27 грудня 2019 р.) – Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 274 с. http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37469/1/263.pdf

2. Гаркуша В.О., Єршова Н.Ю. Управлінські інновації в системі забезпечення економічної. безпеки промислового підприємства. *Енергозбереження. Енергетика Енергоаудит*. 2020. № 11-12. С. 153-154. URL: http://eee.khpi.edu.ua/article/view/230911

3. Єршова Н.Ю. Внутрішній контроль: принципи та структура в координатах системи управління підприємством. *Вісник ДДФА. Економічні науки*. 2013. № 2. С. 194-200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddfae_2013_2_25

4. Єршова Н. Ю. Методичний підхід до аналізу платоспроможності для прогнозування розвитку бізнес-структур. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України : М-ли XII Всеукр. наук.-практ. конф. (31 травня –1 червня 2018 р.). Одеса: ОНПУ, 2018. С. 128–130 https://core.ac.uk/reader/161791280

5. Безносенко В., Єршова Н. Моделювання внутрішнього фінансового контролю для забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"* (економічні науки). 2025. (5), 14–20. http://es.khpi.edu.ua/article/view/343171

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Л.В. Безкоровайна, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку і бізнес-консалтингу*
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків

Сталий розвиток підприємства сьогодні має дуже важливе значення, оскільки він визначає не лише його здатність працювати зараз, а й можливість зберігати конкурентоспроможність у майбутньому. У сучасних умовах – воєнних ризиків, економічної нестабільності, дефіциту ресурсів та швидких технологічних змін – підприємство, яке не орієнтується на сталий розвиток, фактично втрачає шанс на довгострокове існування. Досягнення сталого розвитку є важливим викликом для успіху та прогресу не лише підприємства, а й країни [1].

В системі бухгалтерського обліку, що охоплює фінансовий та управлінський облік, саме управлінський облік відіграє провідну роль у підтриманні сталого розвитку підприємства. Як інструмент внутрішнього управління він забезпечує підприємство інформацією, необхідною для планування, контролю та оцінювання діяльності з урахуванням сталого розвитку. Водночас традиційні системи управлінського обліку здебільшого зосереджуються на фінансових показниках, залишаючи поза увагою важливі нефінансові аспекти – екологічні, соціальні та управлінські. Це ускладнює впровадження принципів сталості в щоденне управління та може призвести до нераціонального використання ресурсів, погіршення іміджу підприємства та зниження його конкурентних позицій.

Сучасний підхід до оцінювання діяльності підприємства дедалі більше базується на концепції ESG (Environmental, Social, Governance). Вона враховує вплив підприємства на довкілля (викиди, відходи, енергоефективність), соціальну відповідальність (умови праці, дотримання прав людини) та якість корпоративного управління (прозорість, антикорупційні практики) [2].

Управління сталим розвитком потребує формування в обліково-аналітичній системі комплексних критеріїв оцінювання та прийняття рішень. Досягнення цілей сталого розвитку можливе за умови розширення потенціалу підприємства, узгодження темпів розвитку з ринковими тенденціями, оптимізації витрат при зростанні доходів, підвищенні мотивації персоналу, ефективної організації збуту, а також поєднання функцій управлінського обліку з фінансовим менеджментом у єдину інформаційно-аналітичну систему.

Хоча управлінський облік традиційно оперує фінансовими даними – такими як обік витрат, калькулювання собівартості, бюджетування та контроль виконання бюджетів, оцінка економічної ефективності – у сучасних умовах його роль значно ширша. Він перетворюється на інструмент, що забезпечує інтеграцію фінансових і нефінансових показників, дозволяючи підприємству впроваджувати принципи сталого розвитку у практику управління та будувати більш відповідальну й ефективну модель діяльності.

Дотримання ESG-принципів вимагає від підприємств відповідальності не лише у фінансовій сфері, а й у питаннях екології, соціальної взаємодії та корпоративного управління. Це означає необхідність урахування екологічного впливу діяльності, зокрема обсягів викидів вуглецю, раціонального використання природних ресурсів та ефективного управління відходами. Важливо також оцінювати соціальні аспекти діяльності підприємства – забезпечення безпечних і гідних умов праці, дотримання прав людини та участь в соціальних

ініціативах. Не менш значущим є дотримання принципів прозорості в корпоративному управлінні, впровадження антикорупційних механізмів та забезпечення етичного управління ризиками, тощо.

Адаптація управлінського обліку до цих вимог дає змогу не лише відстежувати нефінансові показники, а й аналізувати витрати, пов'язані зі сталим розвитком, мінімізувати екологічні та соціальні ризики, підвищувати довіру стейкхолдерів і зміцнювати власну ділову репутацію. Такий підхід сприяє залученню інвестицій та формує довгострокові конкурентні переваги підприємства [3].

Для того щоб ефективно реалізувати цілі сталого розвитку, управлінський облік повинен відійти від традиційних рамок і охопити ширший спектр нефінансових аспектів діяльності підприємств. Це передбачає оновлення його функцій, розширення інструментарію та впровадження нових аналітичних підходів.

Передусім важливим є перегляд системи обліку й аналізу витрат, адже сьогодні підприємства повинні враховувати не лише фінансові, а й екологічні та соціальні витрати. Йдеться, наприклад, про фіксацію витрат, пов'язаних із управлінням відходами, утилізацією, встановленням екологічного обладнання. Сюди ж належать витрати на реалізацію соціальних програм, такі як навчання співробітників, організація благодійних заходів. Так, витрати на встановлення сонячних панелей можуть розглядатися не просто як фінансове навантаження, а як інвестиція в майбутню економію ресурсів і скорочення вуглецевого сліду.

Ще одним важливим напрямом оновлення управлінського обліку є формування системи ключових нефінансових індикаторів ефективності (KPI). Такі індикатори допомагають комплексно оцінити екологічні, соціальні та управлінські результати діяльності. Зокрема, KPI, для екологічної складової можуть бути – рівень викидів CO_2, споживання води та енергії, обсяг перероблених відходів); KPI для соціальної складової – рівень задоволеності персоналу, охоплення соціальними програмами, динаміка плинності кадрів; KPI для управлінської складової – індекс прозорості корпоративного управління, рівень впровадження антикорупційних механізмів. Наприклад, регулярний розрахунок енергоспоживання на одиницю продукції дозволяє стежити за раціональністю використання ресурсів і своєчасно виявляти потенційні можливості для оптимізації.

Важливою умовою досягнення цілей сталого розвитку є інтеграція відповідних підходів у процес бюджетування. Бюджети підприємства мають включати не лише традиційні фінансові показники, а й екологічні та соціальні витрати. Це дає змогу більш усвідомлено планувати ресурси, оцінювати окупність інвестицій у «зелені» технології та прогнозувати ризики, пов'язані з можливим недотриманням екологічних або соціальних норм. Наприклад, формуючи бюджет, підприємство може передбачити витрати на впровадження системи скорочення вуглецевих викидів, розраховуючи при цьому не лише на зниження можливих штрафів, а й на зміцнення своєї репутації.

Крім того, зростає значення аналітичних інструментів, що дають змогу комплексно оцінювати результати сталого розвитку. Серед них важливе місце займає аналіз життєвого циклу продукції (Life Cycle Assessment, LCA), який дозволяє визначити екологічний вплив продукції на всіх етапах її життєвого циклу. Поряд із цим застосовуються методики оцінювання соціальної віддачі від інвестицій (Social Return on Investment, SROI), що дають змогу вимірювати, яку саме соціальну користь створюють складені кошти. Наприклад, підприємство може використовувати аналіз життєвого циклу продукції для визначення етапів, на яких виникає найбільший екологічний вплив, з метою його мінімізації.

У процесі побудови ESG-орієнтованої обліково-аналітичної системи підприємства важливо дотримуватися послідовної методики ухвалення управлінських рішень. Спершу здійснюється збір і систематизація інформації відповідно до показників сталого розвитку, що дозволяє сформувати якісну основу для подальшого аналізу. На цьому підґрунті формується група ключових базових індикаторів, які забезпечують можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення. Наступним кроком є розрахунок значено цільових показників, що використовуються безпосередньо в процесі вибору стратегії і визначення пріоритетів.

Після цього відбувається ідентифікація ризиків, які супроводжують кожен із можливих варіантів рішень, а також їх подальша оцінка з урахуванням потенційного впливу на сталий розвиток підприємства. На основі проведеного аналізу відповідальні менеджери здійснюють вибір оптимального управлінського рішення, після чого розпочинається етап моніторингу його реалізації згідно з принципами сталого розвитку. Водночас проводиться зіставлення фактичних і планових показників для визначення відхилень та своєчасного реагування на них.

За потреби процес реалізації коригується, а оцінка ризиків проводиться повторно – уже з урахуванням внесених змін і коригувальних заходів. Завершальним етапом є контроль результатів реалізованого управлінського рішення і порівнянні отриманих підсумків із початковими плановими орієнтирами.

Дотримання зазначених етапів дає змогу підприємствам ефективно реагувати на сучасні виклики та зміцнювати довгострокову стійкість бізнесу. Водночас впровадження ESG-факторів має певні обмеження: воно потребує змін у корпоративній культурі та процесах управління, ускладнюється відсутністю універсальних стандартів і вимагає додаткових ресурсів для роботи з нефінансовими показниками, включно з цифровими технологіями й навчанням персоналу [4]. Попри всі труднощі, саме сталий розвиток формує майбутні тенденції, тому підприємствам важливо адаптувати свою діяльність і модернізувати облікову систему відповідно до вимог ESG-орієнтованого управління.

Використані джерела:

1. Петролюк Ю. С. Сталий розвиток як стратегічна перевага для підприємства. *Економіка і суспільство*. 2024. № 68. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5011/4957 (дата звернення 24.11.2025).

2. Скрипник С. В. Адаптація систем управлінського обліку до сучасних викликів. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2 (53). С. 78–85. URL : https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1221/1174 (дата звернення 24.11.2025).

3. Лагодієнко О. В. Дослідження інтеграції ESG-факторів у корпоративну стратугію підприємства. Регіональна економіка. 2024. № 3 (113). С. 117–123. URL : https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-10 (дата звернення 24.11.2025).

4. Шашина М. В., Мосійчук Д. О. Параметричні характеристики сталого розвитку підприємства. Ефективна економіка. 2022. № 3. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2022/4.pdf (дата звернення 24.11.2025).

СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ТА АНАЛІЗ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Д.В. Бондарук, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Науковий керівник: С.О. Черкасова, *к.е.н, доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності та високої конкурентності на туристичному ринку, підприємства сфери туризму та гостинності стикаються з численними ризиками, що прямо впливають на їхню фінансову стабільність і конкурентоспроможність. Коливання попиту, сезонність, регуляторні обмеження, а також непередбачувані зовнішні чинники, такі як пандемії, політичні кризи та економічні потрясіння, створюють складне середовище для планування та управління діяльністю.

В умовах такої невизначеності стратегічний управлінський облік набуває ключового значення, оскільки дозволяє підприємствам оперативно оцінювати ефективність діяльності, прогнозувати фінансові результати та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Особлива увага приділяється аналізу ризиків, що охоплює фінансові, операційні, кредитні, сезонні та політичні аспекти діяльності, а також потенційні загрози шахрайства та нецільового використання ресурсів.

Забезпечення фінансової стійкості підприємств в сфері туризму та гостинності вимагає від їх систем управління постійної адаптації їх бізнес-процесів до нових реалій часу. Це також стосується не лише фінансової стійкості, але й організаційної гнучкості, здатності швидко реагувати на коливання попиту та зміни нормативного регулювання. Такі адаптивні механізми стають ключовим фактором виживання й забезпечення їх сталого розвитку.

Наразі стратегічний управлінський облік являє собою ключову функцію стратегічного управління. Він забезпечує інформаційну та аналітичну підтримку процесу прийняття рішень, що є життєво необхідним в умовах глобальної нестабільності. Розуміння даних умов діяльності підприємства та стратегії його розвитку визначає необхідність переорієнтації управлінського обліку на умови воєнного часу, забезпечення осіб, що приймають управлінські рішення, інформацією, яка стає підставою для розроблення стратегії дій підприємства під час війни [1, с. 41].

Важливо відзначити, що стратегічний управлінський облік дозволяє підприємству прогнозувати можливі сценарії розвитку подій, оцінювати ризики й розробляти стратегічні плани, що допомагають зменшити негативний вплив зовнішніх факторів. Такий підхід дає змогу керівництву більш обґрунтовано ухвалювати рішення навіть у кризових ситуаціях. Стратегічний управлінський облік трактується як інтегрована система, що охоплює не лише внутрішнє, але й зовнішнє бізнес-середовище. Зокрема, стратегічний управлінський облік – це вид управлінського обліку, де увага приділяється як аналізу факторів зовнішнього бізнес-середовища, що впливають на підприємство, так і обліку та аналізу факторів внутрішнього середовища підприємства [1, с. 42].

Організація ефективного стратегічного управлінського обліку в сфері туризму та гостинності, що характеризується високою сезонністю, кадровим дефіцитом та фінансовими проблемами, має базуватися на ключових принципах забезпечення їх безпеко-орієнтованого розвитку, що представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Принципи організації стратегічного управлінського обліку в сфері туризму та гостинності

Принцип	Сутність (вимога до організації обліку)	Застосування в сфері туризму та гостинності
Прогресивність	Організація відповідно до сучасних технологій обліку, аналізу, контролю та управління	Впровадження інструментів для автоматизованого обліку робочого часу (кадровий дефіцит) та revenue management систем
Адаптивність	Реакція на зміни зовнішнього й внутрішнього середовищ через оперативне оновлення інформації	Швидка корекція бюджетування та ціноутворення у відповідь на зміни попиту (сезонність) або нові вимоги безпеки
Безперервність	Забезпечення постійного моніторингу та накопичення даних для формування повного аналітичного розрізу	Безперервний моніторинг витрат на безпеку, а також даних про завантаження для прогнозування
Інтеграція	Тісне поєднання із системою бухгалтерського обліку, стратегічного аналізу, планування та контролю	Єдиний інформаційний простір для узгодження фінансових та операційних даних (наприклад, між бронюванням та фактичними витратами)
Інформаційна єдність	Стандартизація та єдина система інформаційного забезпечення	Уніфікація звітів для порівняння результатів різних періодів

Джерело: систематизовано авторами на основі [2, с. 13-14].

Відповідно, аналіз ризиків є критично важливим елементом управлінського аналізу, що зменшує невизначеність і дозволяє менеджерам приймати обґрунтовані рішення, особливо в умовах воєнного стану. При цьому інтеграція аналізу ризиків забезпечує підвищення рівня їх конкурентоспроможності завдяки покращенню продуктивності та створенню позитивного іміджу на засадах проактивного підходу («Shift to Left») до аналізу загроз [3, с. 74]. При цьому оптимальний процес управління ризиком включає такі етапи: ідентифікація ризиків, аналіз та оцінка ризиків, розробка заходів щодо управління ризиками, а також моніторинг та оперативне управління ризиками (табл. 2).

Усвідомлення чіткої відмінності між ризиком (як наслідком вольового рішення та наступних дій) та загрозою/небезпекою (як наслідком незалежних зовнішніх чинників) є фундаментальним для розробки ефективної системи управління ризиками (ризик-менеджменту). Управління ризиками у сфері підприємницької діяльності має на меті оптимальний розподіл ресурсів та зусиль керівництва підприємства відповідно до наперед визначених структури і значень ризику, які є прийнятними для цього підприємства та відповідають його розумінню «ризик-апетиту» (4, с. 52).

Проте практика показує, що процес управління ризиками на багатьох вітчизняних підприємствах досі має епізодичний, не скоординований з боку керівництва, характер. Це свідчить про нагальну потребу імплементації системного підходу, прикладом якого є інтегрована модель Комітету спонсорських організацій (COSO), що передбачає послідовне виконання шести етапів: ідентифікація події, оцінка ризику, дії у відповідь, контроль діяльності, інформування та моніторинг [4, с. 52-53].

Таблиця 2 – Етапи оптимального процесу управління ризиками в умовах воєнного часу та ключові результати підприємств на засадах проактивного підходу («Shift to Left»)

Етап процесу	Основний Зміст / Завдання	Ключовий результат (Shift to Left)
Ідентифікація ризиків	Визначення критеріїв та класифікація загроз, притаманних воєнному часу	Створення Реєстру загроз, раннє виявлення потенційних проблем
Аналіз та оцінка ризиків	Оцінка ступеня та міри ризику, визначення їх пріоритетності для цілей виживання підприємства	Ранжування ризиків, визначення критичних загроз, що потребують негайної уваги
Розробка заходів щодо управління ризиками	Вибір методів управління (уникнення, зменшення, прийняття, передача) та розробка запобіжних заходів	Проактивні стратегії та плани реагування (наприклад, резервування ресурсів, захист активів)
Моніторинг та оперативне управління ризиками	Оцінка ефективності вжитих заходів та постійне коригування стратегії відповідно до динаміки загроз	Безперервне вдосконалення системи, мінімізація несподіваних втрат

Джерело: систематизовано авторами на основі [3, с. 74].

Отже, органічною складовою концепції ризик-орієнтованого внутрішнього контролю є трансформація управлінського обліку, який завдяки своїй гнучкості порівняно з фінансовим обліком є найбільш підготовленим для впровадження ризик-орієнтованого підходу [5, с. 19].

Метою стратегічного управлінського обліку ризиків є збір інформації про ризики діяльності підприємства для зацікавлених користувачів та оцінка їх можливого впливу на досягнення планових (прогнозних) показників стратегічного розвитку на основі інтегрованого підходу до узгодження мети, стратегії й процесів управління. Інформація стратегічного управлінського обліку забезпечує синтетичний, цілісний погляд на діяльність підприємства в майбутньому та може бути платформою для розроблення управлінських рішень, спрямованих на запобігання або зниження впливу ризиків на його фінансово-економічний стан [6, с. 71-74].

При цьому наразі стратегічний управлінський облік доповнює систему бухгалтерського та управлінського обліку, ліквідуючи прогалини у формуванні стратегічно-облікової інформації. Саме тому для забезпечення системності та регулярності її формування на підприємстві має бути створена і впроваджена збалансована система показників (BSC), ефективний інструмент, що дозволяє керівництву підприємства зрозуміти, куди рухається підприємство, як воно розвивається і наскільки, що у свою чергу передбачає прийняття стратегічних управлінських рішень на основі повної інформованості та оперативної оцінки поточного стану підприємства, його прогнозованих перспектив [7, с. 383].

Таким чином, поєднання проактивного підхіду «Shift to Left» до забезпечення економічно-безпечного розвитку та побудови збалансованої системи показників (BSC), що передбачає врахування фінансових та нефінансових показників діяльності, які пов’язані з внутрішніми та зовнішніми перспективами, дозволить системам управління сучасних підприємств сфери туризму та гостинності забезпечити всебічну інтеграцію функцій управління (планування, обліку, аналізу, контролю, моніторингу й оцінювання), зокрема, і в стратегічному контексті та з орієнтацією на їх стале майбутнє. Таке поєднання дозволить створити інтегровану інформаційну базу, що об'єднує дані об’єктивних результатів діяльності підприємств, які легко піддаються обліку й аналізу, та суб'єктивних даних (довільних

параметрів), що можуть забезпечити сталість їх розвитку в довгостроковій перспективі. При цьому відбувається реалізація принципу «збалансування», що передбачає в процесі прийняття управлінських рішень використання не тільки фінансової а і нефінансової інформації, тобто даних, пов'язаних з аналізом ринкової кон'юнктури, показників часу, витрат, якості основних бізнес-процесів, кадрового забезпечення й тощо. А отже фактично таке поєднання також відповідає концепції забезпечення економічної стійкості підприємств, яка характеризується спроможністю їх економічної системи зберігати свій статичний або динамічний стан під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих чинників через ефективне формування та застосування фінансових, виробничих та організаційних механізмів.

Отже, забезпечення сталої економічної стійкості вітчизняних підприємств сфери туризму та гостинності становить основу їх сталого розвитку і охоплює: управлінську, виробничо-технічну, кадрову та фінансово-економічну стійкість.

У таблиці 3 наведено приклад застосування збалансованої системи показників (BSC) для забезпечення економічної стійкості туристичного підприємства на основі декомпозиції стратегії забезпечення його сталого розвитку на стратегічні цілі, що розподіляються по п'яти "перспективах" (фінанси, клієнти, бізнес-процеси, інтелектуальний потенціал).

Таблиця 3 – Приклад застосування збалансованої системи показників BSC та проактивного підходу «Shift to Left» до ризиків для забезпечення та економічної стійкості та сталості розвитку туристичного підприємства

Мета: Забезпечити збільшення прибутку підприємства на 10% відсотків до кінця 2028 року			
Фінанси (фінансово-економічна стійкість)	**Клієнти (соціально-економічна стійкість)**	**Бізнес-процеси (виробничо-технічна та управлінська стійкість)**	**Навчання та розвиток (кадрова стійкість)**
Зниження обсягу оперативних витрат	Аналіз та визначення потреб споживачів	Розробка та впровадження стратегічного та тактичного планування з урахуванням проведеного аналізу ризиків	Стимулювання креативності та творчого мислення персоналу
Підвищення рентабельності	Впровадження системи лояльності клієнтів	Вдосконалення системи внутрішньої комунікації для покращення обміну інформацією між відділами	Проведення моніторингу задоволеності персоналу умовами роботи
Удосконалення облікової політики та процесу організації стратегічно-орієнтованої системи обліку за центрами відповідальності	Збільшення цільової аудиторії туристичного ринку	Впровадження системи контролю та аналізу ключових показників ефективності	Оптимізація програми навчання персоналу

Джерело: власна розробка на основі [7, с. 392-394].

При цьому в якості головних переваг поєднання збалансованої системи показників (BSC) та проактивного підходу «Shift to Left» до ризиків в управлінні економічною стійкістю розглянутого туристичного підприємства можна відзначити їх легке інтегрування; високий рівень адаптації, гнучкість і універсальність.

Таким чином, в сучасних умовах високої ситуаційної невизначенності стратегічний управлінський облік і системний аналіз ризиків стають невід'ємною основою для забезпечення економічної стійкості та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств сфери туризму та гостинності. Традиційний управлінський облік еволюціонує у стратегічну форму, орієнтовану на інтеграцію внутрішніх і зовнішніх факторів бізнес-середовища.

Головна цінність стратегічного управлінського обліку в діяльності підприємств сфери туризму та гостинності полягає у забезпеченні їх управлінського персоналу оперативною, прогнозною та аналітичною інформацією, життєво необхідною для обґрунтованого прийняття управлінських рішень, особливо в умовах воєнного стану. Центральним елементом цієї системи є ризик-орієнтований підхід до внутрішнього контролю, який вимагає не епізодичного, а постійного, проактивного моніторингу та управління загрозами (принцип «Shift to Left») та використання методики побудови збалансованої системи показників (BSC), яка надійним управлінським інструментом, за допомогою якого їх системи управління можуть здійснювати комунікацію із внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами для ефективної реалізації розробленої стратегії сталого розвитку завдяки підвищенню їх економічної стійкості, результативності, прибутковості, ефективності та інвестиційної привабливості.

Використані джерела:

1. Мошковська О. Місце і роль стратегічного управлінського обліку в обліковій практиці вітчизняних підприємств в умовах військових дій / О. Мошковська // Галицький економічний вісник. – 2023. – № 5 (84). – С. 39-49.
2. Бондарук Д.В. Проблеми діяльності підприємств оптової торгівлі в умовах воєнного стану та перспективи їх розвитку / Д. В. Бондарук (Наук. кер. – Балан А. А., к.е.н., доц.) // Економіка майбутнього: нові виклики та шляхи розвитку для молодих науковців : зб. матеріалів Наук. студ. форуму (15 квітня 2025 р., м. Одеса). – Одеса : Одеський державний аграрний університет, 2025. – С. 12-16.
3. Бондарук Д.В. Аналіз ризиків як складова управлінського аналізу / Д.В. Бондарук, С.О. Черкасова // Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України (в умовах воєнного стану та поствоєнний період) : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. (15-16 листопада 2024 р., м. Одеса). – Одеса : Національний університет «Одеська політехніка», 2024. – С. 73-75.
4. Воронко Р., Вовчик Н. Управління ризиками і концепція ризик-орієнтованого внутрішнього контролю / Р. Воронко, Н. Вовчик // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. наук. журн. – 2018. – Вип. 3-4. – С. 49-58.
5. Кулініч Т., Шепель І., Гавриленко Н. Розвиток управлінського обліку на основі ризик-орієнтованого підходу / Т. Кулініч, І. Шепель, Н. Гавриленко // Економічний аналіз. – 2021. – Т. 31, № 1. – С. 17-24.
6. Бондар М.І., Єршова Н. Ю. Стратегічний управлінський облік ризиків: теоретичні та практичні аспекти / М. І. Бондар, Н. Ю. Єршова // Фінанси України. – 2019. – № 2. – С. 69-81.
7. Стратегічний управлінський облік і аналіз: навч.посіб. / Л.Ю. Шевців. – Львів: ГАЛИЧ-ПРЕС. 2025 – 504 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

***Д.В. Бондарук**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти,*
***В.О. Чернега**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: О.М. Ковальова**, к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

В умовах сучасних глобальних викликів економіка будь-якої країни стає вразливою до зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких воєнні дії мають особливо руйнівний і тривалий вплив. Вони дестабілізують фінансові ринки, руйнують виробничу та інфраструктурну базу, знижують довіру до економіки та створюють ризики для інвестицій. Для України, що з 2014 року зіштовхується з військовою агресією, забезпечення стабільності, відновлення довіри інвесторів і розвиток ринку нерухомості є особливо актуальними. Війна змінює соціально-економічну ситуацію та впливає на поведінку інвесторів і їхні очікування щодо вкладень.

Інвестиційна поведінка на українському ринку нерухомості залежить від економічних, правових та безпекових чинників. До повномасштабного вторгнення Росії спостерігалося зростання інтересу іноземних інвесторів і поступова інтеграція України у світовий ринок. Після 2022 року інвестиційна активність різко впала: чистий приплив прямих іноземних інвестицій у 2023 році становив лише 2,9 млрд дол. США порівняно з 65,7 млрд дол. США у 2021 році. Водночас частка операцій з нерухомим майном залишалася на рівні 3,5%, що свідчить про збереження інтересу до галузі навіть за умов війни [1].

Низька довіра інвесторів пояснюється відсутністю ліцензування рієлторської діяльності, непрозорістю ринку та ризиками недобросовісних забудовників. Для підвищення привабливості України реалізується Закон «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями».

Після 2022 року інвестиції переорієнтовано на реконструкцію житла, розвиток соціальної інфраструктури та відновлення безпечних регіонів. Зростає інтерес до енергоефективного, модульного будівництва та цифровізації ринку через електронні кадастри й онлайн-угоди, що підвищує прозорість і безпеку інвестування.

У сучасних умовах війни та економічної нестабільності інвестиційна діяльність у сфері нерухомості в Україні стикається з низкою викликів. Руйнування інфраструктури, житлового фонду та обмежені фінансові ресурси населення вимагають нових підходів до фінансування відновлення об’єктів та активізації інвестицій із залученням коштів фізичних і юридичних осіб, а також посилення ролі держави як регулятора [2].

Дефіцит інвестиційних ресурсів ускладнюється високими ризиками, проте нерухомість залишається привабливим активом завдяки стабільному пасивному доходу. Ефективність інвестицій залежить від продуманої політики, удосконалення законодавства та розвитку фінансових механізмів підтримки інвесторів.

Відновлення ринку має спиратися на реформування дозвільних і судових процедур, удосконалення інфраструктури та створення сприятливого інвестиційного клімату. Важливу роль відіграє регіональна політика, більшість капітальних інвестицій 2021 року було зосереджено в Києві та Дніпропетровській області, що свідчить про нерівномірність розвитку потенціалу між регіонами [2].

Війна в Україні спричинила глибоку економічну рецесію, що стала одним із найсерйозніших викликів для національної економіки за останні десятиліття. У 2022 році ВВП країни скоротився майже на 29 %, що відображає масштаб руйнувань інфраструктури, зупинки виробничих циклів та втрат у ключових галузях економіки. Попри це, вже у 2023 році спостерігалося часткове відновлення економічної активності, яке було зумовлене переорієнтацією бізнесу, адаптацією підприємств до нових умов та реалізацією державних програм підтримки. Рівень безробіття зріс до понад 24%, проте поступово знижується завдяки релокації бізнесу з більш ризикових регіонів, створенню нових робочих місць та стимулюванню підприємницької активності через державні ініціативи. Водночас інфляція перевищила 26%, що було наслідком руйнування логістичних ланцюгів, дефіциту товарів першої необхідності та девальвації національної валюти. Прямі збитки економіки оцінюються в понад 150 млрд дол. США, а потреби на відбудову зруйнованої інфраструктури та житлового фонду сягають приблизно 500 млрд дол. США. Незважаючи на значні економічні втрати, відбувається поступова адаптація економіки, розширюється роль міжнародної допомоги та фінансових програм підтримки, що створює фундамент для довгострокового відновлення та проведення структурних реформ у ключових секторах [3].

Повномасштабна військова агресія також суттєво вплинула на інвестиційний клімат України, який нині залишається несприятливим та високоризиковим через постійні військові загрози, корупційні ризики та недостатньо ефективне законодавство. Водночас, незважаючи на ці фактори, більшість іноземних компаній, близько 63 %, продовжують розглядати можливість інвестування навіть у складних умовах воєнного часу, надаючи перевагу стратегічно важливим секторам, таким як агропромисловість, IT-технології та оборонна промисловість. Держава активно впроваджує заходи з мінімізації ризиків для інвесторів, зокрема страхування вкладень від воєнних загроз у співпраці з міжнародними партнерами, такими як MIGA та DFC, що забезпечує певний рівень фінансової безпеки та стимулює інвестиційну активність. Остаточне та безумовне покращення інвестиційної привабливості очікується лише після припинення воєнних дій, проте вже зараз створюються механізми захисту, що закладають основу для відновлення ринку в майбутньому. Водночас ефективність усіх фінансових та законодавчих заходів значною мірою залежить від подолання психологічного бар'єру, адже поведінка інвестора визначається не лише економічними показниками, а й відчуттям безпеки та стабільності. У цьому контексті важливу роль відіграє здатність держави зменшити страх перед непередбачуваними військовими ризиками, перевівши їх у площину контрольованих фінансових гарантій та створивши сприятливі умови для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень [4].

Повномасштабне вторгнення 2022 року спричинило суттєві зміни на українському ринку нерухомості, руйнування об'єктів та інфраструктури, дефіцит будівельних ресурсів і підвищення ризиків для інвесторів. Станом на початок 2024 року понад 250 тис. будівель були обмежено-придатними для проживання, із збитками, оціненими у 58,9 млрд дол. США, що на 4,8 млрд дол. більше порівняно з кінцем 2023 року. Загальна площа житлових будівель на початок будівництва за 2021-2023 рр. зменшилася на 47,5%, одноквартирні будинки – на 63,5%, нежитлові об'єкти – на 59,3%. У 2023 році спостерігалося часткове відновлення у сегментах транспорту та промислових будівель (+140-145%). Попит на нерухомість у 2022 році скоротився: угоди з житлом – на 69%, земельними ділянками – на 56%. У 2023 році ринок почав відновлюватися: житло +71%, землі +74%. Ціни на первинному ринку зросли на 38-75% у безпечних містах, тоді як вторинний ринок залишався більш стабільним [5].

Оренда в Україні у 2025 році демонструє чітку регіональну сегментацію – різниця між ставками у західних і східних містах перевищує п'ятикратний розрив. Найвищі ціни фіксуються у столиці та великих містах-хабах для ВПО, тоді як у більшості регіонів оренда залишається відносно стабільною. Середня вартість 1-кімнатних квартир коливається від 19 тис. грн в Ужгороді до 4 тис. грн у Харкові, 2-кімнатних – від 28 тис. грн у Києві до 6 тис. грн у Харкові, а 3-кімнатних – від 47,5 тис. грн у Києві до 8 тис. грн у Харкові [6].

Найбільше зростання орендних ставок зафіксовано в Одесі (+38-109%), Києві (+14-22%) та Дніпрі (+10%), що свідчить про посилений попит у цих регіонах. За рівнем доступності оренди мешканці західних областей витрачають до 70-90% доходу на житло, тоді як у східних регіонах цей показник становить лише 20-45% [6].

Основною причиною стрімкого зростання цін стала масова внутрішня міграція: мільйони українців були змушені покинути свої домівки через бойові дії та шукали житло у більш безпечних регіонах, що створило високий попит при обмеженій пропозиції.

Війна спричинила структурні зміни на ринку: попит перемістився у більш безпечні регіони, що підтверджується зростанням цін на квартири у західних містах та містах-хабах для ВПО, таких як Харків, Одеса, Дніпро та Рівне. Багато людей віддають перевагу оренді замість купівлі житла – наприклад, в Одесі за пів року оренда 3-кімнатних квартир зросла на 109%, а в Києві оренда 2-кімнатних квартир збільшилась на 22%. Спостерігаються коливання цін: у Києві середня вартість 1-кімнатних квартир у Печерському районі знизилась на $8 тис., тоді як у Подільському районі зросла на $12,5 тис., а індекс доступності житла в столиці за пів року покращився з 8,2 до 7,6 річних заробітків [6].

Незважаючи на виклики, ринок має потенціал для відновлення. Після війни очікується підвищений попит на житло, що стимулюватиме будівництво та інвестиції. Використання сучасних технологій, «розумних будинків», екологічного будівництва, державна підтримка та міжнародна допомога сприятимуть розвитку житлового й комерційного секторів.

Відновлення сектору в різних регіонах відбувається нерівномірно: західні області та великі міста (Львів, Івано-Франківськ, Вінниця, Київ) відновлюються швидше завдяки безпеці та розвиненій інфраструктурі, тоді як на сході та півдні процес уповільнений через зруйновану інфраструктуру та високі ризики.

Війна створила серйозні виклики для української економіки, проте водночас стимулювала адаптаційні процеси та інноваційний розвиток. Завдяки технологічним змінам і активності бізнесу Україна демонструє здатність до поступового відновлення.

Важливу роль у цьому процесі відіграє фінансова підтримка з боку Європейського Союзу, який уже надав допомогу на суму близько 23,7 млрд євро, а також міжнародних інституцій, зокрема Європейського інвестиційного банку, що фінансує розвиток малого та середнього бізнесу – основи інноваційної економіки. Додатково створено інвестиційну платформу Advantage Ukraine, на якій представлено проєкти загальною вартістю близько 67 млрд доларів. Це свідчить про зростання зацікавленості іноземних інвесторів навіть в умовах воєнного часу.

Такі позитивні тенденції мають вплив і на ринок нерухомості. Підтримка інвестиційної активності формує основу для його подальшого розвитку. Поступово трансформується інвестиційна поведінка: інвестори зосереджуються на проєктах із підвищеним рівнем безпеки, енергоефективності та стратегічного розташування, що підвищує стійкість галузі до зовнішніх ризиків.

Одним із ключових бар'єрів залишається ризик безпеки, тому перспективи активізації інвестицій безпосередньо залежать від розвитку механізмів страхування. У цьому напрямі вже є прогрес: Світовий банк через агентство MIGA розпочав формування страхового пулу для захисту іноземних інвестицій. На національному рівні зміни до законодавства надали Експортно-кредитному агентству України (ЕКА) право страхувати внутрішні інвестиції.

Держава також запроваджує фінансові стимули: інвесторів звільняють від податку на прибуток та митних зборів при ввезенні нового обладнання, а також забезпечують фінансування інфраструктурних об'єктів за рахунок бюджету. Це створює більш сприятливе середовище для ринку нерухомості, знижуючи ризики для забудовників і покупців, підвищуючи довіру інвесторів і стимулюючи активізацію будівництва в безпечніших регіонах країни [7].

Військові дії спричинили глибоку трансформацію інвестиційної поведінки на українському ринку нерухомості: активність різко впала, а ключовим фактором стала висока безпекова та економічна невизначеність. Інвестори переорієнтувалися на реконструкцію, соціальну інфраструктуру та проєкти у безпечніших регіонах, де внутрішня міграція спричинила зростання попиту та цін.

Незважаючи на ризики, ринок демонструє адаптивність, стимулюючи інтерес до енергоефективності та цифровізації. Подальша активізація інвестиційної поведінки безпосередньо залежить від розвитку механізмів страхування військових ризиків (MIGA, ЕКА) та державної підтримки, що необхідні для подолання психологічного бар'єру інвесторів і закладання фундаменту для майбутньої відбудови.

Використані джерела:

1. Жирук Т. Інвестування в українську нерухомість та інтеграція українського ринку нерухомості у світовий ринковий простір. Економіка та суспільство. 2024. № 67. – URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4778 (дата звернення: 15.10.2025).

2. Огородник В., Варцаба В., Макарович В. Капітальні інвестиції в нерухомість України у сучасних реаліях. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2023. № 3. С. 258-270.

3. Гетманенко О.О. Макроекономічні наслідки війни для України: детальний аналіз. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2025. № 3 (79). С. 58-65.

4. Гармата О.В. Шляхи покращення інвестиційного клімату в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2023. Вип. 3. С. 189-196.

5. Шандрівська О.Є., Мрочко О.Ю. Дослідження ринку нерухомості України в умовах економічної нестабільності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2025. Vol. 9, №. 1. С. 112-129.

6. Щоквартальний звіт ринку нерухомості від ЛУН за II квартал 2025. ЛУН. – URL: https://lun.ua/misto/storage/static/report-2-2025.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

7. Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. Економіка та суспільство. 2024. № 59. – URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3409 (дата звернення: 15.10.2025).

СОЦІАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР СТРАТЕГІЧНОЇ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СТРАТЕГІЇ «6Т»

***П.В. Вугельман**, здобувач 3-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: С.В. Філиппова,** д.е.н., проф., директорка Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Діагностику та оцінювання потенціалу стейкголдерів у контексті соціально-інноваційного вектору стратегічної резилієнтності підприємств зроблено за напрямами:

а) оцінювання когнітивної готовності до інклюзивних змін;

б) аналіз потенціалу гармонізації інтересів у системі безпеки;

в) діагностика ресурсної підтримки вразливих груп (ВПО та біженців);

г) моніторинг ефективності інституційно-комунікаційної взаємодії;

д) експрес кейс-аналіз соціальних ефектів та превентивності інвестиційних проєктів стейкголдерів.

Первинні дані для цього аналізу зібрано при виконанні колективного аналітичного дослідження [1] в межах виконання грантового проєкту UUT10 «Формування інклюзивної соціальної відповідальності в інноваційному процесі» [2], виконаного за програмою грантів для партнерства між Великою Британією (Університет Портсмута, м. Портсмут,) та Україною (Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса) у сфері наукових досліджень і розвитку, де автором за наведеними вище напрямами досліджено вплив інклюзивної соціальної відповідальності та інноваційного розвитку підприємств як соціально-інноваційний вектор їх стратегічної резилієнтності. Основні результати такі.

Оцінювання когнітивної готовності до інклюзивної трансформації здійснювалося шляхом визначення рівня усвідомлення стейкголдерами необхідності переходу від моделі «корпоративного егоїзму» до соціального партнерства, а також їх здатності до адаптивного навчання в умовах підвищеної невизначеності (так званого «інноваційного хаосу») (рис.1).

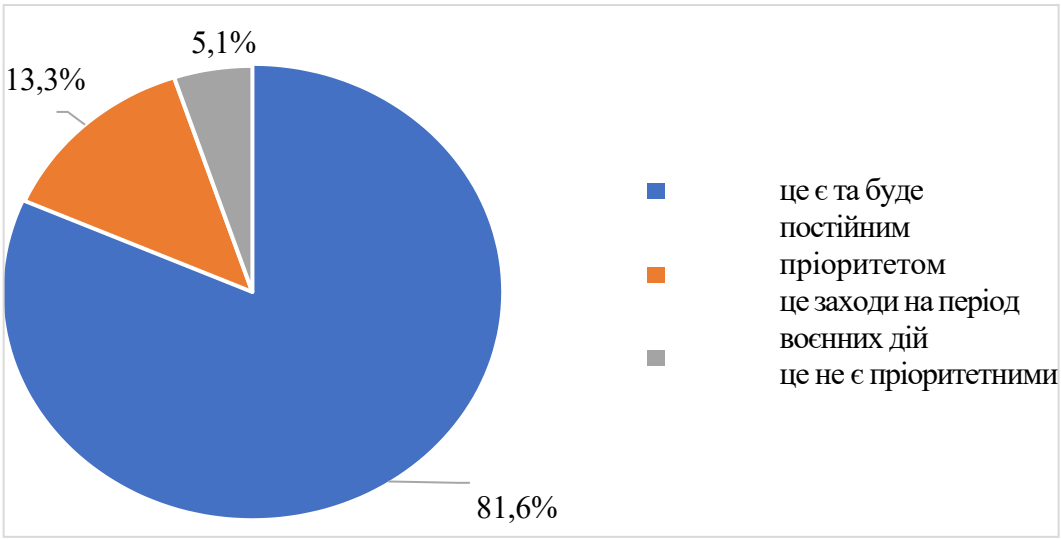

Рисунок 1 – Пріоритетність соціальних та екологічних цінностей *(джерело: побудовано на підставі результатів польових досліджень проєкту UUT10, 2023 р. [1])*

Діагностика соціально-інноваційного вектору резилієнтності (на основі опитування 105 експертів) виявила високу когнітивну готовність стейкголдерів до впровадження інклюзивних змін та відхід від моделі «корпоративного егоїзму» на користь національних інтересів. Трансформувалися безпекові пріоритети – в умовах «інноваційного хаосу» сформовано «безпековий фільтр» інновацій. Для 47,6% респондентів безпека людини є головним критерієм успіху, а 81,6% експертів визначають захист прав людини та екологію сталими пріоритетами післявоєнного відновлення.

Аналіз потенціалу гармонізації інтересів у системі безпеки. Діагностика здатності суб'єктів господарювання узгоджувати власні стратегічні цілі з імперативами національної безпеки та вимогами захисту суспільства від ризикогенних інновацій відзначає формування нової управлінської парадигми, в якій безпековий компонент набуває системоутворюючого значення. Проведене емпіричне дослідження підтвердило наявність усвідомленої орієнтації стейкголдерів на інтеграцію безпекових критеріїв у процес прийняття інноваційних рішень.

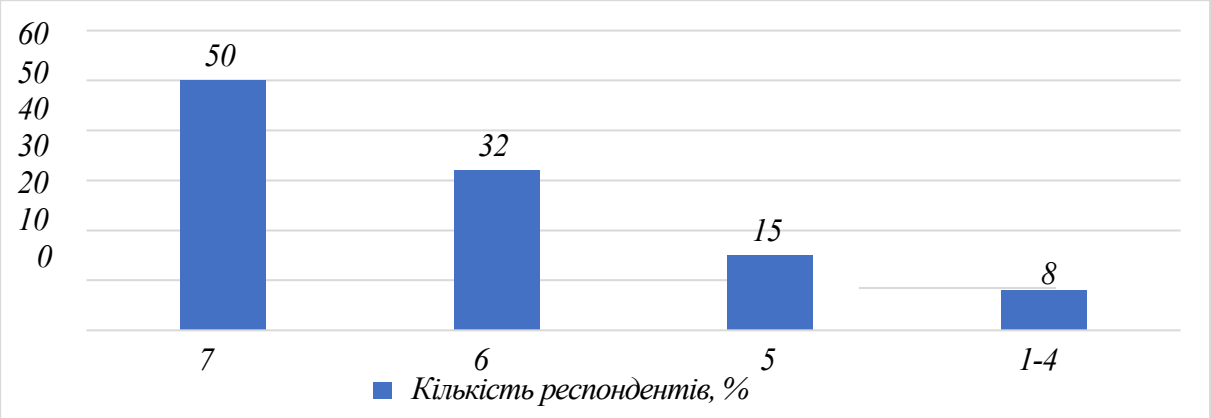

Рисунок 2 – Важливість принципу безпеки при впровадженні інновацій *(джерело: побудовано на підставі результатів польових досліджень проєкту UUT10, 2023 р. [1])*

Відбулася переорієнтація джерел стійкості: емпірично доведено (середня оцінка 6/7 балів), що стейкхолдерів пов'язують резилієнтність не з темпами технологічної експансії, а з рівнем соціальної безпеки та відповідальності.

Діагностика ресурсної підтримки вразливих груп (ВПО та біженців). Оцінювання готовності бізнесу та державних інституцій до залучення ресурсів для забезпечення соціальної інтеграції та підтримки підприємницьких ініціатив внутрішньо переміщених осіб (ВПО) розглядається як важливий аналітичний інструмент визначення їх ролі у стабілізації соціально-економічного середовища. Особливо слід виділити ресурсний потенціал інклюзії та підтримки ВПО. Діагностика потенціалу вразливих груп (рис. 3) показала, що інклюзивний вектор є дієвим інструментом збереження людського капіталу.

Така готовність відображає здатність суб'єктів до узгодженого використання наявних ресурсів для вирішення соціально значущих завдань. Інклюзивний вектор виступає як антикризовий інструмент: ресурсна підтримка вразливих груп (ВПО, біженців) визначена дієвим механізмом збереження людського капіталу та гармонізації інтересів у системі національної безпеки.

Моніторинг ефективності інституційно-комунікаційної взаємодії довів, що має місце інституційна конвергенція: координація проєктів із державними орієнтирами повоєнного відновлення підтверджує роль інклюзивної відповідальності як стратегічного підґрунтя

сталого розвитку. Оцінювання комунікаційних каналів продемонструвало високу адаптивність стейкголдерів до цифрових форм партнерства. Використання інструментів Google-середовища забезпечило 100% охоплення аудиторії при координації інклюзивних ініціатив. У механізмі такої взаємодії схематично (рис. 4) гармонізація інтересів бізнесу, влади та громади визначена як ключова умова подолання екзогенних шоків.

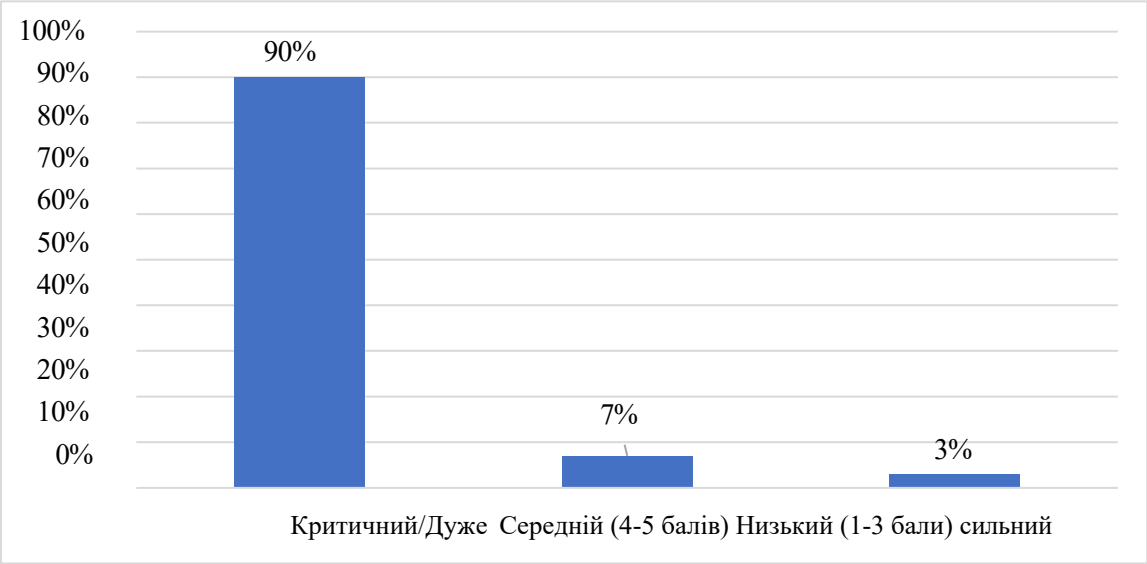

Рисунок 3 – Рівень впливу війни на професійну діяльність *(побудовано на підставі результатів польових досліджень проєкту UUT10, 2023 р. [1])*

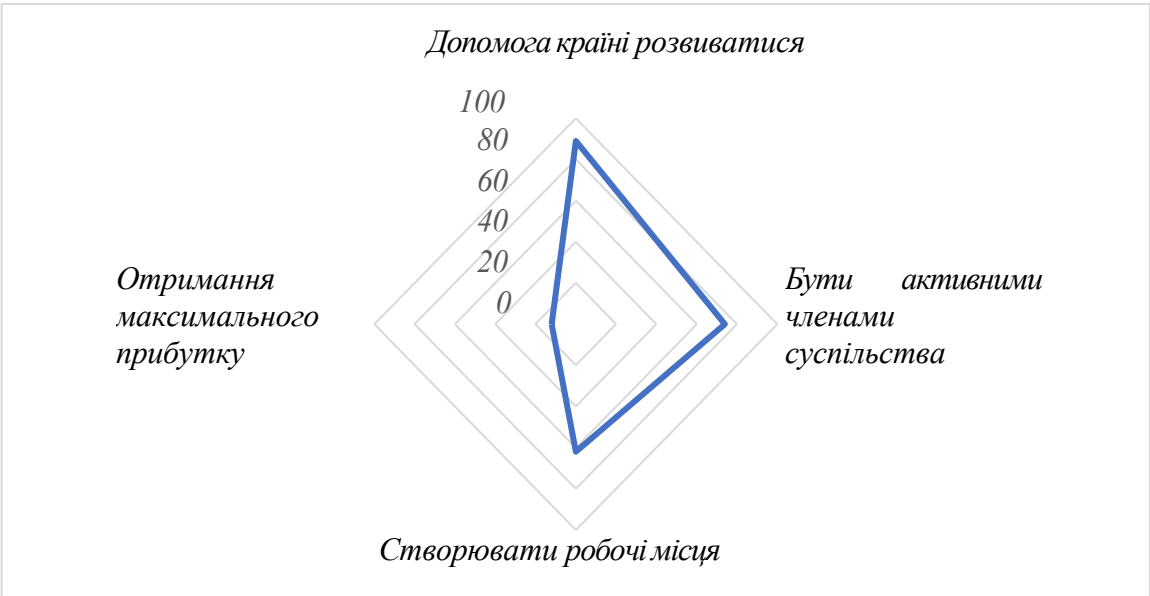

Рисунок 4 – Пріоритетність цілі бізнесу *(джерело: побудовано на підставі результатів польових досліджень проєкту UUT10, 2023 р. [1] та узагальнень [3])*

Експрес-аналіз реалізованих інвестиційних проєктів у межах стратегії «Одеса 5Т» засвідчив її еволюцію від інструменту залучення капіталу до формування каркасу комплексної архітектури резилієнтності. Методичний базис експрес-аналізу соціальних ефектів та превентивності інвестиційних проєктів стейкголдерів (на прикладі проєктів, реалізованих в рамках стратегії «Одеса 5Т») базується на поєднанні системного, архітектурного та

стейкголдерського підходів. Це дозволяє оцінити, як інвестиційні проєкти трансформуються у стійкі соціальні переваги, що запобігають кризовим явищам.

Аналіз проведено за етапами:

− ідентифікація проєктів за векторами «5Т»: класифікація завершених кейсів за напрямами (транспорт, технології, туризм, торгівля, таланти, траст) для визначення їхнього функціонального впливу;

− діагностика соціального спрямування: аналіз змісту проєктів на предмет наявності інклюзивних, гуманітарних або безпекових компонентів (наприклад, реабілітація ветеранів, модернізація критичної інфраструктури);

− оцінювання часового лагу превентивності: визначення того, чи були заходи вжиті превентивно чи реактивно.

Проведена оцінка окремих завершених проєктів стратегії «Одеса 5Т» базується на аналізі того, як інвестиції в інфраструктуру та технології запобігають соціальним ризикам і створюють довгостроковий суспільний ефект.

Згідно з офіційними даними сайту [4] оцінку можна структурувати за секторами; «Transport» – транспортна доступність та інклюзивність; «Technology»: технології та цифровізація – цифрова резилієнтність та інформування; «Tourism&Talent» – туризм, соціальна інтеграція та здоров'я; «Trust» – довіра та інституційна спроможність. Аналіз довів, що кожен завершений проєкт є внеском у превентивну соціальну стійкість регіону, де інвестиції в інфраструктуру спрямовані передусім на запобігання соціальним ризикам та створення довгострокових суспільних ефектів.

Дістало висновку, що соціально-інноваційний вектор стає основою архітектури резилієнтності.

Діагностика потенціалу стейкхолдерів підтвердила зміну управлінської парадигми як відхід від «корпоративного егоїзму» на користь соціального партнерства. Потенціал міста Одеса як регіонального стейкхолдера підтверджує еволюція стратегії «Одеса 5Т», а експрес-аналіз завершених транспортних, цифрових та соціальних кейсів підтвердив, що стратегія еволюціонувала в каркас превентивної стійкості.

Інвестиційні проєкти мають виражений соціальний ефект, мінімізуючи цифрову нерівність, транспортну ізоляцію тощо. Утворився безпековий фільтр інновацій – пріоритет стійкості змістився від технологічної експансії до соціальної безпеки: для 47,6% експертів ключовим критерієм успіху інновації є безпека людини.

Переосмислена роль вразливих груп – інклюзія ВПО та біженців доведена як дієвий інструмент збереження людського капіталу, а залучення до соціально-інноваційних проєктів дозволило 25% підприємців із числа ВПО відновити активність, посилюючи економіку громади. Відзначається когнітивна готовність завдяки високому рівню інституціоналізації цінностей (81,6% респондентів), що створює сприятливе підґрунтя для інклюзивної трансформації бізнесу.

Стратегічна резилієнтність Одеських підприємств сьогодні безпосередньо залежить від їхньої здатності гармонізувати власні цілі з інтересами стейкхолдерів, у т.ч. міста Одеса як стейкхолдера. При цьому соціально-інноваційний вектор стратегії міста забезпечує їм перехід до антикрихкості, де інклюзивність та довіра стейкхолдерів стають головними запобіжниками в умовах «інноваційного хаосу» та воєнних викликів.

Використані джерела:

1. Філиппова С.В., Дієго Васкес-Бруст, Кріс Сіммс, Черкасова С.О., Оборська Г.Г., Вугельман П.В. Основні передумови, перешкоди, рушійні сили, стимули та інструменти для формування інклюзивної соціальної відповідальності в інноваційному процесі стейкхолдерів: погляд політиків, науковців, освітян: Аналітичне дослідження. Одеса-Портсмут: Одеська політехніка; Університет Портсмуту, 2023. 35 с. URL: https://economics.net.ua/files/analytics/01_UUT10-U.pdf Дата звернення: 15.01.2025).

2. Inclusive Social Responsibility Formation in the Innovation Process. International cooperation project. Odessa Polytechnic National University: website. 2023. URL: https://op.edu.ua/en/international/projects/uk-ukraine-twinning-initiative-10

3. Філіппов В.Ю., Вугельман П.В. Управління розвитком підприємництва в інформаційному суспільстві на мікрорівні та імперативи сталого розвитку: системно-інтегрований підхід. // Розділ 9 у кол. моногр. Менеджмент як фактор сталого розвитку в координатах парадигми економічних систем : ред. С.В. Філиппова, О.І. Продіус. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2021. С. 293-320. (340 с.). ISBN: 978-617-7829-95-8 https://economics.op.edu.ua/files/scientific-base/monogr/978-617-7829-95-8.pdf (Дата звернення: 15.01.2025).

4. Офіційна веб-сторінка Одеса 5Т. URL: https://odesa5t.com.ua/projects/completed .

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

***В.С. Гриненко**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти,*
***Ю.Р. Колесник**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: В.В. Кірсанова**, к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Домогосподарства виступають одним із ключових суб'єктів фінансової системи, оскільки саме їх заощадження виступають основою для формування інвестиційних потоків на фінансовому ринку. Вони діють як самостійний суб'єкт та формують споживчий попит на фінансові послуги у результаті розподілу власних доходів. В актуальних соціально-економічних умовах важливим постає питання дослідження стану добробуту населення для розуміння тенденцій розвитку економіки та рівня соціальної стабільності в країні. Інтеграція соціального аспекту в економічні дослідження дає змогу глибше зрозуміти природу споживчої поведінки домогосподарств та обґрунтувати їх інвестиційні та фінансові рішення.

Станом на 2023 рік домогосподарства України налічують 31143 тис. осіб, значна питома вага яких (62,5%) проживає у міській місцевості з переважанням чоловіків та жінок віком 30-59 років, а також жінок, старших за 60 років. Найменшу частку у структурі статево-вікових груп домогосподарств займають діти віком до трьох років (2,2%) та підлітки – 2,5% у загальній чисельності населення. (табл. 1).

Таблиця 1 – Склад домогосподарств за статтю та віком їх членів, 2023 р. [1]

Статево-вікова група		Чисельність, тис. осіб					Частка, %				
		Всі ДГ	Велике місто	Мале місто	Загалом міська місцевість	Сільська місцевість	Всі ДГ	Велике місто	Мале місто	Загалом міська місцевість	Сільська місцевість
діти	до 3 років	679,7	280,5	148,0	428,5	251,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
	3 - 6 років	1 282,3	460,4	282,2	742,6	539,7	4,1	3,6	4,2	3,8	4,6
	7 - 13 років	2 072,7	807,5	422,1	1 229,6	843,2	6,7	6,3	6,3	6,3	7,2
підлітки	14 - 15 років	561,6	163,1	124,9	288,0	273,5	1,8	1,3	1,9	1,5	2,3
	16 - 17 років	536,4	184,1	125,2	309,3	227,1	1,7	1,4	1,9	1,6	1,9
жінки	18 - 29 років	2 170,9	985,0	476,8	1 461,9	709,1	7,0	7,7	7,1	7,5	6,1
чоловіки	18 - 29 років	2 554,4	1 092,2	608,7	1 700,9	853,5	8,2	8,6	9,1	8,7	7,3
жінки	30 - 59 років	6 559,8	2 793,2	1 414,8	4 208,1	2 351,8	21,1	21,9	21,1	21,6	20,1
чоловіки	30 - 59 років	6 786,1	2 961,4	1 398,7	4 360,1	2 426,0	21,8	23,2	20,8	22,4	20,8
жінки	у віці 60 років і старші	5 103,9	1 989,8	1 100,1	3 089,9	2 014,0	16,4	15,6	16,4	15,9	17,3
чоловіки	у віці 60 років і старші	2 835,4	1 037,4	612	1650,0	1 185,4	9,1	8,1	9,1	8,5	10,2
Всього		**31 143,3**	**12 754,6**	**6 714,1**	**19 468,7**	**11 674,6**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Дані вказують на зміщення демографічної структури у бік старших вікових груп, що створює ризики для майбутнього трудового потенціалу країни. Департамент державної реєстрації підтверджує статистику, фіксуючи перевищення смертності в 2,9 рази у 1 першому півріччі 2025 р. у порівнянні з попереднім звітним періодом 2024 р. [1].

У 2023 році середній розмір домогосподарства в Україні становив 2,3 особи, водночас частка одноосібних домогосподарств досягає 29,1%. Частка домогосподарств із 5 і більше осіб також скоротилася до 4,9% (рис. 1).

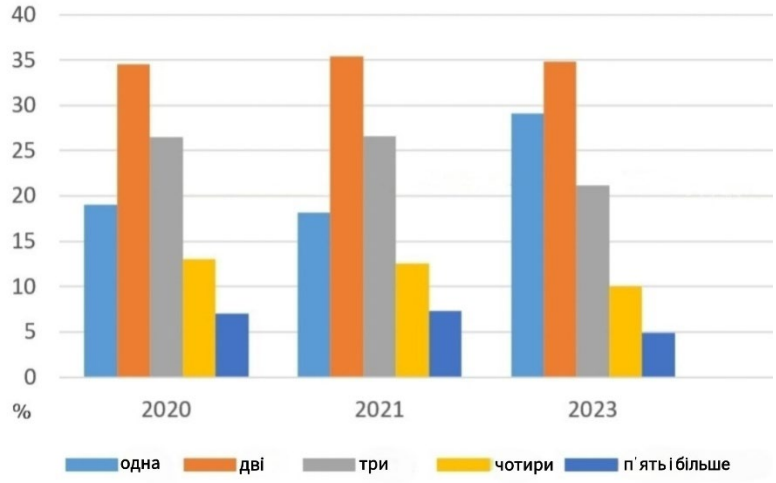

Рисунок 1 – Частка домогосподарств від кількості осіб, %; до середнього значення, ос.
Джерело: складено авторами на підставі [2], [3]

За результатами спостережень, половина домогосподарств у 2023 р. мешкала в індивідуальній садибі, 44,3% – в багатоквартирному будинку. Частка у розмірі 5,6% розподілена між всіма іншими видами житла (рис. 2).

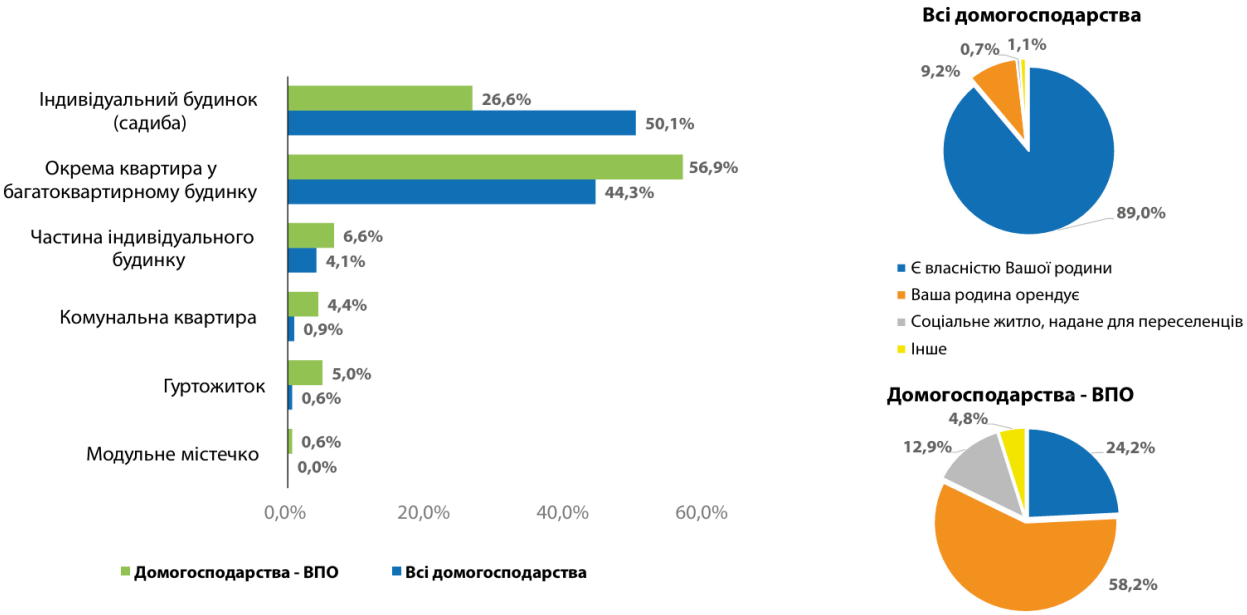

Рисунок 2 – Розподіл домогосподарств за типом житла та правом власності на нього, % [2]

В той час домогосподарства зі статусом ВПО частіше обирають окрему квартиру – 26,6%. У порівнянні до загальної сукупності всіх домогосподарств, 16% ВПО мешкають у частині будинку, комунальних квартирах, гуртожитку і навіть в модульних містечках. 58,2% осіб надають перевагу орендованій власності, 12,9% – соціальному житлу. Аналіз всієї

сукупності домогосподарств, незалежно від наявності статусу ВПО, вказує, що 89% мешкають у власній оселі.

Доходи та витрати домогосподарств виступають ключовим індикатором для оцінки рівня життя населення [4]. Дослідження динаміки реальних доходів населення показує, що домогосподарства з дітьми отримують, як правило, вищий дохід порівняно з домогосподарствами без них: понад 19 тис. грн в середньому за підсумками 2023 р., що пов'язано з більшою кількістю працездатних осіб та функціонування державних програм підтримки. Найменші доходи виявлено в сільській місцевості та у сімей без дітей у вартісному діапазоні 12 тис. грн і 13,7 тис. грн. відповідно (рис. 3).

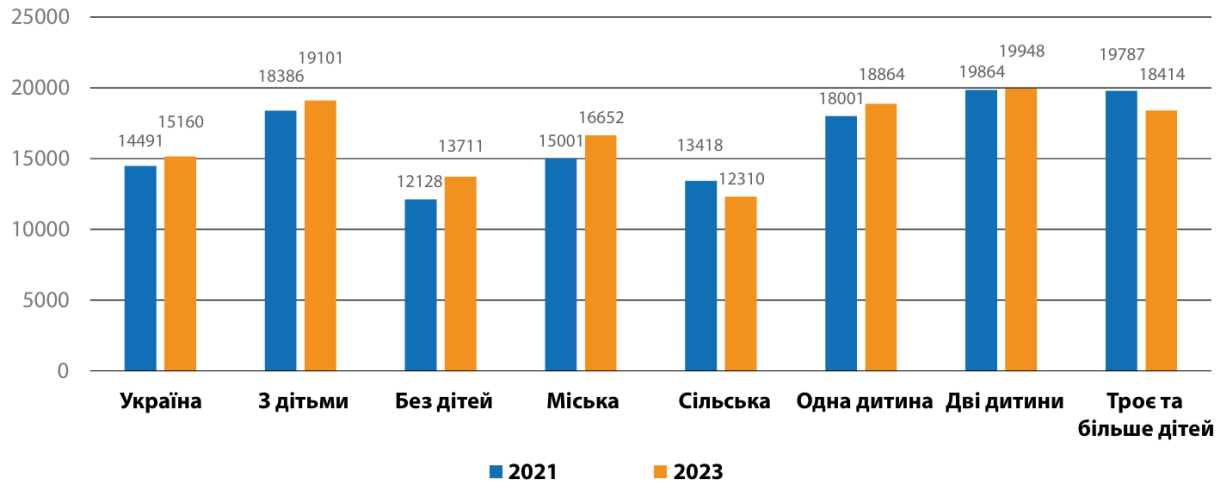

Рисунок 3 – Зміна реальних доходів домогосподарств за 2021-2023 рр., грн. на особу [2]

Структура джерел формування доходів домогосподарств в країні вважається стандартною [5], так як основним компонентом є заробітна плата, частка якої становить 61,7% у загальному обсязі надходжень доходів, що на 0,9 в.п. вище за показник 2021 року. Розмір пенсій та доходів від підприємницької діяльності демонструє стійкий приріст, відповідно 12% та 6,4% за порівняльний період. Одночасно питома вага отриманої соціальної допомоги знизилися з 9,9% у 2021 році до 4% у 2023 році, що свідчить про певне скорочення обсягів соціальних трансферів у підтримці добробуту населення (рис. 4).

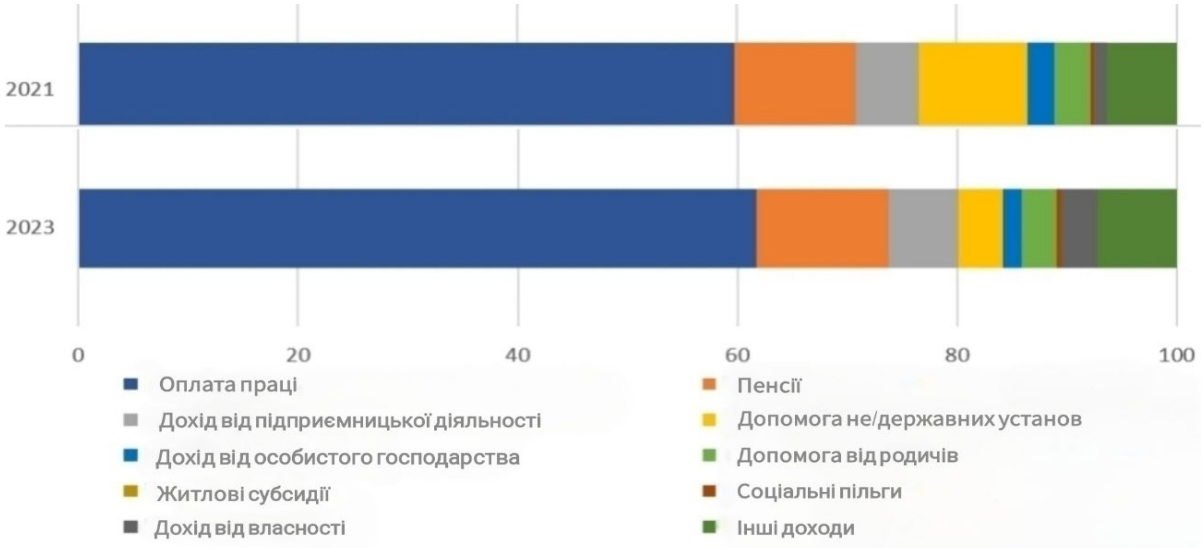

Рисунок 4 – Структура сукупних ресурсів 2021-2023 рр., %
Джерело: складено авторами на підставі [2], [6]

Проте, на противагу позитивним тенденціям, значна частина домогосподарств продовжує стикатися з проблемами глибоких соціальних диспропорцій в доходах і споживанні. На продукти харчування українці змушені витрачати більше ніж 50% усіх місячних витрат. Частка витрат на житло, комунальних послуг та неспоживчих витрат зазнала скорочення у загальній структурі видактів. Також за період аналізу зменшився обсяг заощаджень населення (рис. 5).

Рисунок 5 – Структура сукупних витрат 2021-2023 рр., % [2]

Станом на 28 січня 2025 року майже 2,5 мільйона людей в Україні стикалися з недостатнім споживанням продуктів харчування. Ідентичний результат можна було спостерігати восени 2024 р. [7]. Таким чином, простежується тенденція до економії витрат на продукти харчування та заміни їх на більш дешеві альтернативи, що може впливати на якість раціону.

Але харчування – не єдина існуюча проблема. Рівень глибокої депривації (7-13 ознак позбавлення) зустрічається у 51,6 % господарств України, що свідчить про критичну нестачу ресурсів для покриття основних потреб. Особливо гостро стоїть дане запитання для домогосподарств без дітей та з трьома і більше дітьми. (рис. 6).

Рисунок 6 – Рівень глибокої депривації 2023 р., %

У результаті опитування [2] встановлено, що 11,1% домогосподарств із соціально незахищеними особами у складі отримали соціальні послуги. Водночас 31,7% таких домогосподарств поки що не мали доступу до відповідної підтримки. Це свідчить про наявність простору для подальшого вдосконалення системи соціальних послуг.

Для мінімізації виявлених факторів негативного впливу на соціально-економічне положення населення і підвищення рівня соціального захисту доцільно впровадити комплекс заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості домогосподарств (рис. 7).

Рисунок 7 – Заходи зміцнення соціально-економічного середовища домогосподарств
Джерело: складено авторами на підставі [3], [8]

Узагальнюючи результати дослідження, можна зазначити, що значна частина домогосподарств в Україні продовжує функціонувати в умовах обмежених фінансових можливостей. Наявність депривaційної бідності та скорочення чисельності населення підкреслюють важливість удосконалення соціальної політики. Таким чином, узгоджена реалізація державних, індивідуальних і корпоративних ініціатив, спрямованих на підвищення добробуту населення, сприятиме зміцненню соціально-економічної стабільності.

Використані джерела:

1. Статистична інформація щодо державної реєстрації актів цивільного стану URL: https://share.google/hnIlitdV7m7GV6MDM

2. Соціально-економічний стан домогосподарств України. 2023-2024. UNICEF URL: https://share.google/W7P01DOvqcL1YfkNP

3. Прояви економічної нерівності населення в Україні в контексті забезпечення стійкості. 2024. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://share.google/P4fl8cCKk609VdX9Q

4. Лойко В. В. Розвиток домогосподарств України як складової економічної безпеки національної економіки. Агросвіт № 13-14. 2020. URL: http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3249&i=0

5. Каспшишак А. В. Домогосподарство як суб'єкт фінансової діяльності: теоретичні аспекти дослідження. Інститут регіональних досліджень. 2023. URL: https://ird.gov.ua/sep/sep20236(164)/sep20236(164)_039_KaspshyshakAV.pdf

6. Обстеження умов життя домогосподарств (річна). Державна служба статистики України URL: https://stat.gov.ua/uk/datasets/obstezhennya-umov-zhyttya-domohospodarstv-richna

7. Люди з недостатнім споживанням продуктів харчування в Україні. Statista. URL: https://share.google/kCLeDWyM98RYtIjer

8. Центр Економічної Стратегії Info Sapiens. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/

РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЯК БАЗИС МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

***А.О. Гусєв**, здобувач 3-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: О.В. Побережець,** д.е.н., проф., професорка кафедри обліку і фінансів*
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса

Сучасний стан системи глобальної економіки перебуває у стані радикальної трансформації, а саме відбувається перехід від загальносвітової глобалізації до економічної регіоналізації. Посилення протекціоністських тенденцій, торговельні війни та посилення ролі конкуруючих між собою торговельно-економічних блоків руйнують усталені моделі економічного розвитку, що ґрунтуються на глобальній інтеграції, відносних перевагах та сервісній економіці. У таких умовах особливого значення набуває реальний сектор, який забезпечує безперебійний доступ до критично важливих матеріальних ресурсів і виступає в період глобальної турбулентності фундаментом макроекономічної стійкості та стабільності.

Протягом 1990-2010-х рр. у світовій економіці домінуючою була модель глобальних ланцюгів створення доданої вартості, за якої матеріальне виробництво здебільшого здійснювалося у країнах з низькими витратами, а розвинені країни активно впроваджували економіку послуг. Однак, пандемія CoViD-19 та низка геополітичних конфліктів останніх років виявили вразливість такої системи та призвели до часткового її руйнування через перевищення стратегічних ризиків над поточною економічною ефективністю. При цьому саме сфера послуг та віртуальні активи, попри високу їх маржинальність, в умовах світової фрагментації створюють ефект фіктивної капіталізації. Висока додана вартість сервісної економіки в часи глобальної невизначеності втрачає свою ліквідність через нестачу реального матеріального забезпечення. Як наслідок, надмірне інвестування у сферу послуг за одночасної деіндустріалізації призводить до збільшення розриву між фінансовою капіталізацією та реальним товарним наповненням ринку, що спричиняє ефект економічної бульбашки за обмежених можливостей імпорту в умовах регіоналізації.

Варто відзначити, що в умовах світової фрагментації класичні інструменти монетарної політики (зокрема, таргетування інфляції шляхом регулювання відсоткових ставок) стають менш ефективними, оскільки інфляція за таких умов має здебільшого не монетарний характер, а викликана дефіцитом пропозиції на ринку. Реальний сектор у цьому контексті виконує наступні стабілізаційні функції:

– товарне наповнення (внутрішнє виробництво товарів базового попиту мінімізує залежність від імпорту та знижує ризики імпортованої інфляції, викликаної девальвацією національної валюти та/або зростанням транспортних й інших логістичних витрат);

– мультиплікативний ефект (промислове виробництво забезпечує стійкий попит на робочу силу, а також на сировину й внутрішні інновації, що стабілізує платіжний баланс країни. За даними низки економічних досліджень, створення 1 робочого місця у капіталомістких галузях виробництва підтримує до 7-10 робочих місць у суміжних галузях, що значно перевищує аналогічний показник для сфери послуг) [1, с. 5];

– антициклічний характер (реальні виробничі активи під час криз зберігають внутрішню споживчу вартість на відміну від високоволатильних фінансових ринків та віртуальних активів, які за умов циклічних криз мають схильність до стрімкого зниження попиту й масових розпродажів).

Перехід від глобальної лібералізації до світової економічної регіоналізації суттєво змінює принципи формування ланцюгів створення доданої вартості. В попередню епоху загальносвітової глобалізації домінуючою була модель «Just-in-Time», яка виходить з того, що складські запаси доставляються рівно в той момент, коли вони необхідні, і передбачала мінімізацію складських запасів та максимальне скорочення витрат. Однак, у сьогоднішніх умовах світової фрагментації така модель є ризиковою через вразливість перед будь-яким геополітичним конфліктом, що спричинить повний розрив цілих галузей економіки.

В останні роки основною стає модель «Just-in-Case», яка передбачає створення стратегічної глибини економіки країни шляхом наступних заходів:

– технологічний суверенітет (в умовах фрагментації доступ до високих технологій стає обмеженим. Країни, що володіють замкненим циклом виробництва принаймні у критичних галузях, отримують суттєву перевагу. Технологічний суверенітет перетворює реальний сектор на інструмент зниження ризику імпортованої стагнації, за якої відсутність однієї деталі може призупинити економічне зростання);

– решоринг і френд-шоринг (повернення виробничих потужностей на власну територію або в межі дружніх торговельно-економічних блоків. Така внутрішньоблокова консолідація унеможливлює економічний і політичний тиск з боку країн-експортерів ресурсів. Реальний сектор всередині країни у такому контексті нейтралізує важелі впливу країн з конкуруючих економічних блоків. Як зазначає Р. Форухар, відновлення внутрішнього виробництва є єдиним шляхом до макроекономічної стабільності в новітню епоху постглобалізації) [2, с. 24-27];

– енергетична автономія виробництва (енергоресурси в умовах регіоналізації стали ключовим інструментом у торговельних війнах. Тому розвиток реального сектору на основі енергоефективних та децентралізованих технологій є запобіжником проти цінових шоків екзогенного характеру. Внутрішня промисловість, що працює на локальних або диверсифікованих джерелах енергії, створює прогнозоване середовище для інвестування та стабілізує макроекономічне середовище країни) [3, с. 48-51].

В Україні в умовах воєнного стану процеси трансформації світової економічної системи набувають особливого значення, що проявляється у таких викликах екзистенційного характеру:

1) повне руйнування економічних зв’язків з Росією та Білоруссю, які до лютого 2022 року залишалися важливими торговими партнерами України. Нові реалії змусили Україну у найкоротші терміни переорієнтовувати зовнішньоекономічну політику у багатьох галузях, які у довоєнні часи були орієнтовані на Схід, на альтернативні, головним чином, західні ринки;

2) стрімке зростання логістичних витрат при торгівлі з країнами Азії через фізичну неможливість використовувати території Росії та Білорусі у якості транзитних країн. Як наслідок, пошук альтернативних логістичних шляхів призвів до суттєвого збільшення витрат;

3) втрата фактичного контролю над частиною територій на Сході (промисловий регіон) і Півдні України (аграрний регіон), що обмежує поточний економічний потенціал реального сектору країни та призвело до загострення проблеми імпортозалежності, насамперед, від країн Заходу.

Отже, виходячи з поточних реалій, основними напрямами стратегічної трансформації реального сектору економіки України в умовах світової регіоналізації є:

– інтеграція України з ЄС як одним з основних регіональних торговельно-економічних блоків світу. Слід зазначити, що Європейська інтеграція України повинна розглядатися не як пасивне відкриття внутрішнього ринку для західних ТНК, а як стратегічне взаємовигідне та рівноправне партнерство в межах загальноєвропейського френд-шорингу. Така модель

передбачає трансформацію ролі України із сировинного придатку до регіонального постачальника готової продукції аграрного та індустріального секторів з високою доданою вартістю, що неможливо здійснити без реіндустріалізації України. Такий гнучкий підхід Євроінтеграції забезпечить приток валютної виручки, стійкість зовнішньоторговельного балансу як запоруку макроекономічної стабільності та водночас дозволить зберегти національний контроль над критичною інфраструктурою від тиску з боку наднаціональних центрів;

– розвиток альтернативного вектору зовнішньої торгівлі з країнами Глобального Півдня морським шляхом через Одеські та Дунайські порти, що має екзистенційне значення для стратегічно важливого Південного регіону України. Реалізація зазначеної альтернативи сприятиме диверсифікації глобальних ризиків екзогенного характеру та уникненню пастки тотальної залежності України від однієї геоекономічної сили – Західного економічного блоку;

– перехід від сировинної до переробної економічної моделі, що передбачає створення більшої доданої вартості всередині країни шляхом реіндустріалізації за рахунок розвитку високотехнологічного виробництва;

– локалізація виробництва всередині країни за принципом «Just-in-Case», що сприятиме автономії та самодостатності України у критичних галузях національної економіки;

– пріоритет інноваційно-інвестиційного розвитку реального сектору економіки над сферою фінансово-посередницьких послуг та віртуальних активів. Варто відзначити, що в Україні в останні роки у мейнстрімному дискурсі домінує концепція т.з. «держави в смартфоні», що фокусується на діджиталізації державних послуг та розвитку ІТ-сфери як самоцілі. Однак, в умовах світової фрагментації цифрова оболонка втрачає своє значення за відсутності достатнього матеріального базису, що провокуватиме інфляційні процеси через товарний дефіцит.

Таким чином, за умов глобальної регіоналізації макроекономічна стабільність трансформується із фінансіалізації у здатність національної економіки забезпечувати фізичне відтворення ресурсів. Для України в умовах воєнного стану та поствоєнний період стратегічними пріоритетами є: акцентування на реальному секторі економіки, реіндустріалізація та суб’єктне вбудовування в регіональні ланцюги стійкості із урахуванням диверсифікації глобальних ризиків. Така концепція є оптимальним шляхом подолання пастки фіктивної капіталізації та забезпечення сталого економічного суверенітету в умовах глобальної невизначеності.

Використані джерела:

1. Bivens J. (2019). Updated employment multipliers for the U.S. economy. Economic Policy Institute. URL: https://files.epi.org/pdf/160282.pdf (reference date: 25.11.2025).

2. Foroohar, R. (2022). Homecoming: The Path to Propelling a Whole New Era of Domestic Manufacturing. Crown. URL: https://www.penguinrandomhouse.com/books/623145/homecoming-by-rana-foroohar/ (reference date: 25.11.2025).

3. Дейнеко Л.В., Кушніренко О.М., Ципліцька О.О., Гахович Н.Г. Національна промисловість в умовах війни: наслідки та напрями оперативного реагування. *Економічний аналіз.* 2022. Т. 32. № 2. С. 44–56.

УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

І.В. Заїчко**,** *к.е.н., доц.,доцентка кафедри фінансів, банківської справи та страхування*
Національна академія статистики, облвку та аудиту, м. Київ

Сучасні підприємства функціонують у середовищі, що характеризується високою турбулентністю: глобальні економічні кризи, зміна клімату, технологічні трансформації, ринкова нестабільність, війни, формують нові умови ведення бізнесу. За таких обставин забезпечення економічної стабільності підприємства та ефективне управління його капіталом перетворюється на ключовий чинник довгострокового розвитку та збереження конкурентних позицій. Сталий розвиток підприємства в умовах сучасного глобального бізнес-середовища є не лише актуальним трендом, але й критичною передумовою його ефективності. Його сутність полягає в інтеграції трьох взаємопов'язаних вимірів – економічного, соціального та екологічного – у загальну стратегію компанії. Це означає, що підприємство має не лише генерувати фінансові результати, а й відповідально використовувати ресурси, мінімізувати негативний вплив на довкілля, підтримувати соціальний прогрес та враховувати інтереси майбутніх поколінь. У цьому контексті управління капіталом набуває стратегічного значення. Саме структура, ефективність використання та джерела формування капіталу визначають здатність підприємства витримувати зовнішні виклики, адаптуватися до трансформацій та інвестувати у сталий розвиток..

Значна кількість підприємств стикається з труднощами у формуванні та реалізації ефективних стратегій управління капіталом [1, с. 3] у контексті сталого розвитку. Це зумовлює необхідність дослідження механізмів збалансованого управління фінансовими ресурсами, аналізу впливу глобальних факторів на структуру капіталу, а також розробки інструментів адаптації бізнесу до економічних, соціальних та екологічних викликів сучасності.

Поняття сталого розвитку отримало глобальне визнання після міжнародних конференцій ООН з питань навколишнього середовища та розвитку, зокрема саміту в Ріо-де-Жанейро 1992 року, де була сформульована концепція задоволення потреб нинішнього покоління без загрози для можливостей майбутніх. У 2015 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила документ «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [2, с. 138-145], який визначив універсальні цілі сталого розвитку (ЦСР) – орієнтири для держав, бізнесу та суспільства. Для України вони є актуальними у контексті забезпечення гідної праці, інноваційного зростання, соціальної рівності та охорони довкілля.

Управління капіталом підприємства в умовах реалізації цих цілей набуває стратегічного значення через те, що його формування та напрями використання визначають, наскільки підприємство здатне інтегрувати економічні, соціальні та екологічні пріоритети у свою діяльність. Традиційні завдання управління капіталом, котрі полягають у забезпеченні фінансової стабільності, оптимізації співвідношення власного та позикового капіталу, управлінні ліквідністю та грошовими потоками, у контексті сталого розвитку отримують нові акценти. Оцінка рішень щодо залучення коштів, дивідендної політики чи інвестицій має включати екологічні та соціальні ризики, потенційні вигоди від підвищення енергоефективності, скорочення витрат у майбутньому, підвищення довіри з боку партнерів і споживачів. Наприклад, інвестування у модернізацію виробничих потужностей, що зменшують енергоспоживання та викиди, може потребувати значних первинних вкладень. Однак з позиції управління капіталом такі інвестиції забезпечують скорочення операційних

ризиків, зниження екологічних платежів, оптимізацію витрат у довгостроковому періоді та зміцнення ринкової репутації підприємства. Таким чином, перевага надається не короткостроковому прибутку, а стратегічній стійкості.

Соціальний вимір сталого управління капіталом пов’язаний з розвитком людського капіталу, інвестиціями у безпечні умови праці, підвищенням продуктивності та формуванням відповідальних відносин між підприємством і працівниками. Такі інвестиції стають невід'ємною складовою капітальної стратегії, оскільки прямо впливають на ефективність і конкурентоспроможність.

Такі проєкти вимагають ретельної оцінки капітальних витрат, прогнозування довгострокового ефекту, аналізу операційних вигід і прийняття стратегічних інвестиційних рішень. У результаті екологічна політика підприємства безпосередньо інтегрується у політику управління капіталом, а екологічні інвестиції стають складовою загальної стратегії забезпечення стійкості та конкурентоспроможності.

Особливого значення у цьому контексті набуває інтеграція екологічних і соціальних критеріїв у систему фінансування. Зростання глобального попиту на відповідальне інвестування стимулює підприємства використовувати нові інструменти залучення капіталу – насамперед зелені облігації та ESG-фінансування. У світовій практиці вони виступають ключовими механізмами підтримки екологічних проєктів, оскільки включають зелені облігації, кредити з екологічними умовами, грантові та пільгові програми.

Застосування таких інструментів розширює доступ підприємства до фінансових ресурсів і дозволяє залучати капітал на вигідних умовах за умови дотримання встановлених екологічних критеріїв. Це забезпечує можливість оптимізувати структуру капіталу, зменшити вартість фінансування та одночасно забезпечити відповідність цілям сталого розвитку.

Зелені облігації є борговими інструментами, кошти від розміщення яких спрямовуються виключно на реалізацію екологічних проєктів – енергоефективність, відновлювану енергетику, управління відходами тощо. Вони дозволяють підприємству отримувати дешевший капітал, залучати нові групи інвесторів та підвищувати власну екологічну стійкість.

ESG-фінансування охоплює кредити, інвестиційні фонди та інші механізми, у яких умови фінансування пов’язуються з рівнем досягнення підприємством показників у сферах екології, соціальної відповідальності та корпоративного управління. Такий підхід підсилює репутацію підприємства, покращує доступ до капіталу та сприяє зниженню ризиків у довгостроковій перспективі.

Для посилення стійкості бізнесу та створення ефективної системи управління капіталом підприємства активно впроваджують міжнародні стандарти ISO, які забезпечують єдині вимоги до якості, екологічності, безпеки та прозорості бізнес-процесів. У сукупності ISO-стандарти виступають не лише інструментами підвищення операційної ефективності, але й інституційним фундаментом для раціонального управління капіталом, що підтримує довгострокову стійкість, знижує ризики і сприяє реалізації цілей сталого розвитку.

Сталий розвиток підприємства є комплексною системою, що ґрунтується на стратегічному плануванні, економічній стабільності, екологічному управлінні, соціальній відповідальності, інноваціях та постійному моніторингу результатів. Це демонструє безперервність управлінського процесу, центральне місце в якому займає управління капіталом, оскільки саме воно забезпечує ресурсну основу для реалізації стратегічних цілей сталого розвитку. ід того, як підприємство формує, використовує, відновлює і структурує свій

капітал – залежить його здатність реалізовувати екологічні, соціальні, технологічні й економічні цілі, адаптуватися до ризиків та підтримувати довгострокову стійкість.

Управління капіталом у системі ризиків сталого розвитку зіштовхуються з подвійною групою ризиків:

1) Традиційні фінансові ризики: а) ризик ліквідності; б) кредитний ризик; в) валютний ризик; г) ризик змін відсоткових ставок; д) ризик неплатоспроможності.

2) Нефінансові ризики сталого розвитку, які мають прямі фінансові наслідки: а) екологічні (штрафи, збитки від забруднення, зростання вартості енергоресурсів); б) соціальні (плинність кадрів, соціальні конфлікти, нещасні випадки); в) репутаційні (втрата інвесторів, зниження довіри); г) управлінські (корупційні ризики, непрозорість, невідповідність стандартам).

Система управління капіталом повинна враховувати обидві групи, інтегруючи сценарний аналіз, стрес-тестування, екологічні та соціальні моделі ризику, а також застосовуючи принципи відповідального фінансування.

Управління структурою капіталу, будучи стратегічним процесом, що передбачає безперервне коригування у відповідь на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, потребує оцінки різних джерел фінансування за їх вартістю, доступністю та впливом на ризик-профіль підприємства. Наприклад, у періоди невизначеності доцільно зменшувати боргове навантаження, тоді як під час економічного зростання – активніше використовувати позикові ресурси для фінансування розширення діяльності.

Важливим елементом управління капіталом стає застосування цифрових технологій: ERP-систем, FP&A-платформ, інструментів Business Intelligence. Вони дозволяють моделювати варіанти фінансування, прогнозувати наслідки різних рішень та забезпечувати швидкий доступ до актуальних даних.

Управління капіталом у контексті сталого розвитку виступає фінансовою функцією та багатокомпонентним стратегічним процесом, що охоплює структурну оптимізацію, аналіз ризиків, інвестиційні рішення, екологічну та соціальну відповідальність, цифрову аналітику та використання сучасних інструментів фінансування. Саме управління капіталом формує основу, на якій підприємство може забезпечити стійкість, ефективність, конкурентоспроможність і здатність відповідати вимогам майбутніх поколінь.

Використані джерела:

1. Бондарук Т. Г., Заїчко, І. В., Заїчко, І. Д. Роль фінансових ресурсів в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств. *Академічні візії.* 2024. Вип.27. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/927

2. Брагіна О. С. Економічна сутність сталого розвитку підприємства. *Наукові праці НУХТ* 2025. Том 31, № 3. URL: https://surl.li/qutahv

3. Заїчко І.В. Заїчко І. Д. Заїчко В. І. Внутрішній фінансовий моніторинг грошових потоків підприємства як інструмент управління його фінансовою стійкістю та інвестиційною привабливістю. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій.* 2024. № 1(13). С. 118-130. URL: https://surl.li/yiubpx

4. Заїчко І., Заїчко В. Інтеграція штучного інтелекту в стратегічне, антикризове та корпоративне фінансове управління. *Соціальний розвиток: економічні та правові питання*. № 6. URL: https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel/article/view/239/228

5. Кондрат О. Б. Інноваційні фінансові інструменти в системі розвитку підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки.* 2024 Том 9. № 1. URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/05/ujae_2024_r01_a57.pdf

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ДОСЯГНЕННЯ ЦСР2 «ПОДОЛАННЯ ГОЛОДУ» ДО ТА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

***М.І. Карабецька**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***Д.І. Демиденко**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: Л.О. Волощук,** д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Цілі сталого розвитку (ЦСР), прийняті ООН у 2015 році, є дорожньою картою для забезпечення миру та процвітання на планеті. Україна, як член міжнародної спільноти, інтегрувала 17 глобальних цілей у національну стратегію, адаптувавши їх до своїх соціально-економічних та екологічних реалій.

Ціль сталого розвитку №2 (ЦСР 2): «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства» має стратегічне значення для України. Будучи одним із найбільших світових експортерів продовольства («житницею Європи»), Україна несе подвійну відповідальність: забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки та внесок у глобальну продовольчу стабільність.

Для України завдання ЦСР 2 охоплюють не лише ліквідацію голоду та недоїдання (через економічну доступність), але й: підвищення продуктивності праці в аграрному секторі; впровадження стійких (органічних) методів ведення сільського господарства; збільшення доданої вартості через розвиток переробної промисловості. Реалізація цих завдань до 2022 року відбувалася в умовах ринкових реформ та інтеграції до світових ринків.

Повномасштабна військова агресія, що розпочалася в лютому 2022 року, стала катастрофічним шоком, який кардинально змінив економічні та соціальні умови в країні. Вплив воєнного стану на агропромисловий комплекс виявився критичним, суттєво ускладнивши, а за окремими індикаторами – унеможлививши досягнення планових показників ЦСР 2, встановлених до 2025 року.

Метою даного дослідження є аналіз стану та тенденцій досягнення завдань ЦСР 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» в Україні на засадах доступних статистичних даних за період до та під час воєнного стану, що дозволить кількісно оцінити прогрес і якісно визначити ключові виклики.

Для забезпечення транспарентності та об'єктивності оцінки прогресу досягнення Цілей сталого розвитку в Україні з 2017 року було запроваджено національну систему статистичного моніторингу. Цей процес є критично важливим для інтеграції глобальних цілей у національне планування та політику.

Базовим документом для статистичного моніторингу слугує Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017). Цей документ здійснив адаптацію 169 глобальних завдань ЦСР до національної специфіки, визначивши для кожної цілі національні індикатори та цільові орієнтири (планові показники).

Для цілей сталого розвитку №2 (ЦСР 2): «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» було визначено комплекс індикаторів, які структурно охоплюють чотири ключові виміри продовольчої безпеки:

1. Якість харчування та споживання (доступність): Індикатори споживання основних продуктів (м'ясо, молоко, фрукти) в розрахунку на одну особу (наприклад, 2.1.1, 2.1.2).

2. Продуктивність та виробництво: Індикатори, що відображають ефективність агропромислового комплексу (продуктивність праці, індекс сільськогосподарської продукції - 2.2.1, 2.2.2).

3. Стійкість та додана вартість: Індикатори, що оцінюють частку екологічно чистих методів (органічне виробництво) та рівень переробки сировини в експорті (2.3.2, 2.3.3).

4. Цінова стабільність: Моніторинг динаміки цін на продукти харчування (Індекс споживчих цін - 2.4.1), що є ключовим фактором економічної доступності продовольства.

За кожним із цих індикаторів були встановлені планові показники на 2020 та 2025 роки, що виступають критеріями успіху та базою для порівняння.

Джерельна база для проведення кількісного аналізу прогресу досягнення Цілі сталого розвитку №2 (ЦСР 2) в Україні має критичне значення, оскільки від її надійності, повноти та методологічної єдності залежить об'єктивність висновків. Головним і найбільш авторитетним джерелом інформації, що використовується для оцінки ЦСР 2, є офіційні статистичні дані Державної служби статистики України.

Дані публікуються в рамках спеціалізованих статистичних звітів, присвячених моніторингу індикаторів цілей сталого розвитку, а також у традиційних галузевих збірниках. Згідно з методологією, ці дані збираються та агрегуються згідно з єдиними національними та міжнародними методологіями, забезпечуючи можливість порівняння в часі. Це дозволяє відстежувати динаміку ключових індикаторів, таких як споживання м'яса та молока, індекси виробництва та частка органічних угідь, від базового 2015 року і до початку повномасштабного вторгнення.

Доступність даних є однією з переваг системи моніторингу ЦСР в Україні. Наявні статистичні дані за індикаторами ЦСР, включно з ЦСР 2, доступні на офіційному сайті Державної служби статистики України в окремих розділах, що гарантує прозорість та можливість для ретроспективного аналізу. Саме дані за довоєнний період (2020 та 2021 роки) є надійною базовою лінією, на основі якої оцінюється зміна тенденцій. Однак, починаючи з лютого 2022 року, збір та публікація статистичних даних зіткнулися зі значними обмеженнями, що вплинуло на їхню повноту для актуального моніторингу ЦСР 2. Зокрема, Державна служба статистики України не має можливості збирати повні та достовірні дані на тимчасово окупованих територіях та в районах активних бойових дій, що призводить до неповного територіального охоплення індикаторів виробництва та споживання.

Для узагальнення тенденцій досягнення завдань ЦСР 2 у даній роботі застосовані традиційні методи статистичного аналізу, які дозволяють кількісно оцінити прогрес і відхилення від цільових орієнтирів.

Аналіз відносних величин планового завдання (відсоток виконання плану) дозволив безпосередньо оцінити, наскільки фактичний результат наблизився до запланованого орієнтиру. Особливо це актуально для показників споживання, де невиконання плану (наприклад, 80%) чітко вказує на дефіцит у раціоні населення.

Для розрахунків ми використовували універсальну формулу 1, що дозволяє коректно визначити відсоток виконання плану, як за такими індикаторами ЦСР 2, за якими було заплановано зростання, так і за таким, за якими бажаною тенденцією є зниження.

$$W = \frac{|X_0 - X_ф|}{|X_0 - X_{пл}|} \quad (1)$$

де X_0 – вихідний рівень показника,

$X_{пл}$ – плановий рівень,

$X_{ф}$ – фактичний рівень,

W – відносна величина виконання плану.

Порівняльний аналіз середніх величин застосовувався для узагальнення показників досягнення завдань ЦСР2 та їх порівняння в роки до (2020-2021) та під час (2022-2023) воєнного стану.

Результати проведеного, ґрунтуючись на існуючих статистичних даних, аналізу рівня досягнень планових завдань ЦСР 2, встановлених на 2020 рік, за підсумками 2020 та 2021 рр. наведено в наступній таблиці (табл. 1).

Таблиця 1 – Аналіз рівня досягнення планових завдань ЦСР2 в 2020-2021 рр.

Назва індикатора	Планове значення 2020 року	Фактичне значення		Відсоток виконання плану за підсумком	
		2020 року	2021 року	2020 року	2021 року
2.1.1 Споживання м’яса в розрахунку на одну особу, кг/рік	61	53,8	53	88,2	86,9%
2.1.2 Споживання молока та молочних продуктів у розрахунку на одну особу, кг/рік	270	201,9	201,5	74,8	74,6
2.1.3 Споживання риби у розрахунку на одну особу, кг/рік	-	12.4	13.2	-	-
2.1.4 Споживання овочів у розрахунку на одну особу, кг/рік	-	164	165.9	-	-
2.1.5 Споживання фруктів у розрахунку на одну особу, кг/рік	65	56,5	59	86,9	90,8
2.2.1 Продуктивність праці в сільському господарстві, тис. доларів США на одного зайнятого	10	12,17	18,6	121,7	186
2.2.2 Індекс сільськогосподарської продукції, %	102	93	110,8	91,2	108,6
2.3.1 Індекс виробництва харчових продуктів, %	103	99,5	94,1	96,6	91,4
2.3.2 Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1-24 УКТЗЕД, %	51	45,1	40,7	88,4	79,8
2.3.3 Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом, у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	1,1	1,1	1	110	90,9
2.4.1 Індекс споживчих цін на продукти харчування, %	105	102,9	111,3	105,3	84,0

Аналізуючи надану таблицю можна побачити, що середній відсоток виконання плану індикаторів ЦСР2 за підсумком 2020 року склав 95,90%, за підсумком 2021 року – 99,22%.

Детальний розгляд показує, що у 2020 році загальний середній показник (95,90%) був трохи нижче запланованого, з найбільшими недосягненнями в споживанні молока та молочних продуктів (74,8%), частці продукції харчової промисловості в експорті (88,4%) та споживанні м'яса (88,2%). Водночас, спостерігалося значне перевиконання плану за індикатором продуктивності праці в сільському господарстві (121,7%) та часткою сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом (110%), що частково компенсувало відставання за іншими показниками.

У 2021 році середній відсоток виконання плану (99,22%) значно наблизився до 100%, але це зростання було майже повністю обумовлене надзвичайно високим показником виконання плану із зростання продуктивності праці, який досяг 186%. Решта індикаторів або залишились на низькому рівні, або навіть погіршились. Зокрема, відсоток виконання плану зі споживання молока залишився найнижчим (74,6%), а відсоток виконання плану з частки продукції харчової промисловості в експорті впав до 79,8%, що є найгіршим результатом у таблиці. План із зростання сільськогосподарської продукції перевиконано (108,6%), але відсоток виконання плану із зростання виробництва харчових продуктів погіршився (91,4%). Спостерігається нетипове недовиконання плану щодо індексу споживчих цін на продукти харчування (84,0%) у 2021 році.

Отже, можна дійти висновку, що хоча загальний середній рівень виконання плану у 2021 році практично досяг 100%, цей результат не є збалансованим. Він значною мірою ґрунтується на високому зростанні продуктивності праці. При цьому, залишаються критичні проблеми з недовиконанням планів споживання основних продуктів (особливо молока) та суттєвим падінням частки переробленої продукції харчової промисловості в експорті, що вказує на нездатність переробного сектору ефективно використовувати зростання аграрної продуктивності.

Період воєнного стану, починаючи з лютого 2022 року, наклав суттєві обмеження на статистичний моніторинг, що є ключовою особливістю даного аналізу.

Проаналізуємо рівень досягнення планових завдань ЦСР 2, встановлених на 2025 рік, за підсумками 2022 та 2023 років, ґрунтуючись на існуючих статистичних даних (табл. 2).

Аналізуючи надану таблицю, яка містить відсотки виконання плану індикаторів за підсумками 2022 та 2023 років (порівняно з плановими значеннями на 2025 рік), можна побачити, що середній відсоток виконання плану індикаторів, для яких є дані, за підсумком 2022 року склав 67,48%, за підсумком 2023 року – 96,1%.

У 2022 році загальний середній показник (67,48%) був значно нижче запланованого, що, ймовірно, відображає кризовий вплив на економіку. Спостерігалися глибокі недосягнення майже за всіма ключовими показниками.

Найбільші недосягнення зафіксовано в індикаторі Індекс споживчих цін на продукти харчування (2.4.1), де виконання плану склало лише 43,9%. Це вказує на суттєве перевищення фактичної інфляції (127,1%) над планом (105,0%). Критичне відставання також спостерігалося у Частці сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом (2.3.3) – лише 46,15% виконання плану. Індекси виробництва, як Індекс виробництва харчових продуктів (2.3.1), так і Індекс сільськогосподарської продукції (2.2.2), були виконані лише на 76,70% та 77,65% відповідно, що свідчить про значні логістичні та виробничі проблеми. Водночас, індикатор Частка продукції харчової промисловості в експорті (2.3.2) показав відносно кращий результат – 92,98%, що може говорити про стійкість експортно-орієнтованого переробного сектору.

Таблиця 2 – Аналіз рівня досягнення планових завдань ЦСР 2 за 2022-2023 рр.

Назва індикатора	Планове значення 2025 року	Фактичне значення		Відсоток виконання плану за підсумком	
		2022 року	2023 року	2022 року	2023 року
2.1.1. Споживання м'яса в розрахунку на одну особу, кг/рік	71	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
2.1.2. Споживання молока в розрахунку на одну особу, кг/рік	320	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
2.1.3. Споживання фруктів в розрахунку на одну особу, кг/рік	78	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
2.2.1. Продуктивність праці в сільському господарстві, тис. доларів США на одного зайнятого	12,5	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
2.2.2. Індекс сільськогосподарської продукції, %	102,0	79,2	102,4	77,65	100,39
2.3.1. Індекс виробництва харчових продуктів, %	103,0	79	115,6	76,70	112,23
2.3.2. Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини в експорті груп 1–24 УКТЗЕД, %	57,0	53	60,8	92,98	106,67
2.3.3. Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	1,3	0,6	1,1	46,15	84,62
2.4.1. Індекс споживчих цін на продукти харчування (середньорічний), %	105,0	127,1	114,3	43,9	76,4

У 2023 році середній відсоток виконання плану (96,1%) суттєво наблизився до 100%. Це зростання було обумовлено значним відновленням і перевиконанням планових завдань за більшістю виробничих індикаторів.

Ключові показники перевиконано: Індекс виробництва харчових продуктів (2.3.1) – 112,23%; Частка продукції харчової промисловості в експорті (2.3.2) – 106,67%; Індекс сільськогосподарської продукції (2.2.2) – 100,39%. Це свідчить про успішне відновлення аграрного та переробного секторів.

Проблемні зони, що покращилися, але залишаються недовиконаними: Відсоток виконання плану щодо частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом (2.3.3) зріс до 84,62%, але план все ще не досягнутий.

Системна проблема: Індекс споживчих цін на продукти харчування (2.4.1), незважаючи на покращення до 76,4% виконання плану, залишається головним чинником недовиконання. Фактична інфляція (114,3%) продовжує значно перевищувати плановий рівень (105,0%).

Отже, хоча загальний середній рівень виконання плану у 2023 році практично досяг 100%, цей результат, як і в попередньому аналізі, не є збалансованим. Він значною мірою ґрунтується на успішному відновленні та зростанні виробництва та експорту.

При цьому, залишаються критичні проблеми з недовиконанням планів щодо:

– контролю інфляції (ІСЦ), що безпосередньо впливає на доступність продовольства для населення;

– розвитку органічного виробництва.

Крім того, відсутність даних щодо споживання м'яса, молока та фруктів (2.1.1–2.1.3), а також продуктивності праці (2.2.1), унеможливлює повну оцінку впливу зростання виробництва на рівень життя та продовольчу безпеку.

Отже, воєнний стан суттєво змінив тенденції досягнення цілі сталого розвитку № 2 (ЦСР 2: Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства) в Україні. Вплив є двоїстим, розділяючи показники на дві ключові групи: виробничий успіх та соціально-економічна криза.

Найбільш руйнівний вплив воєнний стан справив на економічну доступність продовольства. Як свідчать дані, план зі стримування інфляції на продукти харчування (Індекс споживчих цін) критично недовиконаний (лише 43,9% у 2022 році та 76,4% у 2023 році). Фактична інфляція значно перевищує планову, що призводить до зростання бідності та ускладнює доступ вразливих верств населення до повноцінного та збалансованого харчування. Крім того, увага та ресурси були перенаправлені, що призвело до уповільнення сталих практик: розвиток органічного виробництва різко загальмувався (виконання плану лише 46,15% у 2022 році).

Проте, український агропромисловий комплекс продемонстрував високу стійкість та здатність до швидкого відновлення. Після значного падіння виробничих індексів у 2022 році (коли Індекс сільськогосподарської продукції та Індекс виробництва харчових продуктів були виконані лише на 77–78% від плану), вже у 2023 році ці показники перевищили планові значення (100–112%). Це свідчить про успішну адаптацію виробників, переналаштування логістики та відновлення роботи переробних підприємств. Більше того, показник частки продукції харчової промисловості в експорті (106,67% у 2023 році) вказує на збереження здатності експортувати продукцію з доданою вартістю.

Воєнний стан призвів до критичної незбалансованості у досягненні ЦСР 2. Хоча виробничий компонент (фізична наявність продовольства) був швидко відновлений і навіть перевищив план, соціальний компонент (економічна доступність продовольства та стримування цін) зазнає серйозного удару. Війна змінила фокус досягнення ЦСР 2 з розвитку сталого сільського господарства на забезпечення фізичного існування агросектору та подолання цінової кризи для населення.

Порівняння тенденцій, відображених у першій таблиці (2020–2021 рр., довоєнний/перехідний період) та другій таблиці (2022–2023 рр., воєнний стан), виявляє кардинальну зміну викликів та пріоритетів у досягненні Цілі сталого розвитку 2 (ЦСР 2). Головна відмінність полягає у зміні джерела незбалансованості: від внутрішніх структурних недоліків до зовнішніх кризових макроекономічних шоків.

У першому періоді (2020–2021 рр.) середній відсоток виконання плану був стабільно високим (95,90% та 99,22%), що відповідало відносно спокійному економічному середовищу. Проте, цей високий показник був штучно роздутий надзвичайним зростанням продуктивності праці в сільському господарстві, яке досягло 186% виконання плану у 2021 році. Це була епоха, де ефективність ресурсів була головним драйвером.

На противагу цьому, другий період (2022–2023 рр.) відображає різкий кризовий спад, спричинений повномасштабною агресією. Середній відсоток виконання плану у 2022 році катастрофічно впав до 67,48%. Далі відбулося вражаюче відновлення до 96,1% у 2023 році, але це відновлення було обумовлене фізичним нарощуванням обсягів виробництва (Індекси сільськогосподарської та харчової продукції перевиконали план), а не лише ефективністю праці.

Характер найбільших проблем повністю змінився:

– У 2020–2021 рр. домінували структурні проблеми: найбільші недосягнення стосувалися споживання молока (74,6% виконання) та частки продукції переробки в експорті (падіння до 79,8%). Це вказувало на слабкість переробного сектору та проблеми з якістю харчування населення.

– У 2022–2023 рр. домінувала криза доступності: найголовнішим недовиконанням став Індекс споживчих цін на продукти харчування (Інфляція), де план був виконаний лише на 43,9% у 2022 році та 76,4% у 2023 році. Це означає, що проблемний фокус перемістився з недостатньої переробки на економічну недоступність продовольства, оскільки фактична інфляція значно перевищила планові значення.

Сектор переробної промисловості продемонстрував протилежні тенденції:

– у 2021 році він показав слабкість, не виконуючи план щодо експорту з доданою вартістю (79,8%), не справляючись зі зростанням аграрної продуктивності;

– у 2023 році, в умовах війни, цей сектор виявив високу адаптивність, перевиконавши план за цим індикатором (106,67%), що свідчить про його гнучкість та успішне переналаштування логістичних ланцюгів.

Також, розвиток сталих практик (частка органічних угідь) у 2022 році зазнав різкого спаду до 46,15% виконання, що підтверджує, що в умовах військового стану пріоритет був відданий виживанню та базовому виробництву, а не довгостроковим екологічним цілям.

Таким чином, головна відмінність між періодами полягає у зміні характеру незбалансованості: у 2020–2021 рр. вона була між аграрною ефективністю та слабкістю переробки, тоді як у 2022–2023 рр. – між успішним відновленням виробництва та кризою економічної доступності, спричиненою війною. Ця зміна підкреслює, що хоча агросектор швидко відновив фізичну присутність продовольства, війна зробила соціальний компонент ЦСР 2 (доступність харчування для населення) – найбільш критичним і недосяжним.

Використані джерела:

1. 17 цілей, щоб змінити наш світ. Індикатори для України. Державна служба статистики України. https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/

2. National Review of progress towards achievement of the Sustainable Development Goals in Ukraine https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/1_VNR-SDG-EN_02_20200612.pdf

3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України №722/2019 https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825\

Моніторинговий звіт «Цілі сталого розвитку: Україна 2021» https://www.ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf

ETF-ФОНДИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОРТФЕЛЯ

О.М. Ковальова, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Диверсифікація інвестиційного портфеля залишається одним із ключових принципів формування дохідного та ліквідного пулу фінансових активів для будь-якого інвестора. Отже, пошук нових фінансових інструментів для інвестицій, які б приносили дохід у тривалій перспективі, є одним з завдань для пасивного інвестування. Одним із таких потенційно результативних векторів є інвестування в акції індексного фонду (ETF-фонду), що є доволі новим напрямком для інвестицій на українському фондовому ринку.

Інструменти ETF-фондів розглядаються як гібридні інвестиційні продукти, що поєднують торгівельні особливості звичайних акцій з інвестиційними та структурними рисами пайових інвестиційних фондів [1]. Через покупку однієї акції фонду, інвестор одразу охоплює весь спектр інвестиційних активів, якими володіє фонд. Інвестування через фонди забезпечує такий самий результат, як і пряме володіння активами, що входять до складу фонду в аналогічних пропорціях. До складу найбільш затребуваних фінансових активів фонду входять акції, облігації, біржові індекси, дорогоцінні метали тощо. Частка відповідного елементу у загальній структурі інвестиційного портфелю визначається інвестиційною стратегією фонду, яка уточнює всі аспекти провадження інвестиційної діяльності. Наприклад, ETF-фонд, який відслідковує відповідний фондовий індекс, в рамках інвестиційної стратегії уточнює такі параметри: а) біржовий індекс, результати якого відслідковуються ETF-фондом; б) розмір компаній за класифікаційними критеріями капіталізації та галузевої приналежності, в які інвестовані кошти фонду; в) стратегія управління активами ETF-фонду; г) стратегія інвестування, якщо через регуляторні обмеження, відсутня можливість здійснити повну реплікацію елементів фондового індекс та ін. Доречно наголосити, що ETF-фонд, який відслідковує вузькоспеціалізовані сегменти ринку, є доволі ризиковим з точки зору недостатнього ступеня диверсифікації активів.

Через брокерські рахунки відкривається можливість торгівлі інструментами ETF-фондів, які широко представлені на світових фондових майданчиках. Як біржові активи, ці інструменти можуть використовуватися в операціях із кредитним плечем, securities lending, short-позиціями та інших методах, характерних для досвідчених трейдерів. Також виступають базисним активом для опціонних контрактів та свопів.

Динамічне зростання ETF-ринку зумовлено головним чином транспарентністю структури активів фонду, загальнодоступністю інвестиційної стратегії для потенційних покупців цінних паперів фонду, здебільшого низькими комісіями фонду і транзакційними витратами. Безумовною перевагою є відокремленість активів фонду від власних коштів провайдеру ETF. Провайдером ETF-фонду є компанія, яка створила фонд та виконує широкий спектр організаційних запитань для забезпечення його ефективного функціонування. Станом на кінець 1 півріччя 2024 р. активи на ринку ETF-фондів були розподілені серед 245 провайдерів (табл. 1.). Проте, до ТОП-3 провайдерів ETF-ринку входять наступні учасники: Black Rock, Inc.; Vanguard Group; Inc, State Street Corporation.

Таблиця 1 – Структура розподілу активів між провайдерами ETF-фондів [1, с.36]

Провайдер ETF-фондів	Частка у структурі активів ETF-ринку
Black Rock, Inc.	31%
Vanguard Group	29%
State Street Corporation	14%
Invesco	6%
Charles Schwab	4%
First Trust	2%
JPMorgan Chase	2%
Dimensional	1%
Інші провайдери	11%
Разом	100%

За звітом State Street [2, с.38] обсяг світового ринку ETF станом на кінець 1 кварталу сягає 13,8 трлн доларів США.

Одним із ключових біржових індексів, результати якого відслідковуються ETF-фондами, є індекс S&P500. Чотири найбільші ETF на S&P 500 разом залучили понад 460 млрд. дол. лише за останні три роки: Vanguard S&P 500 ETF (VOO), SPDR S&P 500 ETF Trust (SPY), iShares Core S&P 500 ETF (IVV) та SPDR Portfolio S&P 500 ETF (SPLG) [3]. У провідній трійці провайдерів ETF-фондів розходження у показниках дохідності та ризикованості майже відсутні, що унеможливлює формування надійного прогнозу щодо того, який із них демонструватиме вищу результативність у майбутньому.

Серед різноманіття індексних фондів постає задача відбору тих, що дозволяють забезпечити дохідну, ліквідну та збалансовану структуру інвестиційного портфеля, що вимагає уточнення комплексу критеріїв, за якими здійснюється оцінювання акцій ETF-фондів.

До кваліфікуючих факторів включення акцій ETF-фондів до інвестиційного портфеля слід віднести:

1) Оцінку загальної ринкової вартості всіх активів під управлінням (AUM – Assets Under Management). Кожний фонд здійснює управління певною кількістю активів, і, звичайно, чим більшим є значення AUM, тим більшою довірою інвесторів користуються його цінні папери і тим потенційно надійнішим він є.

2) Проведення аналізу в динаміці об’єму торгівлі акціями певного ETF-фонду (AVG Volume). Цей бенчмарк дозволяє проілюструвати ліквідність цінних паперів фонду з одного боку, а з іншого – уточнити рівень зацікавленості інвесторів. На базі даного показника можна зробити наступні висновки: чим більшим є об’єм торгівлі, тим вищою є ліквідність, і як результат – менший ризик інвестицій.

3) Оцінку витратної частини – комісійних витрат (Expense Ratio). Проспект випуску деталізує інформацію із ключових комісій, витрат, інвестиційних цілей та стратегії, ціноутворення та іншої інформації. Врахування частки комісійних витрат є важливим етапом при відборі ETF-фонду для інвестицій, оскільки їх суттєвий розмір може значним чином знижувати загальну дохідність інвестицій у довгостроковій перспективі. Наприклад, вищерозглянуті фонди пропонують доволі привабливі умови інвестування коштів із комісійними витратами у розмірі 0,03 % за фондом Vanguard S&P 500 ETF (VOO), 0.09% – SPDR S&P 500 ETF Trust (SPY), 0,03 % – iShares Core S&P 500 ETF (IVV), 0,02 % – SPDR Portfolio S&P 500 ETF (SPLG) за даними ETF Database [4].

4) Вивчення показників дохідності ETF-фонду (Annual Dividend Yield). Наприклад, в короткострокових індексних облігаційних фондах дохідність нижче, ніж у довгострокових, оскільки інвестори приймають на себе менше ризиків. Проте, важливо зазначити, що усереднений показник дохідності за річний або трьохрічний період є неінформативним у контексті планування довгострокових інвестицій терміном у 10 років та більше.

5) Дослідження дивідендів по акціям ETF-фонду, якщо інвестор переважно сфокусований на отриманні прибутку від власності фінансових активів.

6) Дослідження зміни ринкової вартості акцій ETF-фондів (YTD Price Change).

7) Уточнення щодо дотримання принципів регіональної, галузевої та строкової диверсифікації інвестиційного портфеля.

8) Аналіз інвестиційного портфеля на предмет врахування мінімального показника кореляції між складовими обраних акцій ETF-фондів для інвестицій.

9) Дослідження базових показників інвестиційного аналізу за акціями ETF-фондів (наприклад, P/E та ін.).

10) Уточнення в контексті провайдерів ETF-фондів з метою уникнення дублювання за індексами, які знаходяться в основі формування інвестиційної стратегії кожного ETF-фонду.

11) Прозорість активів фонду та інвестиційних стратегій дозволяє інвесторам легко оцінювати потенційні доходи та ризики ETF.

Таким чином, серед можливих варіантів – інвестування в один добре диверсифікований індексний фонд, який охоплює більшість ключових ринкових секторів. Інший варіант полягає у виборі складніших стратегій, що базуються на глибокому аналізі кожного індексного фонду та системному порівнянні їх параметрів за вищезазначеними факторами.

Використані джерела:

1. Hill J.M., Kashner E., Nadig D. A comprehensive guide to ETFs (2nd edition). Module 1: ETF features and evolving landscape. 54 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rpc.cfainstitute.org/sites/default/files/docs/research-reports/hill_rf_brief_2025_etfs-evolving_module-1_2ed_online.pdf

2. ETF Impact Report 2025–2026 New Trails, New Horizons, Fit for the Future. 48 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ssga.com/library-content/assets/pdf/north-america/equities/2025/spdr-etf-impact-report-2025.pdf

3. ETF Industry Perspectives Q3 2025. A muni opportunity and the skinny on SMID-cap ETFs. 4 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://corporate.vanguard.com/content/dam/corp/articles/pdf/etf_industry_perspectives_q3_2025.pdf

4. ETF Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://etfdb.com/

«ЗЕЛЕНІ» ІНВЕСТИЦІЇ У БУДІВНИЦТВІ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

О.М. Ковальова, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
А.О. Кучеревський, *здобувач 1-го рівня вищої освіти*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Сучасні трансформаційні процеси світової економіки відбуваються в умовах посилення глобальних екологічних викликів, що зумовлює необхідність переходу до моделі сталого розвитку. Важливою складовою цієї моделі є активізація «зеленого» інвестування, спрямованого на фінансування проєктів, які забезпечують зменшення антропогенного навантаження на довкілля, підвищення енергоефективності та раціональне використання природних ресурсів. Будівельна галузь, як один із найресурсомісткіших секторів економіки, виступає ключовим об'єктом упровадження екологічно орієнтованих підходів. Залучення «зелених» інвестицій у будівництво дає змогу реалізовувати інноваційні технології, знижувати рівень енергоспоживання, скорочувати викиди парникових газів і формувати екологічно безпечне міське середовище.

У наукових джерел немає єдиної точки зору щодо сутності поняття «зелені інвестиції». Одні автори розглядають їх як конкретні форми екологічного фінансування, зокрема, інші – як інвестування у проєкти з відновлюваної енергетики. Таке розмаїття підходів потребує узагальнення й систематизації для глибшого розуміння економічної, соціальної та екологічної ролі «зелених» інвестицій у сучасній економіці.

Основні наукові підходи до трактування сутності «зелених» інвестицій узагальнено в табл. 1.

На сьогодні екодевелопмент у країнах Європи набув значного поширення: близько 60 % нових будівельних проєктів реалізуються із дотриманням принципів «зеленого» будівництва. Активний розвиток цього напряму спостерігається також у Дубаї та Китаї, де створюються цілі екоміста, спроєктовані відповідно до концепції сталого розвитку.

Упродовж останніх десятиліть за участю архітекторів, інженерів, будівельників, а також державних і громадських інституцій було сформовано міжнародні стандарти екодевелопменту та методи екологічної оцінки нерухомості, які стали важливим аналітичним інструментом упровадження принципів сталого розвитку в будівельну галузь.

На сьогодні віднесення об'єктів до категорії «зеленого» будівництва можливе лише на основі відповідності чинним міжнародним стандартам.

Системи сертифікації оцінюють будівлі за комплексом критеріїв, що охоплюють енергоефективність, раціональне використання ресурсів, комфортність і функціональність для користувачів.

У світі налічується 32 національні системи сертифікації у галузі зеленого будівництва, запроваджені у 24 країнах. Вони застосовуються як до нових, так і до вже існуючих будівель і можуть мати як обов'язковий, так і добровільний характер.

Серед найпоширеніших добровільних систем сертифікації варто відзначити BREEAM (Велика Британія), LEED (США), DGNB (Німеччина), HQE (Франція), CASBEE (Японія), GREEN STAR та NABERS (Австралія) (табл. 2) [7].

Таблиця 1 – Систематизація наукових підходів до визначення поняття «зелені інвестиції» (Джерело: створено авторами на основі [1-6]).

Автор/джерело поняття	Сутність поняття
Ю. В. Віхорт [1]	Форма міжнародної торгівлі викидами, що передбачає подальше вкладення отриманих від реалізації квот коштів на проекти та заходи зі скорочення викидів.
Т. В. Пімоненко [2]	Майнові й інтелектуальні цінності, екологічно безпечні активи, «зелені» фінансові інструменти та заходи зі формування екосвідомого корпоративного й ринкового середовища, спрямовані на ресурсозбереження та отримання явних і додаткових економічних, екологічних і соціальних ефектів.
Н. М. Андрєєва [3]	Види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються у господарський обіг, основною метою яких є запобігання, обмеження, усунення і відновлення наслідків забруднення природного середовища
В. С. Чала, Б. Ю. Демідов [4]	Термін, який визначається як розширення фінансових послуг і здійснення всіх видів фінансової діяльності з урахуванням позитивних переваг для навколишнього середовища, що включає фінансування проєктів і інвестицій, які підтримують сталий розвиток та екологічну безпеку.
О. В. Музиченко-Козловська [5]	Поняття «зелені інвестиції» розуміють як вкладення в «зелені» активи, зокрема, в компанії, що вирішують екологічні проблеми, підвищують енергоефективність, переробляють відходи чи контролюють забруднення.
Cambridge Dictionary [6]	Інвестиції в компанії, які отримують всю або більшу частину своїх доходів та прибутків від екологічно орієнтованої діяльності.

Таблиця 2 – Порівняння міжнародних систем сертифікації «зеленого» будівництва (Джерело: створено авторами на основі [7])

Система сертифікації	Країна походження	Рік заснування	Основні фокусні критерії
BREEAM	Велика Британія	1990	Енергія, вода, здоров'я та добробут, матеріали, відходи, менеджмент, забруднення, землекористування та екологія
LEED	США	2000	Енергоефективність та атмосферні викиди, використання води, сталі місця забудови, матеріали та ресурси, якість середовища всередині приміщень
DGNB	Німеччина	2007	Екологічна якість, економічна якість (життєвий цикл), соціокультурна та функціональна якість, технічна якість, якість процесів, якість ділянки
HQE	Франція	1990	Управління об'єктом, якість архітектурної інтеграції, збереження енергії та природних ресурсів, комфорт та здоров'я користувачів
CASBEE	Японія	2001	Оцінює якість будівлі (Q) та її вплив на навколишнє середовище (L). Екологічний перформанс (BEE = Q/L)

BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) – найстаріша і одна з найбільш поширених систем. LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) – домінує на ринку Північної Америки та є популярною в Азії. DGNB (German Sustainable Building Council) – акцентує увагу на оцінці життєвого циклу будівлі та її економічній ефективності. Ці системи охоплюють як нові будівлі, так і існуючі об'єкти (реновацію/експлуатацію).

За даними дослідження BloombergNEF, упродовж 2012-2021 років загальний обсяг «зелених» інвестицій у світі становив 11,7 трильйона доларів США. Динаміка цього періоду демонструє стабільне зростання: якщо у 2012 році сума таких інвестицій дорівнювала 254 мільярди доларів, то вже у 2021 році вона сягнула 2,5 трильйона доларів. Така тенденція свідчить про зростання глобальної свідомості інвесторів щодо необхідності збереження навколишнього середовища, підвищення енергоефективності та впровадження екологічно чистих технологій і матеріалів. Разом з тим, динаміка «зелених» інвестицій у різних країнах світу має свої особливості. Згідно з даними IISD, у 2012 році загальний обсяг «зелених» інвестицій у Китаї становив 39 мільярдів доларів, а до 2021 року зріс до 336 мільярдів. У Сполучених Штатах Америки за цей самий період показник підвищився з 44 до 242 мільярдів доларів, тоді як у країнах Європи зростання склало від 78 мільярдів у 2012 році до 147 мільярдів у 2020 році. Отримані дані підтверджують, що «зелене» інвестування поступово перетворюється на один із ключових напрямів світової фінансової політики та сталого розвитку економіки (рис. 1) [8].

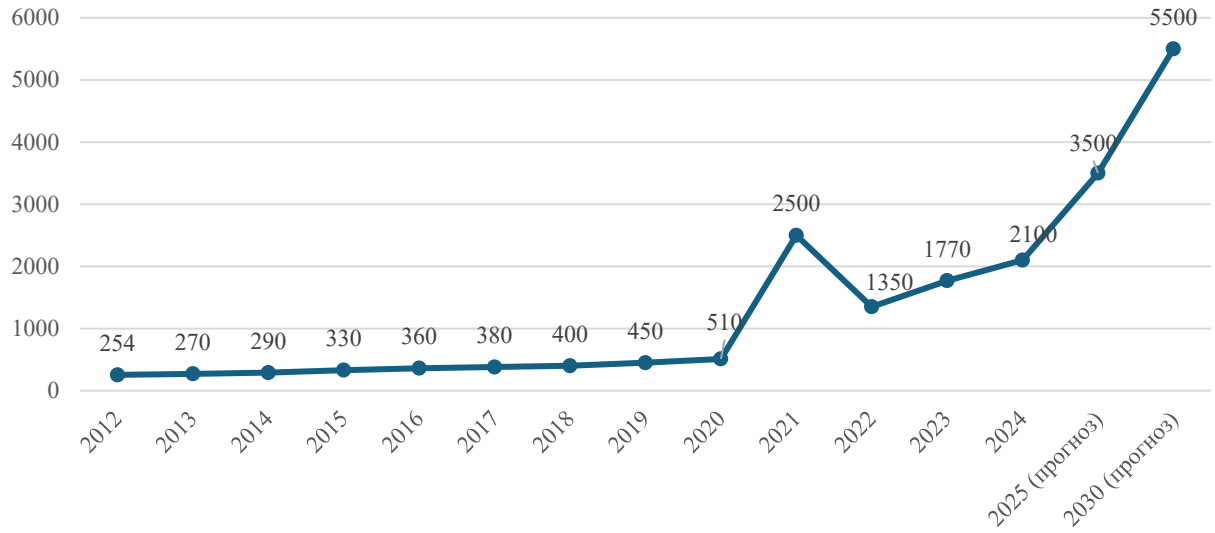

Рисунок 1 – Динаміка глобальних «зелених» інвестицій (2012-2024) та прогноз (Джерело: систематизовано авторами на основі [8])

Графік демонструє експоненціальне зростання «зелених» інвестицій, що свідчить про глобальний перехід до екологічно стійкої економіки. Найбільший стрибок інвестицій стався наприкінці періоду, що вказує на посилення заходів кліматичної політики та зростання популярності ESG-критеріїв серед інвесторів. Прогнозовані показники (2025, 2030 роки) підтверджують, що «зелене» інвестування є ключовим стратегічним напрямом для світової фінансової системи.

Практичним прикладом ефективного впровадження «зелених» інвестицій у будівництво може стати будівля One Angel Square котра розташована у Манчестері, яка

демонструє комплексний підхід до екологічного та енергоефективного проєктування, Вона має площу 328 000 кв. футів високоякісних офісних приміщень, спеціально спроєктованих для забезпечення імплементації максимально гнучких підходів до управління простором. Її конструкція, а також механічні та електричні системи дозволяють орендарям легко реорганізовувати приміщення та ділити простір, тож у міру зміни потреб, будівля залишається функціональною без значних витрат на переобладнання. Цій будівлі присвоєно найвищий рейтинг BREEAM «Outstanding», що встановлює новий національний орієнтир сталого проєктування в комерційному секторі [7]. Основні переваги цієї будівлі наведено на рис. 2.

Рисунок 2 – Переваги будівлі One Angel Square
(Джерело: систематизовано авторами на основі [7])

У контексті України ці принципи набувають особливої актуальності. Унаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, значна частина територій держави зазнала серйозних руйнувань і спустошення. Це актуалізує нагальну потребу країни, яка опинилася перед безпрецедентними викликами, у здійсненні масштабної економічної відбудови та «зеленої» реконструкції на основі належно профінансованих і скоординованих національних і міжнародних програм (рис. 3).

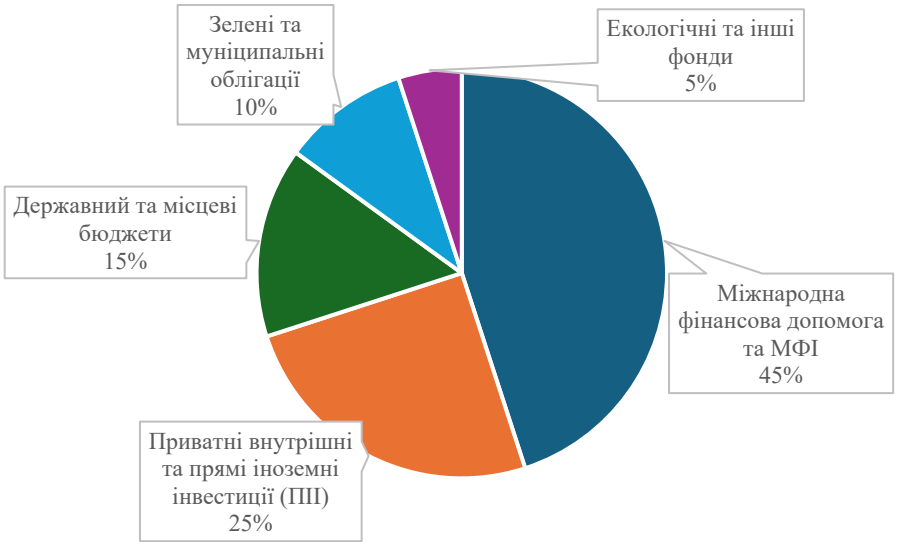

Рисунок 3 – Розподіл «зелених» інвестицій у будівництво в Україні за джерелами фінансування (потенціал)
(Джерело: систематизовано авторами на основі [8-9])

На етапі відбудови, Україна критично залежить від Міжнародної допомоги та МФІ, які є основними донорами для «зелених» проєктів. Залучення приватних інвестицій (вітчизняних та іноземних) є життєво необхідним для забезпечення масштабу та швидкості «зеленої» відбудови, особливо у комерційному та житловому секторах. Потенціал ринку «зелених» облігацій ще не реалізований в Україні, але він може стати важливим джерелом для довгострокового фінансування муніципальних «зелених» будівельних проєктів.

Впровадження принципів «зеленої економіки» у будівельному секторі України представляє собою комплексну стратегію, що поєднує економічну ефективність, екологічну безпеку та соціальну відповідальність. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що інтеграція енергоефективних технологій, раціонального використання ресурсів та адаптивних просторових рішень дозволяє підвищити стійкість будівельної інфраструктури та довгострокову конкурентоспроможність об'єктів. У контексті відновлення України після повномасштабного руйнування інфраструктури 2022 року застосування концепцій «зеленої економіки» та «зеленого» будівництва набуває стратегічного значення, оскільки забезпечує одночасне відновлення фізичної, економічної та соціальної структури суспільства.

Використані джерела:

1. Віхорт, Ю. В. Управління фінансово-інвестиційним забезпеченням екологічних інновацій як одним із чинників їх ефективної реалізації в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/53.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
2. Пімоненко, Т. В. Маркетинг і менеджмент зелених інвестицій : автореферат д–ра екон. наук, спец.: 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». – Суми : СумДУ, 2019. – 34 с.
3. Андрєєва, Н. М. Екологічно орієнтовані інвестиції: вибір рішень та управління : монографія. – Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2006. – 536 с.
4. Чала В. С., Демідов Б. Ю. Теоретичні аспекти зеленого фінансування для забезпечення сталого розвитку. *Економічний простір*. 2024. №193. С. 37-45. URL: https://doi.org/10.30838/EP.193.37-45 (дата звернення: 15.11.2025).
5. Музиченко-Козловська О. В. Стратегія розвитку екологічного інвестування в Україні. *Менеджмент та підприємництво в Україні*. 2023. № 1 (9). С. 207–220. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/sep/31277/menedzhment-207-220.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
6. Cambridge University Press. URL: https://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/source (дата звернення: 15.11.2025).
7. Angel Square. 3D Reid. ArchDaily. 2013. Manchester, United Kingdom. URL: https://www.bing.com/ck/a?!&&p=bb5127bf1c74b33a931c9d7069d568d3f4e63225dbc67b642dfb0edf037eda0dJmltdHM9MTc2MDQ4NjQwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=0424768a-6ead-6e7a-1588-629b6fc66f00&psq=One++Angel++Square&u=a1aHR0cHM6Ly93d3cuYXJjaGRhaWx5LmNvbS8zMzc0MzAvMS1hbmdlbC1zcXVhcmUtM2QtcmVpZA (дата звернення: 15.11.2025)
8. Панухник О., Янчинський В., Курах О. «Зелена» відбудова України: спроможність вітчизняного бізнесу щодо відновлення та подальшого інклюзивного розвитку територій. «*Галицький економічний вісник*». 2024. № 2 (87). С. 45-56. URL: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02 (дата звернення: 15.11.2025).
9. Ордуханов Т. Г. Вплив зелених інвестицій на розвиток будівельних підприємств України в умовах війни. «*Сталий розвиток економіки*». 2024. № 4 (51). С. 361-367. URL: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-51 (дата звернення: 15.11.2025).

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ У СТРАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

М.С.Пахомов, *здобувач 3-го рівня вищої освіти*
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків
Науковий керівник: Н.Ю. Єршова*, д.е.н., проф., професорка кафедри обліку та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м.Харків*

Функціонування страхових компаній відбувається в умовах підвищеної невизначеності та значної залежності від зовнішніх економічних факторів, що зумовлює необхідність формування ефективної системи управління фінансовими ризиками. У страхуванні фінансові ризики пов'язані з можливими втратами доходів, недостатністю страхових резервів, коливаннями інвестиційної дохідності, змінами валютних курсів, процентних ставок та непередбачуваністю страхових виплат [1-3]. У таких умовах особливого значення набуває організаційно-економічне забезпечення управління фінансовими ризиками, яке формує комплекс інституційних, управлінських та економічних механізмів їх ідентифікації, оцінки, контролю та мінімізації.

Організаційно-економічне забезпечення управління фінансовими ризиками страхової компанії можна визначити як сукупність організаційних структур, методів, інструментів та економічних важелів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності страховика шляхом ефективного управління ризиками, що виникають у процесі страхової діяльності. Така система має інтегрувати процеси внутрішнього контролю, ризик-менеджменту, фінансового планування та аналітичного забезпечення управління.

Ключовим елементом організаційної складової є формування відповідної структури управління ризиками в страховій компанії [4-5]. До неї належать підрозділи ризик-менеджменту, внутрішнього аудиту, фінансового контролю та актуарного аналізу. Їх діяльність спрямована на моніторинг ризикових операцій, оцінку платоспроможності страховика та формування рекомендацій щодо підвищення ефективності фінансової політики. Важливу роль у цьому процесі відіграє система внутрішнього контролю, яка забезпечує достовірність фінансової інформації, дотримання нормативних вимог та своєчасне виявлення відхилень у діяльності страхової компанії.

Збалансована система показників як ефективний інструмент управління фінансовими ризиками страхової компанії [4], дозволяє комплексно оцінювати фінансовий стан страховика, своєчасно виявляти потенційні ризики та забезпечувати узгодженість стратегічних і оперативних управлінських рішень. Її використання сприяє інтеграції фінансових і нефінансових показників діяльності компанії, що дає можливість оцінювати не лише поточні результати діяльності, а й фактори, які впливають на формування ризиків у майбутньому. Це дозволяє своєчасно виявляти відхилення у фінансових процесах та розробляти управлінські заходи щодо мінімізації ризиків. Крім того, використання збалансованої системи показників сприяє підвищенню прозорості управління фінансовими ризиками, оскільки забезпечує формування структурованої інформаційної бази для аналізу діяльності страхової компанії. Важливою перевагою застосування збалансованої системи показників є також підвищення якості стратегічного управління страховою компанією. Завдяки встановленню цільових значень показників та систематичному контролю їх досягнення формується ефективний

механізм управління ризиками, що дозволяє узгоджувати фінансові цілі компанії з її довгостроковою стратегією розвитку.

Фінансові інструменти – формування страхових резервів; оптимізація структури капіталу; управління ліквідністю; диверсифікація активів – спрямовані на підтримання платоспроможності страховика та здатності виконувати зобов'язання перед страхувальниками.

Інвестиційні інструменти – диверсифікація інвестиційного портфеля; хеджування; управління процентним та валютним ризиками – забезпечують зниження ризиків, пов'язаних з інвестиційною діяльністю страхової компанії.

Аналітичні інструменти – фінансовий аналіз; сценарний аналіз; стрес-тестування; економіко-математичне моделювання – дозволяють оцінювати рівень ризику, прогнозувати можливі фінансові втрати та розробляти стратегії їх мінімізації. Важливим інструментом управління ризиками є стрес-тестування, яке полягає у перевірці стійкості фінансової системи страхової компанії до екстремальних або кризових ситуацій. За допомогою такого підходу оцінюється здатність страховика виконувати свої зобов'язання за умов значного зростання страхових виплат, різкого зниження доходності інвестицій чи інших негативних факторів. Не менш важливим є використання економіко-математичного моделювання, яке дозволяє формалізувати взаємозв'язки між основними фінансовими показниками діяльності страхової компанії та рівнем ризику. Побудова відповідних моделей сприяє прогнозуванню можливих фінансових втрат, оцінюванню ефективності різних стратегій управління ризиками та вибору оптимальних управлінських рішень.

Інформаційні інструменти – BI-системи; системи управління ризиками; аналітичні платформи обробки даних – забезпечують оперативний моніторинг ризиків, автоматизацію аналізу та підвищення якості управлінських рішень.

Систематизація інструментів управління фінансовими ризиками дозволяє сформувати комплексну модель ризик-менеджменту страхової компанії, яка поєднує організаційні механізми контролю, фінансові інструменти забезпечення платоспроможності та сучасні аналітичні технології оцінювання ризиків. Використання такого підходу сприяє підвищенню ефективності управління страховими операціями, зменшенню фінансових втрат та забезпеченню довгострокової фінансової стабільності страховика.

Економічна складова організаційно-економічного забезпечення передбачає використання комплексу фінансових інструментів та методів управління ризиками. До таких інструментів належать формування страхових резервів, диверсифікація страхового портфеля, перестрахування, управління інвестиційними активами та оптимізація структури капіталу. Застосування зазначених механізмів дозволяє страховим компаніям зменшувати рівень фінансової нестабільності та підвищувати ефективність управління ресурсами.

Особливого значення в системі управління фінансовими ризиками набуває економічна оцінка ризиків, яка здійснюється на основі використання фінансово-аналітичних та економіко-математичних методів. Зокрема, для оцінювання ризиків застосовуються методи аналізу варіації страхових виплат, моделі прогнозування збитковості страхового портфеля, а також показники достатності капіталу та платоспроможності страховика. Такий підхід дозволяє кількісно визначити рівень ризику та сформувати оптимальну стратегію його мінімізації.

Важливим елементом організаційно-економічного забезпечення є інформаційно-аналітична підтримка процесу управління ризиками. Використання сучасних інформаційних систем, аналітичних платформ та технологій обробки великих даних дозволяє підвищити якість аналізу ризиків, оперативність управлінських рішень та ефективність контролю за

фінансовими потоками страхової компанії. Інтеграція цифрових технологій у систему ризик-менеджменту сприяє формуванню більш гнучкої та адаптивної моделі управління фінансовими ризиками.

Крім того, важливим фактором підвищення ефективності управління фінансовими ризиками є дотримання міжнародних стандартів регулювання страхової діяльності, які передбачають підвищені вимоги до прозорості фінансової звітності, формування страхових резервів та достатності капіталу. Впровадження таких стандартів сприяє підвищенню стабільності страхового сектору та зміцненню довіри з боку страхувальників і інвесторів.

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення управління фінансовими ризиками в страховій діяльності є комплексною системою, яка об'єднує організаційні структури, економічні механізми та інформаційно-аналітичні інструменти управління. Ефективне функціонування цієї системи забезпечує фінансову стійкість страхової компанії, підвищує її здатність протидіяти ризикам та створює передумови для довгострокового розвитку страхової діяльності в умовах нестабільного економічного середовища.

Використані джерела:

1. Єршова Н. Ю. Напрями удосконалення підходів та методів аналізу діяльності в системі управлінських рішень суб'єктів господарювання. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/58206/1/Yershova_Napriamy_2020.pdf

2. Iershova N.Y., Portna O.V., Davydov D., Krivokapic R., Delibasic M. Financial Stability of Small and Medium-Sized Businesses in a Crisis Economy. The Determinants of Management. *Montenegrin Journal of Economics*, 2024, no. 20(2), pp. 155-16. DOI: https://doi.org/10.14254/1800-5845/2024.20-2.13 URL: https://mnje.com/sites/mnje.com/files/v20n2/155-168%20%20Portna%20et%20al.pdf

3. Bondar, M., Portna O., Iershova N. Strategic responses in corporate tax planning using opportunity areas. *Acta Innovation*, 2021. No. 40. pp. 31–43 https://doi.org/10.32933/ActaInnovations.40.3

4. Єршова Н. Ю. Збалансована система показників як ефективний інструмент стратегічного управлінського обліку. *Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку*. 2019. С. 543–546. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/41821/1/Yershova_Zbalansovana_systema_2019.pdf

5. Пахомов М., Єршова Н. Оцінка ризиків страховика як складова комплексної системи забезпечення платоспроможності страхових компаній. Проблематика і перспективи сталого розвитку України в аспекті синергії інтеграції економіки, бізнесу та HR-інжинірингу : матеріали 3-ї Всеукр. наук. конф. студентів та молоді, м. Хмельницький, 15 травня 2025 р. – Хмельницький : ХНУ, 2025. – С. 428-430. URL: https://bine.khmnu.edu.ua/naukovi-konferenczyi-2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

О.В. Побережець, *д.е.н., проф., професорка кафедри обліку і фінансів*
В.Є. Слабнюк*, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса

Сучасний етап розвитку економіки характеризується високим рівнем невизначеності, динамічністю нормативно-правового регулювання, цифровізацією фінансово-господарських процесів та посиленням вимог до прозорості фінансової інформації. У таких умовах особливого значення набуває облікова політика підприємства як ключовий елемент системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що забезпечує правомірність, достовірність і порівнянність облікової інформації.

Зауважимо, що облікова політика підприємства формується на основі чинного законодавства та нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку, фінансової звітності й оподаткування. Правові засади її формування визначаються положеннями національних стандартів бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності, податкового законодавства, а також внутрішніми регламентами підприємства. Водночас трансформація економічного середовища зумовлює необхідність постійного перегляду та адаптації облікової політики до змін регуляторного поля.

В умовах трансформації економічного середовища зростає роль професійного судження бухгалтера при виборі методів оцінки, визнання та відображення об’єктів обліку. Проте реалізація такого судження має здійснюватися виключно в межах правового поля, що визначає допустимі альтернативи облікових рішень. Особливої уваги потребують питання узгодженості облікової політики з податковим законодавством, оскільки розбіжності між обліковими та податковими підходами можуть призводити до виникнення податкових ризиків.

Правовий аспект облікової політики проявляється насамперед у закріпленні обраних методів обліку у внутрішніх розпорядчих документах підприємства, зокрема наказі про облікову політику. Такий документ виконує не лише організаційну, а й правозахисну функцію, оскільки слугує доказовою базою у разі податкових перевірок, аудиторських процедур або судових спорів. Відповідність облікової політики нормам чинного законодавства мінімізує ризики застосування фінансових санкцій та забезпечує правову безпеку суб’єкта господарювання.

Суттєвий вплив на формування облікової політики справляє цифровізація облікових процесів. Використання інформаційних систем бухгалтерського обліку, електронного документообігу та хмарних технологій потребує правового врегулювання питань захисту даних, збереження інформації та відповідності електронних документів вимогам законодавства. У даному контексті облікова політика має враховувати не лише методичні, а й правові аспекти цифрової трансформації.

Згідно із нормативними вимогами формування облікової політики належить до компетенції власника або уповноваженого органу, який здійснює керівництво підприємством відповідно до засновницьких документів. Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення відображення фактів здійснення господарських

операцій у первинних документах, оброблення та збереження первинної, аналітичної і синтетичної інформації, несе власник або посадова особа, яка здійснює керівництво підприємством [1].

Підкреслимо, що «правильно визначена облікова політика покликана слугувати інструментом для управління витратами, нарахованими податками, обліковими процедурами з метою формування якісної та повноцінної обліково-аналітичної інформації для внутрішніх і зацікавлених зовнішніх користувачів» [2].

Результативність управління витратами виробництва, фінансовою діяльністю суб'єкта господарювання та формуванням стратегії розвитку значною мірою визначається рівнем організації процесу формування облікової політики підприємства. Бухгалтерський облік на підприємстві здійснюється відповідно до вимог чинних нормативно-правових і законодавчих актів, що розробляються та затверджуються уповноваженими державними органами.

Дотримання єдиних правил організації облікової політики, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності забезпечує застосування загальних принципів і форм обліку, а також сприяє порівнянності обліково-аналітичної інформації.

Процес формування правового поля щодо регулювання облікової політики має внутрішні та зовнішні джерела, які трансформуються під впливом змін та потреб суб'єкта господарювання.

Важливо зауважити, що «відсутність чітко затвердженої облікової політики робить неможливим правильне ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Найчастіше облікова політика затверджується наказом керівника, до якого додається Положення про облікову політику. У ньому фіксують усі обрані методи, принципи та процедури, які допускають альтернативні варіанти згідно з нормативними актами. Не потрібно дублювати в політиці положення законодавства дослівно – варто зазначати лише ті питання, де є вибір між кількома варіантами. Те саме стосується змін: оновлювати документ варто лише тоді, коли підприємство дійсно змінює обраний підхід» [3].

Зазначимо, що облікова політика підприємства в умовах трансформації економічного середовища виступає комплексним інструментом, що поєднує методологічні, організаційні та правові складові. Її формування на засадах чинного законодавства, з урахуванням сучасних економічних викликів, сприяє підвищенню якості фінансової інформації, зміцненню довіри користувачів фінансової звітності та забезпеченню стабільного розвитку суб'єктів фінансово-господарської діяльності.

Підкреслимо, що «визначення критеріїв до обрання та змінювання облікових політик разом з обліковим підходом та розкриттям інформації про зміни в облікових політиках, зміни в облікових оцінках та виправлення помилок [4].

Крім того, «синхронність категорійних понять в процесі організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності забезпечуватиме системний вплив на якість обліково-економічної інформації. Усестороння оптимізація процесу організації облікової політики підприємства сприятиме своєчасному формуванню якісної обліково-аналітичної інформаційної бази для задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів» [2].

«Однією з цілей ЄС була гармонізація систем бухгалтерського обліку країн-членів ЄС. Це було досягнуто шляхом гармонізації методів бухгалтерського обліку в різних країнах. Для досягнення цієї мети було опубліковано низку нормативних документів, відомих як Директиви або Закони ЄЕС, для стандартизації вимог до розкриття інформації та бухгалтерського обліку. Ці документи встановлюють основні правила бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які держави-члени включають у своє національне законодавство» [5].

Таким чином, належно сформована й документально закріплена облікова політика сприяє підвищенню достовірності та порівнянності фінансової інформації, мінімізації податкових і правових ризиків, а також забезпечує захист інтересів суб'єкта господарювання під час контролюючих, аудиторських і судових процедур. Водночас зростання ролі професійного судження бухгалтера та активна цифровізація облікових процесів потребують чіткого правового врегулювання вибору облікових методів і процедур.

Крім того, у сучасних умовах облікова політика виступає комплексним управлінським інструментом, що поєднує методологічні, організаційні та правові складові. Її адаптація до змін економічного середовища, з урахуванням вимог національного та міжнародного законодавства щодо обрання та змінювання облікових політик, є важливою передумовою забезпечення фінансової стабільності, прозорості звітності та сталого розвитку підприємств.

Використані джерела:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14

2. Оляднічук Н. Організація облікової політики у підприємстві. Сталий розвиток економіки. 2024. (1(48), 244-248. URL: https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-34

3. Облікова політика підприємства у 2025 році: зміни, вимоги та поради URL: https://www.mogol-alfa.com.ua/ua/buhgalterski-novini/oblikova-politika-pidpriyemstva/

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-08_ukr_2016.pdf

5. Божко С., Артюх О. Методичні аспекти формування облікової політики України та Європи: порівняльний аспект. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 2, No. 4, 2023, pp. 27-37. Doi: 10.46299/j.isjmef.20230204.04

ВИХІД НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ: АУДИТ ЗДАТНОСТІ ДО ЕКСПОРТУ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ФОПІВ У НОВОМУ РОЦІ

О.О. Разборська, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
В.М. Анцут*, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Поточний економічний контекст України демонструє ознаки стійкості та поступового відновлення, що відкриває стратегічне вікно можливостей для експортно-орієнтованого бізнесу. За даними Держстату, у ІІІ кварталі 2025 року реальний ВВП зріс на 2,1% порівняно з аналогічним періодом 2024 року та на 0,8% порівняно з попереднім кварталом. Водночас торговельний баланс залишається ключовим викликом: за січень-вересень 2025 року обсяги експорту товарів склали 29 572 085,0 тис. дол. США, тоді як імпорт сягнув 60 190 964,5 тис. дол. США [6]. Цей дисбаланс підкреслює критичну важливість посилення експортного потенціалу країни саме на рівні малого та середнього бізнесу.

Мета дослідження міжнародного ринку перед виходом на нього у 2025 році полягає у мінімізації фінансових ризиків та підготовці бізнес-моделі до вимог конкретної країни. Оскільки ринок ЄС не є монолітним, а складається з 27 окремих ринків із різними правилами, дослідження допомагає уникнути стратегічної помилки – спроби «продавати всім і одразу» за умови збору, аналізу та оцінки надійної достовірної інформації. Відповідно, для українського бізнесу європейський ринок є не просто додатковим каналом збуту, а стратегічним напрямом для розвитку та зміцнення стійкості. В умовах нестабільності внутрішнього ринку диверсифікація стає ключовим фактором, що дозволяє не лише вижити, але й масштабуватися. Вихід на ринок ЄС, що налічує понад 450 мільйонів платоспроможних споживачів, відкриває доступ до стабільної економічної екосистеми з прогнозованими правилами гри.

Вихід на ринок ЄС надає українським ФОПам низку вагомих переваг. Європейські споживачі готові платити за якість та унікальність. Це дозволяє українським підприємцям закладати вищу маржинальність, яка часто у 2–3 рази перевищує показники на внутрішньому ринку. Тому лише прогнозована податкова система та чіткі, стабільні правила ведення бізнесу можуть мінімізувати юридичні ризики та дозволяють будувати довгострокові стратегії розвитку. Наразі існує стійкий попит на українські товари та послуги у низці ніш. Найбільший потенціал мають: харчова промисловість (особливо органічна продукція); меблі; Fashion-індустрія та аксесуари; ІТ-послуги та аутсорсинг бізнес-процесів [2]. Отримання доходу в євро та доларах забезпечує фінансову стабільність, захищає від курсових коливань та спрощує фінансове планування. Численні державні та міжнародні програми надають українським підприємцям фінансову підтримку, що значно знижує бар'єри для виходу на міжнародні ринки. Перш ніж скористатися цими перевагами, критично важливо провести об'єктивну внутрішню оцінку готовності власного бізнесу до експортної діяльності.

Внутрішня оцінка готовності бізнесу до експорту – це комплексний процес самодіагностики, що допомагає підприємству зрозуміти свої сильні та слабкі сторони для виходу на міжнародні ринки, охоплюючи продукт/послугу (відповідність стандартам, конкурентоспроможність), фінанси (наявність ресурсів, експортна ціна), операції (логістика, виробництво, управління якістю), маркетинг (дослідження ринку, брендинг, просування),

(компетенції, мови) та правові аспекти (документація, митне оформлення). Використовуються тести, контрольні списки та аналіз бізнес-процесів для визначення готовності до зростання та мінімізації ризиків [7].

Визначити готовність бізнесу до експорту, його сильні та слабкі сторони, зони ризику, можливо за участі фахівців експорного консалтингу при проведенні аудиту здатності до експорту. Головними результатами виконання завдань аудиту на цьому етапі є: дається відповідь: який товар експортувати?; визначаються власні ресурсні можливості підприємства; виявляються слабкі сторони підприємства та зони ризику; визначаються сильні (унікальні, конкурентоспроможні) сторони бізнесу; виокремлюються проблеми, що вимагають вирішення ще до початку експорту (наприклад, наявність певних сертифікатів якості, дефіцит маркетингового бюджету, недостатня кількість кваліфікованого персоналу) [7].

Отож, вихід на міжнародний ринок – це не просто розширення географії продажів, а комплексний бізнес-проєкт, що вимагає значних ресурсів, часу та експертизи. Самодіагностика є критично важливим першим кроком, який дозволяє уникнути необгрунтованих витрат та розчарувань. Чесна оцінка власних можливостей допоможе визначити слабкі місця та розробити реалістичний план дій.

Державні гранти є реальним та доступним інструментом для фінансування виходу на міжнародні ринки. Програма «Власна Справа», що є частиною урядового проєкту «єРобота», у 2025 році була оновлена, щоб підтримати ще більше підприємців у започаткуванні або розвитку бізнесу, зокрема й експортно-орієнтованого [5]. Серед переліку основних умов мікрогрантів слід виділити наступні: підприємці можуть отримати мікрогрант у розмірі від 50 до 250 тис. грн; обов'язковою умовою для отримання гранту на суму понад 75 тис. грн є створення 1-2 нових робочих місць; для молоді віком до 25 років діють спрощені умови, зокрема можливість отримати до 150 тис. грн без обов'язкового створення робочих місць, але із зобов'язанням реєстрації як ФОП [5]. Передбачено також спеціальні умови для ветеранів та їхніх родин. Так учасники бойових дій та члени їхніх сімей можуть отримати гранти на суму від 250 тис. грн до 1 млн грн за умови створення від 1 до 4 робочих місць. При отриманні гранту від 500 тис. грн до 1 млн грн діє умова співфінансування 70/30 (70% – держава, 30% – власні кошти підприємця), а ветеран має бути зареєстрований як ФОП не менше ніж 12 місяців. Термін реалізації проєкту може бути збільшений до 7 років, протягом яких грант має бути повернутий у вигляді сплачених податків. За цих умов ветерани, які успішно реалізували проєкт, мають можливість подати заявку на повторний грант [5].

Зазначимо суттєве оновлення умов підтримки малого та середнього бізнесу протягом 2025 року [5]. Зокрема, розширено перелік отримувачів, серед яких гранти стали доступними виробникам тихих вин та медових напоїв. До Ощадбанку, як банку-партнера, долучився ПриватБанк, що розширює вибір банківських послуг для підприємців. Грантові кошти можна спрямувати на ключові для експорту потреби, серед яких: придбання або лізинг обладнання; закупівля сировини та матеріалів; оренда приміщення. З точки зору експортної стратегії, ці кошти є ідеальним інструментом для фінансування необоротних витрат, таких як сертифікація продукції (CE, HACCP) або розробка професійного локалізованого веб-сайту – кроків, на які часто не вистачає обігових коштів. Заявка разом із бізнес-планом подається в електронному вигляді через портал Дія, що забезпечує можливості швидкого подання та прийняття рішень.

Отож, можемо стверджувати, що саме системний підхід є запорукою успіху в міжнародній експансії, оскільки хаотичні спроби продавати «всюди й одразу» зазвичай

призводять до втрат ресурсів. Натомість, пропонуємо розглядати вихід на зовнішній ринок як проєкт «мінімально життєздатного експорту» (Minimum Viable Export).

У 2025 році вихід на міжнародні ринки для українських ФОПів є не просто амбітною метою, а цілком реалістичним завданням. Поєднання сприятливих ринкових умов в ЄС, попиту на українську продукцію та доступної державної підтримки, зокрема через програму «Власна Справа», створює унікальне вікно можливостей для зростання та масштабування бізнесу. Успіх у цьому процесі базується на трьох ключових факторах: проведення глибокого аналізу ринку, об'єктивна оцінка власної готовності та детальний фінансовий розрахунок, що є фундаментом, без якого неможливо побудувати стійкий експортний бізнес. Концентрація зусиль на одній країні та одному каналі продажів на початковому етапі дозволяє ефективно використовувати обмежені ресурси, тестувати гіпотези та здобувати безцінний практичний досвід. Успіх на європейському ринку неможливий без інвестицій в адаптацію продукту під місцеві стандарти, локалізований маркетинг та бездоганний клієнтський сервіс.

Співпраця з фахівцями експортного консалтингу забезпечує умови проведення аудиту здатності до експорту, що створює додаткові можливості незалежної оцінки готовності малого та середнього бізнесу до експорту, його сильних та слабких сторін, зон ризику, зокрема оцінка матеріальних ресурсів, необхідних для виробництва: доступ до кредитів, наявність власних джерел фінансування експортної діяльності або інвестицій, маркетинговий бюджет. Головною перевагою для бізнесу стає можливість отримання, збору, аналізу та оцінки надійної достовірної інформації, що є однією із умов співпраці зарубіжних партнерів.

Відповідно, вихід на міжнародні ринки суб’єктами бізнесу ФОП слід розглядати не як ризик, а як стратегічну інвестицію у стійкість бізнесу. У 2025 році наявні інструменти та підтримка дозволяють перетворити цю інвестицію на реальний капітал, що працюватиме як на інтереси власника бізнесу, так і в цілому на економіку України.

Використані джерела:

1. Дія. Бізнес. URL: https://business.diia.gov.ua/export
2. Як українським підприємцям у 2025 році вийти на європейський ринок: покроковий гайд. URL: https://finhub.org.ua/yak-ukrayinskym-pidpryyemczyam-u-2025-roczi-vyjty-na-yevropejskyj-rynok-pokrokovyj-gajd-2/
3. Експорт без хаосу: як українському бізнесу масштабуватися на міжнародні ринки у 2025 році. URL: https://mind.ua/openmind/20296691-eksport-bez-haosu-yak-ukrayinskomu-biznesu-masshtabuvatisya-na-mizhnarodni-rinki-u-2025-roci
4. ФОП на ЄП планує здійснювати ЗЕД, про що потрібно повідомити податкову? URL: https://taxer.ua/uk/kb/fop-na-yep-planuye-zdijsnyuvati-zed-pro-sho-potribno-povidomiti-podatkovu
5. Власна справа: більше українців зможуть отримати гранти на старт або розвиток бізнесу у 2025 році. URL: https://me.gov.ua/News/Detail/ca2eb10c-4f90-4215-a210-1b23aa410bfc?lang=uk-UA&title=VlasnaSprava&utm_source=chatgpt.com
6. Державна служба статистики. URL: https://stat.gov.ua/
7. Аудит здатності до експорту. URL: https://www.expert.kiev.ua/strategy/branches-progress/

METHODOLOGICAL APPROACHES TO BUILDING AN ADAPTIVE COMPANY PERSONNEL MANAGEMENT MODEL

Ren Wei, *Postgraduate Student,*
National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv
Scientific advisor: N. Yu. Iershova, *Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Accounting and Finance, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv*

A modern company operates in a turbulent environment, where the speed of change exceeds the inertia of organizational procedures, and information risks impose additional restrictions on manageability, security policy and reputational profile. Adaptability is an integral characteristic of the model, which enables the model to continuously self-adjust and quickly respond to changes in the internal and external environment, ensuring prompt adjustment of HR processes and strategic resource planning. In this model, personnel are understood by us as an active subject of organizational changes, a carrier of dynamic abilities and a source of reproduction of organizational potential [1-5]. Let us consider the principles that we have incorporated into the adaptive model and are enclosed in two blocks.

Block 1. Principles that provide the properties of the HR model.

The principle of flexibility, which ensures prompt response to changes in the external and internal environment through adaptation of policies, processes and resources in accordance with new market conditions, technological trends and information risks [1, 3].

The principle of strategic coherence, according to which HR management is integrated into the overall strategy of the organization, ensuring that HR decisions are consistent with corporate goals, business model and risk appetite.

The principle of integration in the HR management model means that all HR processes, functions and tools should be interconnected and work as a single system, and not as separate isolated elements. This ensures consistency of decisions, reduces data duplication and errors, increases transparency and control, including regarding information security

Block 2. Principles that provide instrumental mechanisms

The principle of analytics when justifying management decisions. HR decisions should be based on processed data and analytical conclusions obtained using digital platforms, big data, AI and Predictive Analytics, which allows you to move from reactive to proactive management.

The principle of integration of digital technologies, which allows the use of HR analytics, dashboards and digital work formats in making management decisions and increases the accuracy of planning and the effectiveness of implementing development and motivation programs in implementing an adaptive model of personnel management. The normative support is ISO/IEC 27001, NIST SP 800-53.

In the author's concept, sustainability is considered as the result of the interaction of flexibility and strategic coherence, which is quantitatively reflected in the growth of the organizational potential index. At the same time, organizational potential is formed through the development of personnel competencies, systematic support of talents and the effective use of human capital as a key resource for achieving strategic goals. In this aspect, the formation of individual development trajectories and the use of motivational mechanisms based on ESCO are also relevant. Conceptual definitions:

Adaptability - the ability of the HR system to change parameters (processes, policies, motivation structures) in response to changes in the environment while maintaining target levels of efficiency, sustainability and compliance.

HR cybernetics - a closed loop of sensing, interpretation, decision-making and execution, where signals come from operational data, the labor market, security indicators and cultural markers.

Personnel information risk - the probability and consequences of undesirable events (data loss, internal threats, social engineering), caused by human factors and organizational practices.

Fig. 1 presents a conceptual model of company personnel management.

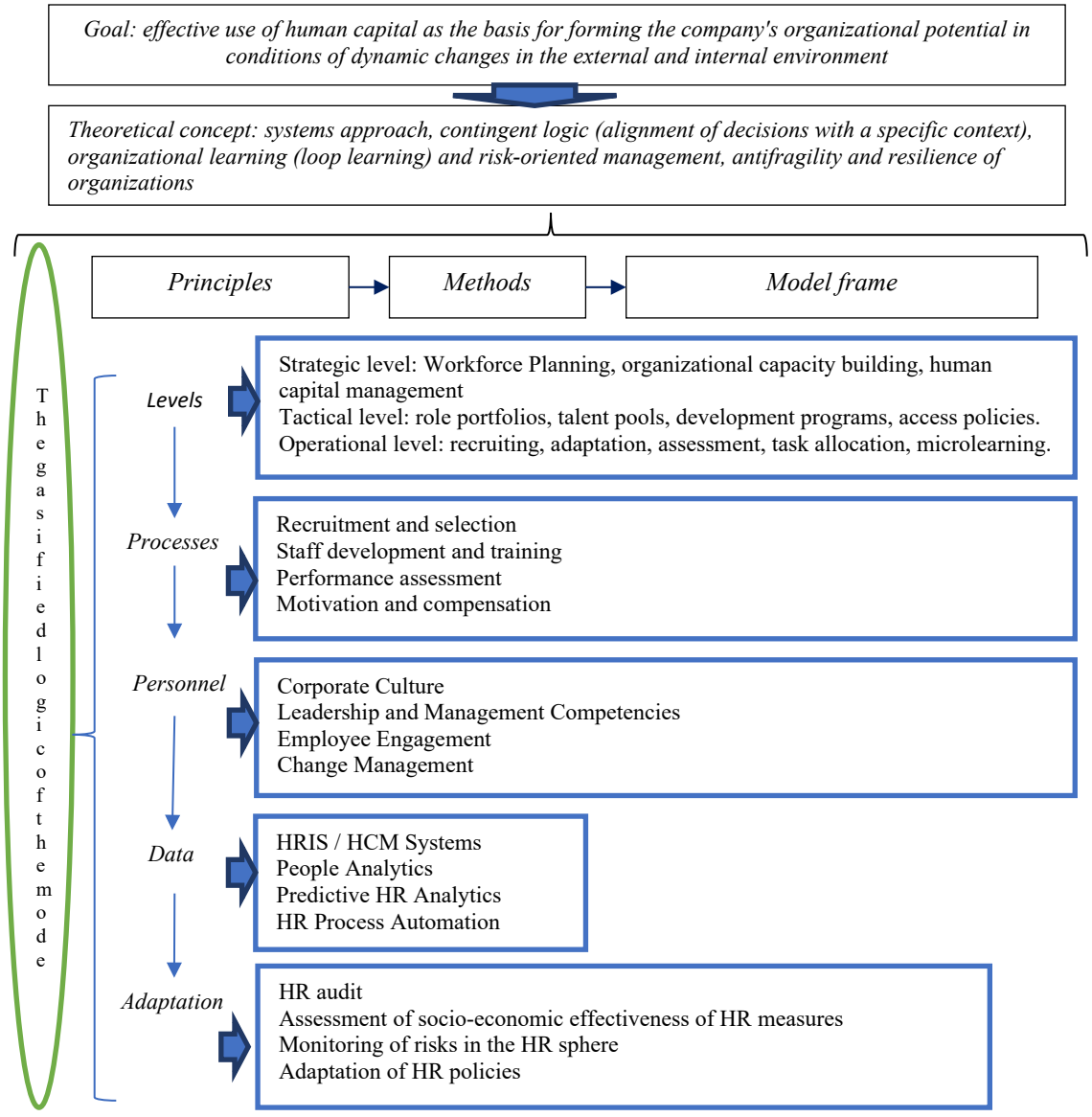

Fig.1 – The concept of company personnel management

Levels: the company's strategic goals form the basis of the HR strategy. At the same time, the HR strategy and personnel policies are a channel for implementing goals through human capital management. The principle of flexibility ensures the adaptation of the HR strategy to changes in the

external and internal environment. Consistency with the development strategy ensures that personnel decisions meet the company's long-term goals.

Processes: 1) recruitment and selection of personnel, 2) development and training of personnel, 3) performance assessment, 4) motivation and reward through training and development (L&D), knowledge management, advanced training / retraining, KPI, material and non-material motivation. Methods within each of the processes allow reducing staff turnover and increasing productivity.

The proposed scheme (Fig. 1) illustrates the logic of integrating Digital HR into an adaptive HR model, where the combination of analytics, digital technologies and system properties provides:

1) Operational HR analytics and adaptive planning: data collection and processing, turnover forecasting, resource planning, operational adjustment of HR processes.

2) AI-support of management decisions: automation of routine processes, intelligent analysis of HR data, preparation of recommendations for strategic HR planning.

3) Predictive Analytics: forecasting of personnel risks, competence needs, support for long-term planning.

4) Monitoring of personnel turnover and efficiency: performance assessment, retention of key specialists, adaptation of development and motivation programs.

Reference:

1. Линник О.І., Єршова Н.Ю. Проблеми функціонування та розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу сфери послуг в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління: електрон. наук. фахове вид. 2021. Вип. No2 (29). С. 74-80. DOI: https://doi.org/10.32782/easterneurope.29-1114.

2. Portna O.V., Iershova N.Y., Tereshchenko D.A., Chaika .Yu., Dubynskyi G.Analytical provision for managing innovation activities within the company considering the interests of stakeholders. *Acta Innovations*. 2020. Vol. 34, pp. 25–39. https://doi.org/10.32933/ActaInnovations.34.319

3. Iershova N., Tkachenko M. Theoretical and methodological framework of accounting and analytical support for sustainable development strategy. Development of the innovative environmental and economic system in Ukraine : monograph / Ed. T. Ponomarenko. Prague : OKTAN PRINT s.r.o., 2019. P. 282-302.

4. Єршова Н. Ю. Методологія управління підприємством та її вплив на облікову парадигму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. No3. 853-858. Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/3-2015/174.pdf

5. Єршова Н.Ю. Детермінанта професійної компетентності фахівця з управлінського обліку. Економіка, фінанси, бухгалтерський облік: сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Полтава, 1 лютого 2017 р.) – Полтава: ЦФЕНД, 2017. С.98-100. https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/87898d0d-e41a-4e60-8930-972ac46279c3/content

РОЛЬ ВАРТІСНОГО ВИМІРЮВАННЯ У ФОРМУВАННІ ДОСТОВІРНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ю.С.Синиця, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту*
А.О. Коваленко, *здобувачка 1-го рівня вищої освіти,*
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

В умовах розвитку ринкових відносин, ускладнення господарських процесів та зростання інформаційних потреб користувачів фінансової звітності особливої актуальності набуває проблема забезпечення достовірності облікової інформації. Одним із ключових інструментів формування такої інформації виступає вартісне вимірювання, яке є фундаментальним елементом методу бухгалтерського обліку та передумовою узагальнення результатів діяльності підприємства у фінансовій звітності.

Вартісне вимірювання полягає у відображенні господарських операцій, активів, зобов'язань, доходів і витрат у грошовому вимірнику. Саме завдяки цьому забезпечується можливість об'єднання різнорідних економічних процесів та формування цілісної системи показників, придатних для аналізу, контролю та прийняття управлінських рішень. Без застосування вартісного вимірювання фінансова інформація втрачає ознаки узагальненості та порівнянності, що суттєво знижує її корисність для користувачів.

Нормативне регулювання вартісного вимірювання та формування достовірної фінансової інформації здійснюється на підставі Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1], Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку [2, 3], а також Міжнародних стандартів фінансової звітності й аудиту [4, 5], які визначають підходи до оцінки об'єктів обліку та вимоги до якості фінансової інформації.

Однією з основних функцій вартісного вимірювання є забезпечення порівнянності облікових даних. Єдиний грошовий вимірник дозволяє зіставляти показники фінансової звітності в динаміці, аналізувати результати діяльності підприємства за різні звітні періоди, а також порівнювати фінансові показники різних суб'єктів господарювання. Це має важливе значення для інвесторів, кредиторів, органів державного управління та інших зацікавлених сторін, які використовують інформацію для оцінки фінансового стану та перспектив розвитку підприємства [6, с. 8-9]. Водночас слід зазначити, що вибір методів оцінки безпосередньо впливає на достовірність фінансової інформації. Застосування різних баз оцінки (первісної, справедливої, амортизованої вартості тощо) може призводити до суттєвих відмінностей у величині активів, зобов'язань і фінансових результатів. У цьому контексті особливої уваги потребує обґрунтованість вибору методів оцінки та їх відповідність вимогам національних і міжнародних стандартів обліку [6, с. 14-15].

Важливу роль у забезпеченні коректного вартісного вимірювання відіграє облікова політика підприємства, яка визначає принципи, методи та процедури оцінки об'єктів обліку. Послідовне застосування обраних методів оцінки сприяє стабільності облікових даних і підвищує рівень довіри користувачів до фінансової звітності. Водночас необґрунтовані зміни облікової політики можуть призводити до спотворення фінансової інформації та зростання інформаційних ризиків [6, с. 17-18]. Вартісне вимірювання також відіграє ключову роль у зниженні ризику викривлення інформації. Коректна оцінка активів і зобов'язань забезпечує об'єктивне відображення фінансового стану підприємства, запобігає завищенню або

заниженню фінансових результатів та сприяє дотриманню принципу обачності [3, с. 152]. У цьому аспекті вартісне вимірювання виступає важливим елементом системи фінансового контролю, спрямованої на забезпечення надійності облікових даних.

Значення вартісного вимірювання суттєво зростає в умовах прийняття управлінських рішень. Достовірні вартісні показники є інформаційною основою для аналізу ефективності використання ресурсів, оцінки рентабельності, планування фінансових результатів. Недостатньо обґрунтована або викривлена оцінка може призводити до прийняття хибних управлінських рішень. Особливе місце вартісне вимірювання займає у системі фінансового контролю та аудиту. Під час проведення контролю коректність оцінки об'єктів обліку є одним із ключових напрямів перевірки. Аудитори оцінюють відповідність застосованих методів оцінки вимогам стандартів, обґрунтованість використаних припущень та вплив вартісного вимірювання на достовірність фінансової звітності [7].

У сучасних умовах цифровізації економіки та розвитку інформаційних технологій роль вартісного вимірювання не зменшується, а навпаки – набуває нових аспектів. Автоматизація облікових процесів підвищує вимоги до якості первинних даних і методів оцінки, оскільки помилки у вартісному вимірюванні можуть масштабуватися та впливати на всю систему обліку й звітності.

Отже, вартісне вимірювання є ключовим інструментом формування достовірної фінансової інформації, що трансформується в дієвий елемент управлінського інструментарію, який забезпечує узгодженість і порівнянність облікових даних, слугує інформаційною основою для прийняття обґрунтованих рішень у процесі управління та безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки підприємства. У системі обліку, фінансового контролю та аудиту роль вартісного вимірювання є визначальною.

Використані джерела:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 22.11.2025).

2. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text (дата звернення: 22.11.2025).

3. Синиця Ю. С. Облік за НП(С)БО : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 182 с.

4. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text (дата звернення: 22.11.2025).

5. Міжнародні стандарти аудиту (ISA). URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 22.11.2025).

6. Меліхова Т. О., Синиця Ю. С., Шушко О. О. Основи вартісного вимірювання в обліку : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 174 с.

7. Супрунова І. В. Розвиток оцінки в бухгалтерському обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. Вип. 3 (24). С. 481–487.

ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ АКТИВІВ ТА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Ю.С.Синиця, *к.е.н., доц., доцентка кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту*
В.В. Маломуж, *здобувач 1-го рівня вищої освіти,*
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя

Оцінка активів та зобов'язань посідає центральне місце в системі бухгалтерського обліку, адже саме вона визначає рівень достовірності фінансової інформації, що використовується для прийняття управлінських, інвестиційних та податкових рішень. У цьому контексті ключову роль відіграють принципи оцінки, які формують методологічну основу відображення господарських операцій та забезпечують єдність і логічну узгодженість облікових процедур. В умовах трансформації економіки, зростання ролі нематеріальних активів і фінансових інструментів, а також гармонізації національної системи обліку з міжнародними стандартами, питання дотримання принципів оцінки активів та зобов'язань набуває особливої актуальності. Саме від правильного тлумачення і практичного застосування цих принципів залежить не лише якість фінансової звітності, а й рівень довіри до неї з боку користувачів.

Варто відмітити, що розрізняють такі базові принципи оцінки активів і зобов'язань: об'єктивність (оцінка повинна ґрунтуватися на достовірних, підтверджених документах та реальних даних); послідовність (методика оцінки має застосовуватися стабільно з одного періоду в інший, що забезпечує порівнянність фінансових показників та полегшує аналіз динаміки активів і зобов'язань); обережність (принцип, спрямований на запобігання викривлення фінансової інформації шляхом недопущення завищення вартості активів або заниження зобов'язань); доречність (передбачає, що оцінка активів і зобов'язань має відображати їх економічну сутність і бути корисною для прийняття управлінських рішень); безперервність (виходить з того, що підприємство продовжуватиме свою діяльність у найближчій перспективі та не має наміру суттєво скорочувати чи припиняти її); повне висвітлення (оцінка має надавати всю суттєву інформація про активи та зобов'язання) [1, 2].

У сучасних умовах принципи оцінки активів і зобов'язань залишаються основою обліку, проте підходи до їх застосування поступово змінюються відповідно до розвитку економічного середовища та зростання вимог до якості інформації. Якщо раніше основна увага зосереджувалася на формальному дотриманні встановлених правил, то сьогодні все більшого значення набуває зміст оцінки та її здатність відображати реальний фінансовий стан підприємства і бути корисною для користувачів фінансової звітності.

Застосування принципу об'єктивності в сучасній практиці тісно пов'язане з використанням професійного судження бухгалтера. У багатьох випадках, особливо при оцінці нематеріальних активів та фінансових інструментів, неможливо визначити абсолютно точну вартість. Тому сучасний підхід полягає у виборі найбільш обґрунтованої оцінки на основі наявної інформації та поясненні причин такого вибору у фінансовій звітності. Водночас це підвищує ризик суб'єктивності, оскільки різні фахівці можуть по-різному інтерпретувати одні й ті самі економічні умови. Принцип послідовності сьогодні застосовується більш гнучко, ніж раніше. Так, з одного боку, підприємство має дотримуватися обраної облікової політики, з іншого боку, зміни в законодавстві, ринковій кон'юнктурі або умовах діяльності можуть

вимагати перегляду підходів до оцінки активів і зобов'язань. У таких випадках виникає проблема збереження порівнянності фінансової звітності, адже зміна підходів може суттєво вплинути на результати діяльності підприємства в різних звітних періодах [2].

Застосування принципу обережності особливо важливе в умовах економічної нестабільності та підвищених ризиків. Водночас надмірна обережність може призводити до заниження фінансових результатів і створення прихованих резервів, що ускладнює об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства. Принцип доречності у сучасних умовах означає орієнтацію не лише на минулі витрати, а й на здатність активів приносити майбутні економічні вигоди та вплив зобов'язань на фінансову стабільність підприємства. Реалізація цього принципу часто пов'язана з необхідністю прогнозування, що підвищує рівень невизначеності та створює додаткові труднощі у практичному застосуванні оцінки [2, 3].

Важливу роль у процесі оцінки відіграє принцип безперервності діяльності, виходячи з якого, активи та зобов'язання оцінюються з урахуванням їх використання у звичайному режимі, а не за ліквідаційною вартістю. Проблеми застосування цього принципу виникають у кризових умовах, коли існує невизначеність щодо подальшої діяльності підприємства, що ускладнює вибір відповідної бази оцінки. Принцип повного висвітлення у сучасній практиці реалізується через розкриття інформації у примітках до фінансової звітності, що дозволяє користувачам краще зрозуміти діяльність підприємства. Водночас проблема полягає у тому, що надмірний обсяг інформації або її складна форма можуть ускладнювати сприйняття фінансової звітності та знижувати її практичну цінність [3, 4].

Таким чином, сучасні підходи до застосування принципів оцінки активів і зобов'язань характеризуються прагненням до більш реалістичного та прозорого відображення фінансового стану підприємства. Водночас на практиці зберігаються проблеми, пов'язані з суб'єктивністю оцінки, складністю прогнозування, впливом нестабільного економічного середовища та необхідністю забезпечення балансу між інформативністю й зрозумілістю фінансової звітності. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що поєднує вдосконалення нормативної бази, розвиток професійного судження та посилення внутрішнього контролю.

Використані джерела:

1. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія Київ : КНЕУ, 2006. 256 с.

2. Тичук Т. Принципи оцінки у національній системі бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-94

3. Безкоровайна Л. В. Особливості оцінки активів та зобов'язань в обліку. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2014. № 45. С. 143-149.

4. Меліхова Т. О., Синиця Ю. С., Шушко О. О. Основи вартісного вимірювання в обліку : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 174 с.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ

С.В. Філиппова, *д.е.н., проф., директорка Інституту економіки та менеджменту*
О.С. Сологуб*, здобувач 3-го рівня вищої освіти*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Індикативне управління – це сучасний управлінський підхід, що базується на використанні системи індикаторів (показників), які відображають стан і динаміку виробничих процесів. На відміну від жорсткого директивного планування, цей метод є більш гнучким і дозволяє підприємству адаптуватися до змін ринкового середовища в реальному часі [1-3].

Оцінка ефективності – це не аналіз лише прибутку, а комплексний процес порівняння досягнутих результатів із цільовими орієнтирами (індикаторами). Вона відображує такі *види результативності:*

– економічну, що полягає в оцінюванні зниження витрат, зростання рентабельності та оптимізації використання ресурсів;

– функціональну, що полягає в оцінюванні того, наскільки система допомагає уникати «вузьких місць» у виробництві та мінімізувати простої;

– якість зворотного зв'язку, що полягає в оцінюванні швидкості, з якою керівництво отримує сигнал про відхилення фактичних показників від планових.

Впровадження індикативного управління спрямоване на розв'язання *критичних управлінських завдань*:

– прогнозування та орієнтування через створення «карти майбутнього» для виробництва, де кожен показник (обсяг випуску, енергозатрати, якість) слугує певним маяком;

– децентралізація прийняття рішень через надання керівникам середньої ланки інструментів для самостійної корекції процесів, якщо індикатори знаходяться в межах норми;

– оптимізація ресурсів через точне визначення потреби в сировині, кадрах та фінансах на основі прогнозних індикаторів;

– мотивація персоналу через оцінювання зв’язку системи винагород із досягненням конкретних значень індикаторів.

Система не буде працювати в «інформаційному вакуумі». Для її запуску необхідно створити відповідні передумови. До них слід віднести такі:

а) цифровізація даних, що передбачає наявність IT-інфраструктури (ERP-системи), яка дозволяє збирати дані в реальному часі. Без актуальної інформації індикатори втрачають сенс;

б) методологічна база, що передбачає розробку чіткої системи показників (KPI), які логічно пов'язані між собою та утворює дерево цілей;

в) корпоративна культура, що передбачає готовність персоналу до прозорості та відповідальності за конкретні цифри;

г) кадрове забезпечення аналітичних процесів та процедур – наявність фахівців, здатних не просто фіксувати відхилення, а й аналізувати їхні причини.

Незважаючи на переваги, процес впровадження часто супроводжується труднощами (табл.1).

Поєднання концепції ощадливого виробництва з індикативним управлінням трансформує класичну систему контролю у гнучкий механізм, де кожен показник стає безпосереднім сигналом до дії, а не просто статистичним звітом.

Таблиця 1 – Головні проблеми оцінювання ефективності індикативного управління *(джерело: власна розробка)*

Проблема	Суть проблемної ситуації
1. Інформаційна перевантаженість	Велика кількість другорядних показників розмиває фокус уваги менеджерів
2. Суб'єктивізм при встановленні норм	Якщо індикативні плани занадто оптимістичні або песимістичні, система перестає бути орієнтиром
3. Спротив персоналу	Співробітники можуть сприймати систему як додатковий інструмент контролю та штрафів
4. Часовий лаг	Затримка в отриманні даних призводить до того, що управлінські рішення приймаються на основі застарілих індикаторів

Головна особливість індикативного управління полягає у зміщенні фокусу з моніторингу кінцевих результатів на візуалізацію та управління потоком створення цінності в режимі реального часу (рис.1).

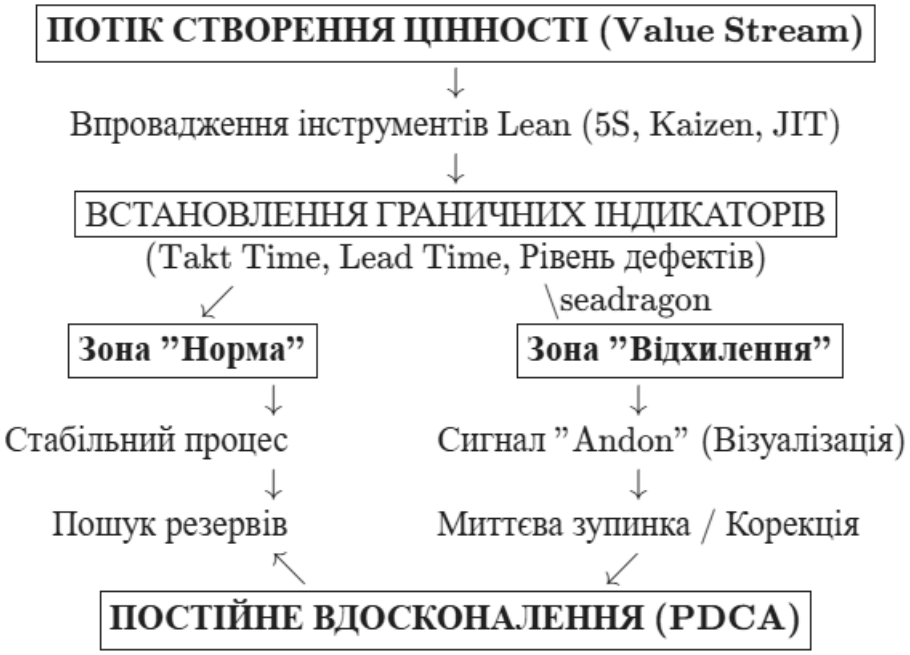

Рисунок 1 – Поєднання концепції ощадливого виробництва з індикативним управлінням *(джерело: розроблене на підставі [1-3])*

Синергія цих підходів полягає у створенні замкненого циклу саморегуляції, де ощадливе виробництво визначає цільовий потік створення цінності, а індикативне управління виконує функцію його «нервової системи», що миттєво реагує на будь-які втрати. Замість пасивного спостереження за статистикою, система використовує граничні індикатори часу та якості як тригери для інструментів візуального менеджменту, що дозволяє миттєво ідентифікувати відхилення безпосередньо на робочих місцях. У такій моделі будь-який сигнал про вихід показника за межі норми стає імпульсом для негайної корекції та подальшого вдосконалення через цикл PDCA, перетворюючи контроль на динамічний процес превентивного усунення неефективності.

Ощадливий підхід вимагає радикального спрощення системи індикаторів, залишаючи лише ті показники, які мають прямий вплив на виявлення та усунення втрат. Це створює середовище, де індикативне управління починає працювати за принципом витягування, коли відхилення будь-якого параметра від норми миттєво стає видимим для кожного працівника на ділянці. Така прозорість досягається через інструменти візуального менеджменту, що робить систему управління саморегульованою.

Іншою важливою рисою є інтеграція показників якості безпосередньо в процес операційного управління. В межах цієї концепції індикатори перестають бути каральним інструментом керівництва і перетворюються на засіб підтримки прийняття рішень на місцях. Це стимулює культуру постійного вдосконалення, оскільки будь-яке «червоне» значення індикатора розцінюється не як помилка персоналу, а як можливість для оптимізації виробничого циклу.

У такій синергії індикативне управління набуває високої швидкості реакції. Замість тривалого аналізу квартальних звітів, система орієнтується на короткострокові цикли, що дозволяє мінімізувати запаси та скоротити час виконання замовлення. Управління стає превентивним, оскільки концепція ощадливості налаштовує індикатори на випередження проблем ще до того, як вони призведуть до появи браку або простою обладнання.

Відтак, оцінка ефективності індикативного управління – це безперервний процес, де головним критерієм успіху є здатність виробництва залишатися стійким і прибутковим навіть у періоди високої ринкової турбулентності.

Використані джерела:

1. Ковальчук, В. П. (2021). Індикативне управління виробництвом: сучасні підходи. Київ: Видавництво «Економіка».
2. Левицький, В. (2023). Формування системи індикативних елементів адміністративного менеджменту підприємства в інноваційному середовищі. Економіка та суспільство, (54). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-71 https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2795
3. Карпенко, Ю. В. Впровадження технології ощадливого управління в діяльність сервісних підприємств. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2022. № 3-4 (82-83). С. 125–136. https://vsed-oneu.com.ua/index.php/journal/article/download/81/82

MODERN PROBLEMS OF STRATEGIC MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE

A.O.Cherednyk, *PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Enterprise Economics and Business Organization*
M.M. Moroz, *2nd level higher education graduates*
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

Modern economic conditions for the functioning of domestic enterprises, particularly in the agro-industrial complex, are characterized by a high level of complexity, dynamism, and instability. Hostilities, the destruction of logistics chains, fluctuations in world prices for raw materials and energy carriers, as well as the general economic crisis create significant challenges [1, 2]. In such conditions, the ability of an enterprise not just to react to current problems but to forecast changes and adapt to them becomes a decisive factor for survival and long-term development. Many enterprises accustomed to more stable conditions are now facing the inadequacy of their management approaches to the new realities [3].

Analysis of the performance indicators of agricultural enterprises reveals that many of them exhibit an exceptional ability to thrive in extreme conditions. In particular, studies have shown the preservation of financial stability and optimization of resource use, confirmed by high values of the autonomy ratio (0.84-0.85), alongside a 21.8% reduction in personnel and a 44.3% increase in labor productivity [4]. However, this effective reactive model leads to the strategic problem – the unprofitability of the core business - being pushed into the background. As financial reporting data indicates, gross profitability remains negative (-1.4% in 2023), which is temporarily masked by other operating income [4].

PESTEL analysis reveals the dominance of political, military, and economic threats. Political risks manifest in direct threats to assets and personnel due to proximity to combat zones, making long-term planning impossible [3].

Economic factors include high resource costs, evidenced by a 34.5% increase in the cost of sales in 2023 compared to 2021, while net income increased by only 12.8% [4]. Exchange rate instability and the very high market power of suppliers and buyers create a "price scissors" effect. Social factors are evident in the shortage of qualified personnel, which is attributed to mobilization and migration, as confirmed by a reduction in the average number of employees to 78.2% of the 2021 level [6].

Financial analysis reveals a paradoxical situation: enterprises demonstrate exceptional financial stability (autonomy ratio of 0.84), but the core operational activity remains loss-making. The gross loss in 2022-2023 amounts to UAH 2.1 million, and the return on equity (ROE) decreased from 28.7% in 2021 to 4.8% in 2023 [4, 7]. This means that significant assets and capital are used inefficiently from the perspective of generating profit for owners, despite high financial stability indicators.

In an industry where enterprises are “price-takers” and cannot influence the price of their products, the only path to profitability is a radical reduction in cost. However, as analysis shows, existing management systems often lack a focus on the systematic implementation of innovative cost reduction methods. This is confirmed by high capital intensity (UAH 0.48) with low profitability of fixed assets (12.3% in 2023 versus 78.1% in 2021) [4].

The transition from reactive management to proactive strategic planning is necessary to supplement effective crisis management with a formalized strategic management system that includes

regular monitoring of the external and internal environment, setting long-term goals for profitability, and developing strategies to achieve them. Particular attention should be paid to implementing a "per hectare" budgeting system for clear control of cost centers.

For agricultural producers in modern conditions, the path of internal optimization is the most effective. As calculations show, investments in precision farming technologies (AgriTech), such as GPS navigation, drones for monitoring and differentiated application of resources, are extremely effective. The proposed "Digital Field" project, with investments of UAH 2.3 million, provides annual savings of UAH 9.27 million through an 8% reduction in material costs and pays for itself in less than three months [8].

The availability of significant equity capital and financial stability should be directed not towards passive "waiting out" but towards financing priority investment projects that increase efficiency. This will allow countering external threats through one's own competitiveness, utilizing the advantages of high capital-labor ratio (UAH 725 thousand per person) and accelerated capital turnover (316 days in 2023).

In addition to the identified challenges, it is essential to note that the development trajectory of agricultural enterprises is being increasingly influenced by global structural shifts, including the green transition, rapid technological advancements, and the emergence of data-driven business models.

The integration of environmental requirements into market access rules – particularly in the context of the EU Green Deal creates additional pressure on producers, requiring strict adherence to sustainability standards, digital traceability, and carbon footprint monitoring. These trends intensify the need for enterprises not only to adapt to external shocks but also to build long-term resilience based on digital modernization and innovation.

Modern competitive advantages in agriculture are increasingly determined by an enterprise's ability to manage large volumes of heterogeneous data. The rapid expansion of sensors, remote monitoring systems, and automated production accounting tools indicates a shift toward the dominance of information capital over traditional physical assets.

However, many domestic enterprises still lack integrated data-management systems, which limits the transparency of production processes, complicates cost allocation, and restrains the potential of advanced analytical tools for forecasting and scenario modeling.

Modern problems of strategic management at enterprises in Ukraine, especially in the AIC, are caused by a combination of extreme external conditions and the inefficiency of existing, predominantly reactive, management models.

The key problem is the gap between tactical efficiency (survival) and strategic inefficiency (low profitability). The primary solution to this problem is to reorient the management system towards proactive strategic planning, with a focus on the cost leadership strategy, achieved through investments in innovative technologies such as precision farming. This will not only allow survival in a crisis but also ensure long-term sustainable development and growth of the enterprise's value.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine. Agriculture of Ukraine. 2023: Statistical Collection. Kyiv: Derzhstat, 2024.

2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). The State of Food and Agriculture 2023: Revealing Resilience in Agrifood Systems. Rome: FAO, 2023.

3. Bril M. S. Problems of Adaptation of the Economic Policy of the Agrarian Sector of Ukraine. Kharkiv: KHNEU, 2022.

4. Morozova O. V. Analysis of Financial Results of Agricultural Enterprises in Conditions of Instability. Kharkiv: KHNEU, 2022.

5. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press, 2021 (revised edition).

6. Sevriukova Ye. O. Effectiveness of Labor Potential Management of Agricultural Enterprises. Kharkiv: KHNEU, 2024.

7. Vlasenko M. O. Improving the Effectiveness of Enterprise Capital Management in a Transformational Economy. Kharkiv: KHNEU, 2023.

8. Cases of Precision Farming Implementation in Ukraine. (2023). AgroPortal.ua.

КОНФІГУРАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

С.О. Черкасова, *к.е.н., доц.,доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

В сучасних умовах воєнного стану та високої ситуаційної невизначеності особливої актуальності набуває проблематика вивчення впливу війни на різні елементи соціальної структури – державні інститути, соціальні групи, організації з метою дослідження сучасних трендів трансформації соціальних самооцінок і сприйняття нерівності.

За підрахунками, здійсненими на основі зміненої методики Світового банку, в Україні нині близько 8,8 млн. осіб живуть за межею бідності, рівень бідності значно перевищує показники в інших країнах, а показник прожиткового мінімуму в рази занижений [1]. За думкою експертів, Україну через повномасштабне вторгнення росії було відкинуто майже на 15 років назад у досягненні цілей сталого розвитку щодо скорочення рівня бідності. Все це підтверджує необхідність переосмислення конфігурацій концепції соціальної справедливості в контексті забезпечення сталого людського розвитку в Україні та проведення досліджень сучасних змін в соціальному середовищі не лише як в пасивному просторі життєдіяльності соціуму, але й як у активному чиннику, що формує його життєстійкість та спроможність адаптації до зовнішніх викликів. Саме тому дослідження соціальної справедливості в контексті забезпечення сталого розвитку через призму його соціальної складової, що включає в себе людський розвиток, задоволення усіх основних потреб населення в умовах воєнного стану в Україні набуває особливої актуальності.

Слід зауважити, що зв'язок війни як надзвичайної події та соціальної структури, зокрема інститутів, класів і груп вивчали соціологи, психологи, історики та економісти різних країн і часів. У мирні часи розмова про соціально-групову структуру насамперед передбачає соціально-економічну стратифікацію, яка базується на відносинах власності та зайнятості. У пізній радянський період основна увага була до класів робітників і селян та верстви інтеліґенції, у пострадянський – до власників і найманих працівників, серед останніх – до середнього і робітничого класів. Проте під час війни змінюється характер соціальних можливостей та відносин, утворюється багато нових соціальних груп, специфічних для суспільства саме у воєнному стані, зокрема: «внутрішньо переміщені особи», «біженці за кордоном», «мешканці окупованих територій», «ветерани війни», «військовополонені», «особи з інвалідністю»; водночас зростають роль і статус груп, які мають стосунок до захисту країни, а саме «військовослужбовці», «бійці територіальної оборони», «працівники оборонних підприємств». Саме ці групи, в першу чергу, стають головним об'єктом владних рішень , а їхні інтереси представляють багато державних і громадських організацій [2].

Таким чином, в умовах війни актуальний характер соціальних можливостей та відносин в соціальній структурі суспільства обумовлює необхідність надання соціальної допомоги тим особам, хто опинився у складних життєвих умовах, спричинених різними чинниками і не в змозі самостійно впоратися з ними. При цьому в рамках огляду проблематики взаємовідносин людини і органів державної влади в контексті розвитку соціальної держави виникає необхідність теоретичної визначеності терміну "соціальна справедливість" та її концептуальних засад.

На сьогоднішній день соціальна справедливість є консолідуючим і координуючим чинником суспільного розвитку. Через багатогранність своїх проявів дослідники визначають соціальна справедливість в якості внутрішньо-суперечливого явища, що проявляється в діалектичній взаємодії всіх елементів соціальної структури суспільства. Регулятивна функція соціальної справедливості здійснюється на підставі причинно-наслідкових зв'язків і безпосередньо впливає на єдність і стабільність розвитку колективу, соціальної групи, класу або суспільства загалом. Фактично феномен соціальної справедливості полягає в тому, що на рівні суспільства загалом і окремих його елементів справедливість виступає водночас як суспільно значущий ідеал, що інтегрує принцип організації суспільних відносин, та як елемент соціальної психології [3].

Концепція соціальної справедливості еволюціонувала від античних філософських ідей до сучасного комплексного розуміння, яке охоплює економічні, політичні, природоохоронні та духовно-культурні виміри суспільного життя. Наразі соціальна справедливість складається з трьох взаємопов'язаних компонентів:

а) розподільчої справедливості, що базується на справедливому розподілі ресурсів;

б) процедурної справедливості, в рамках якої відбувається забезпечення чесних та прозорих механізмів прийняття суспільно важливих управлінських рішень;

в) відновлювальної справедливості, що передбачає усунення наслідків несправедливості [3].

Реалізація принципів соціальної справедливості в суспільстві означає, що при цьому здійснюється справедливий: 1) розподіл діяльності; 2) розподіл доходів; 3) розподіл праці; 4) розподіл соціальних благ (прав, можливостей, влади); 5) розподіл винагород, визнань; 6) розподіл рівня та якості життя; 7) розподіл інформації та культурних цінностей. При цьому найважливішим показником соціально справедливої спрямованості суспільства виступає саме характер соціальних відносин [4].

Слід зауважити, що без забезпечення базових принципів соціальної справедливості неможливо досягти справжньої сталості розвитку. Нерівність та бідність призводять до надмірного використання ресурсів, деградації довкілля та соціальних конфліктів.

Принципи ж сталого розвитку орієнтують держави на пошук балансів між економічними, соціальними та екологічними вимогами. Відтак, сталий розвиток є передумовою довгострокової стабільності, де економіка забезпечує добробут, не порушуючи основних екологічних та соціальних стандартів [3].

Саме тому впровадження принципів сталого розвитку створює умови для подолання нерівності та забезпечення соціальної справедливості через більш рівномірний розподіл благ та ресурсів, а також залучення всіх соціальних груп до процесу прийняття управлінських рішень.

При цьому на макрорівні управління основою сталого розвитку є забезпечення не тільки економічної стабільності, соціальної справедливості та добробуту населення, але й здатність держави виконувати свою соціальну роль, а саме реагувати на сучасні глобальні загрози та адаптувати свої стратегії для забезпечення стабільного і гармонійного розвитку, зокрема соціального, на довгострокову перспективу. Це обумовлюється тим, що соціальна справедливість та сталий розвиток підсилюють один одного. Справедливіші суспільства більш ефективно впроваджують сталі практики, а сталий розвиток, у свою чергу, створює основу для більш справедливого розподілу ресурсів та можливостей через послідовно досягнення Цілей сталого розвитку, що пов'язані з соціальною справедливістю та соціальною безпекою (рис. 1).

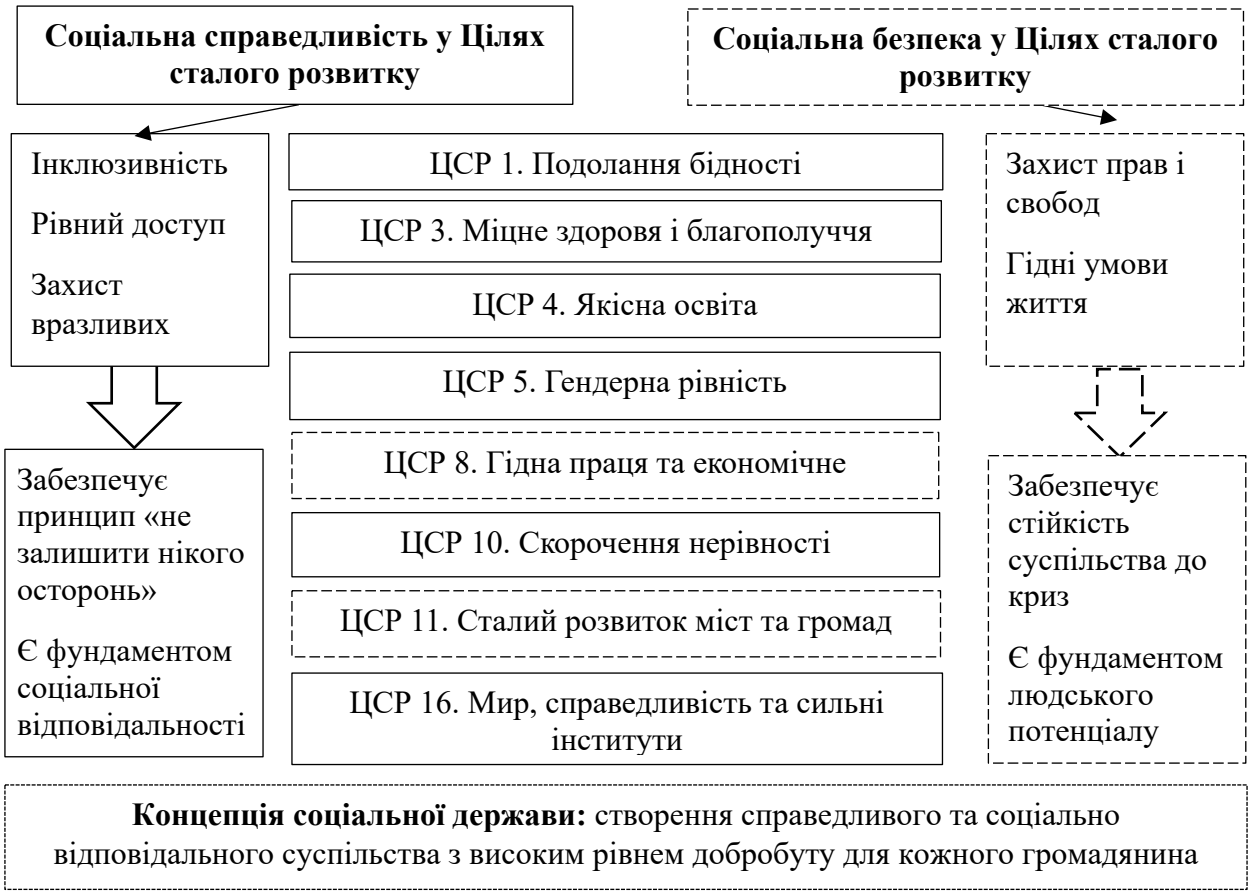

Рисунок 1 – Взаємозв'язок концепції сталого розвитку із соціальною справедливістю, соціальною безпекою та сталим людським розвитком

Джерело: згруповано на підставі [3,4,5,6]

Таким чином, у сучасних умовах соціальна справедливість в Україні перетворюється з абстрактного поняття на дієвий механізм забезпечення сталого людського розвитку, який направлений на досягнення соціально-економічного зростання через подолання нерівності та незахищеності в соціальній структурі.

Відповідно конфігурації концепції соціальної справедливості найчастіше співвідносять із набуттям соціальної рівності, і в цьому контексті соціальна справедливість розуміється як міра рівності й нерівності в розподілі матеріальних і духовних благ у суспільстві, статусів і функцій влади (контролю), а також у стані життя різних суспільних груп.

Підводячи підсумки, слід зауважити, що наразі соціальна справедливість виступає як багаторівнева категорія, за допомогою якої характеризується матеріальна та духовна зрілість суспільства, визначається стан рівності та нерівності в соціальній структурі, а саме в життєвому становищі різних соціальних груп та індивідів. При цьому концепція соціальної справедливості є фундаментом розвитку сучасного суспільства через соціалізацію всіх сфер людського життя (концепції соціальної держави) та підпорядкування їх соціальним цілям, зокрема формування соціально-відповідальної поведінки всіх учасників та відповідно їх соціальної відповідальності. При цьому забезпечення соціальної справедливості відбувається завдяки забезпеченню соціальної безпеки, яка виступає ключовою передумовою не лише соціального, а і економічного сталого розвитку країни. Бо саме забезпечення соціальної безпеки людини, суспільства і держави є центральним концептом, навколо якого має бути

структурована діяльність органів влади на всіх її рівнях, адже саме гарантування соціальної безпеки є необхідною передумовою позитивного сприйняття суспільством діяльності влади і довіри до неї.

Використані джерела:

1. Блоги Світового банку. URL: https://blogs.worldbank.org/en/home (дата звернення: 17.11.2025).

2. Симончук О.В. Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* 2024. № 1. С. 26-62. DOI: https://doi.org/10.15407/sociology2024.01.026

3. Максимович Р.О. Юридичні основи взаємозв'язку соціальної держави та сталого розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2025. Вип. 87(4). С. 271-277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2025_87(4)__44

4. Гриненко А.М. Соціальна справедливість як ключовий принцип у реалізації соціальної політики держави. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія».* 2009. Вип. 99. Т. 112. С. 104–107.

5. 17 цілей, щоб змінити наш світ. Індикатори для України. Державна служба статистики України. URL: https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/ (дата звернення: 17.11.2025).

6. Volodymyr Filippov, Oleksandr Malin,Kateryna Zaichenko, Olena Kovalova, Svitlana Cherkasova (2024). Features of the National Economy Development based on Digitalization and Achieving Sustainable Development Goals. Pacific Business Review International. Volume 17 issue 6 December. URL: http://www.pbr.co.in/2024/2024_month/December/6.pdf

ВПЛИВ АУТСОРСИНГУ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОГО ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

***В.О. Чернега**, здобувачка 1-го рівня вищої освіти*
***С.О. Черкасова,** к.е.н., доц.,доцентка кафедри обліку, аналізу і аудиту*
***О.Л. Малін,** д.е.н., професор кафедри обліку, аналізу і аудиту*
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та швидких змін ринкового середовища підприємства туристичного та готельно-ресторанного бізнесу мають постійно вдосконалювати діяльність і шукати нові шляхи зміцнення конкурентних позицій з метою формування та забезпечення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі.

Зростання конкуренції, коливання попиту й потреба у високій якості обслуговування спонукають бізнес до впровадження сучасних управлінських рішень. Одним із найрезультативніших інструментів є аутсорсинг – передача частини функцій зовнішнім виконавцям, що дозволяє зосередитися на ключових видах діяльності, підвищити рівень сервісу й оптимізувати витрати [1].

Для галузі, чутливої до сезонності та змін споживчих уподобань, цей підхід стає стратегічним засобом забезпечення гнучкості, стійкості та адаптивності бізнесу. Раціональне використання зовнішніх ресурсів може стати запорукою забезпечення сталого розвитку підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу завдяки підвищенню рівня їх конкурентоспроможності, зокрема в умовах високої ситуаційної невизначеності через військовий стан.

Нижче у табл. 1 наведено узагальнений порівняльний аналіз основних переваг та ризиків застосування аутсорсингу у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі.

Таблиця 1 – Переваги та ризики використання аутсорсингу у діяльності підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

№ з/п	Переваги використання аутсорсингу	Потенційні ризики та недоліки
1	Концентрація на ключових видах діяльності	Втрата контролю над окремими процесами або якістю послуг
2	Зменшення операційних витрат і оптимізація ресурсів	Залежність від зовнішніх виконавців, можливі перебої
3	Доступ до досвіду, інновацій та технологій без великих початкових інвестицій	Ризик витоку конфіденційних даних
4	Підвищення гнучкості й адаптивності до змін ринку	Можлива невідповідність корпоративній культурі
5	Поліпшення якості обслуговування та задоволеності клієнтів	Приховані витрати або неочікувані фінансові зобов’язання
6	Зменшення навантаження на адміністративний персонал	Труднощі в координації взаємодії
7	Масштабування діяльності без значних капіталовкладень	Ризик залежності від стабільності та репутації партнера

Джерело: систематизовано автором на основі [2,3,4,7].

Як зазначено в таблиці 1, передача окремих бізнес-функцій зовнішнім виконавцям відкриває широкі можливості для підвищення результативності управління, зниження витрат і зосередження зусиль на ключових напрямах діяльності. Водночас така практика вимагає виваженого підходу до вибору партнерів, чіткого регламентування взаємодії та постійного моніторингу якості виконання послуг.

Отримані результати аналізу свідчать, що застосування зовнішніх ресурсів стає важливим чинником стратегічного розвитку підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Саме тому доцільно розглянути класифікацію основних форм та рівнів використання цього механізму в галузі.

Аутсорсинг у сфері туризму та гостинності функціонує на різних рівнях, що забезпечує стратегічно-орієнтоване управління сталим розвитком підприємств. Виділяють три основні рівні:

а) тактичний рівень – вирішення короткострокових проблем, наприклад нестачі коштів, дефіциту кваліфікованих кадрів або потреби скорочення персоналу;

б) стратегічний рівень – довгострокова передача непрофільних функцій для забезпечення сталого розвитку та концентрації ресурсів на ключових напрямах діяльності;

в) трансформаційний рівень – використовується під час реструктуризації бізнесу, вдосконалення наявних послуг, впровадження нових продуктів та оптимізації витрат [2].

Ефективність використання аутсорсингових послуг у туристичному та готельно-ресторанному бізнесі значною мірою залежить від рівня стратегічного планування та якості комунікації між підприємством і виконавцем. Впровадження аутсорсингу дозволяє підвищити рівень сервісу, посилити конкурентні переваги та зменшити адміністративне навантаження на управлінський персонал [5].

Цифровізація та впровадження сучасних технологій, таких як автоматизовані системи контролю, CRM-платформи та електронний документообіг, дозволяють скоротити адміністративне навантаження, підвищити точність обліку та знизити ризики помилок. Раціональне поєднання внутрішніх ресурсів та зовнішніх послуг забезпечує стійкий розвиток, ефективне управління ризиками та високий рівень конкурентоспроможності підприємств туристично-готельного сектору [6].

Ключовим фактором успішності аутсорсингу є чітке визначення зон відповідальності. Це забезпечує стабільність процесів, своєчасне виконання завдань та відповідність стандартам якості, що є важливим у сфері готельного обслуговування, де відгуки клієнтів і репутація підприємства безпосередньо впливають на фінансові результати.

Аутсорсинг сприяє гнучкості бізнесу та швидкій адаптації до сезонних коливань попиту. Підприємства можуть оперативно масштабувати обсяги послуг без необхідності найму додаткового персоналу, що дозволяє ефективно використовувати ресурси та зменшувати ризики фінансових втрат у періоди низького сезону. При правильному плануванні і контролі аутсорсинг стає не лише інструментом оптимізації витрат, а й механізмом підвищення стійкості готельного бізнесу [7].

Розвиток аутсорсингу в Україні відбувається паралельно із впровадженням стандартів звітності зі сталого розвитку (ESRS) та Директиви ЄС 2022/2464. Сталість бізнесу визначається не лише економічною ефективністю, а й соціальним та екологічним впливом діяльності підприємств. Застосування аутсорсингу сприяє більшій гнучкості, ефективності управління ризиками та оптимізації ресурсів у контексті впровадження корпоративної звітності зі сталого розвитку.

Важливим видом аутсорсингу є бухгалтерський аутсорсинг, який забезпечує підприємствам доступ до висококваліфікованих фахівців, сучасних технологій і новітніх знань. Він дозволяє зменшити податкові та комерційні ризики, оптимізувати витрати на утримання бухгалтерського персоналу та спрямувати управлінські ресурси на реалізацію стратегічних завдань. Послуги бухгалтерського аутсорсингу включають ведення бухгалтерського обліку, бухгалтерське обслуговування та аналітичний супровід, що особливо актуально для малого та середнього бізнесу [8].

Практичне застосування аутсорсингу в туристичному та готельно-ресторанному бізнесу підтверджується конкретними кейсами компаній. Наприклад, готель вирішив передати частину операційних функцій зовнішній компанії, зокрема введення даних для динамічного ціноутворення та обслуговування клієнтів у режимі 24/7. Внаслідок цього зменшилося навантаження на внутрішній персонал, підвищилася ефективність управління і точність виконання рутинних процесів. Уже через шість місяців після впровадження аутсорсингових послуг відзначено збільшення рівня задоволеності гостей на 19 %, зростання заповненості номерів на 7 % та підвищення доходу на доступний номер (RevPAR) на 14 %. Такий приклад демонструє, що передача непрофільних функцій зовнішнім спеціалістам дозволяє готельним підприємствам зосередитися на основних бізнес-процесах, одночасно підвищуючи якість послуг та конкурентні переваги [9].

Ще одним показовим прикладом є міжнародна мережа citizenM, яка застосувала IT-аутсорсинг для управління всією серверною інфраструктурою та забезпечення безперервної роботи систем бронювання і внутрішніх платформ. Замість утримання великого штатного IT-відділу компанія передала підтримку та адміністрування зовнішньому провайдеру, що дозволило скоротити витрати на обслуговування інфраструктури, підвищити гнучкість управління і оперативно реагувати на зміни ринкових умов. Такий підхід продемонстрував, що аутсорсинг не обмежується лише сервісними процесами, а може успішно застосовуватися для технологічної підтримки, підвищуючи ефективність управління підприємством і забезпечуючи стратегічну стабільність діяльності в умовах мінливого ринку [10].

Ці приклади підтверджують, що аутсорсинг у сфері туризму та гостинності не лише оптимізує внутрішні процеси і скорочує витрати, а й виступає стратегічним інструментом забезпечення сталого розвитку підприємств, підвищення конкурентоспроможності та гнучкості в умовах ринкової невизначеності.

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в умовах цифровізації та глобалізації значною мірою залежить від ефективності використання аутсорсингових ресурсів. Вплив аутсорсингу на розвиток підприємства можна розглядати через систему взаємопов’язаних факторів, а саме:

а) операційна ефективність – це наслідок оптимізації витрат, скорочення часу виконання допоміжних процесів і підвищення якості послуг. Передача непрофільних функцій зовнішнім підрядникам дозволяє підприємству зосередитися на стратегічних напрямах діяльності, зменшити адміністративне навантаження та підвищити рівень сервісу;

б) інноваційний потенціал посилюється за рахунок доступу до сучасних технологій, спеціалізованих знань і практик, які зовнішні партнери вже використовують у своїй діяльності. Завдяки цьому підприємства готельно-туристичної сфери можуть швидше впроваджувати інновації, автоматизувати бізнес-процеси, підвищувати цифрову зрілість і розвивати нові продукти або сервіси;

в) гнучкість управління проявляється у здатності підприємства швидко адаптуватися до змін попиту, сезонних коливань і нових ринкових умов. Аутсорсинг забезпечує

масштабованість бізнесу – можливість збільшувати або зменшувати обсяги послуг без значних інвестицій і кадрових ризиків;

г) поліпшення якості обслуговування – досягається завдяки залученню спеціалізованих виконавців, які забезпечують професійний рівень сервісу, стандартизовані процедури та оперативне реагування на потреби клієнтів, що підвищує задоволеність від наданих послуг.

Детальний вплив аутсорсингу на ці ключові фактори, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності та сталість розвитку стійкий розвиток та, систематизовано на рис. 1.

Рисунок 1 – Вплив аутсорсингу на конкурентоспроможність стійкий розвиток та підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу
Джерело: систематизовано автором на основі [1,3,4]

На рис. 1 наведено систематизацію прямого та опосередкованого впливу використання аутсорсингових ресурсів на рівень конкурентоспроможності та сталість розвитку підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Ефект від аутсорсингу формується за чотирма основними напрямками, які взаємодоповнюють один одного:

а) фінансово-операційний вимір: передача непрофільних функцій (аутсорсинг) є каталізатором оптимізації витрат, що безпосередньо призводить до підвищення операційної ефективності;

б) технологічно-інноваційний вимір: забезпечення доступу до сучасних технологій та спеціалізованих знань створює основу для зміцнення інноваційного потенціалу підприємства, сприяючи цифровій трансформації;

в) управлінський вимір: аутсорсинг забезпечує масштабованість бізнесу, що є ключовим елементом підвищення гнучкості управління та адаптивності до сезонних і ринкових коливань;

г) клієнтоорієнтований вимір: можливість фокусуватися на ключових процесах у поєднанні із залученням вузькоспеціалізованих виконавців безпосередньо покращує якість обслуговування та рівень задоволеності клієнтів.

Відповідно до цього аутсорсинг визначається в якості багатофункціонального стратегічного інструменту, який забезпечує набуття стійких конкурентних переваг підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в умовах високої ситуаційної невизначеності**.**

Отже, узагальнюючи раніше проаналізовані аспекти, слід підкреслити, що впровадження аутсорсингу завжди пов'язане з комплексом ризиків, які підприємства туристичного та готельно-ресторанного бізнесу у мусять мінімізувати. Серед ключових загроз виокремлюються: ризик втрати контролю над окремими процесами або якістю послуг, а також залежність від зовнішніх виконавців, що спричиняє операційні ризики та можливі перебої у разі нестабільності провайдера чи низької якості його послуг. Критичною загрозою є ризик

витоку конфіденційних даних (необхідність забезпечення інформаційної безпеки). Додатковою небезпекою є можливість виникнення прихованих витрат або неочікуваних фінансових зобов'язань та ризик невідповідності корпоративній культурі, що ускладнює координацію взаємодії та інтеграцію процесів. Відповідно аналіз та мінімізація цих ризиків є необхідною умовою ефективного використання аутсорсингу в сфері туризму та гостинності.

Проведене дослідження доводить, що в умовах високої ситуаційної невизначеності через військовий стан в Україні аутсорсинг трансформується із засобу оптимізації витрат на стратегічний ресурс підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Передача непрофільних функцій дозволяє їм концентруватися на розвитку бренду та якості обслуговування, одночасно отримуючи гнучкість для адаптації до сезонних коливань попиту та доступ до інноваційних технологій (IT, динамічне ціноутворення). Його ефективне застосування охоплює тактичний, стратегічний і трансформаційний рівні управління, проте вимагає ретельного планування, чіткого визначення відповідальності та якісного ризик-менеджменту для мінімізації загроз втрати контролю. Успішне використання зовнішніх ресурсів, підкріплене цифровою інтеграцією, є запорукою забезпечення конкурентоспроможності та сталості розвитку вітчизняних підприємств туристичного та готельно-ресторанного бізнесу завдяки інноваційному оновленню, підвищенню гнучкості управління та поліпшенню якості обслуговування.

Використані джерела:

1. Дослідження та оптимізація економічних процесів в готельно ресторанному бізнесі : кол. монографія / За ред. Н.В. Якименко-Терещенко, Є.М. Строкова. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 100 с.

2. M. Letica: The effect of outsourcing activities selection on the benefits of outsourcing. Management, Vol. 21, 2016, 2, pp. 77-97.

3. Когут М. В. Використання аутсорсингу для зміцнення конкурентних позицій українських компаній на глобальному ринку / М. В. Когут, Р. І. Содома, П. П. Дубинецька // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2024. – № 1(42) – С. 77-83.

4. Гончар О. І. Застосування засобів аутсорсингу як інноваційних інструментів в управлінні підприємством. Економічні науки. 2016. Т. 2, № 5. С. 21-24.

5. Vasylenko, O., & Lytvynets, S. (2019). Особливості застосування аутсорсингу в готельно-ресторанному бізнесі. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації, 2(2), 272-283.

6. Кушнірук, В., Величко, О., & Коваль, О. (2023). Управління бізнес-процесами в готельно-ресторанному бізнесі. *Економіка та суспільство*, (47).

7. Мендела І. Я. Аутсорсинг в діяльності готельних підприємств / І. Я. Мендела // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2019. - Т. 1. - № 15. С. 48-53.

8. Аутсорсинг: типи, переваги та недоліки. Fractus. URL: https://fractus.com.ua/uk/blog/korysni-statti/prodazhi/autsorsing-dovirsya-profesionalam/ (дата звернення: 17.11.2025).

9. Case Study: Hospitality, AI, & The Power of Outsourcing | Smiles on Demand Case Study. Experienced Offshore Outsourcing – Customer Service. URL: https://www.smilesondemand.com/case-study/hospitality-ai-the-power-of-outsourcing? (дата звернення: 08.11.2025).

10. Michael Levie, COO citizenM Hotel Group. CitizenM Reaps Benefits of Outsourcing. URL: https://hospitalitytech.com/citizenm-reaps-benefits-outsourcing?utm_source (дата звернення: 08.11.2025).